Digitized by Google

CORNER BOOK SHOP
102 FOURTH AVENUE
NEW YORK 3, N. Y.

Digitized by Google

Presented to Arnold Shircliffe
by Dr Berg 6/11/43-

Digitized by Google

JOAN. HENRICI MEIBOMII

DE

CERVISIIS

potibuſque & ebriaminibus extra vinum aliis

COMMENTARIUS

Accedit ADR. TURNEBI libellus

De

VINO

HELMESTADII,
Typis & Sumtibus JOHANNIS HEITMULLERI
Anno clɔ Iɔ c LXXI.

MAGNIFICO, NOBILISSIMO, AMPLISSIMOQVE VIRO

DN. HENRICO LANGERBECIO JCto

Sereniſſ. Brunſv. & Lyneburg. Ducis

D. JOHANNIS FRIDERICI
Cancellario & Conſiliario intimo,
Domino ſuo pl. obſervando

HENRICUS MEIBOMIUS

S. P. D.

CIrcumſpicienti mihi, quem poſthumo huic ſcripto ſolito more patronum eligerem, ſtatim M. T. ſe ingeſſit. Cum enim hoc ſeculo vivamus, quo periti imperitique de ſtudiis promiſcue judicant: quicunque tamen ultra vulgus ſapere, & ad antiquorum gloriam erigere ſe nituntur, cenſeri etiam ſua ab iis maximè cupiunt, qui non tam auctoritate aliqua, quam judicio id facere poſſunt, quorumq; in iis rebus nota eſt pe-

 ritia.

ritia. Non eſt autem temere aliquis in his regionibus, qui non Te ingenio promptiſſimo, maximo rerum uſu, incomparabili prudentia & præterea eruditione ſelectiſſima pollere neſciat; Qui non fateatur, Te eſſe Cancellarium, ſimilem antiquis, qualis ante Te vix unus aut alter: non ſinit enim me verecundia Tua dicere, qualis nemo. Dum vero alii ex iis, quæ maxime ſibi intelligere videntur, prudentia nimirum & rerum geſtarum magnitudine Te æſtimant, ego tamen Te in remiſſionibus quoque miror, eximiamque doctrinam Tuam ſuſpicio, quæ cum inexhauſta ſit, augeri tamen ſemper deſiderat: cumque nihil ferè neſcias, tanta tamen cura omnia, etiam in litterarum ſtudiis, inquiris, ac ſi nil omnino ſcires. Et verò facilem mihi veniam ſpondeo, quod homo ſtudiis deditus, & illarum rerum minus peritus, quæ Te terrarum Diis gratum, nobis idcirco reddunt venerabilem, doctrinam potiſſimum in Te mirer, cum forte idipſum fieri non detrectes. C. Plinius Secundus, Vir in Republ. Romana maximis auctus honoribus (cum eo enim libenter Te comparo, quia ut ille ſui, ſic

Tu

Tu noſtri ſeculi TRAIANO proximus es) fatetur in Epiſtola ad Maximum ſuum, frequenter quidem ſe è ſenatu famam, qualem maximè optaverat, retuliſſe, nunquam tamen majorem cepiſſe voluptatem, quam cum intellexiſſet, ſe inter primos eruditorum totius Urbis haberi, nomenque ſuum, quaſi litterarum proprium, cenſeri. Quî Tibi quoque non placeat, Magnifice Vir, quod ex illis quoque ſtudiis ubique notiſſimus, quibus in ſimili faſtigio ignoti ſunt alii? Præſertim, cum, ſi quis conſideret actionum Tuarum & laborum catenam, nullam horam ſtudiis impendendam reliquam eſſe videat: ſi variam ſcientiam, nihil aliud, quàm litteras per totam vitam Te tractaſſe judicet. Tam eſt admirabilis Genius Tuus! tam in Te omnia, veluti ſingula, ſumma reperiuntur. Sed in Tuis laudibus fruſtra ero, ſive eas extollere, quæ per ſe ſunt ampliſſimæ: ſive recenſere tantùm coner, cum ſint innumeræ. Fatendum tamen iterum, hinc me impulſum ad librum hunc Tuo nomine exornandum, ut cui parvum à ſeipſo pretium, à Tui nominis præſcriptione eſſet maximum: &, cum publici ſaporis non

 ſit,

ſit, ſi tamen, (quod ſperare forte invidioſum) Tibi placeat, reliquorum poſſet eſſe judiciorum ſecurus. Hæc unica eſt, Magnifice Vir, ambitio mea, ſeu potius ſollicita pro paterno libro cura. Illud enim dicere non audeo, quanquam veriſſimum ſit, voluiſſe me hujus libelli inſcriptione oſtendere, quàm grato animo maxima Tua erga me recolam beneficia, cum innumeri litterati alii ſint, quorum dos ingenii major, qui Tuum favorem ſimiliter experti, dignis præconiis, oblatis monumentis, grati prædicarint: ut ſerus nimis ego ad Tuæ virtutis admirationem accedam. Quin igitur rogo tantum, ut quia ſtudia colis plerumque, amas ſemper, mihi etiam, meisque ſtudiis porro faveas; qui cum devotione erga Te cedam nemini, tùm ipſe impoſterum quotidie mecum novo erga Te obſervantiæ genere decertabo. Dabam in Academia Julia Idibus Jul. Anni MDCLXIIX.

LE-

LECTORI BENEVOLO
HENRICUS MEIBOMIUS
S. D.

Videbor forte tibi rem actam egiſſe, quod libellum Parentis mei de Cerviſiis imprimi curaverim, cum de illis omnique re potabili extent lucubrationes Cll. Virorum Antonii Gazii, Guilh. Grataroli, Thaddæi Hageccii, Martini Schoockii, aliorumque, lectu digniſſimæ. Et certè erit mihi reddenda hujus mei inſtituti ratio, cum in me magis, quàm Parentem redundet culpa. Non enim vitium eſt ſcribere, quæ ſcripta non placeant, ſed emittere; nec fama ſcribentis agitur in eo, quod ſcribit, ſed quod publicat. Male igitur & de Parente & de publico videbor mereri, quod crambem toties coctam apponam. Quod ſi quis tamen rectè rem conſideret, differre plurimum ab aliis ejus argumenti hunc librum deprehendet. Illi enim Medico ſcopo unicè intenti cerviſiarum tantùm, quæ in uſu ſunt, naturam examinarunt: Hic ex antiquitate, etiam remotiſſima, omnes potus & ebriamina, quibuſcunque populis uſitata, quorum nomina

vix

vix vulgò cognita, recenſet, & dein cum noſtris confert: de uſu vero, *ὡς ἐν τύπῳ* tantum, diſputat. Ut ita antiquitatis ſtudioſis non poſſit non eſſe gratus hic labor. Quod ſi ex Medicis forte nonnulli hæc non habere uſum putent, næ illi Artis, quam profitentur, amplitudinem non intelligunt, nec quantam utilitatem habeat, noſſe victus rationem & olim & hodie aliis gentibus uſitatam. Sunt tamen, ſcio, quibus hæc, ut omnis vetus doctrina, ſordent: quorum & inertium & imperitorum delicias, deſidiamque, quaſi judicium, reſpicere non debemus. Nam hos quidem ſi in conſilio habeas, poſtquam novitii Doctoris compendiolum jejunus devoraveris, præter Formulas medicamentorum quicquam ſcire neceſſum non eſt. Ego hujus farinæ homines non moror, nec in illorum gratiam ſupprimere hunc librum volui, qui inter maximos & continuos in arte facienda labores Parenti meo natus eſt, nec pluris à me venditur, quàm illi conſtitit. Sed *non omnibus eadem placere, nec convenire quidem*, dudum obſervavit Plinius. Tu vale Lector erudite & fave.

JOAN.

JOAN. HENRICI MEIBOMII
DE
CERVISIIS VETERVM,
potibusque extra vinum aliis,
LIBELLVS SINGVLARIS.

CAPUT PRIMUM.

Summaria.

1. *Vita hominis in calido & humido.* 2. *corpus in perpetuo fluxu.* 3. *ex ſubſtantia conſtans humida & ſicca.* 4. *utramque refici neceſſum.* 5. *fames cibi, ſitis potus.* 6. *cibi utilitas.* 7. *potus neceſsitas.* 8. *cibi hominum primi.* 9. *potus, aqua & fluvii.* 10. *cibus ex frugibus.* 11. *ador.* 12. *vitium cultura.* 13. *Terræ maledictio.* 14. *Agricultura à Caino initium.* 15. *vitium à Noacho.* 16. *iuxta gentiles à Cerere & Baccho.* 17. *& Oſiride.* 18. *AEgyptiorum olim in cibo & potu temperantia.* 19. *cui intemperantia ſucceſsit.* 20. *& ciborum vinorumq; condimenta.* 21. *Opſonatricis artis ſcriptores.* 22. *& vinorum condiendorum.* 23. *Vini in multis regionibus defectus.* 24. *& penuria.* 25. *Aquarum alibi vitia.* 26. *Potus ex frugibus inventio.* 27. *Oſiridi olim adſcripta.* 28. *& Baccho.* 29. *Ex aqua & fruge ebrietas.* 30. *Potus extra vinum & poſt fruges alii & varii.*

1 VItam hominis in calido & humido conſiſte-
re, pluribus nos docuit princeps Philoſo-
phorum Ariſtoteles lib. de longit. & brevit.
vitæ. Calor autem continuo in humidum
agit, atque id indies exiccat, & tanquam pa-
2 bulum ſuum depaſcit. Ex quo corpus no-
ſtrum, ut pluribus docet Galenus lib. 3. de Sanit. tuenda
cap. II. in perpetuo quaſi eſt fluxu, & niſi ſubinde ſimilis
ſubſtantia in ejus, quod abſumitur ac diſſibatur, locum re-
poneretur, marceſſeret id immaturè homoque vita ante fa-
3 talem terminum defungeretur. Quia vero idem corpus
noſtrum partim ex ſolidiori & ſicciori, partim ex humidi-
ori conſtat ſubſtantia, & tam illa, quam hæc refectionis
indiget: neceſſum omnino fuit, ut illa cibo, velut ſicciori,
4 hæc potu, tanquam humidiori alimento inſtauraretur. Et
hanc ipſam ob cauſſam tum *fames* homini data eſt, tum
ſitis: fames, qua cibum, ſitis, qua potum appeteret. Et τοῦ
5 σίτου quidem ἐπιθυμία, ſeu *cibi deſiderium*, eſt κατ' ἀμφότερα
ἀναγκαία, καὶ ὑγιείαν, καὶ εὐεξίαν, ἥτε ὠφέλιμος, ἥτε παύου-
σαι ζῶντα, *neceſſarium duplici ratione, & ad ſanitatem &
tuendum bonum corporis habitum, tum quod conducat, tum
quod animalium famem ſedet*, inquit Athenæus lib. XII. Un-
6 de *cibo*, ſeu *pane*, in ſacris *cor fulciri* dicitur: ut Judicum
cap. XIX. verſ. V. & IIX. Στήρισον τὴν καρδίαν σου ἄρτῳ, ſive
κλάσματι ἄρτου. *Fulci cor tuum pane*, aut *buccella panis*. Et
Pſalmo CIV. verſ. XV. καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.
7 *Et panis cor hominis fulcit*. De potu vero Antiſthenes apud
eundem Athenæum ait: *Ut plantæ nocturnis diurniſq; aquis
irrigatæ creſcunt atque florent, iis vero ſi deſtituantur, neceſ-*

ſe eſt

ſe eſt exiccari ipſas & emori: ſic animalium vita potione utili ſuſtentatur, ſine qua illam extingui oportet. Cæterum cibus primo mundi exordio ſimplex admodum fuit, & qualis à natura ipſa offerebatur. De eo Virgilius lib. III. Georg. 8

Victum infelicem, baccas, lapidoſaq; corna
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbæ.

Ovidius lib. I. Metam. fab. III.

Arbuteos fœtus, montanaq; fraga legebant,
Cornaq; & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iovis arbore glandes.

Eoque nomine primos mortales felices prædicat Boëthius lib. II. de conſolat. Philoſ. metro V.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ ſera ſolebat
Ieiunia ſolvere glande.

Similique modo & potus ab initio non alius primis mortalium fuit, quam ſimplex aqua: quam proinde non immerito φυσικὸν ποτὸν καὶ ἀναγκαῖον τοῖς διψῶσι, *naturalem & neceſſarium ſitientibus potum*, vocat Clemens Alexandrinus lib. II. Pædag. cap. II. Quemadmodum nec alia re ſoliti fuere veteres quam 9

Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere rivo,

ut Virgilii verſum uſurpemus ex Ecl. V. Nec ſecus ad ſedandam ſitim ipſos

— — *fluvii fonteſq; vocabant,*
Quam nunc montibus è ſummis decurſus aquai
Solicitat ad ſe ſitientia ſecla ferarum,

ut loquitur Lucretius lib. V. Progreſſu temporis, quum victum ſimplicem potumque homines faſtidirent, nec omnibus etiam is convenire aut ſalutaris eſſe videretur, primo *frugum omne genus* invenerunt mortales; unde 10

11 *Mox ador atq; adoris de polline pultificum far*
Inſtruxit menſas,
ut Anſonius ſcripſit in Monoſyllabis Eidyll. XII. eoque et-
iam longo adhuc tempore uſos Romanos teſtatur Plinius
12 lib. XIIX. cap. IIX. & tangit Val. Maximus lib II. cap. V. Po-
tus vero loco poſt aquæ ſimplicis uſum, *lac animalium* pri-
mo omnium in ſubſidium vocatum, nullus ambigo. Vi-
debant enim primi homines infantes, non nutricatus tan-
tum, ſed & ſitis cauſſa ſæpius mamillas uxorum ſelicitare:
videbant eandem ob cauſſam brutorum animantium fœtus
à matrum uberibus ſubinde dependere. Igitur & ipſi, dum
in agris locisq; deſertis cum gregibus ſuis commorarentur,
ac ſiti forte premerentur, nec aquarum ſtatim rivi aut fon-
tes in promptu aut propinquo eſſent, neceſſitate primùm
coacti, lac mulſum bibere, eoque ſitim extinguere cœpe-
runt. Mox animadvertentes lac aqua dulcius eſſe, & plus
palato arridere, idem in delicias adſumpſere, nec ſitis tan-
tum, ſed jucunditatis etiam gratia, ſæpius ora fauceſque eò
rigare diſtulere. Acceſſit tamen ex intervallo *vitium cul-
tura* & vini uſus; *ceu non*, ut idem Plinius ait lib. XIV. cap.
XXII. *ſaluberrimum ad potum aquæ liquorem natura dediſſet*
humano generi, *quo cætera omnia animantia utuntur.* Ex
13 quo nempe terra, ſi ſacris literis conſentanea loqui veli-
mus, ob lapſum primorum parentum fulmine maledicti-
onis à Deo Opt. Max. perculſa, ſpinas & tribulos germina-
14 vit, ſtatim culturam agri ad ſe traxit, & arari ſerique in ſu-
dore vultus humani cœpit: primusque *agricolæ* nomen,
ſeu ἐργαζομένυ τὴν γῆν, ſortitus fuit *Cainus*; ut legimus
Geneſ. cap. III. verſ. XVII. & XIIX. & cap. IV. verſ. II. & pri-
mus aratrum invenit, πρῶτος ἄροτρον εὗρε, inquit Cedrenus.
15 Vitium vero culturam primus *Noah* poſt univerſale dilu-
vium filios ſuos docuit, ἀμπελῶνα ἐφύτευσε, *vineam plan-
tavit,*

tavit, primusque inebriandi vim vino inſitam expertus,
filii Chanaan irriſionem, & hic illius maledictionem ſenſit,
ut eſt Geneſ. cap. IX. verſ. XX. XXI. & XXV. Ethnici, ſeu Gen- 16
tiles, ut vocamus, frugum hanc vinique inventionem Dis
ſuis, *Cereri* & *Baccho* adſcripſerunt. De Cerere & frugi-
bus ita Ovidius lib. V. Metam. fab. V.

Prima Ceres unco terram dimovit aratro,
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris.

Et lib. IV. Faſtor.

Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.

De Cerere & libero ſimul Lucretius loco paullo ante adducto:

Namque Ceres fertur fruges Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus inſtituiſſe.

Et Virgilius lib. I. Georg. in προοιμίῳ ad utrumque:

Liber & alma Ceres, veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſta,
Poculaque inventis Acheloïa miſcuit uvis.

Ægyptii utrumque munus uni *Oſiridi* Regi ſuo attribuerunt, 17
de quo Diodorus Siculus lib. I. cap. VII. *Oſiris narratur, be-
neficentiæ & gloriæ ſtudioſiſſimus quum eſſet, magnum contra-
xiſſe exercitum, quo totum orbem hominibus frequentatum
peragrare, & plantationem vitis, & tritici, hordeique ſemen-
tem edocere conſtituit.* Nec tamen frugibus, aut ex eis ci- 18
bo, aut vino ab initio homines abutebantur, ſed modice
illis fruentes Ægyptiorum fere more vivebant, de quibus
idem Diodorus lib. eod. cap. LXX. ait, in more ipſis poſi-
tum fuiſſe, *ut ſimplici uterentur nutrimento, certamque men-
ſuram vini biberent; quæ nec ad ebrietatem faceret, nec ad
repletionem.* At creſcente paullatim luxuria, quum cibus 19
non tantum ad famem amplius, nec potus ad ſitim quære-

retur, potiuſque hoc unum omni ſtudio & opera agerent mortales, ut gulam irritarent, ac cibi ſæpe non ad ſatietatem, ſed nauſeam, potus ad ebrietatem ingurgitarentur; varia ciborum & vinorum condimenta excogitari cœperunt.
20 Verum de iſtis, tum ciborum, tum vinorum condi-
21 turis nunc nihil dicemus. De cibis tamen condiendis videri poſſunt Opſonatricis artis conditores; quorum ex veteribus Græcis Latinisque unus nobis integer remanſit, qui libris ſuis *Apicii de re Culinaria* titulum præſcripſit: reliquorum qua Græcorum, qua Latinorum, tantum frag-
22 menta hinc inde apud ſcriptores ſuperſunt. De vini conditutis plurium habemus ex Græcis collectanea apud Γεωπονικῶν Auctorem, & Dioſcoridem, medicosque poſt hunc alios: ex Latinis quoque multa nos docuerunt Cato, Varro, Columella, Palladius, aliique rei ruſticæ & agrorum culturæ, ut & rei herbariæ & materiæ medicæ commentato-
23 res. Licet vero vino jam invento omnes aquæ potum abominarentur; tellus tamen quævis, ob cæli ſoliqúe aſperitatem, vitium culturam non ſtatim, nec ubivis admiſit. Gentes etiam quoſdam paupertas non ſivit vinum bibere. Ut enim, dicente Seneca lib. III de Ira, cap. XXI. *quædam gentes beneficio paupertatis luxuriam non movere*: ita multæ etiam, eidem Divæ litantes, vinum ſibi comparare ac bibere nequiverunt. De Ægyptiis ait Herodotus lib. II. ὅτι οὐκ ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ ἄμπελοι, *quod vites in regione ea non eſſent.*
24 Gallos, ſive Celtas, Julianus ὁ παραβάτης in Epigr. quod ſuo loco totum dabimus, ait τῇ πενίῃ βοτρύων, *ob vitium inopiam*, vinum non bibiſſe: quos ſimiliter tradit Diodorus lib. V. cap. XXVI. fuiſſe ςερισκομένους οἴνου, *vini inopes*. Apud Hiſpanos potus ex frugibus factos, *quod ferax vini locus non eſſet*, ſcribit ſuo tempore Iſidorus Hiſpalenſis, Orig. lib. XX. cap. III. Dion Academicus apud Athenæum lib. I.
refert

refert multos Ægyptiorum fuiſſe *διὰ πενίαν ἀπορῶντες τοῦ οἴνου*, *vini indigos ob egeſtatem*: eandemque ob cauſſam Poſidonius Stoicus apud eundem Athenæum lib. IV. meminit ſolos locupletiores Gallorum vinum bibiſſe, ex Italia & Maſſilienſium diſtrictu allatum. Accedebant aquarum multis 25
in locis pravitates & vitia, ob quæ variis morborum caſibus bibentium corpora objiciebantur. Igitur neceſſitas ho- 26
minum plurimos adegit, ut aut alium ſibi à vino potum quærerent, aut quovis modo aquam emendare conarentur, & ſalubriorem reddere. Nec defuere, qui, quum viderent ex vino, quo ipſi deſtituebantur, hominibus hilaritatem obvenire & lætitiam, omnemque animi nubem diſpelli,

> *Ac ſpem reduci mentibus anxiis,*
> *Viresq; & addi cornua pauperi;*

ſimilem ſibi potum optarent,

> *Qui curas abigens, & cum ſpe divite manans*
> *In venas animumq; hominis, qui verba miniſtrans,*

in ærumnis eſſet & laboribus

> *Ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πάσῃ συνοπηδὸν ἀνίῃ*
> *Cuiuſvis medicina mali, medicina dolorum:*

ut de vino loquuntur Horatius Epiſt. lib. I. ep. XV. & Panyaſis Poëta antiquus apud Athenæum lib. II. Itaque reperti fuere, qui vino deficiente primum aquæ fruges, mox herbas amariuſculas & alia injicerent, ac ſimul in potum vino æmulum, ſive in vini ſimilitudinem ac inebriantem coquerent, & *βοήθημα*, ut vocat Poſidonius, ſive *ſolatium*, aut ſubſidium, vini penuriæ adferrent. Iidemque hoc modo effecere, ut vix eſſent, qui felicitati gentium vino beatarum inviderent: ſed ſimilem illi potum bibentes, ita lætarentur, *ὡς καὶ ᾄδειν, καὶ ὀρχεῖσθαι, καὶ πάντα ποιεῖν ἴσα τοῖς ἐξοίνοις γινομένοις*, *ut & canerent, & ſaltarent, & quæ ebrii ſolent,*

ſolent, facerent omnia, ut iterum ait Dio Academicus apud
27 Athenæum lib. I. Hoc inventum rurſus Oſiridi & Baccho
ex Ægyptiorum mente adſcribit Diodorus. Et de Oſiride
ait lib. I. cap. XX. *Totum denique orbem Oſiris emenſus mitiſſi-*
morum fructuum communicatione de vita communi bene me-
ritus eſt. Quod ſi qua tellus plantam vitis non admitteret,
conficiendum ex hordeo potum docuit, vino fragrantia & effi-
28 *cacitate haut multo inferiorem.* De Baccho refert lib. III.
cap. LXXIII. & Græcos & barbaros ab ipſo, *etiam qui intra-*
ctabiles haberent fundos, & à cultura vitis prorſus alienos, ex
hordeo potum, ſaporis bonitate vino paullo inferiorem, confi-
cere didiciſſe. Et lib. IV. cap. II. de eodem ita ſcribit: *Quin*
& potum ex hordeo conficiendum adinvenit: Zythum aliqui
vocant, ſapore & fragrantia non multo inferiorem vino: cuius
rationem eos edocuit, quorum tellus vitium plantandarum
29 *non erat capax.* Quid veri falſive huic narrationi ſubſit, per-
inde eſt. Hoc certum, quod Plinius ait lib. XIV. cap. XXII.
mira vitiorum ſolertia inventum eſſe, quemadmodum aqua
quoque inebriaret, & non-vitiferarum regionum populis ſua
eſſet ex fruge madida ebrietas, nullaque in mundi parte ceſſa-
30 *ret.* Nec tamen hoc modo ex frugibus ſaltim potus extra
vinum parari cœperunt, ſed ex *fructibus* etiam *arborum*,
ex *herbis* & *radicibus*, ex *melle* & *ſaccharo*; qui omnes
inebriandi vi pollebant, & plerique hodie *cervisia, pyratii,*
pomatii, medonis, aut barbaris certarum regionum nomi-
nibus appellantur: de quibus hoc in loco paullo accuratius
rem diſpiciemus.

CAPUT SECUNDUM.

SUMMARIA.

1. *Lactis potus.* 2. *Lactatum.* 3. Γαλακτοπόται. 4. *inter quos Æthiopes Macrobii.* 5. *Cyclopes.* 6. *Mycenai.* 7. *Scythae.* 8. *Nomades & Gota.* 9. *Germani.* 10. *Cyrenai,*

11. *in*

11. *incolæ regni Turqueſtan.* 12. *Scoti.* 13. ἱππημολγοί. 14. *Scythæ Nomades.* 15. *Cimmerii.* 16. *Geloni.* 17. *Sarmatæ.* 18. *Tartari.* 19. *Lac equarum albarum.* 20. *Lactis nigri ſalubritas.* 21. *Lactis Camelini potio.* 22. *ad bibendum præparatio.* 23. *Mel lacti immixtum.* 24. *item ſanguis, à Gelonis.* 25. *Maſſagetis.* 26. *Getis.* 27. *Boruſſis.* 28. *Concanis.* 29. *Chabotius & Lambinus dimiſſi.* 30. *Lac ſublimatum.*

ANte, quam ad cerviſias, quod commune nunc potuum 1
extra vinum nomen eſt, ſive ad potus ex frugibus progrediamur, de *lacte* res nobis expedienda erit, quod primum omnium poſt aquam in potus uſum veniſſe diximus. Quanquam autem tum vino invento, tum plurimis ex frugibus fructibusque potionibus alii, vileſcere lactis potus apud pleroſque cœperit, adeo, ut Athenæus lib. II. ex Ariſtotele aut Theophraſto referat quaſi pro miraculo, Philinum quendam toto vitæ curſu nec cibo nec potu alio fuiſſe uſum quam lacte: plurimæ tamen gentes & olim in potu ejus uſum retinuere, & retinent etiam hodie nonnullæ, & in deliciis habent, vinique & cerviſiæ in modum illo inebriantur. Eum potum latine *Lactatum* dici, auctor eſt Iſi- 2
dorus Orig. lib. XX. cap. III. Eo utentes & ſe invitantes, peculiari nomine Græcis γαλακτοπόται dicebantur, Latine *la-* 3
ctibibos aut *lactibibulos* diceres. Inter hos olim fuere *Æ-* 4
thiopes Macrobij, quorum Rex apud Herodotum lib. III. Cambyſis Perſarum regis exploratoribus reſpondet, ſubditis ſuis σίτησιν εἶναι, κρέα τ' ἑφθά, καὶ πόμα γάλα, *cibum eſſe carnem coctam, & potum lac.* Idem de iiſdem tradit Scylax Caryandenſis in Periplo, ubi de ipſis ait: εἰσὶ κρεοφάγοι καὶ γαλακτοπόται. *carnivori ſunt & lactibibaces.* Ex lactibi- 5
bis etiam fuere *Cyclopes*, Siciliæ inhabitatores. Unde *Polyphemus* de ſeipſo apud Theocritum Eidyll. XI.

B 'Αλλ'

Ἀλλ᾽ αὐτὸς τοιοῦτος ἐὼν, βοτὰ χίλια βόσκω,
κἠκ τούτων τὸ κράτιστον ἀμελγόμενον γάλα πίνω.
Verum ego, qui talis ſum, ovium bene millia paſco,
Et, quod ab his mulctum reliquo præſtat magè, poto.

Et apud Ovidium lib. XIII. Metam. fab. XIII.

Lac mihi ſemper adeſt niveum: pars inde bibenda
Servatur; partem liquefacta coagula durant.

6 De *Mycenæis* Peloponneſi incolis ita Euripides Electra:

Ἔμολέ τις, ἔμολε γαλακτοπότας ἀνὴρ,
Μυκηναῖος, οὐριβάτας.
Venit quiſpiam, venit vir lactibibus,
Mycenæus, montivagus.

7 Scythas Galenus noſter lib. II. ad Glauc. de curat. cap. X.
γαλακτοπότας vocat. De iiſdem ita Maximus Tyrius Serm.
XI. Σκυθῶν οἱ μὲν πολλοὶ γάλακτι βιοτεύουσιν, ὡς οἱ ἄλλοι οἴνῳ.
Scytharum maxima pars lacte, perinde atque alii vino, vitam
8 *ſuſtentant.* Horum pars fuere *Nomates* & *Getæ*, de quibus
Columella lib. VII. de re ruſt. cap. II. *Nomadum Getarumque*
plurimi γαλακτοπόται *dicuntur.* Id nominis & *Maſſagetis* tri-
9 buit Herodotus lib. I. De *Germanis* noſtris ex Poſidonio
Stoico inquit Athenæus lib. IV. Γερμανοὶ ὡς ἱστορεῖ Ποσειδώ-
νιος ἐν τῇ τριακοστῇ, ἄριστον προσφέρονται κρέα μεληδὸν ὠπτη-
μένα, καὶ ἐπιπίνουσι γάλα. *Germani, ut auctor eſt Poſidonius*
libro triceſimo, in prandium afferunt carnes membratim aſſas;
10 *& lac ſuperbibunt.* *De Cyrenaica in Africa incolis* Strabo et-
iam lib. XVII. ait, eos γαλακτοποτεῖν. De iiſdem Pomponi-
11 us Mela lib. I. cap IIX. *Potus eſt lac & baccarum ſuccus.* Ha-
itho Armenus, Hiſt. Orient. cap. III. de incolis regni Tur-
12 queſtan: *Bibunt curſiam, & alia potulenta, & lac.* Etiam
hodie *Scotorum* multos lactis potu uti, notat Jo. Bruyeri-
13 nus de re cibaria lib. XIV. cap. I. Plurimæ vero gentes præ
cæteris lactis generibus palmam equino deferebant; atque
inde

inde peculiari nomine ἱππημολγοὶ, & ἱππομολγοὶ, Latinis *equimulgi* appellabantur. Id de *Scytis Nomatibus* affirmat 14
Hippocrates noſter lib. de aëre, aq. & loc. ubi de ipſis ait: καὶ πίνουσι γάλα ἵππων, καὶ ἱππάκην τρώγουσι. τοῦτο δ' ἐστὶ τυρὸς ἵππων. *Bibunt lac equinum & hippacen edunt: id autem eſt caſeus equinus.* De iiſdem Anonymus in periplo Ponti Euxini, victitare ait γάλακτι καὶ Σκυθικαῖς ἱππημολγίαις, *lacte & Scyticas equarum mulctibus.* Horum ſimiles erant 15
Cimmerij, populi ad Boſporum in Aſia, de quibus Callimachus hymno εἰς Ἄρτεμιν.

— — ἐπὶ δὲ στρατὸν ἱππημολγῶν
Ἤγαγε Κιμμερίων, ψαμάθῳ ἶσον.
— — *Armatos mulſores duxit equarum*
Cimmerios, penè innumeros atq; inſtar arenæ.

Erant ex numero eo & *Geloni*, Scythiæ populi, ut eſt apud 16
Sidonium Apollinarem lib. IV. epiſt. I. *Philoſophaturus,* inquit, *aut ad paludicolas Sicambros, aut Caucaſigenos Alanos, aut equimulgos Gelonos.* De *Scythis* in genere Dithmarus Merſeburgius lib. VII. Ibi *ſunt Scytæ*, ait, *qui feris & lacte equino paſcuntur.* De ſarmatis idem innuit Martialis 17
lib. I. Epigr. IV.

Venit & epoto Sarmata paſtus equo.

Maxime autem potu iſto etiam hodie delectantur *Tartari* 18
quos Haitho loco adducto, cap. XLIX. ait *de lacte equarum pocula ſumere & carnibus veſci:* & Vincentius Belluacenſis ſpeculi Hiſtor. lib. XXX. cap. LXXIIX. eoſdem ſcribit *lacte jumentino, quod ipſi Kamaus vocant, quotidie, ſicut homines cateros vino forti, ſe inebriare.* Plus tamen hi deferunt 19
lacti equarum albarum, quam quæ alterius ſint coloris. Iſtarum enim lac Tartarorum regem bibere, & eodem Dis ſuis libare; teſtis eſt M. Paullus Venetus Itiner. lib. I. cap. LXVII. atque ut in Epiſtolis legimus Tartaricis, idem Rex

Tartarorum equarum candidiſſimarum alit decem millia, quarum lac cum primoribus ſuis potat. Quid cauſſæ vero ſit, quod pluris faciant lac candidarum equarum, quam quæ alterius coloris, conjectari nequeo: niſi dixeris, albi coloris equas rariores eſſe aliis, ac proinde majoris æſtimii.
20 Medici ſane nigra animalia ſaniora & puriora aliis adfirmarent. Certè Ariſtoteles lib. III. Hiſt. animal. cap. XXI. lac fuſcarum fœminarum, Rhaſes lib. ult. contin. cap. CLXXII. & Meſue ſimplic. cap. IX. caprarum nigrarum, Aëtius vero Tetrab. I. ſerm. II. cap. LXXXIIX. univerſim brutorum animalium nigrorum lac quovis alio ſalubrius eſſe pronunciant. ſed mittimus iſta. Fuere etiam, qui lac Camelinum po-
21 tarent. D. Hieronymus lib. II. in Jovinian. *Arabes & Saracenos*, ait *Camelorum lacte & carnibus vivere*. Idem fit ab incolis Dargin, Novi Orbis inſulæ, referente Jo. Bruyerino
22 lib. II. cap. V. Nec tamen ſimplex lac ſemper bibebant, quotquot erant Γαλακτοπόται: ſed variè id præparabant, & ſubinde alia atque alia ipſi addebant aut permiſcebant. De *Tartaris* M. Paullus Venetus adducto loco ſic ſcribit: *Bibunt lac equinum, quod taliter præparant, ut videatur eſſe vinum album; non admodum inſipidus potus vocatur ab ipſis*
23 *Chuinis*. Græci mel lacti injiciebant, ſive ne facile in ventriculo coagularetur (cui fini nos hodie ſacchrum immiſcemus) ſive gratioris ſaporis cauſſa. Colligimus id ex Æliano lib. XV. de Animal. cap. VII. ubi refert, in India & Praſiorum cumprimis regione, mel liquidum decidere in herbas, & calamorum paluſtrium comas, & mirificas præſtare bubus & ovibus paſtiones; paſtoreſque pecus ad calamos illos deducere, & jucundis excipere epulis, quod deinde ſuaviſſimum reddat lac, ut non habeant opus mel ipſi
24 permiſcere, ut faciant Græci. Quidam eo feritatis etiam devenerunt, ut ſanguinem quoque equorum lacti immiſcerent

ſcerent

ſcerent, incertum, cui fini. De *Gelonis* id teſtatur Poëtarum princeps lib. III. Georg. ubi ait:

Bisaltæ quo more ſolent, acerq́; Gelonus
Quum fugit in Rhodopen, atq́; in deſerta Getarum,
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.

De *Maſſagetis* Statius Achilleid. lib. I. 25

Lactea Maſſagetæ veluti quum pocula fuſcant
Sanguine puniceo.

Et Claudianus in Ruffin. lib. I.

Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax
Maſſagetes.

Item Seneca Tragicus Oedipo:

Lactea Maſſagetes qui pocula ſanguine miſcet.

Et Dionyſius Periegeſi de iiſdem:

ὀυ γάρ σφιν, σίτοιο μελὶ φρονός ἐστὶν ἐδωδὴ,
ὀυ δὲ μὲν οὔτ' οἴνοιο μεταδήμιος ἀλλὰ γὰρ ἵππων
ἄιματι μίσγοντες λευκὸν γάλα, δαῖτα τίθενται.

Quos verſus ita Latine loqui fecit Andreas Papius:

Nam nec eis dat terra benigna munera frugis,
Nec vini laticem niveo ſed lacte cruorem
Quadrupedum miſcent, menſiſq́; in fercula ponunt.

Verus interpres, ſeu Priſcianus, ſeu Rhemnius Fannius, ſeu quis alius, his binis incluſit ſententiam ſtichis:

Non Bacchi donum, Cereris nec munera norunt,
Sed lac concretum potant cum ſanguine equino.

De Getis ſimpliciter idem aſſerit Sidonius Apollinaris, Panegyrico, quem Avito dixit: 26

Sauromatam taceo, ac Moſcum, ſuetosq́; cruentum
Lac potare Getas, ac pocula tingere venis.

Veteres *Boruſſiæ incolas* idem feciſſe, & carnibus ferinis pro cibo, lacteque pro potu victitaſſe: quandoque etiam, ſanguine equino mixto, hoc bibiſſe ad ebrietatem, narrat E- 27

28 raſmus Stella de antiq. Boruſſ. lib. I. At Horarius Carm. lib. III. Ode IV. licet de lacte taceat, equinum tamen ſanguinem etiam à *Concanis*, Cantabriæ in Hiſpania populis bibitum notat, quando ait:

> *Viſam Britannos hoſpitibus feror,*
> *Et latum equino ſanguine Concanum.*

29 Gualterus Chabotius quidem & Dionyſ. Lambinus, comment. ad hunc locum, nihil tale de Concanis aut univerſis Cantabris alibi legi, & Horatium id ita finxiſſe autumant. Verum legiſſe id poterant etiam apud Silium Italicum lib. III. cujus hi verſus:

> *Nec qui Maſſageten monſtrans feritate parentem,*
> *Cornipedis fuſa ſatiaris, Concane, vena.*

30 Hodie Tartari *hic* quoque *ſublimatum* bibunt. Teſtis eſt Matth. Miechovius, Sarmat. lib I. cap. VI. *In conviviis*, inquit, *& cum hoſpitibus bibunt Araka, quod eſt lac ſublimatum, quod mirabiliter & cito inebriat.* Repetit Scaliger Exercit. LXXXVII.

CAPUT TERTIUM.

SUMMARIA.

I. *Potus ex frugibus, rebusq́ aliis* 2. *& quidem diverſi.* 3. *ſed præcipui ex hordeo.* 4. οἶνοι ἐκ κριθῆς *dicti.* 5. *triplicem ob cauſſam.* 6. οἶνοι ἀπὸ κριθῆς *à præcipua materia.* 7. *Sophocli* μέθυ ἐκ κριθῶν. 8 οἶνος ἀμπέλινος. 9. *Nomina potuum extra vinum peculiaria.* 10. *Hebræorum ſchechar.* 11. *ſchicharon.* 12. *ſchackar.* 13. *Sicera.* 14. *potus vino contradiſtinctus.* 15. *Interpreti Chaldæo vinum vetus.* 16. *quibuſdam temetum.* 17. *Interpreti Græco* μέθυ. 18 *Sicera quid.* 19. *Tertulliano ebriamen.* 20. *Hieronymo potus quivis inebrians.* 21. *& Iſidoro.* 22. *& Zonaræ.* 23. *& Heſychio.* 24. *Eius mentio apud alios.* 25. *Siceratores.*

Ut

VT aquæ faſtiditæ lac ſucceſſit in potum mortalium, ita 1
lac poſtmodum excepere potiones ex frugibus, iisque
diverſis, fructibus item arborum, & quævis extra vinum
aliæ. Harum licet plurimæ jam olim eſſent, *nominibus* qui- 2
dem *diverſis*, ut Plinius ait lib. XIV. cap. XXII, ab *ratione*
eadem: primæ tamen ac præcipuæ illæ fuere, quæ inter 3
fruges *ex hordeo* parabantur. Unde & generali primum ap-
pellatione potus iſti οἶνοι ἐκ κριθῆς dicti fuere. Et οἶνοι ſane 4
dicebantur triplicem ob cauſſam. Primo quidem, quod vi- 5
num proprie ſic dictum, odore, ſapore & facultate æmu-
labantur. Unde Diodorus zythum ſuum, qui fere ex hor-
deo fiebat, & de quo mox in ſpecie dicemus, vocat potum
οὐ πολὺ λειπόμενον τῆς περὶ τὸν οἶνον εὐωδίας καὶ δυνάμεως,
non multum vino fragrantia & facultate inferiorem lib. I.
cap. XX. lib. III. cap. LXXVII. & lib. IV. cap. II. *Potum in vi-*
ni ſimilitudinem corruptum vocat Tacitus lib. de mor. Ger-
man. Deinde οἶνοι dicebantur, quod vini in locum ſuccede-
rent iis in locis, ubi vinum non naſcebatur, nec tellus vi-
tium capax erat, quod modo diximus. Tum denique,
quod vini in modum inebriarent, quod & olim docuit, &
hodie teſtatur experientia. *Vino* vero ἀπὸ κριθῆς ſeu *ex* 6
hordeo dicebantur, quod ex hac frumenti ſpecie potiſſimum
& primo omnium cœperint parari. Hinc Herodotus lib.
II. ait Ægyptios οἴνῳ ἐκ κριθῶν διαχρῆσθαι, *vino ex hordeo uti*.
Athenæus lib. X. *brytum*, potionem itidem ex hordeo, vo-
cat οἶνον κρίθινον, *vinum hordeaceum*. Theophraſtus lib. VI.
de cauſſ. plantar. cap. XV. meminit τῶν οἴνους ποιούντων ἐκ τῶν
κριθῶν, *eorum, qui vina ex hordeo conficiunt*. Heſychius &
Suidas zythum definiunt οἶνον ἀπὸ κριθῆς γινόμενον, *vinum*
ex hordeo confectum. Æſchylus in Supplicibus nominat ἐκ 7
κριθῶν μέθυ, *ex hordeo temetum*, ſeu vinum forte. Rex e-
nim

nim ibi Argivorum, Supplicibus, bellum quaſi denuncian-
tibus reſpondens, ait:

Ἀλλ᾽ ἀρσενάς τοι τῆς δὲ γῆς οἰκήτορας
Εὑρήσετ᾽, οὐ πίνοντας ἐκ κριθῶν μέθυ.
Sed huius haud telluris incolas viros
Vinum bibentes invenietis hordei.

Vult nempe Rex hoc dicere, ſi bellum velint Supplices, non
inventuros ipſos regionis ſuæ ſubditos temeto ebrios ex
8 hordeo. Quin & vinum proprie dictum, ad differentiam
vinorum ex hordeo, dicebatur οἶνος ἀμπέλινος, ſeu *vinum*
vineale, ſive ex vinea. Ita Herodotus loco adducto, de ſa-
cerdotibus Ægyptiis verba faciens: Δίδοται δέ σφι καὶ οἶνος
ἀμπέλινος, *Vinum quoque ipſis datur vineale*. In ſacris Nu-
mer. cap. VI. verſ. IV. vocatur, οἶνος ἐξ ἀμπέλων. Heſychi-
us: Οἶνος ἀμπέλινος τοῦτο δηλοῖ, καὶ ἐξ ἑτέρων γίνεται οἶ-
νον. Propterea nempe οἶνον cum adjectione vult dici ἀμπέ-
λινον, quod non tantum ex vinea, ſed aliis etiam rebus fieri
9 poſſit aut ſoleat vinum. Quemadmodum autem potus ex-
tra vinum reperti, generali iſta appellatione *vina* appel-
labantur *ex hordeo*: ita poſtmodum ſingulæ gentes peculi-
ariter ſuis extra vinum proprie dictum potibus indiderunt no-
10 men. Et Hebræi quidem potiones omnes, quæ extra vi-
num erant, nominabant *Schecar*: quæ vox immoderatam
potus ingurgitationem innuit. Hinc *ſchicharon*, *ebrietas*,
11 Ezechielis cap. XXIII. verſ. XXXIII. Et cognationem habet
12 τὸ *ſchecar*, cum verbo *ſchackar*, quod eſt, *ſcurriliter egit*,
ut fere ſolent ebrii agere, & ſpectantium ſe exponere ludi-
13 brio. Græci Latinique paullum detorta voce σίκερα, σικέ-
ραν & *ſiceram* dixere. Mentio ejus in ſacris eſt plurima:
Levit. cap. X. verſ. IX. Numer. cap. VI. verſ. III. Judic. cap.
XIII. verſ. IV. Proverb. cap. XXXI. verſ. VI. Jeſaiæ cap. XXIX.
14 verſ. IX. Lucæ cap. I. verſ. XV. Notandumque eſt, τὸ *ſche-*
char,

char, ſive *ſiceram* omnibus iſtis in locis οἴνῳ, ſive vino pro-
prie dicto, tanquam diverſum quid, contradiſtingui. Ver-
bi gratia: Οἶνον καὶ σίκερα μὴ πίεσθε, *vinum & ſiceram non
bibetis*: ἀπὸ οἴνου καὶ σίκερα ἁγνισθήσεται, *à vino & ſicera abſti-
nebit*: οὐκ ἀπὸ σίκερα οὐδὲ ἀπὸ οἴνου, *non ex ſicera nec ex vi-
no*: οἶνον καὶ σίκερα μὴ πίῃ, *vinum & ſiceram non bibet*. In-
terpres quidem Chaldaicus ad locum Numer. ex cap. VI. ad- 15
ductum, τὸ ſchechar interpretatur *vinum vetus*: quem 16
ſequutus Sebaſtianus Caſtalio & alii, reddidere latine *te-
metum*, ſive vinum forte. Verum & novum vinum, vi-
num eſt, æque ut vetus: ac proinde ſi proprie vinum eſſet
τὸ *ſchechar*, non opus fuiſſet tam ſignanter illud οἴνῳ ubi-
que contradiſtingui, & ab ipſo ſeparari. Unde & Græcus 17
interpres ſemper σικέρας vocabulum retinet, loco ſaltem
ex Proverbiis adducto μέθην pro ea reponit, ſeu *inebriantem
potum*, quando ait: Δότε μέθην τοῖς ἐν λύπαις, καὶ οἶνον τοῖς
ἐν ὀδύναις Latinus interpres, qui Hieronymum mentitur,
ita vertit: *Date ſiceram mærentibus, & vinum iis, qui ama-
ro ſunt corde*. Quemadmodum idem etiam Lucæ cap. I. *ſi-
cera* nomen retinet: in locis vero cæteris τὸ *ſchechar* vo-
cat *omne id, quod inebriare poteſt*. Quo ſenſu & D. Baſilius 18
lib. de ebriet. per ſiceram intelligit πᾶν τὸ δυνάμενον μέθην ἐμ-
ποιῆσαι, *omne id, quod potis eſt ebrietatem inducere*. Ter- 19
tullianus eleganter una voce *ebriamen* vocat lib. de Jejun.
Explicatius vero, quid ſit *ſicera* docet D. Hieronymus ad 20
Nepotianum, de vita Clericorum: *Sicera*, inquit, *Hebræo
ſermone omnis potio nominatur, quæ inebriare poteſt, ſive il-
la, quæ frumento conficitur, ſive pomorum ſucco, aut cum favi
decoquuntur in dulcem & barbaram potionem, aut palmula-
rum fructus exprimuntur in liquorem, coctisq; frugibus aqua
pinguior coloratur*. Huic conſentanea ſcribit Iſidorus Orig. 21
lib. XX. cap. II. *Sicera*, inquit, *eſt, omnis potio, quæ extra*

 vinum

vinum inebriare poteſt. Cuius licet nomen Hebræum ſit, tamen Latinum ſonat, pro eo quod ex ſucco frumenti vel pomorum conficiatur, aut palmularum fructus in liquorem exprimantur; coctiſq́ue frugibus aqua pinguior quaſi ſuccus colatur,
22 *& ipſa potio Sicera nuncupatur.* Sed audiamus & Zonaram
ad Canon. Apoſtol. III. Σικέρα δέ ἐστι πᾶν τὸ ἄνευ οἴνου ἐμποιοῦν μέθην ὅσα εἰσὶν ἃ ἐπιτηδεύουσιν ἄνθρωποι. *Sicera eſt omne id, quod ſine vino inebriat, & ab hominibus conficitur.* Ad-
23 de Heſichium, in Lexico: Σικέρα πᾶν πόμα ἐμποιοῦν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλων ἢ σκευαστὸν, ζυθεῖον. *Sicera eſt omnis potus inebrians, non ex vitibus confectus, compoſitus.* Me-
24 minit ſiceræ etiam Hieronymus in vita S. Machulis: *Tunc quid ageret ambigens, ad officinam, ubi ſicera fiebat, abiit; petens à confectore ſibi ignem præberi.* Et Gregorius Turonenſis lib. V. cap. X. de S. Patroclo: *Vinum, ſiceram, vel omne quod inebriare poteſt, non bibebat.* Item S. Bonifacius in Epiſt. ad Zachariam Papam, in qua ſcribit, ſe in monaſterio conſtituturum *viros ſtrictæ abſtinentiæ, abſq́ue carne & vino, abſq́ue ſicera & ſervis; proprio manuum ſuarum labore*
25 *contentos.* Ab hac *ſicera* ſequior Latinitas *ſiceratores* dixit, non ſiceræ tantum, ſed aliorum etiam potuum confectores. Carolus M. Imp. in Capitulari de villis, edito à clariſſimo & amiciſſimo nobis Hermanno Conringio, num. XIV. *Siceratores, id eſt, qui cerviſiam vel pomatium, vel piratium, vel aliud quodcunque liquamen ad bibendum aptum, facere ſciant.*

CAPUT QUARTUM.

SUMMARIA.

1. *AEgyptiorum potus*, ζῦθος. 2. *Theophraſto* ζῦθος. 3. *Syris zitos.* 4. *factus præcipue ex hordeo.* 5. *vinum ex hordeo.* 6. ζύθιον. 7. *zythus ex tritico.* 8. *peculiaris AEgypti potus.* 9. *Zythus Peluſiacus.* 10. *Io. Bapt. Pius notatus.*

11. zy-

11. Zythus Luſitanis in uſu. 12. & Gallis. 13. ſub quibus comprehenduntur Germani. 14. Zythus an Gallorum proprius potus & vox Gallica. 15. Zuthi. 16. Zuthelaers. 17. Io. Iſaacij opinio refellitur. 18. Zythi derivatio à σῖτος. 19. vel ζέω. 20. vel à Germanico Sieden. *21. Zythus ſimplex, duplex. 22. δίζυθον. 23. δίζυφα. 24. ζίζυφα. 25. δίζυθον, periapti ſpecies. 26. ἠπίαλος, rigor in febri. 27. epiala febris.*

ÆGyptiis potus extra vinum inebrians, præcipuè fru- 1
mentaceus, ζύθος, ζῦθον & ζῦθιν vocabatur. Theo- 2
phraſto lib. VI. de cauſſ. plant. cap. XV. ζῆθος eſt; *voce*
ut Scaliger pater inquit in Animadverſ. lib. VI. cap. XX. *minus uſitata.* Daniel Heinſius tamen in textum repoſuit pro
ζήθῳ, ζύθος, & in verſione Latina vertit *Zuthum*, qui communiter alias *Zythus* dicitur. Syri *Zitam* vocant, notante 3
eodem Scaligero lib. de Subtil. exercit. XCVII. Poloni &
Bohemi etiam hodie antiquum nomen retinent, & *Zyto*
appellant. Parabatur autem præcipue ex hordeo. Dioſco- 4
rides lib. II. cap. LXXXI. ζύθος σκευάζεται ἐκ κριθῆς, *Zythus*
ex hordeo paratur. Unde Heſychio & Suidæ eſt οἶνος ἀπὸ κριθῆς 5
γινόμενος, *vinum ex hordeo confectum.* Diminutivum 6
ejus eſt ζυθίον, quod πόσιν ἀλφίτου vocat Heſichius, ſeu *potionem ex farina*, nempe *hordeacea.* Aliquando etiam fie- 7
bat ex tritico, quod docet nos Poſidonius Stoicus, qui apud
Athenæum lib. I. ζύθου πυρίνου, *zythi ex tritico* meminit.
Docet idem Theophraſtus loco adducto ubi & *zythi* nomen potui iſti primo omnium in Ægypto obveniſſe teſtis
eſt. Verba ſunt: οἶνον ποιοῦντες ἐκ τῶν κριθῶν, καὶ ἐκ τῶν 8
πυρῶν. καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ λεγόμενον ζῆθος. *Vina conficientes*
ex hordeo & tritico: & quod Zythum in Ægypto appellatur.
Teſtis item Strabo, de Ægyptiis loquens lib. XVII. τὸ δὲ ζῦθος ἰδίως παρασκευάζεται παρ' ἐκείνοις *Zythus peculiariter apud*

ipſos conficitur. Et Diodorus lib. cap. XXIV. Σκευάζεται
πόμα τοῖς Αἰγυπτίοις ἐκ κριθῆς, ὃ ζῦθον καλοῦσι. *Conficitur po-
tus AEgyptiis ex hordeo, quem Zythum vocant.* Item lib. IV.
cap. II. ait Bacchum Ægyptium εὑρεῖν τὸ ἐκ κριθῆς κατασκευό-
μενον πόμα, τὸ προσαγορευόμενον μὲν ὑπό τινων ζῦθον, *inve-
niſſe potum ex hordeo conficiendum, quem zythum aliqui vo-
cant.* Etiam Plinius lib. XXII. cap. XXV. *Ex iiſdem* (frugi-
9 bus) *fiunt & potus, ut Zythum in AEgypto.* Unde & Colu-
mella lib. X. *zythum* appellat *Peluſiacum*, à Peluſio, Ægy-
pti urbe, ad primum Nili fl. oſtium:
Vt Peluſiaci proritet pocula Zythi.
Et Galenus lib. II. Aphor. comm. XX. *zythum* ad Alexan-
10 drinorum in Ægypto diœtam refert. Ex quibus manife-
ſtus eſt error Jo. Bapt. Pii, quem errat in Annot. poſter ſyl-
loge III. cap. CLXI ubi τὸ *zythi* apud Columellam tranſmu-
tat in *githi*: aitque *githum Peluſiacum* eſſe compoſitionem
factam ex herba *gith*, quam Plinius lib. XX. cap. XVII. à
Græcis alias μελάνθιον alias μελάσπερμον dicit appellari. No-
11 bis *nigella* eſt, à ſeminis nigredine. Adr. Junius Animadv.
lib. II. cap. XII. Pii hoc commentum vocat indoctum, &
quod ſine cachinno legere non potuerit. Interim tamen &
Luſitanis in Hiſpania zythi potum & uſum tribuit Strabo
lib. III. Χρῶνται δὲ καὶ ζύθει, οἴνῳ δὲ σπανίζονται. *Zytho etiam u-
12 tuntur, vini vero parum habent.* Atque etiam Gallorum,
ſive Celtarum quoſdam zythi potu uſos meminit Poſidoni-
us loco adducto, ubi ait: τὸ πινόμενον τοῖς ὑποδεεστέροις ζῦθος πύ-
ρινον μετὰ μέλιτος ἐσκευαζόμενον παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς καθ' αὑτό.
καλεῖται δὲ κόρμα. *Inferioris conditionis homines zytho utun-
tur ex tritico cum melle præparato; vulgus vero id per ſe bibit,
vocatur autem corma.* Et Diodorus lib. V. cap. XXVI. Διόπερ
τῶν Γαλατῶν οἱ τούτων καρπῶν (οἴνου καὶ ἐλαίου) στερισκόμενοι, πόμα
κατασκευάζουσιν ἐκ τῆς κριθῆς τὸ προσαγορευόμενον ζῦθον. *Galli
horum*

horum fructuum (vini & olei) *expertes, ex hordeo ſibi potum conficiunt, qui zythus appellatur.* Ubi tamen per *Gallos* et- 13
iam *Germanos* Diodorus intelligit. Nam cap. præcedenti dixerat per Gallorum regiones fluere Rhenum & Danubi-
um. Cæterum ex Diodori hoc loco Jo. Iſaacius Pontanus 14
in Gloſſar. Priſco-Gall. in voce *zythus*, evincere conatur zythum proprium eſſe Gallorum potum, non Ægyptiorum, ut putarit Plinius, vocemque ipſam non Ægyptiam eſſe, ſed Gallicæ originis. Ei ſententiæ firmandæ in omiſſis ad Gloſſar. addit, in Evangeliorum Otfridi libro, veteri lingua Germanica conſcripto, ante annos 1ↄcc, ſupereſſe rei ve-
ſtigium, & extare vocem *zuthi*, non quidem pro ſolo po- 15
tu ſumptam, ſed pro quavis alimonia: & *panem quotidia-num* (quem ita in Oratione Dominica appellant Latini in-
terpretes) ibi vocari Germanice *dagalichun Zuthi.* Nec 16
dubitat eandem vocem etiam hodie ſupereſſe in Belgarum illo *zuthelaers*; quo illud genus hominum indigitant, qui
caſtris commeatum, ac cibum potumque ſubvehere con- 17
ſueverunt. Et originatio quidem illa ingenioſa eſt, nec in-concinna. In eo tamen fruſtra eſt Iſaacius, quod Diodo-rum hoc vult dixiſſe: Gallos, quod vinum non haberent, coactos fuiſſe ex hordeo potum ſibi parare, quem zythum appellaverint. Diodorus enim hoc tantum dicit: Gallos potum ſibi paraſſe, qui zythus fuerit appellatus: non quem Galli ita primum vocaverint. Similiter vero & Strabo, & Poſidonius, quos nos de Gallis adduximus, nihil aliud di-xere, quam quod uſi fuerint zytho triticeo; non quod ipſi eum ita appellaverint. Immo Poſidonius addit, Gallos zy-tho uſos, qui vocetur *corma:* qua de voce ſuo loco pluri-bus dicturi ſumus. Ægyptios interim ſuo potius *Zythi* no-men indidiſſe, ſatis ſuperque ex Theophraſto, Strabone, Plinio & Diodoro ipſo jam patuit. Unde quum in Ægypto

conſtet ortum zythum, zythique vocem, ſupervacaneum fuerit, originem ejus cum Iſaacio ex priſco Gallorum idiomate, aut cum aliis ex Græca & hodierna Germaniæ infe-
18 rioris lingua deducere conari. Nam ἀπὸ τοῦ σίτου, quod *frumentum* eſt, zythum derivari poſſe, non obſcure innuit
19 Philippus Cluverius German. antiqu. lib. I. cap. XVII. At Matth. Martinius Lexico Philolog. & Abrahamus VVernerus Orat. de Cervis. mavult deduci à Græcorum ζέω, quod eſt *ebullio*, quia ſit ζέμα quoddam, ſive *decoctum*:
20 vel etiam à Germanico Sieden / quod eſt, *coquere*. Sed mittimus iſta. Quemadmodum vero hodie pluribus apud nos locis cerviſiæ, ſive potionis ex frumento unius ejuſdēque, geminum habemus genus, alterum *ſimplex*, alterum
21 *duplex* appellatum, ſola minoris aut majoris efficaciæ ratione ab invicem diſtinctum: ita veteres etiam διζυθον, ſive
22 *zythum duplicem*, à ſimplici diſtinctum habuiſſe, ex Palladæ quodam epigrammate ſunt qui nobis perſuadere velint. Epigramma ita habet Anthol. lib. I. tit. εἰς ἰατρούς.

> Οὐκ ἀλόγως, ἐν διζύφοις δυνάμιν τινὰ θείαν,
>
> Εἶναι ἔφην. χθὲς γὰρ διζυφον ἐν χεονίῳ
>
> Ἠπιάλῳ κάμνοντι παραλαίῳ περὶ ψα,
>
> Καὶ γέγονεν ταχέως, οἷα κρότων, ὑγιής.

Et potus quidem frumentacei duo olim apud quoſdam fuiſſe genera, ex Simeone Sethi etiam patet, qui lib. de aliment. facult. *phucam* ſuum alium *ſimplicem* facit, alium
23 *duplicem & compoſitum*, ut ſuo loco dicemus. Quid vero διζυφα, aut διζυφον hoc in loco ſit apud Palladam, viri docti fatentur ſe ignorare, mendumque in textu ſubeſſe arbitran-
24 tur. Itaque Jo. Bapt. Pius Annot. poſter. cap. XXXVI. Stephanus Niger in Collectan. ex Athenæo, & Jo. Bodæus Comm. in Theophr. Hiſt. plant. lib. IV. cap. IV. legunt, ἐν ζιζύφοις, & ζίζυφα interpretantur fructum illum hodie in vulgus

vulgus notum, quo in decoctionibus pectori dicatis, frequenter utimur. Eraſmus in Adagiis, in proverbio, Crotone ſalubrior, habet ἐν διζύθοις, ſive hæc in codice ejus fuerit lectio, ſive ipſe eam ita interpolarit. Vult autem δὶς ζύθον *duplicem* illum eſſe *zythum*, de quo jam dixi. Andr. 25
Alcianus Parerg. lib. x. cap. xv. rem in medio relinquit. Mihi non minus aqua hic hæret. Zythum tamen duplicem hic non intelligi, aut zizypha, fructum pectori amicum, ſatis evincit vox περιῆψα. Neque enim Palladas ait, ſe *zizypha* febricitanti exhibuiſſe, aut *duplicem zythum* bibendum dediſſe; (neque etiam alterutro febrem, de cujus antidoto agit, abigere potuiſſet) ſed δίζυφον (quicquid etiam per hoc intelligat, aut quid monſtri hæc vox alat) febricitanti *circumligaſſe*, tanquam περίαμμα aut περιαπτὸν aliquod febrifugum. Atque eam ſententiam etiam placuiſſe Demetrio Chalcondyli, notat Alciatus dicto loco. Sed addo verſionem epigrammatis Latio à nobis donatam.

Non ratione caret, dizyphus ego quod medicam vim
Dixi eſſe, unde & heri dizypha in hepialo
Quartana dudum oppreſſo circum ipſe ligavi,
Et ſubito ſanus, ut Croto, convaluit.

Ἐν ἠπιάλῳ autem in his verſibus, eſt, in primo inſultu paro- 26
xyſmi febrilis, ſive in rigore. Docet enim Heſychius, ἠπίαλον eſſe rigorem qui febrem præcedat. Verba ſunt. Ἠπίαλος, ῥῖγος πρὸ πυρετοῦ. Ἠπιάλων, ῥιγῶν. τὸ γὰρ πρὸ τοῦ πυρετοῦ ῥῖγος ἠπίαλον φασίν. Alia eſt *epiala*, ex pituitoſarum genere 27
febris: de qua medicorum libri conſulendi. Nos pergimus.

CAPUT QUINTUM.

SUMMARIA.

1. *Ariſtotelis liber* περὶ μέθης. 2. *Athenæus laudatus.* 3. πῖνον, *potus ex hordeo.* 4. ἀπὸ τοῦ πίνειν *dictus.* 5. *vel* ἀπὸ

τῶν

τῶν πίνων. 6. Biera nomen an veteribus notum aut notatum. 7. Barthii ſententia. 8. pro πίνω apud Ariſtotelem πῖνον legentis. 9. Pivvo, Polonorum. 10. πίνω ebrii ſupini in dorſum cadunt. 11. Ariſtoteles emendatur. 12. vino poti in omnem partem prolabuntur. 13. vinum καρηβαρικόν. 14. potus ex hordeo καρωτικός. 15. Sententia & laus Fr. Bonamici. 16. Etiam potus hordeaceus καρηβαρικός. 17. & vinum καρωτικόν. 18. Polyphemi ex vino ebrij prolapſus.

1 PRinceps Philoſophorum Ariſtoteles librum inter alia conſcripſit περὶ μέθης, ſive *de Temulentia*, qui tamen injuria temporis ad noſtram notitiam non pervenit. Titulum tantum & fragmentum ex eo quoddam nobis conſer-
2 vavit Athenæus; quem quotiens in manus ſumo, infelicitatem deploro tot elegantium ſcriptorum, quorum tantum reliquias ille habet, & velut ruta cæſa. Refert autem lib. x. Ariſtotelem in jam dicto libro οἶνον ἀπὸ κριθῶν, ſive *potum*
3 *ex hordeo*, appellaſſe πῖνον. Locum integrum, & verba huc facientia mox adſcribam & explicabo, de nomine ipſo & ejus etymo primum viſurus. Adrianus Junius Animadverſ.
4 lib. II. cap. XII. dictum putat πῖνον, vel à communi *bibendi* vocabulo, nempe ἀπὸ τοῦ πίνειν in quo ipſi adſtipulatur Phil.
5 Cluverius German. antiq. lib. I. cap. XVII. vel ἀπὸ τῶν πίνων, ſive *ſordibus faculentis*. Plurimas enim has hordeacei triticeive potus habent, & per ſubſidentiam ad fundum deponant. Vt etiam Arnobium reſpexiſſe autumem, quando lib. III. *Semeleium*, ſive Bacchum, *feculentæ hilaritatis*
6 vocat *datorem*. Barthius verò noſter Adverſ. lib. XI. cap. XXXII. miratur, qui factum, quod auctores veteres, quum potuum Germanicorum & Gallicorum ſæpe meminerint, nomen tamen eius proprium, *bieram*, non expreſſerint. Factum autem id credit ſane; verum barbaram vocem deſcribentium inſcitia apud GræcosLatinosque ſcriptores fu-

iſſe

iſſe depravatam. Itaque eo ſe labi ait, ut pro πίνῳ apud A- 7
riſtotelem πῦρον reponendum, & *bieram*, ſive *biram* per
id intelligendum cenſeat: quod Abrah. Wernerus etiam
facit Orat. de Cervis. Sed in medio hoc nunc relinquo,
plura in progreſſu ea de re dicturus. Anton. Snebergerus 8
in Amethyſto, ab Ariſtotelis hoc πίνῳ Polonos autumat
deduxiſſe ſuum *pivvo*, quo nomine cerviſiam etiam hoc 9
die appellant: quod tamen Phil. Cluverius German. antiq.
lib. I. cap. XVII. potius deducit à *piti*, ſeu *picz*, quod iiſ-
dem Polonis *bibere* ſignificat. Cœterum Ariſtoteles pecu- 10
liare hoc τοῦ πίνου, immò cujuſvis potus hordeacei ligurito-
ribus eſſe voluit, quod ipſo inebriati non niſi εἰς τὰ νῶτα κα-
ταπίπτωσι, *in tergum & ſupini concidant*. Verba ex Athe-
næo ſunt iſta: Πλὴν ἴδιον τι συμβαίνει περὶ τὰς τῶν κριθῶν, τὸ
καλούμενον πῖνον. ὑπὸ μὲν γὰρ τῶν λοιπῶν τε καὶ μεθυστικῶν, οἱ μεθυ-
σθέντες ἐπὶ πάντα τὰ μέρη πίπτουσι. καὶ γὰρ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ καὶ δε-
ξιὰ, καὶ πρηνεῖς καὶ ὕπτιοι. μόνοι δὲ τῷ πίνῳ μεθυσθέντες εἰς τὸ πίσω
ὕπτιοι κλίνονται. *At peculiare quippiam contingit vino ex hor-
deo confecto, quod πῖνον vocant. Reliquis enim potionum ge-
neribus, quæ inebriant, temulenti in omnem partem labun-
tur, dextram, ſiniſtram, proni, ſupini: at pinopoti, ſupini
tantum, & in poſteriora inclinantur.* Ubi tamen in princi- 11
pio mendum occurrit in verbis Philoſophi, quod emacula,
& lege: περὶ τὸν τῶν κριθῶν (ſcilicet οἶνον, de hoc enim lo-
quutus fuit) τὸν καλούμενον πῖνον. Eadem vero ex Ariſtotele,
paucis tantum mutatis, ac tacito auctoris loco additaque
rei cauſſa, retulerat Breviator Athenæi lib. I. in fine. Ἀρι-
στοτέλης δὲ φησὶ, inquit, ὅτι οἱ μὲν ἀπ' οἴνου μεθυσθέντες ἐπὶ πρόσω-
πον φέρονται. οἱ δὲ τὸν κρίθινον πεπωκότες ἐξυπτιάζονται τὴν κεφα-
λήν. ὁ μὲν γὰρ οἶνος καρηβαρικὸς, ὁ δὲ κρίθινος καρωτικός. *Ariſto-
teles ſcribit, eos qui vino temulenti ſunt, in faciem pronos
vergere; qui vero hordeaceum bibunt, in caput reſupinari,*

quia, ut nimio vino caput gravatur: ſic potu hordeaceo veter-
12 *noſum fit & ſomnolentum.* Videtur nempe hoc velle Philo-ſophus, eos qui vino appoti ſunt probe, in omnem partem labi, dextram, ſiniſtram, pronos ſupinosque; at vino ex hordeo ebrios tantum ſupinos concidere: vel vino madidos tantum pronos, hordeaceo potu largius invitatos in
13 dorſum procumbere & ſupinos. Poſterioris aſſertionis cauſſam putat eſſe, quod vinum ſit καρηβαρικὸν & caput vaporibus repleat, qui id gravent & veluti βάρει ſeu pondere
14 deorſum impellant, ut proni concidant; *pinum* vero, ſive κρίθινον potum ſenſus potius ligare, & veterno aut caro quid ſimile inducere, quibus qui laborant, in dorſum & ſupini
15 ſoleant procumbere. Rem pluribus aliquanto diducit Levinus Lemnius de Occult. nat. mirac. lib. II. cap. XIX. *Quum autem omnes*, inquit, *madidi vinoq́ perfuſi ridiculos Comicosq́ mores exprimant, tum nulli magis moriones agunt, riſumq́ obviis excitant, quum vultum atq́ oculos geſtusq́ ſpectamus, quam qui ex Zytho, qua nobis biria dicitur, temulenti ſunt. Illi ſiquidem non in omnem partem corruunt, ſed retrorſum duntaxat & ſupini. Qui vero ex vino ebrietatem contraxerunt, antrorſum proruunt, ac proni decumbunt. Sic ut iſti genas, frontem, faciem nareſque inutile eſt: illi ſcapulas & occipitium, ubi in terram devolvuntur. Quod ipſum etiam ſpectare licet, ubi inter pocula ſomno corripi ſolent. Ex cerviſia enim uvidi, capite in cervices devoluto, hiantiq́ ore dormiunt. Ex vino autem facie mentoq́ in pectus inclinato. Ratio eſt, quod figri vaporesq́ ex vino ſyncipu, parteſq́ corporis anteriores occupant: ex cerviſia occiput, parteſq́ poſticas obſident. Quo fit, ut iſti obliviosi ſint ac ſomnolenti, minimeque loquaces ac clamoſi.* Paullo aliter, & ex propriis principiis rem expedire conatur magni olim nominis philoſophus, Franc. Bonamicus lib. III. de Alimento, cap. XIX. &

C

præter

præter mentem Ariſtotelis præſupponit vini potores ad latera, zythi amatores antrorſum ferri. Verba ejus ſunt iſta: *Zythum* (potus ex hordeo quicumque) *craſſius eſt atq; frigidius: quare in majori copia potandum eſt, ut inebriet; & difficilius coquitur: obtinet ergo multum materiæ: propterea pondus afferens thoraci, detrahit pronum. Hæc enim eſt gravium natura, ut perpetuo ſubſideant. Quod ſi quo modo vincatur: craſſos fumos exhalat ad caput, ubi ſunt commiſſuræ nervorum: proinſicut mortui, diſſolutis compagibus univerſi corporis, ſupini jacent: ſic ebrii ex zytho. A vino autem non requiritur tanta materiæ copia, quæ pondere deprimat; neq; tam craſſi vapores exhalantur, qui conjunctionem univerſi corporis revellant; ergo neq; proni, neq; ſupini. Prout autem materia delata eſt ad hepar, aut ulterius pervenit ad cor; ſic in ſiniſtram dextramve partem procumbunt, & pars oppreſſa delabitur. Nam fumi exhalati à vino prius tentant caput, quàm corpus vini, totaq; materies ſe contulerit in loca coctionis. Si ergo talis fuerit, ut prius digeratur, quam perveniat ad cor; ad dextram declinat, ubi reſidet hepar: ſi quid ulterius flagitet, tranſilit hepar; quare deflectit ad ſiniſtram. Hic namq; materiæ rationem habemus, non autem principii, quod manifeſto vergit in dextram & in anticam partem, eſt etenim in mucrone principium & in ventriculo dextro; quod flectitur in eas partes. Namq; hoc in ebrietate ſtatuendum eſt, eam fieri in ſecunda coctione, quæ miniſtratur ante, quam alimentum delatum fuerit ad caput, indeq; tanquam poſtliminio redierit ad cor.* Hactenus Bonamicus. Obſcura vero ſunt ejus hæc verba, nec intelligi queunt, niſi tota ejus de nutritione doctrina prius explicetur: quod facere non hujus eſt loci, nec, ut fiat, neceſſum eſt. Fruſtra enim in eius rei ratione reddenda laboramus, quæ non uno ſemper & eodem modo ſe habet. Experientia ſiquidem teſtis eſt, & quidem 16

omni exceptione major, non vinum tantum, ſed & hordeaceos potus caput gravare, & *καρηβαρικοὺς* eſſe, ac *καρηβαρίαν* inducere, quam *capitis gravitatem* ex humorum & excrementorum repletione vocat Hippocrates lib. de vict.
17 rat. in morb. ac. Et viciſſim vinum etiam *καρωτικόν* quid inducere valet, æque ac pinum, cæteriſque potus hoc genus. Et tam vino quam pino largius invitatos, nunc pronos, nunc ſpinos, concidere, nunc in latera ferri conſpicamur.
18 Ipſe Polyphemus Homericus Odyſſ. ix. ab vti, ſeu Ulyſſe, non pino, ſed meraco Liberi flore ſauciatus, non pronus ſtatim, nec in latera, ſed ſupinus primùm, tandem cervice obliquatus procubuit.

> Ἤ γὰρ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος· αὐτὰρ ἔπειτα
> Κεῖτ' ἀποδοχμώσας παχὺν αὐχένα.
> *Namq; reclinatus cecidit reſupinus: & inde*
> *Craſſa obliquatus tacuit cervice.*

Ubi igitur experientia, & quæ in ſenſus incurrunt, fidem rei faciunt, εὐηθὲς fuerit rationum conquiſitis momentis, ut contrarium aut diverſum quid oſtendat, allaborare.

CAPUT SEXTUM.

Summaria.

1. Βρῦτον. 2. Βρυτίον, *diminutivum.* 3. *an à verbo* βρύω. 4. *Verſus de eo Sophoclis.* 5. *à Caſaubono emendatus.* 6. *duo item verſus AEſchyli.* 7. *Archilochi verſus.* 8. *Similiter emendati.* 9. αὐλὸς κρυνὸς. 10. βλύζειν. 11. κυβάβδα. 12. *de bryto Hecatæi locus.* 13. Βρῦτον *Pæonum potus.* 14. *de bryto locus Hellanici.* 15. *& Theophraſti.* 16. *Pro* βρυτίον *Barthius legit* βυρύτιον. 17. *& apud Heſychium,* βῦρ, ζῦθον 18. *item pro* βρυτῶ βίρον 19. *Cluverius* βρυτὸν. 20. *Ronſſeus* βῦρ 21. *De lectionibus omnibus dubitatum.*

1 SI Athenæum ſequi velimus, de βρύτῳ nunc porro nobis agen-

agendum erit. Is enim dicto jam libro x. hoc potionis genus τῷ πίνῳ proxime ſubjungit, & ſimiliter οἶνον κρίθινον, ſeu *vinum hordeaceum* appellat. Heſychius nominat βρυτίον, 2
quod diminutivum eſt à bryto, ut ζυθίον à zytho. Βρυτίον, inquit, πόμα ἐκ κριθῆς. Βρυτὸν, πᾶν τὸ ἐκ τρυφῆς πολὺ. 3
Quas voces, haut ſcio, an non recte deducas à verbo βρύω, quod eſt *germino:* quod & Abrah. Wernerum monuiſſe video Orat. de Cervis. Coquebatur enim, ut in loco de potibus hordeaceis omnibus dicemus, ex hordeo madefacto, & poſt aliquam corruptionem germinante & ligulas emittente. Athenæus de *bryto* auctorum aliquot, vetuſtiſſimorum ſane, adducit in teſtimonium loca, ſed admodum corrupta, quæ tamen ſubjungere libet. Agmen eorum ducit 4
Sophocles, cujus iſte eſt verſus in Triptolemo:

Βρύτον δὲ τὸν χερσαῖον οὐ δ᾽ ἰλύειν,

Jacobus Dalechampius Latine vertit:

Brytum terreſtrem in alvum non dimittere.

Is. Caſaubonus, quod ſenſus ſibi non conſtet, in Animad: 5
verſ. ita legit, verſumque complet:

Βρύτον δὲ τὸν χερσαῖον οὐδ᾽ ἱεῖν χαμαὶ.

quod Latine dices:

Humique terreſtrem brytum profundere.

Auctorum alter eſt Æſchylus, cujus iſti verſus in Lycurgo, 6
prorſus obſcuri:

Κἀκ τῶνδ᾽ ἔπινες βρύτον ἰσχναίνων χρόνῳ,
Κοὐ σεμνοκόπει τοῦτ᾽ ἐν ἀνδρείᾳ στέγῃ.

Dalechampius hæc pluribus περιφράζεται:

Iam inde brytum bibebas temporis ſpatio ſeipſum extenuans,
Ac ſub virili tecto cum gravitate modeſtiaque ſeſe tundens.

Alii in hunc modum transferunt:

 Hinc

Hinc brytum bibiſti, avo macilentus;

In ædibus quas fortes viri & generoſi inhabitant.

Nos Davi ſumus non Oedipi, proinde Lectori judicium re-
7 linquimus. Sequitur vero apud Athenæum auctor tertius, Archilochus, qui Olympiade LXIV. floruiſſe creditur. Ejus verſus ſunt:

> ὥσπερ αὐλῷ βρῦτον ἢ Θρᾶξ ἀνὴρ
> Ἢ Φρὺξ ἔβρυζε, κύβδα δ' ἦν πονουμένη.

Vertit iterum Dalechampius:

> *Ad tibiam brytum, ut Thrax quiſpiam*
> *Sorbebat, aut Phryx, prono bibens corpore.*

8 Ego primum verſum metri cauſſa ſic legerim;

> ὥσπερ μὲν αὐλῷ βρύτιον ἢ Θρᾶξ ἀνήρ.

alterum emendat Caſaubonus, legitque:

9 Ἢ Φρὺξ ἔβλυζε κυβάβδ' ἡ πονουμένη.

Αὐλὸν autem in priori verſu Caſaubonus interpretatur κρου-
νὸν, ſive *ſcatebram*, quæ aquam fundit. ut Homerum ait
10 ſumſiſſe. Pro βρύζειν reponit βλύζειν, quod eſt *ſcaturire*, &
11 ſi active ſumas, effundere. Pro κύβδα, quod nullius eſt ſi-
gnificationis, legit κυβάβδα, Heſychio Amathuſiorum lingua *ſanguinem* denotans. Unde verſus ipſos Latine ita vertere licet:

> *Velut ex ſcatebra bryttium Thrax quiſpiam,*
> *Aut Phryx: ita exſpuebat ægra ſanguinem.*

Loqutus enim fuiſſe videtur Archilochus de muliere quæ-
12 dam ſanguinis ſputo laborante. Pergit vero Athenæus &
Poëtis, qui bryti meminerint, addit Hecatæum ex Hiſtoricis, Archilocho coætaneum: ut quem eadem Olympiade LXIV. vixiſſe teſtatur Suidas. De eo autem ita ſcribit: Ἐν δὲ τῆς Εὐρώπης περιόδῳ Παίονας φησὶ πίνειν βρῦτον ἀπὸ τῶν κριθῶν καὶ παραβίην ἀπὸ κέγχρου καὶ κονύζης. *In Europæ Periodo ait* (nempe Hecatæus) *Pæonas brytum ex hordeo bibere, & pa-*

rabi:

rabiam ex milio & conyza paratam. Unde diſcas *brytum* Pæ- 13
onum fuiſſe potum, quæ gens eadem erat cum Illyribus:
quem tamen Thracibus etiam & Phrygibus familiarem ex
adducto Archilochi loco cognoveris. Addit vero tandem 14
Athenæus & Hellanicum, Herodoto contemporaneum,
natum Olympiade LXX, adſcribitque verba ex ejus libro,
quem Κτίσεις inſcribit, ſive *de urbium conditoribus*: Πίνουσι
δὲ βρύτον ἐκ ῥιζῶν καθάπερ οἱ Θρᾷκες ἐκ τῶν κριθῶν. *Brytum
verò bibunt ex radicibus, ut Thraces ex hordeo.* Ubi iterum
obſervabis βρῦτον non tantum ex hordeo olim confici ſo-
litum, verùm etiam ex radicibus. De *parabia* vero in *ſa-
baia* dicturi ſumus. *Bryti* demum præter cæteros etiam 15
mentionem facit Theophraſtus Hiſt. plantar. lib. IV. cap. X.
Ita enim de foliis malinathalla loquitur: Ταῦτα (φύλλα)
συνάγοντες οἱ κατὰ τὴν χώραν, ἑψοῦντες ἐν βρυτῷ τῷ ἀπὸ τῶν κρι-
θῶν, καὶ γίνεται γλυκέα σφόδρα. χρῶνται δὲ πάντες ὥσπερ τρα-
γήμασι. *Folia incolæ* (ad Nili flumen habitantes) *legentes,
in bryto coqunt hordeaceo, quæ admodum dulcia evadunt, his-
què pro bellariis utuntur.* Cœterum diximus ex intervallo,
quando de πίνῳ agebamus, τὸν πάνυ Barthium ἀντὶ τοῦ πίνου
legere πῖρον, ut *bira*, ſive *biera* Germanorum & Gallorum 16
potus intelligatur. Idem hic etiam eo ſe labi ſcribit Adver-
ſar. lib. XI. cap. XXXII. ut pro voce Βρύτιον apud Heſychium
legat Βυρύτιον ut alludat appellationem *bira* aut *biera*,
vox detorta ad Græcam pronunciationem. Dubitat inſu- 17
per, an non byram noſtram & zythum conjunxerit Heſy-
chius, alteramque vocem ex altera explicaverit, ſcripſerit-
que non Βυρύτιον, ſed Βῦρ, ζῦθον. Mox etiam apud Athe- 18
næum, ubi Βρύτου vox occurrit, omnibus locis reſcriben-
dum conjicit Βύριον. Sed & Philippo Cluverio German. 19
antiq. lib. I. cap. XVII. & Abrah. Wernero, loco adducto
video placuiſſe Βέρυτον, ex quo *biera* Germanicæ origo
dedu-

20 deduci queât. Et jam ante omnes iſtos Barthium, Cluveri-
um & Wernerum, medicus doctiſſimus Balduinus Ronſſe-
us Epiſt. Medic. XL. notavit, ex βρύτου vocabulo, parva li-
terarum tranſpoſitione, & poſterioris ſyllabæ ἀποκοπῇ, fieri
βῦρ, & inde *bieram* noſtratium. Verum ultima hæc ori-
ginatio licentiæ nimium ſibi ſumit. Si namque ex voce di-
ſyllaba ſyllabam alteram prorſus tollas, alteram pro libitu
tranſponas, facilè cuivis voci, quamcumque velis, origi-
21 nem tribuere poſſis. Derivationes cæteræ, licet ingenioſæ
ſint, & plauſibiles, tamen vix veriſimile fit, apud auctores
illos omnes ac ſingulos, qui *bryti* meminere, Sophoclem,
Æſchylum, Archilochum, Hecatæum, Hellanicum, The-
ophraſtum, Heſychium, textus ubique fuiſſe corruptos,
nullumque eorum codicem repertum mendi ejuſcemodi
expertem. Igitur rem potius in medio relinquimus, & de
emendationibus iſtis ex veteri JCtorum formula pronun-
ciamus: *Non liquere.*

CAPUT SEPTIMUM.

SUMMARIA.

1. *Curmi Dioſcoridis.* 2. *Poſidonio Stoico corma.* 3. *a-pud quēdam male lectum, dercoma.* 4. *quod tamen retinet Jo. Iſaacius.* 5. *& Germanica vult eſſe originis.* 6. *Durcke, ca-ſtigare, vox Danorum.* 7. *Iac. Dalec hampij παρόραμα.* 8. *Poſidonius explicatus.* 9. *Iſaacius dimiſſus.* 10. *Curmen, i-dem cum curmi.* 11. Krmen / *ſaginatio*, Krme / *cibus Bohe-mis.* 12. Krome / *Germanis mica panis.* 13. *Tū curmi deri-vatio ex antiqua voce Britannica.* 14. *Curmi, an camum Vl-piani.*

1 Dioſcorides lib. II. cap. LXXXI. meminit potus ex hor-
deo, quem κοῦρμι vocat. Καὶ τὸ καλούμενον δὲ κοῦρμι, in-
quit,

quit, *σκευαζόμενοι δ' ἐκ κριθῆς· οἱ καὶ αὐτὸ οἴνου πόματι πολλάκις χρῶνται.* *Fit ex hordeo etiam potus, quem curmi vocant, eóq́ſ ſæpe loco vini pro potu utuntur.* Poſidonius, Philoſophus Stoicus, lib. de Hiſt. Celtar. agens de ipſorum conviviis & potu, apud Athenæum lib. IV. *corma* appellat, & ex tritico parari notat. Locum adſcribo integrum: *τὸ δὲ πινόμενόν ἐστι, παρὰ μὲν τοῖς πλουτοῦσιν οἶνος ἐξ Ἰταλίας, καὶ τῆς Μασσαλιητῶν χώρας παρακομιζόμενος. ἄκρατος δ' οὗτος. ἐνίοτε δὲ ὀλίγον ὕδωρ παραμίγνυται. παρὰ δὲ τοῖς ὑποδεεστέροις ζῦθος πύρινον μετὰ μέλιτος ἐσκευασμένον. παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς καθ' αὑτό. καλεῖται δὲ κόρμα.* Quem locum ſic interpretor. *Locupletes vinum bibunt ex Italia advectum & Maßilienſium regione: atq́; id meracum: interdum pauca aqua permixtum. Ab inferioris conditionis hominibus zythum triticeum bibitur, cum melle paratum: à vulgo autem per ſe, dicitur vero corma.* In ultimis his Poſidonii verbis legebatur jam olim, *καλεῖ δέρκομα*, nullo ſenſu. Unde mendum loco ſubeſſe advertens primus Joan. Ruellius lib. II. de nat. ſtirp. cap. XIIX. feliciſſima conjectura legendum cenſuit, *καλεῖται δὲ κόρμα*. 3
Nec aliter in codicibus MSS. legi poſtmodum obſervavit eruditiſſimus Caſaubonus Animadv. in Athen. ad hunc locum. At Joan. Iſaacius Pontanus Gloſſario Priſco-Gall. in 4
voce dercoma retinet *τὸ δέρκομα* apud Poſidonium, & Germanicæ vult eſſe originis, veſtigiumque vocis ſuperare putat in lingua Cimbrica ſive Danica, in qua vox *dureke* (in 5
finitivum ait eſſe) ſit *coërcere, caſtigare.* Atque ita *δέρκομα* ait eſſe, non zythum triticeum, ſed *vinum aqua temperatum*, & quaſi *caſtigatum*: idque contra mentem Poſidonii, ſive *corma*, ſive *dercoma* apud ipſum legatur. Verum contextum Græcum inſpicere inſuper habuit vir eruditus, Latinæque tantummodo editioni fidens, deceptus eſt: Poſidoniumque non de triticeo aliquo potu, ſed tantum de vi-

 no

no ſeu mero, ſeu aqua temperato locutum putavit. Aut
6 enim interpres, Jacobus Dalechampius, vir alias undiqua-
que doctiſſimus, feſtinatione quadam, ut facile in tam ma-
gno opere fieri poteſt, aliqua inter vertendum omiſit: aut
exſcriptor potius, ſive editor, quæ verſa erant, mutilate,
omiſſaque integra periodo edidit hoc modo: *Locupletes
vinum bibunt ex Italia petitum vel Maſſilienſium regione, &
id merum: interdum aqua paullulum affundentes: dercoma id
7 vocant.* Quæ ſi cum noſtra verſione, quæ integra eſt, quis
conferat, manifeſte cognoſceet, non hoc voluiſſe Poſidoni-
um; Celtas locupletes ex Italia aut Maſſilia bibere vinum,
nunc merum, nunc aqua pauca mixtum, & hoc vocari *der-
coma:* Sed hanc fuiſſe eius ſententiam; Celtas locupletes bi-
bere vinum ex Italia & merum & mixtum, pauperiores zy-
thum triticeum cum melle, vulgus infimum zythum per
ſe, ſine melle & hunc vocari δέρκομα, ſeu potius κόρμα, ut
eſſe diximus in MSS. Atque ita derivatio nominis illa ex
lingua Cimbrica, deſumpta à vini temperatione & caſtiga-
tione, cujus nulla apud Poſidonium facta mentio, per ſe con
8 cidit. Retinemus igitur τὸ *corma*, quod aliis etiam *curmen*
9 dictum fuit. Lexicon Philoxeni: *Curmen*, ζῦθος ἀπὸ σίτου.
Ubi per σῖτον intelligitur *frumentum*, ex quo fit potus. Abr.
Wernerus Orat. de Cervis. Hebræum eſſe cenſet vocabu-
lum, & denotare *lutrem aneum*, in qua potus hic coqui ſo-
let. Matth. Martinius Lexico Philolog. *curmi* à voce Sla-
10 vonica eſſe conjicit. Bohemis enim, inquit, Krmen/ eſt *ſa-
ginatio*, σιτισμὸς; à Krme *ferculum, cibus*; & *curmi* eſt πι-
11 αντήριον, & pingue faciendi vim habet. Ita Germanis Krome/
12 *medulla panis*; Kruhmlen/ *in micas frangere*. Vicinum et-
13 iam ait eſſe Germanico Korn/ *frumentum*. At Guilelmus
Cambdenus in Deſcript. Britann. ubi agit de Comitatu &
opido Darbienſi, cerviſiæ optimæ coctione celebrato, ex eo,
quod

quod Dioſcorides in Curmi deſcriptione ſubjungit, ſimiles τῷ *curmi* potiones etiam in Occidentali *Hiberia* & *Britannia* ex tritico parari; pro *Hiberia* aut *Iberia* quidem vocabulo vocem *Hibernia* reponit: cerviſiam verò, quam Angli hodie *alam* vocant, Britannos antiquo vocabulo *Κυνρυυ* ait appellaſſe, & ex hoc corrupto hodie perperam apud Dioſcoridem legi *curmi*, Verum nos ea nunc in me-
dio relinquimus. Gregorius Holoander ad Ulpianum in L. 14
ſi quis vinum. D. de trit. vino & ol. leg. & Guidus Pancirollus Var. Lect. lib. II. cap. LXXXV. pro *camo* quod habet Ulpianus, ſubſtituunt *curmi*. Verum ea de re in ipſa cumi hiſtoria videbimus.

CAPUT OCTAVUM.

SUMMARIA.

1. *Hiſpanorum potus celia & ceria.* 2. *de iis locus Plinii.* 3. *de celia Flori.* 4. *vocis indigenæ, apud Florum acceptio.* 5. *de celia locus Oroſii.* 6. *de utraque locus Polybii.* 7. *Celia an à calefaciendo dicta.* 8. *an eadem cum Oela Anglorum.* 9. *Ceria an à colore cereo.* 10. *aut à Germanico* zehren/*epulari.* 11. *aut* Gehren/*fermentare.* 12. *celia & ceria an idem potus.*

HIſpanorum ex frumento potus *celia* & *ceria* erant. U- 1
triuſque meminit Plinius lib. XXII. cap. XXV. *Et frugum* 2
quidem hæc, inquit, *ſunt in uſu medico. Ex iiſdem fiunt &*
potus, ut Zythum in Ægypto, celia & ceria in Hiſpania. Me- 3
minit *celiæ* etiam Florus qui ſub Trajani principatu vixit,
ſub initium ſecundi ſeculi æræ Chriſtianæ, lib. II. cap. XIIX.
ubi de Numantinis ait: *Eo neceſſitatum compulſi, ut deſtinata morte in periculum ruerent, quum ſeſe prius epulis, quaſi inferiis implevisſent, carnis crudæ & celiæ, ſic vocant indigenæ ex frumento potionem.* Ubi tamen vir clariſſimus Joan- 4

Freinshemius ex MSS. Palatinis pro *indigena*, legit, *indigenam*, ſcilicet *potionem*, hoc eſt, ἐπιχώριον πόμα ut explicat illuſtris Salmaſius. Floro adde Oroſium, qui ſub initi-
5 um ſeculi quarti floruit, & lib. v. cap. VII. de iiſdem, & paullo plenius quidem, ſic ſcribit: *Ultimo omnes duabus ſubito portis eruperunt, larga prius potione uſi, non vini, cuius ferax is locus non eſt, ſed ſucco tritici per artem confecto, quem ſuc-*
6 *cum à calefaciendo celiam vocant.* De potibus Hiſpanorum iiſdem, licet nomen eorum non exprimat, capiendus eſt Polybius apud Athenæi Breviatorem lib. I. ubi tradit in ædibus Hiſpani cujuſdam regis, qui Phæacum luxum æmulabatur, ſtetiſſe κρατῆρας ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας ἀργυροῦς ὄντας καὶ χρυσοῦς, πλήρεις οἴνου κριθίνου, *crateras in medio atrij, argenteos aure-*
7 *osq́, plenos vino hordeaceo:* celia puta, & ceria. Cæterùm de *celia* originatione Oroſium poſt duo fere ſecula ſequitur Iſidorus Orig. lib. xx. cap. III. & à *calefaciendo* deducit, quaſi *caliam*: ſed abſurdius, ut videtur Hadr. Junio Animadv. lib. II. cap. XII. & Jo. Iſaacio Pontano Gloſſario Priſco-Galli-
8 co, quod vox non Latina ſit, ſed Celtica. Iſaacius vero eandem putat cum *oela* & *ala* Anglorum, quâ de re ſuo loco
9 dicemus. *Ceriam* Jo. Ruellius lib. II. de nat. ſtirp. cap. XIX.
10 & Junius loco adducto, à *colore cereo* derivant. At Ger. Jo. Voſſius lib. I. de vitiis ſermon. cap. IV. & Matth. Martinius Lexico Philolog. dici malunt ceriam, non à Latina quapiam, ſed Celtica voce Zehren/ quod Germanis etiam hodie eſt *veſci, epulari, concoquere:* nempe quod vim habeat ali-
11 moniæ, potusque ſit alibilis. Iſaacius contra originem vocis acceerſit à Gehren/ quod Belgis (quemadmodum Germanis etiam ſuperioribus) ait eſſe, quando potus fermentatur, ut ita loquar, ſive à recenti coctura in ſpumam eleva-
12 tur. Abrah. Wernerus Orat. de Cervis, utramque & Ceriam & Celiam, per μετάθεσιν literarum à *beria* Germanica deriva-

rivatas. Voſſius vero & hoc addit, Hiſpanos mutata litera R in L, feciſſe ex *ceria*, *celiam*: ut uterque ita potus unus ſit idemque, nec diverſus. Huic tamen hac in re aſſenſum præbere nequimus. Licet enim tam *celia*, quam *ceria*, potus ſit ex frumento, atque in hoc uno conveniant: diverſum tamen à *celia*, *ceria* eſſe nomen, & *celia* à *ceria* non minus quam *Zythi*, potumque à nobis enumeratorum aliorum, vel ex Plinio docemur; quem diſerte, ut *Zythum* in Ægypto, ita in Hiſpania tum *celiam*, tum *ceriam* ex frugibus eſſe potus, adfirmare diximus, nomine tamen inter ſe differentes.

CAPUT NONUM.

SUMMARIA.

1. *Camum.* 2. *Vlpiani ex Digeſtis locus.* 3. *eius ſenſus* 4. *zerzuphum.* 5. *cicernum.* 6. *lectio vulgata retenta.* 7. *camum, an cammarum Apicij.* 8. *an curmi Dioſcoridis.* 9. *an lora.* 10. *vinum δευτέριον.* 11. *vinum ἀπὸ στεμφύλων.* 12. *θαμίνα.* 13. *lora an defrutum.* 14. *οἶνος σίραιος.* 15. *defrutum & ſapa differunt.* 16. *camum an cibus potabilis.* 17. *camalis cibus, Cœlij Aureliani.* 18. *eius lectio alia explicatur.* 19. *camum an vinum chamædrites.* 20. *camum proprie quid.* 21. *de eo Priſci Panitis locus.* 22. *& Simonis Ianuenſis.* 23. *camum ab Hebræo cham.*

VLpianus JCtus, qui ſub Alexandro Severo Imp. maxime 1
floruit, circa ſalutis noſtræ annum CCXXIII. meminit, potionis ex frugibus, quam *camum* vocat, in L. ſi quis vinum. IX. D. de trit. vino & ol. leg. ac ſub vino legato eam contineri negat. Verba legis omnia, quod de ipſis deinde 2
plura dicenda ſint, adſcribam. *Si quis*, inquit, *vinum legaverit, omne continetur, quod ex vinea natum vinum permanſit. Sed ſi multum ſit factum, vini appellatione non continebitur*

*tur proprie, niſi forte paterfamilias etiam de hoc ſenſit. Certe
zythum quod in quibuſdam provinciis ex tritico, vel ex hor-
deo, vel ex pane conficitur, non continebitur. Simili modo nec
camum, nec cervisia continebitur, nec hydromeli. Quid con-
dicum? nec hoc puto, niſi alia mens teſtantis fuit. Oenomeli
plane, dulciſſimum vinum continebitur. Et paſſum, niſi con-
traria ſit mens, continebitur. Deſrutum non continebitur,
quod potius conditura loco fuit. Acinaticum plane vino conti-
nebitur. Cydoneum, & ſi qua alia ſunt, qua non ex vinea fi-
unt, vini appellatione non continebuntur. Item acetum vini
appellatione non continebitur. Hac omnia ita demum vini no-
mine non continentur, ſi modo vini numero à teſtatore nō ſunt
habita, alioquin Sabinus ſcribit, omnia vini appellatione con-
tineri, qua vini numero paterfamilias habuit. Igitur & ace-
tum, quod vini numero paterfamilias habuit, & zythum &
camum, & cætera, qua hominum affectione atq; uſu vini no-
mine habebuntur. Si acetum quis legaverit, non continebitur
legato acetum, quod vini numero teſtator habuit. Ereбammas*
3 *autem continebitur, quia aceti numero fuit.* Vult nempe
ICtus, zythum, camum, & cervisiam, & alia, quod ex vi-
nea, ut loquitur, non fiant, vini appellatione, aut vino à te-
ſtatore legato, non contineri, niſi alia fuerit mens teſtantis,
atque hic ea pro vino habuerit: quemadmodum hominum
affectione & uſu pro vinis haberi poſſunt, quæ vina proprie
non ſunt. Quanquam vero hic loci ſenſus ſit, nihilominus
non pauca in eo à recentioribus ICtis, viriſque doctiſſimis
4 aliis in dubium vocari cœpere. Et primo quidem, pro *certe
Zythum*, olim legebatur *Zezuphum*, vox nihili & nullius
ſignificatus: pro qua primum Alciatus lib. I. prætermiſſ. re-
5 poſuit *cicernum*, ac ſi intelligeretur potus is, quem Iulianus
Imp. in Epigrammate, quod ſuo loco dabimus, τράγον &
πυρογενῆ, βρόμον, ſeu *hircoſum*, *frumentigenam* & *ſiligine-
um*

um vocet. At poſtmodum idem Alciatus pro zerzuplio *Zythum* ſubſtituit. Hæc autem & veriſſima eſt lectio, & ab omnibus mox recepta. Deinde pro verbis, *ex pane*, Alciatus in lege dicta reſcribit, *ex farre*: Iac. Cujacius lib. II. Obſervat. XXX. & lib. XXIV. obſ. XXXIX. *ex panico*. Neuter enim perſuadere ſibi potuit, ex pane potionis quoddam genus olim fieri conſueviſſe. Ego vero vulgatam lectionem retineo & ex pane tale quid fieri ſolitum, in progreſſu docebo. Pergo vero ad *cami* nomen. Hoc, quod nullibi apud Latinos id ſibi lectum meminerit, obſervatione digni cenſet Catellianus Cotta ICtus, in Memorabil. Alii vero, quod nec ipſi id alibi legiſſent, ſpurium credidere & ὑπονοθεύειν. Eruditiſſimus Cujacius, ſubdubitans quid eſſet *camum*, primo *loram* eſſe putavit, & rei probandæ Apicii locum adduxit ex lib. II. de Re Culin. cap. II. ubi is ait: *Cammaram, vel defrutum immittatur, quod Romani loram vocant*. Legit autem pro *cammaro*, *camum*. Mox tamen dubitat an *camum* non ſit *curmi* Dioſcoridis, quum apud Ulpianum proxime poſt zythum nominetur, curmi, ut ſimiliter ſit apud Dioſcoridem. Quemadmodum & Gregor. Haloander ad dictam legem, & Guidus Pancirollus Variar. Lect. lib. II. cap. LXXXV. pro *camo* τὸ *curmi* ſubſtituerunt. Verum de *lora*, ſive *lorea*, ut vocat Agellius lib. X. cap. XXIII. aut *loriola*, ut Varro lib. I. de vita Pop. Rom. primum fallitur Cujacius. Neque enim hæc ex hordeo fit aut frugibus, ex quibus zythum, & cerviſiam, & camum fieri notat Ulpianus. Ac licet lora jure vinum dici nequeat, ut dicit Plinius lib. XIV. cap. IX. tamen nec potionibus ex frugibus addici poteſt. Quin veteribus ad vina potius refertur, & vocatur *vinum ſecundarium*, Græcis δευτέριον. Dioſcoridi lib. V. cap. IX. οἶνος eſt δευτερίας: qui Heſychio, ὁ μετὰ τὸ ὕδωρ ἐπιχυθῆναι εἰς τὰ στέμφυλα, οἶνος. quæ tamen verba vel corrupta vel

6 7 8 9 10

vel mubila ſunt. Pollux lib. VI. cap. II. vocat *οἶνον φαῦλον* & *τρυγοφάνιον*, *nullius pretii* & *quaſi vini facem*, in compa-
11 ratione ad vina proprie dicta. Sacræ literæ Numeror. cap. VI. verſ. III. & Hippocrates noſter lib. de vict. rat. in morb. ac. nominant *οἶνον*, ſeu *ποτὸν ἀπὸ στεμφύλων*, *potum aut vinum ex vinaceis*. Cato de Re ruſt. cap. XXV. & LVI. inter *familiæ potiones* recenſet: Plinius loco dicto inter *vina operaria*.
12 Auctor Geopon. lib. VI. ex Anatolio *δευτερίας* vocat, & deſcribit, ac *πόμα* eſſe ait *οὐκ ἀηδὲς τοῖς ἀγροίκοις*, *potionem ruſticis non inſuavem*. Præterea, licet ſæpius *loræ* mentio fiat apud auctores; nemo tamen ex omni eorum numero *camum* appellavit, ut adverſus Cujacium argumentabatur Hier. Mercurialis Variar. Lect. lib. V. cap. I. Apicii vero locum à Cujacio adductum quod attinet, haud liquet an de *camo* is ibi loquatur. Atque ut maxime de eo loquatur, & *cammarum* ibi ſit *camum*; tamen non *camum*, ſed, quod proxime ſequitur, *defrutum*, *loram* eſſe Romanis, affirma-
13 re videtur. Et tamen ne ſic quidem verum diceret. *Defrutum* enim non lora illa eſt, de qua locuti ſumus, ſed *muſtum decoctum*, & coctione imminutum, quemadmodum
14 & *ſapa*: quam *οἰνοσίραιον* vocat Hippocrates lib. I. & II. *περὶ γυναικ.* Græcis aliis eſt *ἕψημα*. Galenus in Explic. voc. Hippocr. *ἕψημα, ὅπερ σίραιον*. Heſychius: *ἕψημα, ὅπερ ἔνιοι σίραιον καλοῦσι ἄλλοι γλυκύ*. Plinius lib. XIV. cap. IX. *Siræum,*
15 *quod alii hepſema, noſtri ſapam appellant*. Hoc tamen, ſi proprie magis loqui velimus, defrutum & ſapa differunt, quod illud ſit muſtum decoctum ad tertiam, hæc ad mediam partem, ut docent Varro lib. I. de vita Pop. Rom. apud Nonium, & Plinius loco dicto. Immo Celſus lib. II. cap. XIIX. defrutum eo firmius eſſe cenſet, quo magis ſit incoctum.
16 Vide etiam Columellam lib. XII. cap. XX. & XXI. Igitur Hier. Mercurialis loco adducto *camum* fuiſſe ait potionis genus

genus ex variis rebus commixtum, quod *cibi potabilis* formam retulerit,& quia peculiare quid fuerit uni alicui nationi,non eſſe mirum putat, ſi à plurimis tacitum fuerit & ignoratum. Adducit opinioni ſuæ ſtabiliendæ verba Cœlii Aureliani,qui de pronis in catalepſin ita loquitur lib. II. Acut. paſſ. cap. x. *Sciendum igitur, quod hæc paſſio ex iiſdem cauſſis antecedentibus fit, quibus aliæ quoque paſſiones efficiuntur, indigeſtione, vinolentia, camali cibo, & horum ſimilibus rebus.* Verum quis per *camum* credat *cibum potabilem*, 17
aut per *camalem cibum* intelligi *camum* & potionem nempe illam, quam Ulpianus tam arcte cum zytho & cerviſia conjungit,ut ſub idem genus concludat? Quam etiam cauſſam credemus Ulpianum habuiſſe,ut quæreret,an cibus potabilis ſub vino contineretur? Tale quid enim de cibo, utcunque liquido,vel cogitare abſurdum fuerit. Adde quod 18
in pleriſque Cœlii editionibus non legatur, *camali cibo*, ſed *carnali cibo*; ut videatur intelligi multus eſus carnium. Hanc autem lectionem genuinam eſſe, vel illud probat, quod mox Cœlius addit, paſſionem eam infeſtare potiſſimum homines edaces; qui nempe carnivori ſunt,ac mul- 19
tum carnis ſolidioriſque cibi abſumunt. Alia adhuc eſt opinio Andr. Alciati, qui lib. I. prætermiſſ. in voce *chamum*, ex eo,quod Dioſcorides lib. v. cap. xxxvi. *vinum* nominat *chamædrites*, quoſdam inde putat extorſiſſe *chamum*. Verum non *chamum* eſt apud Vlpianum, ſed *camum*, & vino contineri negatur. *Vinum* vero *chamædrites* verum eſt vinum, *chamædryos* ſapore tantum imbutum, ut vinum *abſinthites* ſapore *abſinthii*; quæ vino legato contineri, non excludi debent. Itaque *cami* vocem apud Vlpianum reti- 20
nemus, atque id non *loram* eſſe adſeveramus, nec *cibum potabilem*, aut *camalem*, nec *vinum chamædrites*, ſed *potum ex hordeo*; qui tamen non ſoli Vlpiano, ſed aliis etiam

21 iſto nomine appellatur. Teſtem adducto Priſcum Paniten, Sophiſtam, qui Theodoſii Junioris ætate floruit, cujus ex Eclogis Hiſt. Goth. hæc verba: *Ἐκομίζοντο δὲ καὶ εἰς ἑπόμενοι ἡμῖν ὑπηρέται κέγχρον, καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενον πόμα. κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό. Miniſtri verò, qui nos ſequebantur, advehebant nobis cenchrum ſeu milium, potio-*

22 *nemq́ ex hordeo, quam barbari camum vocant.* Adde Simonem de Janua, ſive Genuenſem, quanquam recentiorem, & qui circa annum Servatoris cIↄccLXXXIIX. floruit, Nicolai IV. Pont. Max. Capellanum, ut vocant, & Medicum. Ejus verba ſunt in Clavi ſanationis, ſive Synonymis: *Cerviſia, camum, foca.* Item: *Camum, ſicera, potus factus ex*

23 *hordeo, & aliis rebus calidis, ut Zinziber & ſimilia.* Cæterum Matth. Martinius Lexico Philol. & Jo. Ger. Voſſius lib. I. de vitiis ſerm. cap. IV. dictum putant *camum* ab Hebræo *cham*, hoc eſt, *calidum*: quod calefaciat, calidoſque vapores & inebriantes ad caput & mentis domicilium transmittat.

CAPUT DECIMUM.

SUMMARIA.

1. *Laus Vlpiani.* 2. *in eius verbis apparens contradictio.* 3. *Oenomeli à mulſo an differat.* 4. *Cenomelle, vox nihili.* 5. *Mulſum vino non continetur.* 6. *Oenomeli an contineatur.* 7. *Oenomeli quid Cuiacio.* 8 *οἶνος μελιηδής.* 9. *οἶνος μελιχρός.* 10. *μελίτηλα, γλυκύμηλα &c.* 11. *μηλόμελι, γλυκύμελι &c.* 12. *oenomeli quid* 13. *Vlpiani laus.* 14. *Oenomelitis genus duplex Alciato.* 15. *Mulſum potius cibus, quam potus Plinio.* 16. *eius ab oxymelite differentia ex Alciato.* 17. *Modicum non curat Prætor.* 18. *Conditi vox.* 19. *Alciati error.* 20. *Conditum quid hodie.* 21. *quid veteribus.* 22. *ſimplex.* 23. *compoſitum.* 24. *conditum Pallada* 25. *AEginetæ & aliorum* 26. *exemplum conditi ſimplicis.* 27. *Claretum.* 28. *exempla conditi compoſiti.*

ſiti. 29. *conditum vino non continetur.* 30. *Paſſum vino continetur.* 31. *& ad dulcia pertinet.* 32. *mulieribus, vino prohibito, bibere permiſſum.* 33. *à patiendo dictum.* 34. *aliud primarium, aliud ſecundarium.* 35. *Acinaticum.* 36. *acinaticium, aromaticium.* 37. *acinaticum an lora.* 38. *acinus.* 39. *ϛέμφυλον, γίγαρτον.* 40. *lora σκδασία.* 41. *ἐκπίεσμα.* 42. *lora vino non continetur.* 43. *acinaticum propriè quid.* 44. *Vlpiani de acinatico dubitatio unde.* 45. *vinum protropum Plinij.* 46. *Lacryma, vinum Campaniæ.* 47 *embammatis acceptio varia.* 48. *ut Vlpianus acceperit.* 49. *Aceti genera varia.*

AD alias nunc potionum ex frugibus differentias ex Inſti- 1
tuti ratione pergendum nobis erat: ſed retinemur ab
Ulpiano, quem Modeſtinus inter *Coryphaos legum pruden-*
tum, ſive, ut Græca ejus verba habent, *κορυφαίους νομίμων*
jure merito reponit in L. XIII. §. aliud D. de excuſat. Ejus
nomini honorem hunc habebimus, ut præter ea, quæ de
camo, lora & *defruto* diximus, cœtera etiam hac occaſione,
quorum in contextu adductæ præcedenti capite legis, me-
minit, elucidemus. Neque enim plane *ἀπροσδιόνυσα* à tra-
ctatione hac noſtra fuerint. Videtur autem in ipſo legis 2
principio quædam ſe prodere contradictio. *Mulſum* enim
vino legato negat contineri, contineri autem vult *ænomeli.*
At *ænomeli* Dioſcoridis Græcorumq; cæterorum, & *mul-* 3
ſum Plinii ac Latinorum, plane una eademque res eſt; vi-
num nempe melle mixtum, quod pluribus probare operæ
pretium non eſt. Idem vero vino contineri, & non conti-
neri, manifeſtam implicat contradictionem. Pius Andreas 4
Bartolinus in Auctario notat in quibuſdam codicibus olim
ſcriptum fuiſſe apud Ulpianum *cenomelle:* pro quo tamen,
quod inepta & nihil ſignificans vox ſit, recte is repoſuit *æ-*
nomeli. Lazarus Bayfius Tract. de Vaſculis, ad L. XIX. cum

 aurum

aurum. §. ſed cui vaſa. D. de auro & arg. leg. mavult ſuſpicari locum eſſe mendoſum, quam Ulpianum contradictionis aut ignorantiæ accuſari. At ubi mendum latere putet,
5 non indicat. *Mulſum* ſane vino non contineri, certo ſibi perſuaſum habuit Vlpianus: idque extra præſentem locum colligi poteſt etiam ex L. Idem Pomponius v. §. idem ſcribit. D. de rei vindic. ubi ait: *mulſum ex melle & vino factum, ſuam ſpeciem priſtinam non continere.* Quod ſi ſpeciem priſtinam non continet, vini puta, utique nec vino continebitur.
6 At *œnomeli* vult contineri, tanquam vinum dulciſſimum. Tota igitur difficultas in eo poſita erit, ut explicetur, quid per mulſum, quid per œnomeli, quæ aliàs idem ſunt, Vlpi-
7 anus intellexerit. Jac. Cujacius, JCtus longe doctiſſimus, lib. xxIv. obſerv. xxxIx. cenſet Vlpianum per *œnomeli* intelligere *vinum dulciſſimum*, quod tale ſit *ſine ulla mixtura mellis, vel corporis alterius, & œnomeli dicatur ut melimela, poma dulcia.* Verum ea ſignificatione œnomelitis vocem nemo unquam veterum, ſive medicorum ſive ſcriptorum aliorum uſurpavit, nec exemplo rem probare potuit Cuja-
8 cius. Homerus Iliad. lib. II. xx. & ſæpe alibi *vinum dulce* vocat οἶνον μελιηδέα. Idem facit Hippocrates lib. περὶ παθῶν.
9 alibi οἶνον μελιχρὸν & μελίχρουν, *vinum mellea dulcedine praditum.* Nemo œnomeli vinum dulce aut eſſe voluit, aut
10 interpretatus eſt. Nec forte compoſitionis ratio eam interpretationem admittat. Μῆλον ſane, ſi præponas in compoſitione τὸ μέλι, & μελίμηλα dicas, *mala* ſunt *mellei ſaporis:* γλυκόμηλα, *mala dulcis ſaporis:* non ſecus ac χρυσόμηλα, *mala ſunt aurei coloris:* ὑδρόμηλον potio eſt *ex aqua & malis* confecta. Ita μελίλωτος, *lotus mellinus* ſeu *mellei ſaporis.*
11 At ſi in compoſitione τὸ μέλι vocibus aliis poſtponas, alia & diverſa orietur ſignificatio, & μηλόμελι non erit pomum mellei ſaporis, ſed potus ex melle & pomis; quemadmodum

dum θαλασσόμελι, κυδωνιόμελι, ὀμφακόμελι, ῥοδόμελι, ὑδρό-μελι, ſunt *potus* aut *conditura ex melle & aqua marina, malis cydoniis, uvis immaturis, aceto, roſis & aqua* confectæ. Eademque ratione & οἰνόμελι *potus* erit *ex melle & vino*, 12
quem *mulſum* vocamus, non *vinum dulciſſimum*. Nec la- 13
tere hoc potuit Vlpianum, *virum ſummi ingenii*, ut vocat Juſtinianus in L. unica §. ne autem Cod. de cad. toll. Alci- 14
atus igitur Parerg. lib. IX. cap. II. aliam inſiſtit viam, ut à contradictione liberet JCtum. Ait duplex œnomelitis genus apud Dioſcoridem lib. I. cap. XII. inveniri; alterum ex vini auſteri & veteris partibus duabus, & mellis una, quod proprie ſit mulſum; alterum ex muſti dulcis partibus ſex & mellis una, tempore vindemiæ confectum, quod dulce permaneat; & hoc eſſe œnomeli Vlpiani. Addit auctorem Geopon. lib. IIX. hoc ultimum parare ex decem partibus muſti & una mellis; priori vero addere coſti aliquid, folii, malabathri, ſmyrnæ, caſſiæ, nardi aut piperis; eaque ratione ultimum adhuc magis vinum manere, nec nomen perdere, vino autem contineri. Cui opinioni firmandæ adde- 15
re poſſis, mulſum ob plurimam mellis admixtionem Plinio lib. XXII. cap. XXIV. potius cibum, quam potum appellari. *Multi*, inquit, *ſenectam longam mulſi tantum nutricatu toleravere, neq; ullo alio cibo.* Vt ita *mulſum* eſſet, quod mul- 16
ta mellis mixtum majorem craſſitiem; *œnomeli* quod minorem ac dilutiorem tantum acceperit. Verum nec hoc modo difficultas tollitur. Si namque id, quod ex vino & melle fit, ſpeciem ſuam perdit, nec vinum manet; quod Vlpianum ſtatuere loco proxime adducto docuimus: æque vinum id ſpeciem perdet, quod parum, quam quod multum mellis receperit. Magis enim & minus non variant ſpeciem: nec minus *œnomeli* perdet ſpeciem, quod parum mellis, quam *mulſum*, quod multum dicitur recepiſſe. Ni-

17 ſi dicamus, Ulpianum non Medicorum more hic locutum,
ſed JCtorum, apud quos *modicum non curat Prætor.* Sed
18 pergimus in lege ad *conditi* vocem, de qua tamen ante
quam dicamus quid ſit, notabimus errorem Alciati loco
adducto. Dixerat Ulpianus: *ſimili modo nec camum, nec
cerviſia vino continebitur, nec hydromeli.* Mox quærit: *Sed
19 quid conditum?* Hoc arripiens Alciatus, τὸ *conditum* refert
ad *hydromeli*, & duplex illud facit, aliud *ſimplex* Plinio di-
ctum, & *melicratum*, ſeu *aquam mulſam*; aliud, *conditum*
ex aqua & melle vinum. Inepte! *Hydromel* quidem aliud
recens eſt, aliud *inveteratum*; aliud *crudum*, aliud *coctum*,
ut ſuo loco pluribus dicemus. Nullum vero eſt, quod *con-
ditum* à ſcriptorum aliquo ſit appellatum. Nec Vlpianus
conditum cum *hydromelite* conjungit, ſed hydromelite à
vino legato excluſo, quærit porro de condito, & mox hoc
20 etiam excludit. Neque etiam *conditum* eſt, ut quidem vo-
luit Jo. Bapt. Pius Annot. Poſter. cap. CXXXII. *elegantia &
ſuavitate excoctum cibarium.* De cibario enim dubitare aut
quærere non poterat Vlpianus, an ad vinum legatum perti-
neret. Dico igitur: Conditi vox aliter olim apud veteres
accipiebatur, alio hodie ſignificatu à τοῖς ἰατρῶν παισὶν uſur-
patur. Hodie *conditi* nomen primum tribuitur conſervis &
pulveribus, rebusque aliis, quæ mediante melle vel ſyrupo
in formam electarii miſcentur. Aliter ſumitur pro medica-
mento, aut ſimplici aliquo, ut ſunt radices, fructus, flores,
caules, atque id genus alia, quæ diutioris conſervationis
gratia, melle vel ſaccharo integra condita, in uſum repo-
nuntur. Exempla habemus paſſim apud Geoponicôn & rei
21 ruſticæ ſcriptores, & medicorum plurimos. At veteribus
conditum etiam potio erat, quæ bibi ſolebat. Iſidorus lib.
XX. Orig. cap. III. *conditum* ait vocari, *quod non ſit ſimplex,
ſed commixtione pigmentorum* (aromata intelligit) *compo-
ſitum,*

ſtum, Sed obſcuriora hæc ſunt verba, quam ut ſolidè rem explicent. Nos cum Leonh. Fuchſio Annot. ad Myreps. ſect. I. cap. XLV. Jo. Brodæo Annot. ad Anthol. Græc. lib. I. tit. εἰς ἰατρὸς, & Cl. Salmaſio Notis ad Simplicii Comm. in Enchir. Epicteti cap. I. dicimus eſſe *vinum aromatis conditum*. Nomen Latinum eſt, Græcis poſterioribus etiam uſitatum. Duum autem generum erat *conditum*; aliud *ſim-* 22
plex, aromatis infectum & melle aut ſaccharo dulceratum: quo fere ad ſtomachi frigidoris mala utebantur, & palati gratia, aut in eo, tanquam vehiculo, medicamenta ſolidiora exhibebant. Alterum *compoſitum* erat, vel ad evacu- 23
andum corpus à peccantium humorum mole, vel certis in eo morbis occurrendum. De priori intelligendus Simplicius, quando loco adducto, de avibus humanum ſermonem edoctis, ait, quod ignaræ quid dicant, dicant tamen, κονδῖτον πίω, *conditum bibo*. Intelligendus de eodem Palla- 24
das in epigr. quod eſt Anthol. Græc. loco dicto, in quo à medico Romano conditum ad ſtomachi morbum, aut frigiditatem potius, ut puto, ſibi confici rogat.

Κονδίτου μοι δεῖ τὸ δὲ κονδῖτον πόθεν ἔχει
Τεύνομαι τῆς φωνῆς ἐστὶ γὰρ ἀλλότριον
Τῆς τῶν Ἑλλήνων εἰ Ῥωμαϊκῶς δὲ καλεῖται,
Αὐτὸς ἂν εἰδείης, ῥωμαϊκώτατος ὤν.
Σκεύασον οὖν μοι τοῦτο. τὸ γὰρ κατέχον με νόσημα
Τοῦ στομάχου χρῄζειν τοῦδε λέγουσι ποτοῦ.

Id ita Latine loqui fecimus:

Condito mî opus eſt, ſed conditum unde recepit
Nomen? nam à lingua diſſidet omnimode
Græcorum, quod ſi Romano ita dicitur ore,
Tu, qui Romanus, noveris eximie.
Conſice mî hoc igitur, nam qui mihi morbus inhæret
Ventriculo, potus indiget huius ope.

De

25 De eodem inſuper condito capiendus eſt Paullus Ægineta
lib. III. cap. XLIV. ubi de coli dolore agit, *Porrum*, inquit,
bis dandum, coctum cum condito: & ipſum conditum bibant,
& panem in ipſo accipiant. Et Alex. Trallianus lib. VII. cap.
V. tractans de cibi faſtidio, ex frigiditate ventriculi: *His hy-*
drogarum dandum, vinum vetus, conditum, decocta rutæ &
aniſi. Item Agathotychus lib. I Hippiatr. cap. II. Ἐγχυμάτιζε
χειμῶνος δι' οἴνου παλαιοῦ, ἢ κονδίτου. *Infundito hyeme in*
vino veteri, aut condito. Et Tiberius Hippiatr. lib. I. cap.
XXX. Δίδοσθαι κοχλιάριον μεστὸν, κονδίτῳ κεκραμένον. *Da*
26 *cochlear plenum, condito temperatum.* Exemplum ſimplicis
hujus conditi habet Auctor Geopon. ex Democrito, lib. IIX.
Πεπέρεως πεπλυμένου (lego πεπλυσμένου) καὶ ἐψυγμένου, τετριμ-
μένου ἐπιμελῶς, γράμματα η̄. μέλιτος Ἀττικοῦ ξές. ᾱ. οἴνου πα-
λαιοῦ καὶ λευκοῦ ξέστας δ'. ἢ ε'. *Piperis loti & reſiccati, accura-*
te contuſi ſcrupulos octo, mellis Attici ſextarium unum, vini
veteris & albi ſextarios quatuor aut quinque. Simile, ſed
pluribus ex aromatis compoſitum ad ſtomachicos habet
27 Myrepſus ſect. XXVII. cap. XLI. & κλάρον id vocat, quod
Fuchſius in Annot. interpretatur *claretum.* Et profecto ni-
hil aliud fuit olim *conditum*, quam quod nos hodie *clare-*
28 *tum* vocamus, & *vinum Hippocraticum.* *Conditorum com-*
poſitorum magnum apud auctores invenire paſſim, eſt nu-
merum. *Conditi purgatorii*, ad omnis generis humores e-
ducendos, exempla habet Aëtius Tetrab. I. ſerm. III. cap.
LXVI. LXVII. LXIIX. Tetrab IV. ſerm. IV. cap. CIIX. & Myre-
pſus ſect. XXVII. cap. XXXIV. & XXXIIX. Exempla *conditi ne-*
phritici, & ad lapidem in veſica frangendum, invenies a-
pud Oribaſium Collect. lib. I. cap. XXXII. Æginetam lib. VII.
cap. XI. Myrepſum loco citato cap. XXIII. & XXXIX. Et ſo-
lent ad eum modum etiam hodie medici parare *clareta pur-*
gantia, antinephritica, menſes provocantia, atque id genus
alia

alia. Et de *ſimplici condito* quærit Ulpianus an vino legato 29
contineatur, & negat contineri, niſi alia ſit mens teſtantis: quemadmodum nec *defrutum* ſive *ſapam* contineri dicit, quod conduturæ loco ſint potius, quam vini. *Paſſum* con- 30
tra vino contineri vult. Fit enim ex vinea, immo ex uva. Unde Iſidorus Orig. lib. xx. cap. III. ait *paſſum eſſe quidquid ex uva paſſa compreſſum effluit.* Ad *dulcia* tamen magis per- 31
tinet. Onomaſticon vetus: *Paſſum, γλυκύ.* Itaque etiam ad dulcia refert Plinius lib. XXIV. cap. IX. & Proculus JCtus in L. qui vinum XVI. §. I. D. de trit. vino & ol. leg. cujus hæc verba: *Cui dulcia legata eſſent, ſi nihil aliud teſtamento ſignificetur, omnia hæc eſſe legata, mulſum, paſſum, defrutum.* Meminit etiam *paſſi* inter alia dulcia Plautus Pſeudolo act. II. ſc. IV.

Murrhinam, paſſum, defrutum, melinam.

Et Varro lib. I. de vita Pop. Rom. *Antiquæ mulieres, maio-* 32
res natu, bibebant loriolam, aut ſapam, aut defrutum, aut paſſum, quam murrhinam quidam Plautum appellare putant. Et iterum: *Tum murrhinam, vino addito, loram, paſſum, potare cœperunt.* Item Gellius lib. x. cap. XXIII. de mulieribus Romanis: *Bibere autem ſolitas ferunt loream, paſſum, murrhinam, potu dulcia.* Servius ad lib. II. Georg. & Iſido- 33
rus loco adducto, *paſſum* à *patiendo* deducunt, & volunt percuti uvam ſicciorem & decoqui, atque inde fieri paſſum. Verum hoc modo non paſſum fieret, ſed defrutum, ut paullo ante docuimus. Unde vapulat Servius hoc nomine à Phil. Beroaldo in Annot. ad Serv. Fit potius *paſſum* ex uvis, ſive Sole aduſtis, ſive ferventi oleo, vel ſole ſiccatis, donec paullo amplius dimidium pondus ſuperſit, ut ait Plinius loco dicto. Immo ex Celſi mente, lib. II. cap. XIIX. *paſſum, quo ex ſicciore fit uva, eo valentius eſt.* Modum pa- 34
randi *paſſi*, tum *primarii* tum *ſecundarii*, exacte ex Ma-

gone Carthaginenſium Imperatore docet Columella lib.
xii. cap. xxxiii. Vide etiam Palladium lib. x. cap. xix. *A-*
35 *cinaticum*, cujus porro meminit Ulpianus, ſive *acinatium*,
aut *acinatitium*, ut alii legunt, dubium eſt, quid olim fue-
36 rit. Alciatus lib. i. Prætermiſſ. in voce chamum legit *aci-*
maticium, & dro eo reponit *aromatitium*: additque deſcri-
bere hoc Dioſcoridem lib. v. cap. lvi. Verum *aromatites*
vinum, uti jam docuimus, ad condita pertinet, nec vino
37 continetur. *Acinaticum* vero, vinum vere eſt Ulpiano:
tantum quale id ſit, & quodnam, controvertitur. Plures
volunt eſſe *loram*, quam fieri dicunt ex *acinis*, atque inde
appellari *vinum acinaticum*, tanquam ex *acinis* factum.
At hi toto errant cœlo, & quid acinus ſit, & quomodo lo-
38 ra fiat, ignorant. *Acinus*, ſive *acinum*, ut vocant Varro &
Columella; *botrus* eſt, inquit Iſidorus Orig. lib. xvii. cap.
v. bacca nempe, totusque fructus cum partibus ſuis, *folli-*
39 *culo* nempe exteriori, ſeu cute ambiente, στέμφυλον Græci
vocant; *carne, ſucco*, ſeu liquore vineo, & *nucleo*, qui Græ-
cis γίγαρτον, Latinis quibuſdem *vinaceum*, granulum puta
40 lignoſum, in acino. Non fit autem lora ex acinis; ita enim
vinum eſſet: ſed ut Varro lib i. de re Ruſt. cap. liv. Colu-
mella lib. xii. cap. xl. Dioſcorides lib. v. cap. ix. Galenus
lib. xi. de alim. facult. Plinius lib. xiv. cap. x. Non. Mar-
cellus cap. xvii. aliique docent, quando muſto ex acinis ex-
preſſo, ſuper ſolida uvarum in torculari expreſſarum retri-
41 menta (Heſychius in voce στέμφυλα, vocat ἐκπιέσματα) a-
qua affunditur & maceratur. Differre autem acinum à nu-
clea aut vinaceo, ex Cicerone cognoſcimus lib. de ſenectu-
te, apud Nonium cap. iii. *Quæ ex fici tantulo grano, aut a-*
cini vinaceo, &c. Palladius Sept. xi. *vinacia, quæ in acinis*
celantur. Liquet idem ex D. Auguſti Epiſt. ad Tiberium a-
pud Sueton. Octavio cap. lxxvii. ubi ait: *Panis unciam cum*

panis

paucis acinis uvæ duracinæ comedi. Intelligit enim baccas u-
væ, non nucleos, quos abſurdum erat cum pane comeſſe.
Sed vide ad eum locum ſummum virorum Caſaubonum in
Notis. Vide etiam Jo. Gerh. Voſſium lib. I. de vitiis ſerm.
cap. XXIIX. & Frid. Taubmanum Notis ad lib. II. Georg. &
ad Culicem Virg. Ex hoc vero liquido patet, *loram* non eſ- 42
ſe *vinum acinaticum*, quum ex acinis non fiat: nec ſub vino
etiam contineri, quum vinum non ſit. Nam ſi acetum vi-
ni ſub vino contineri non vult JCtus, nec defrutum ex mu-
ſto decoctum; utique nec lora continebitur, ex aqua vina-
ceis tantum ſuperfuſa. Nec obſtat quod lora οἶνος δευτερίας
& *vinum ſecundarium* dicatur. Nam & potus ex frugibus
οἴνους κριθίνους & *vina hordeacea* vocari diximus, quæ tamen
diſerte Vlpianus à vino excludit. Quid igitur *Acinaticum* 43
quod vino continetur? Dico cum Cujacio & Mercuriali lo-
cis jamdictis, eſſe vinum illud, quod Caſſiodorus lib. XII.
Variar. epiſt. IV. ab acinis denominatum ait, & σκευασίαν e-
jus fuſius deſcribit, ac ſummopere à dulcedine ac ſuavitate
exquiſita commendat. Locus prolixior eſt, quam ut hic ad-
ſcribi debeat: præſertim quum ad potiones extra vineam,
de quibus proprie agere inſtituimus, non pertineat. Verum 44
quærat aliquis, quur Vlpianus de eo dubitarit, an ſub vino
contineretur, ſi ut vina cætera, ex acinis fit, ſeu baccis uva-
rum? Puto dubitationem inde natam, quod non ad eum
modum fieret acinaticum, quo vina alia, *aciniq; non calci-
bus iniurioſe tunderentur, nec aliqua ſordium admixtione fu-
ſcarentur, ſed uva in aucttumno ſuſpenſa, hyeme rigeſcens ex
ſe deflueret, & deſtillaret gemmu comparem liquorem*, ut ver-
ba ſonant Caſſiodori. Putat autem Mercurialis *acinaticum* 45
idem eſſe cum *vino protropo*, quod Plinius loco dicto ait eſ-
ſe *muſtum ſponte defluens, antequam calcentur uvæ.* Proſper 46
Reudella JCtus vinum acinaticum putat eſſe id, quod Nea-

poli & Romæ *Lachryma*,vocatur. Vulgus *Lachrymam Chriſti* vocat,narratque veniſſe aliquando Romam monachum quendam è locis vino bono carentibus, Lacrymaque bibita, & audito nomine,cum gemitu dixiſſe: *O bone Chriſte, quare in mea etiam patria eiusmodi lacrymas non profudiſti?* Sed vulgi hoc ſcomma eſt. Naſcitur autem *Lachryma* in Campania felice, à Veſuvio, quem *monte Soma* nunc dicunt, Surrentum uſque, & Salernum & Amalfitanum diſtrictum,in uvis nigris,ex quibus ſponte ſinitur fluere. Atque id *vinum* aliqui etiam vocant *virginium*. Sed vide Reudellam Tract. de Vindemia, part. 1, cap. IIX. & Tract. de Vinea, ſect. 1. Cœterum in Mercurialis & Cujacii ſententiam de acinatico, tandem etiam inclinat Alciatus, ſibi
47 parum conſtans. Porro *embamma*, cujus hic etiam meminit Vlpianus, idem in L. IX. §. II. D. de contrah. nupt. per *intinctum* explicat. Niſi tamen τὸ *intinctus* ibi eſt à mala manu,quæ ad marginem notavit, quod deinde irrepſit in textum. Eſt autem ab ἐμβάπτω, *intingo*. dicitur & ſimpliciter βάμμα, à βάπτω. Sunt enim *embammata* liquores,in quos cibos intingimus ad ſaporis gratiam,& gulam irritandum, ut *garum*, *ſapa*, *acetum*, & id genus alia. Columella etiam *ſinapi* pro embammate commendat lib. XII. cap. LV, *Hoc ſinapi*, inquit, *ad embammata non ſolum idoneo, ſed etiam pretioſo utere.* Apicius lib. IIX. de re Culin. cap. II. *embammata* vocat condimenta, quæ carnibus ſive elixis ſi-
48 ve aſſis ſuperfunduntur. Græci vocant ἀρτύματα. Vlpianus hoc loco *embamma* pro *aceto* ſumpſit. Tale ὄξος σκευαστὸν dicitur, ſeu *acetum factitium*, ut eſt *ſcylliticum* Py-
49 thagoræ, *piperatum* Apuleji, *coctioni ſanitatiq́ inſerviens* Sotionis, apud Auctorem Geodon. lib. IIX. Plura id genus videre eſt apud cœteros rei ruſticæ & medicæ commentatores.

CA.

CAPUT UNDECIMUM.

SUMMARIA.

1. *Sabaia, Illyrum potus.* 2. *Sabaiarius.* 3. *de ſabaia locus Ammiani.* 4. *& Hieronymi.* 5. *Sabaium.* 6. *an idem potus cum Parabia Pæonum.* 7. *Illyres & Pæones gens una.* 8. *Sabaia unde dicta.* 9 Sauffen *Germanorum.* 10. *Saba, potare.* 11. Σαβὸς *Bacchus.* 12. σαβάζειν, *bacchari.* 13. *Sabazius, ſabadius, Bacchus,* 14. *Sauſeia, ſacerdos Bonæ Deæ.* 15. *Sauſeij, apud Romanos.* 16. *Lex Sauſeia.* 17. *Bibuli, Bibaculi.* 18. *Biberius.* 19. *Parabia,* 20. *eius originatio.* 21. *potuum frumentaceorum, ut vini, effectus.*

SEd redimus in gradum; quod athletæ dicere ſolent. Illy- 1
riorum ſive Illyrum ex frumento potus fuit *ſabaia*, ſive
ſabaium, à quo Valens Imp. aliquando *Sabaiarius* per in 2
juriam audiit. Ammianus lib. XXVI. *Valens*, inquit, *Nico-* 3
*mediam pergit, exindeq́ profectus, oppugnationi Chalcedonis
magnis viribus inſiſtebat: cuius è muris probra in eum jacie-
bantur, & iniurioſe appellabatur Sabaiarius. Eſt autem ſaba-
ia ex hordeo vel frumento in liquorem converſus pauperinus
potus.* Hæc ille. Meminit poſt Ammianum *ſabaiæ* etiam 4
D. Hieronymus lib. VI. in Eſaiam, cap. XIX. *Zythum*, in-
quit, *genus eſt potionis ex frugibus aquaq́ confectum, & vul-
go in Dalmatia Pannoniaq́ provinciis gentili barbaroq́ no-
mine appellatur ſabaium.* Thomas Reineſius, vir doctiſſi 5
mus, Var. Lect. lib. III, cap. IX. dubitat de *ſabaia*, annon
ſit idem potus cum *Parabia* Pæonum, de qua ex Hecatæo 6
in Εὐρώπης περιόδῳ Athenæus lib. X. ſcribit: Παίονας φησὶ πί-
νειν βρύτον ἀπὸ τῶν κριθῶν, καὶ παραβίην ἀπὸ κέγχρου καὶ κονύζης.
Pæonas brytum dicunt ex hordeo bibere, & parabiam ex mi- 7
lio & conyzæ. Pæonas enim & Illyrios Reineſius gentem ait
eſſe unam eandemque. Et ſunt ſane, comprehendunturq́

ſub Illyriis Pæones: conveniuntque in eo & *ſabaia* & *parabia*, quod potus ſint frumentacei. Quum tamen tum Ammianus, tum Hieronymus *ſabaiam* potum dicant eſſe ex hordeo; Hecatæus vero *parabiam* diſerte à bryto potuque ex hordeo ſeparet, & potum ex milio & conyza faciat; uterque potus prorſus unus idémque eſſe non poterit. Quia vero Illyres inter Celtas, æque ac Hiſpani, Galli, & Germa-
8 ni, recenſentur; Hieronymus etiam ſabaium nomen barbarum eſſe ajat; icicirco viri docti id autumant eſſe à veteri & communi illarum gentium lingua Celtica, propiusque
9 accedere ad noſtrum ſauffen/quod eſt *potare*. Atque iidem
10 porro Celticum hoc noſtrum deducunt ex Hebræo, *Saba in*
11 *gurgitavit ſe, mero ſe obruit*. Hinc porro Σαβὸς, *Bacchus* apud Thraces & Phryges: & Σάββοι, *Bacchi ſacerdotes*, ut notant Plutarchus lib. Sympoſ. probl. v. Harpocration & Heſychius
12 in Lexicis, & Ariſtophanis Scholiaſtes. Hinc itidem eſt σαβάζειν, idem quod εὐάζειν, βακχάζειν, *furere*, *baccbari*, ut e-
13 brii ſolent: & *Sabazius*, vel *Bacchus* ipſe, vel *Bacchi filius*, apud Orpheum in Hymnis, Strabonem lib. x. & Diodorum lib. IV. cap. IV. qui Apuleio lib. IIX. Metam. & Macrobio Saturnal. lib. I. cap. XIIX. leniori ſono eſt *Sabadius*: atque ab his tandem *ſabaia*, & noſtrum ſauffen. Puto etiam Romanis Celticum hoc nomen non fuiſſe prorſus incognitum,
14 Juvenalis certe ſacerdoti Bonæ Deæ, mulieri bibaculæ, nomen dat *Saufeia*, Sat. IX. ubi de ſervis ait, quod ſoliti ſint libentius dominorum ſecreta prodere, quam

— — *ſurrepti potare Falerni,*
Pro populo faciens quantum Saufeia bibebat.

15 Et quis ſcit, unde, & ex qua occaſione nomen apud Romanos originem traxerit *Saufeiorum*: ex quibus *Caium Saufeium* nominat Oſorius lib. v. cap. XVII. & Eutropius cap. *v*.

Luci-

Lucium, Sauſeium, Ciceronis familiarem Corn. Nepos in vita Attici, & ipſe Cicero lib. I. ad Attic. epiſt. II. *Decium Sauſeium* Plinius lib. VII. cap. LIII. à quibus & *Lex Sauſeia* apud Gellium lib XV. cap. X. Quemadmodum & ex biben- 16
di lubidine primum orta fuiſſe credam *Bibaculorum* & *Bi-* 17
bulorum cognomina, Romanis olim frequentia: Bibaculorum quidem in Furiorum & Sextiorum; Bibulorum vero in Calpurniorum & Publicorum familiis. Etiam Tiberius 18
Imp. apud Suetonium in ejus vita cap. XLII. ab eadem potus ingurgitatione pro *Claudio Tiberio Nerone* aliquando audiit *Caldius Biberius Mero*. Sed de *Sauſeiorum* cognomine & vocis ſauffen origine, vide etiam Chriſt. Becmanum in Orig. L. L. in voce Saba, Matth. Martinium Lexico Philol. & Ger. Jo. Voſſium lib. I. de vitiis ſerm. cap. IV. Adde quæ his ſtabiliendis invenies apud Jo. Guil Stuckium Antiquit. Convival. lib. III. cap. VI. De *parabia* Pæonum nihil alibi 19
notatum invenio, præter ea, quæ modo ex Athenæo vidimus. Nomen ipſum tamen Græcam videtur ſapere originem. An quod potus ejus admodum accedit πρὸς τὴν βίαν, 20
& vim bibentibus infert, præſertim ubi acceſſerit *conyza*, quæ per ſe caput petit, & cerebrum invadit. Commune e- 21
nim frumentacei potus hoc habent cum vino, ut largius recepti, ſæpe *non lene tormentum ingenio inferant*, atque etiam pro tormento multi eo uti ſoleant, &

— — *multis urgere culullis*
Et torquere bryto, quos perſpexiſſe laborant,

ut Horatii iſta hac accommodem ex Carm. lib. III. Ode XXI. & Arte Poët. An quod bibentem πρὸς τὴν βίαν accendat, & ut idem Poëta ait, *in prælia trudat inermem*, faciatque, quod de vino dicit Diphilus Comicus apud Athenæum lib. II. τὸν ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασύν.

Ignavum, ut audeat, & timidum, ut fortis fiet:

ſive,

ſive,ut Plato ait lib. I. de legibus; *μεςὸν πάσης ἀφοβίας, ὥστ' εἰπεῖν τε ἀόκνως ὅ,τι ἐθέλει, ὡς αὕτως δὲ καὶ πρᾶξαι. plenum omni confidentia,atq; audacia, ut quidvis ſtrenuè atq; impigrè & dicat & pariter agat.*

CAPUT DVODECIMUM.

SUMMARIA.

1. Galli potus avidi. 2. Cerviſia potuum apud eos generale nomen. 3. re aliis etiam gentibus communi. 4 quarum pracipua recenſentur. 5. Ionas Scotus emendatus. 6. Cerviſa. 7. an à Cerere dicta. 8. Cerebibia. 9. Cereviſia. 10. an à ceria Hiſpanorum. 11. vel colore cereo. 12. aut cerebro. 13. aut à Germanico gehren / *fermentare. 14. aut à* zerwe/ *tritico. 15. aut* zehren/ *epulari. 16. cerviſia originatio prorſus incognita. 18. Arviſia vina Virgilii. 19. Arviſia, an cerviſia.*

1 DE Gallis Ammianus ait lib. XXV. *vini avidum genus eſſe, affectans ad vini ſimilitudinem multiplices potus.*
2 Hos vero potus generali vocabulo *Cerviſiam* appellabant,
3 nomine apud ipſos quidem nato, re tamen cum aliis etiam gentibus communi. Quarum quidem gentium præter eas, de quibus hactenus diximus, non paucas recenſet Jonas Scotus, qui circa annum Servatoris noſtri IↃCLX floruit, in vi-
4 ta Columbani, cap. XVI. Verba ſunt: *Quum miniſter refectoris vellet promere cerviſiam, qua ex frumenti vel hordei ſuccus decoquitur, quaq; pra cateris in orbe terrarum gentibus, prater Scoticas & Dardanas, qua Oceanum incolunt, utuntur, nempe Gallia, Britannia, Hibernia, Germania, cateraq;, qua ab earum moribus non diſcrepant, vas, quod typhrum no-*
5 *minat, in cellarium deportavit.* Vbi pro *Dardanas*, lege *Danas*, vel *Danicas* gentes, quæ peninſulam Cimbricam in Oceano inhabitant, Scoticis vicinæ, & oppoſitæ. Nulli enim

enim in Oceano *Dardani*, nulla *Dardania*. Veterum ve-
ro *Dardania*, Samothraciæ antiquum fuit nomen, ut Ste-
phanus nos docet περὶ πόλεων. Superat autem hodie etiam
apud Gallos cerviſiæ nomen, dum potus ſuos ex frugibus
cervoiſe indigitant. Onomaſticon vetus cerviſiam inter-
pretatur zythum. *Cerviſia*, ζύθος. Quibuſdam, non *cere* 6
viſia, ſed *cerviſa* dicitur. Pœnitentiale Romanum Tit. I.
cap. XI. *Vinum & medonem, & mellitam, & cerviſam, nun-
quam bibat, niſi in prædictis diebus.* Nec aliter ſcribitur in
Concilio Triburienſi, cap. LVI. & LIIX. Meminit *cerviſiæ*
Plinius lib. XXII. cap. XXV. *Ex his frugibus fiunt & potus: zy-
thum in Ægypto, celia & ceria in Hiſpania, cerviſia & plura
alia in Galliis.* Chriſt. Becmannus in Orig. Lat. Ling. *origi-* 7
nem nominis cerviſiæ non caliginoſam ait *eſſe ei, qui* αἴτιον,
καὶ ποιητικὸν καὶ ὑλικὸν *perpenderit. Coqui enim ex frugibus;
Cererem, veteri ſuperſtitione Deam, ſumi pro frugibus. inde
eſſe cerviſiam.* Et ſane jam olim Iſidorus Orig. lib. XX. cap.
II. à *Cerere* frugum inventrice eam voluit dictam. Iſido-
rum ſequuti fuere Alb. Cranzius, Wandaliæ lib. I. cap. IV.
Gregor. Holoander, ad L. ſi quis IX. D. de trit. vino & ol.
leg. Joan. Placotomus lib. de nat. cervis. part. I. Abrah.
Wernerus Orat. de Cerv. & nuperrimè ὁ χαριέστατος ἰατρῶν
Caſpar Hofmannus Inſtit. Med. lib. V. cap. XXVII. Sequun- 8
tur alii, qui dictam putant, quaſi *Cerebibiam*, quod *Cere-
ris* fructus in ea bibantur. Vocabularium vetus vult eſſe
Cereris vim in aqua: corrupto etiam vocabulo in *Cereviſi-* 9
am, & interpoſita E litera. At Joan. Iſaacius Pontanus
Gloſſario Priſco-Gallico barbaris Gallis *Cereris* nomen ne
per ſomnium quidem in mentem veniſſe ait: quemadmo-
dum & Phil. Cluverius German. antiq. lib. I. cap. XVII. e-
tymologiam iſtam, clarorum quantumvis virorum, ine-
ptam & abſurdam, mirari ſe dicit. Itaque alii *cerviſiam* à 10

H *ceria*

ceria Hiſpanorum potu derivare voluerunt, à qua parum
11 etiam diſtare ait idem Iſaacius. Jo. Ruellius lib. II. de nat. ſtirp. cap. XIIX. & Hadr. Junius Animadv. lib. II. cap. XII.
12 volunt eſſe à *cereo colore.* Alii à *cerebro* deduci ſibi perſuaſere, ac ſi *viſat* id ſæpe, & bibita petat. Hinc diſtichon illud Jani Duſæ:

Quæritur unde ſuum ducat cereviſia nomen?
Quod cerebrum viſat crebra; Sabelle, tuum.

Aut quod *cerebrum dividat*, vaporibus repleat & quaſi diſtendat. Hoc placuit Jano Kotteritio Stromat, lib. I. in his verſibus:

Quærebam nuper, cereviſia duceret unde
Nomen, & inveni poſtmode tale etymon.
Æquo ſi pluris bibitur, cere dividitur brum;
Nam cerebri findit belluo, quicquid habet.

Verum *& res & vocabulum*, inquit Barthius Adverſar. lib. XLIX. cap. XXX. *ſunt barbara, & nullo modo ad Helladem aut*
13 *Latium ſpectant.* Quare Iſaacius, quem dixi, *ceriam* primùm Hiſpanorum derivat à voce Gehren / *fermentare*, ut vulgo loquimur: deinde *cerviſiam* porro dictam vult, quaſi Gehrwys: nempe *in modum*, aut *per modum fermentationis* factam. Wyſe enim, & Weiſe / *mos* eſt Germano-
14 rum lingua. Melchior Goldaſtus Notis ad Ekkehardi Junior. Caſus monaſterii San- Gall. cap. IX. & Phil. Cluverius loco jam adducto, Belgis, ſive inferioris Rheni accolis in uſu eſſe ajunt vocem terwe / ἀντὶ τοῦ cerwe / ſive zerwe / mutato c, vel z in t. quod *triticum* vel *frumentum* ſignificat: variaſque hujus eſſe ſpecies, ſcilicet Winterterwe / Sommerterwe / Türckiſchterwe / Römiſchterwe / quaſi dicas, *frumentum hyemale, æſtivale, Turcicum, Romanum.* Ab hac ergo voce terwe / ſive zerwe / *cerviſia* contendunt eſſe originationem, ſeu nominis cauſſam. Matth. Martinius Lexi-

co

co Philolog. cum Ger. Joan. Voſſio lib. I. de vitiis ſerm. 15
cap. IV, & *ceriam*, & *cerviſiam* accerſent à Germanico
zehren/quod ſit *veſci, epulari, concoquere*: qua de re etiam
paullo ante diximus. Verum enimvero, *cerviſiæ etymolo-* 16
giam inquirere, Herculis fortaſſe labor ſit, inquit rectè Iſaa-
cius; nec ideo adſequare. Hoc notandùm, *cerviſiæ nomen*
ita invaluiſſe, ut eo ſolo per maximam Europæ partem
hodie quivis è frugidus potus Latine appelletur. Præterire 17
autem hic nequeo, quod Abrahamus Wernerus Orat. de
Cerviſ. perſuadere nobis conatus eſt, *vina Arviſia* & *no-
vum nectar* apud principem poëtarum eſſe eundem potum
quem cerviſiam vocamus. Locus eſt Ecloga v.

Et multo inprimis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in umbra
Vina novum fundam calathis Arviſia nectar.

Ait autem Wernerus, *vina Arviſia*, interpretibus Servio
& aliis dici *Chia* ab *Arviſio* Chii inſulæ promontorio. Ad-
dit ab hoc loco vites in Peloponeſum ad Epidaurum tranſ-
latas, urbis nomen immutaſſe, ut *Monembaſia* diceretur,
vinumque ibi natum corrupte *Malvaſiam* nobis appellari,
Gallis propius *Marvaſiam*: quæ Guil. Budæi etiam eſt ſen-
tentia. Hoc autem vinum putat Virgilii ætate toti Italiæ
non novum fuiſſe, ſed cognitiſſimum, ac propterea à poë-
ta *novum nectar* dici non potuiſſe. Itaque ipſe per novum
nectar intelligendam putat cerviſiam, vini æmulam & ἀν-
τιβαλλόμενον, quæ *arviſia* ab *arvo* fuerit dicta, ut cerviſia à
Cerere: quod fiat non ex uvis, ſed frugibus in arvo natis.
Verum parum firma eſt hæc ariolatio & multas patitur in-
ſtantias. Primo enim variat admodum apud Virgilium le- 18
ctio, codiceſque alii habent *vina Arviſia*, alii *Ariuſia*, alii
Aretuſia, alii etiam *Arſyſia*. Ut vero *Artyſia* & *Aretuſia* o-
mnes rejiciunt, ita de *Arviſiis* & *Ariuſiis* lis eſt, utra dixe-

rit Virgilius. Et codices ſane antiquiores & meliores, habent *vina Ariuſia*, & maxime eam amplectuntur lectionem eruditi. *Ariuſium* autem Straboni locus eſt in inſula Chio aſper & importuoſus, qui *vinum* tamen fert nobile *Artuſium* dictum Plutarcho lib. καθ' 'επίκουρον eſt οἶνος ἀρύσιος, Plinio aliiſque per metatheſin unius literæ *vinum Arviſium*. Deinde *vina Ariuſia*, ſive Chia, non ſunt *Malvatica*, non enim ex Chio nobis, ſed fere ex Creta apportantur. Præterea falſum eſt cerviſiam à Cerere dici, ac propterea non ſimili modo *arviſicam* ab *arvis* fingere licet. Itaque apud Virgilium legendum cenſeo *vina Ariuſia*, quæ à poëta ob nobilitatem, & reſpectu nectaris Deorum, *novum nectar* vocantur.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SUMMARIA.

1. Φουκᾶς, *potus*. 2. *Arabibus foca, alfoca, alfuca*. 3. Φουκάδιον. 4. *fucas potus ſimplex, compoſitus, duplex*. 5. *ex frugibus confici ſolitus*. 6. *modus ex Silvatico*. 7. *Arabibus ex pane factus*. 8. *eoq; diverſigeneris*. 9. *modus Turcis uſitatus*. 10. *Bellonii error*. 11. *Poſca, puſca*. 12. *poſca quid*. 13. *oxycratum*. 14. *poſca etymon*. 15. Φοῦσκα *quid*. 16. *aqua & aceti in poſca quantitas varia*. 17. *Bellonÿ pro ſua opinione argumentum*. 18. *quod rejicitur*. 19. *poſca ex vino acido & aqua*.

1 Eſt & potionis quoddam genus, Græcis recentioribus & Arabum familiæ commemoratum. Φουκᾶν vocat Simeon Sethi, qui ſub Michaële Duca Imp. floruit anno MLXX, & lib. περὶ τροφῶν δυνάμεως, ſive *de alimentorum facultatibus*, omnes ipſi qualitates, quas Dioſcorides zytho adſcri-
2 pſerat, tribuit. Cujacius Obſervat lib. XXIV. cap. ult Græcis etiam φουκάδιον ait appellatum. Gloſſæ tamen Græco-
barba-

barbaræ Φωκάδιον interpretantur *myrothecam*: φωκάδιον, ἀλάβαςρον, μυροθήκη καινὴν, Arabibus potus is *fuca* dici- 3
tùr, & *foca*, & præfixo articulo *alfoca*. Simeon Sethi *fu-* 4
cam ſuum, ſive φουκᾶν, duplicem facit: ἁπλῶς κατασκευαζόμενον, *ſimpliciter paratum*, & συνθετὸν *compoſitum*, quem
& διπλοῦν, ſive *duplicem* vocat. Fit autem ex frugibus, ut 5
fere alia, quæ recenſuimus. Unde Simoni Januenſi in Synonymis pro iiſdem habentur *cerviſia, camum*, *foca*. Matthæus Silvaticus in Pandectis cap. CCLXXI. dicit eſſe *potum* 6
ex hordeo & aliis rebus calidis, ut Zingiber & ſimilia; quæ ponuntur in vaſis terreis parvis bene obturatis, & cum aperiuntur, ſalit in altum, & vocatur cerviſia. Arabibus tum ex *hor* 7
deo fit, tum ex *pane*. Et fruſtra ſunt viri doctiſſimi, Cujacius jum dicto loco, & Alciatus in L. ſi quis vinum IX. D. de trit. vino & ol. leg. quorum ille pro *ex pane*, è quo Ulpianus zythum confici dixerat, repoſuit, *ex panico*: hic reſcribendum maluit, *ex farre*. Neuter enim ex pane potum fieri credidit, quod jam ante etiam in *camo* monui. Fieri tamen, quemadmodum ex frugibus, ita etiam *ex pane* potum, non tantum Rhaſes notavit ex Arabum familia, lib. III. ad Almanſ. cap. V. & poſt ipſum Avicenna lib. de regim. ſanit. tract. V. cap. XIIX. ſed hic etiam pluribus rem explicat lib. II. Canon. tract. II. cap. CCLXXIX. atque aliquot ejuſcemodi potuum differentias recenſet. Unam enim fieri ſcribit *de* 8
pane albavari cum mentha & apio, alteram *de pane cocto*, tertiam *de maſſa azyma*, quibus deinde quartum addit *focæ* genus, *ex hordeo*. Ubi *panem albavari* Andr. Alpagus in Interpret. nomin. Arabic. ad mentem expoſitorum Arabum vult eſſe eum, qui fit *ex farina frumenti in aqua loti & infulſi, non adeo, ut in depurata à furfure, ex qua fit ſimila*. Etiam Indos & Æthiopes hodie ex farina & pane bis cocto cerviſiam ſibi parare, ex Jo. Bapt. Habaſciano, Indorum presbyte-

ro refert Olaus Magnus Hiſt. Septentr. lib. XIII. cap. XXX. &
9 XXXI. Ejuſdem præterea *phuca*, parandi modum etiam hos
die ſuperare apud Turcas, teſtis eſt rerum naturalium & qua
rumvis aliarum inveſtigator curioſiſſimus, Petrus Bellonis
us, qui eum in Syriæ urbe *Haman*, quæ veterum *Emiſſa* eſt,
ſe didiciſſe ſcribit Obſervat. lib. II. cap. XCIIX. potumque is
pſum *Poſſet*, vel *Chouſſet* incolis dictum notat. Ait autem
parari *ex farina in maſſam coacta, quæ in capaci abeno coqua-
tur, ex qua deinde orbiculi confecti in aquã demittantur, quæ
illico ſponte ebulliat & caleſiat ſine ignis adminiculo, atq; in
denſam ſorbitionem coëat.* Ei ſimilem potus conficiendi ra-
tionem deſcribi in fragmento inedito ſcriptoris Anonymi
περὶ ζυθῶν ποιήσεως, in volumine Chemicorum Græcorum
MSS. teſtis eſt vir clariſſimus Thomas Reineſius Var. Lect.
10 lib. III. cap. IX. Cæterum potum jam dictum, ſive *phucam*
ad zythorum, ſive potuum ex frumento genera referri re-
cte judicat Bellonius: quod variæ ſint eorum differentiæ, ut
plurimum nominibus tantum differentes, aut parandi ali-
11 qua diverſitate. At quod eundem putat eſſe *phucam* cum
poſca ſive *puſca* veterum, & φοῦσκα, in ea falli videtur vir
12 doctiſſimus. Poſca enim veterum nihil aliud erat, quam
quod ὀξύκρατον Græci dicunt; *potus* nempe *ex aceto & aqua*
13 variis modis inter ſe permixtis. Onomaſticon vetus: *Poſca*
ὀξύκρατον. Vnde & Trallianus lib. VII. cap. V. ait eſſe inter
illa, ὅσα δὲ ὄξους ἔχει τὴν σκευασίαν, καὶ τοῦ σκα καὶ ὀξύγαλα;
14 *quæ cum aceto parantur, & puſcam & oxygala.* Dicitur autem
poſca, à *poto*, ut *eſca*, ab *edo*. Vnde iterum Onomaſticum
jam dictum: *Poſculentum*, πότιμον. Meminit *poſca* Plau-
tus Mil. glor. act. III. ſc. I.

Alÿ ebrÿ ſunt, alÿ poſcam potitant.

Neque aliud à Poſca potionis genus eſt recentiorum Græco-
15 rum φοῦσκα, ſive φοῦσκη Moſchopulus; φοῦσκη. ἤγουν φοῦζκα.

Phyſca

Phyſca, qua communiter phuſca dicitur. Nam & hæc ex aqua & aceto conſtabat. Phæmon in Cynoſophio, ſive de Canum cura: φῦσκα δέ ἐστιν ὄξος, καὶ ὕδωρ θερμὸν, καὶ ὠὰ δύο. *Phuſca vero eſt acetum, & aqua calida, & ova duo.* Similiter & Nicolaus Myrepſus ſect. I. cap. CCCLXXXIII. Φῦσκαν nihil aliud eſſe ait, quam *ſextarium aceti unum, & aquæ ſextarium*
ſemis. Ubi tamen notandum, non ſemper acetum aut aquam 16
eadem proportione: ſed nunc alterutrius majorem aut minorem portionem adſumptam; nunc alia etiã adjuncta fuiſſe, ut de *ovis* additis iam ex Phæmone patuit. Nec pro Bel- 17
lonio quicquam facit Suetonii, quem adducit, locus. Eſt is in Vitellio cap. XII. de quo ita ait: *Adoleſcentem mutua libidine conſtrupatum, mox tædio profugum, quum Puteolis poſcam vendentem deprehendiſſet, coniecit in compedes &c.* Unum quidem hunc locum Bellonius ait ſufficere ſententiæ ſuæ probandæ. *Niſi enim*, inquit, *ea potio aliud quam oxycratum continuiſſet, frigida eius taberna exiguum feciſſet quæſtum.* Verum quæ hæc probatio? Satis profecto erat man- 18
cipio fugitivo & profligati pudoris, exiguum ex vilis potionis venditione facere quæſtum, non ut pecuniam corraderet, ſed vitam ſaltem ſuſtentaret. Et notat Mercurialis lib. 19
III. Var. Lect. cap. XXII. *vinum acidum, cum aqua* mixtum, vili plebiculæ olim vendi ſolitum, & *poſcam* vocari. Vide etiam Jo. Brodæum Miſcellan. lib. IV. cap. XI.

CAPUT DECIMUM QVARTUM.

Summaria.

1. *Biera, bira, Germanorum ex frumento potus.* 2. *la biere Gallorum.* 3. *an à Latino bibere.* 4. *biber, potus.* 5. *biberes nonales.* 6. *nona.* 7. *cerviſia nonalis.* 8. *biera an ab Aëtii βύνη.* 9. *aut ceria Hiſpanorum.* 10. *aut pyris.* 11. *potus ex pyris an priores potibus è frumento.* 12. *biera etymon Hebraicum.* 13. *biera vocabulum Celticum.* 14. *ex Hebræa tamen matrice.* 15. *πυρὸς Græcis unde.*

Ger-

1 GErmani ſuos è frumento potus communi vocabulo *Bi-
eram*, aut *Biram* vocarunt, atque etiamnum ita appel-
lant: nec ipſi tamen ſoli, ſed & Galli, Germanorum fratres
2 olim dicti, quibus *la biere* nominatur. Eſſe vero, qui bie-
ræ noſtræ nomen ex pini brytique corruptis vocabulis, tan-
quam ſub ipſis lateat, deduci voluerint, iam ante monui-
mus. Eos quum non ſine ratione tum dimiſerimus, videa-
mus nunc porro, unde alii cauſſam nominis accerſierint. I-
3 taque Ger. Jo. Voſſius lib. I. de vitiis ſerm. cap. III. lib. II.
cap. III. & lib. III. cap. II. *bieram* deducere mavult à Lati-
no *bibere*: voce à Romanis militibus accepta, inquit, qui-
4 bus illud in ore, *da bibere*: quod per ἀποκοπὴν dictum *biber*,
id eſt, potus. Veterùm enim Grammaticorum quidam ex
hoc nomen faciunt, & neutri generis, ut videre eſt apud Se-
ſipatrum Chariſium lib. I. artis Gramm. Sequioris tamen
Latinitatis ſcriptores in maſculino etiam genere, ſed nume-
ro plurali, dixerunt *biberes*. Ekkehardus Junior lib. de Ca-
5 ſib. monaſt. S. Galli, cap. XI. *Invitat tandem Abbas omnes
pariter adnonales fratrum biberes*. Intelligit enim potus qui
fratribus in monaſteriis dabantur ſub horam tertiam pome-
6 ridianam, quam *nonam* dicebant, qua ſumebant meren-
7 dam: umb die None Zeit. Ekhehardus idem cap. IX. dixe-
rat *nonalem cerviſiam*. Sed de voce *biber* vide porro iam di-
ctum Voſſium artis Gramm. lib. III. cap. XXVI. Cæterum
ex *biber* deinde, ait Voſſius, factum eſt contracte *bier*, atq;
8 ita nomen *bira* putat eſſe generale, ut τὸ πῖνον apud Ariſto-
telem. Anton. Sneebergerus in Amethyſto, & Jac Theo-
dorus, quem vulgo Tabernæmontanum à patria vocamus,
in Hiſt. ſtirp. exiſtimant *byram* alludere vocem βύνης apud
Aëtium Tetrab. III. ſerm. II. cap. XXIX. quæ hordeum ſigni-
ficat maceratam & roſtum, ſive *maltum*, ut hodie voca-
mus, ex qua fit cerviſia, ut ſuo loco dicemus. Atqui jam
ante

ante monuimus, vocem Germanicam malè in Hellade & Latio quæri, fruſtraque inde cauſſam nominis peti. Alii i- 9
taque *biriam*, ſive *beriam*, unius literæ mutatione dictam autumant à *ceria* Hiſpanorum potu de quo paullo ante egimus; quæ conjectura etiam non diſplicuit Jo. Ruellio lib. II. de nat. ſtirp. cap. XIIX. At Matth. Martinius Lexico 10
Philol. in voce cerviſia, noſtrum *bier* deducit à *pyris*, quod potus noſtrates prius è pyris quam frumento fuerint confecti. Verum diverſæ prorſus fuerunt potiones ex frumento, ab iis, quæ fiebant ex pyris, ut de his ſuo loco videbimus. Et probare primum debebat Martinius, potum ex pyris an- 11
tiquiorem eſſe potibus ex frumento, ante quam bieram, quæ ex frumento fit, à potu ex pyris denominatam adſereret. De hoc enim adhuc ſub judice lis eſt. Melchior Golda- 12
ſtus Notis ad Ekkehardi Junioris, cujus modo meminimus, cap. IX, diſtinguit inter *biram* & *bieram* Et *biram* dicit eſſe à *piro*, Birn/ potum nempe pyraticum ex pyris: *bieram* verò, quæ ex frumento eſt, deducit ab Hebræo *beri*, quod eſt *frumentum*: indeque ait eſſe *biriah*, ſeu *pulmentum farinaceum* lib. II. Reg. cap. X. Ego ſane, ut *biera* no- 13
men indigenum eſſe Celtarum nullus dubito: ita ejus originem fruſtra ex linguis aliis, niſi forte ex Hebræa deduci poſſe autumo. De ea enim recte D. Hieronymus Comm. in Sophoniæ cap. III. ait, in Hebræo ipſum Latinum eſſe ſermonem, & linguam Hebræam omnium linguarum eſſe matricem. Itaque præter Goldaſtum, qui bieram à *beri* 14
Hebræorum derivat, etiam Phil. Cluverius loco adducto vocabulum *bier*, ſive ut Saxones loquuntur, *beer*, veriſimiliter deducit ab Hebraico *bar*, *frumentum*, voce ex ipſa Aſia, à primæva linguarum confuſione in Septentrionem propagata. A qua radice inſuper Græcorum πυρὸς derivat, 15
quod itidem *frumentum* ſeu *triticum* ſignificat.

I CAPUT

CAPUT DECIMUM QVINTVM.

SUMMARIA.

1. *Anglorum ex frumento potus ala.* 2. *differt à biera.* 3. *Cerniſia, cerviſia.* 4. *ala an ab alica.* 5. *Scotorum potus, hela.* 6. *Danorum, Oelia.* 7. *Slavonia, oll.* 8. *Oelia an eadem cum celia.* 6. *Oelandia Danorum an ab oela dicta.* 10. *Oë, inſula.* 11. *Buska Gothorum cerviſia.*

1 ANglorum potus ex frumento & olim fuit & eſt hodie
2 *ala*, vulgo *ale*, & *aël*. Differre tamen *alam* à *biera & Cerviſia* ſcribunt Adrianus Junius Animadv. lib. II. cap. XII. & Phil. Cluverius Germ. antiq. lib. I. cap. XVII. Illam enim ætatem non æque ferre, ut has cauſſam dicunt, quod *biera* & *cerviſiæ* ἀντιλυπρίαν quandam conciliant flores lupuli ſalictarii, qua ſenio renitatur: *ala* contra ſuavitas inſit major ob tritici copiam. Sed differentia hæc parvi eſt momenti. Nam & quæ *biera* nobis & *cerviſiæ* dicuntur, aliæ ob lupulum in ſe receptum diutius durant, aliæ ex tritico ſuavitatem recipiunt, nec nominis tamen aliquam dif-
3 ferentiam ſortiuntur. Addit Junius, Anglos, ad differentiam horum potuum, *alam* vocare *cerniſiam*, per N, *bieram* vero *cerviſiam*, per V literam. Sed abuſus hic eſt vocabulorum. Næm & *ala* & *biera* eſt *cerviſia*, non *cer-*
4 *niſia*, quæ inſolens vox eſt Jo. Ruellius lib. II. de nat. ſtirp. cap. XIIX. *ala* vocabulum ab *alica* deducit. Sed vapulat hoc nomine à Junio. Nec enim ex alica conficitur ala, ſed
5 ex tritico. Scoti Anglis proximi, voce parum immutata, potum ſuum *Helam* vocant, ſive *Hel*. Cimbricæ Cherſo-
6 neſi, ut & inſularum circumiacentium incolæ *Oëlam*, ſive *Oël*, frumentaceos potus nominant Gens ea, quæ nunc peculiari nomine Slavonica audit, Hungaris à meridie con-
7 termina, bieram vocat *Oll*, veteri haud dubie Germanorum vocabulo, quos innumera alia in ſuum mancipaſſe

ſermo-

ſermonem notat Cluverius. Ab *Oëla* Jo. Iſaacius Ponta- 8
nus Gloſſario Priſco Gall. *Celiam* Hiſpanorum derivat,
ut ſit quaſi *Oelia*, abjecta c litera, quod ſæpe in aliis dictionibus ait fieri ſolere: ut ita *oëla*, ſit primum *oëlia*, deinde *coelia*, ſive *celia*. Hadrianus Junius in Hollandiæ deſcript. 9
Oelandiam Danorum inſulam, antiquitus dictam autumat à potus iam dicti hordeacei & lupulacei bonitate: qua in 10
re tamen refellitur ab Iſaacio, qui eam ab *Oë* derivat, quod *inſulam* Danis ait ſignificare. Lingua Gothica vero cervi- 11
ſiam *buska* vocari, ſcribit Olaus Magnus Hiſt. Septemtr. lib. XIII. cap. XXVI. quod nominis non multum abit à *phuſca*, de qua paullo ante vidimus.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SUMMARIA.

1. *Potus ignotiores alij.* 2. *Collatum, Iuritheum.* 3. *De iſtis locus Gregorii Pontificis.* 4. *de Collato locus Iſidori.* 5. *id à vaſe, in quo continetur nomen accepit.* 6. *Calpar, vinum à vaſe itidem dictum.* 7. *Balnea, vilis potus in Græcia.* 8. *de eo Luitprandi Cremonenſis locus.* 9. *quid ſit, ex conjectura adſertum.* 10. *Paximacium obiter explicatum.* 11. *Curſia, potus olim Turcarum.*

SUnt vero & potuum nomina alia, incertum tamen, an 1
ad vina pertineant, an ex frugibus fuerint parata, ac ſolo fere nomine nobis nota. Ex iis primo occurrunt *Collatum*, 2
Iuritheum & *Congnidium* à Gregorio Magno Pontifice ita appellata, qui anno Chriſti IↃXC. dignitatem ſuam fuit adeptus. Locus eſt lib. V. epiſt. XXXIIX. ad Elogium E- 3
piſcopum Alexandrinum. *Quia collatum*, inquit, *ac Iuritheum non libenter bibo, præſumens Congnidium requiro: quod in hac urbe poſt multa tempora Veſtra innoteſcere tranſacto anno Sanctitas fecit. Nam nos hic à negotiatoribus no-*

4 *men Congnidij, & non ſubſtantiam comparamus.* Verum de
collato magis in eam propendeo ſententiam quod vinum,
vel ex vinea fuerit potio, non frumentacea. Iſidorus ſane
5 Orig. lib. xx. cap. III. inter vina recenſuiſſe videtur, & *co-*
latum vocat, atque à vaſe, in quo ſervabatur, nomen ac-
cepiſſe autumat. *Celatum*, inquit, *vas proprium nuncupa-*
vit, in quo defertur. Nec prorſus inſolens fuit olim, vinum
6 à vaſe, in quo continetur, nomen accipere. Teſtis Varro
eſt lib. I. de vita Pop. Rom. de vino, *Calpar* dicto, quod à
vaſe cognominatum ſcribit. *Antequam*, inquit, *nomen*
dolij prolatum eſſet, quum id genus vaſis calper diceretur, id
vinum calpar appellatum. De *Iuritheo* & *Congnidio* nihil
habeo dicere, nec quo referam potus iſtos ſcio, ſolo nomi-
ne notos. *Congnidium* tamen potum Ægyptium, vel vi-
num fuiſſe conjicio, quum ab Epiſcopo Alexandrino illud
innotuiſſe ſcribat Gregorius. Conjecturis aliis & longius
7 petitis indulgere nolo. Viliſſimum vero & inſuavem po-
tum quendam, recentiori Græciæ quibuſdam in locis uſi-
tatum invenio, quem Latino nomine *Balnea* vocarunt.
Eum ex frumento, additis radicibus herbiſque decoctum,
8 ac propterea inſuaviorem fuiſſe credo. Etenim & hodie
delicatiores ægroti & nauſeabundi, decoctiones medico-
rum, licet ſalutares, nec prorſus ingratas, ſi non ab ægro
ſed ſano biberentur, *balnearum potionem* vocare ſolent.
Es ſchmeckt wie Badekraut. Meminit potus ejus Luit-
prandus Cremonenſis in Legatione ad Nicephorum Pho-
cam Imp. Conſtantinopolitanum, quam nomine Ottonis
9 I. ſeu Magni obiit, de Græcorum Epiſcopis ſcribens: *Soli*,
inquit, *menſulæ aſſident nudæ, paximacium ſibi apponentes,*
balneaq; tunc vitro permodico non bibentes, ſed ſorbillantes,
Et paulò poſt: *Parcus, cupidus, allio, cæpe ac porris veſcens,*
balnea bibens. Atque iterum: *Non proderit tibi balneum,*

quo

quo te aſſidue potas in amore beati Ioannis præcurſores. Ubi 10
obiter nota, *paximacium* eſſe panem ſex unciarum, cujus duplici portione contenti quotidie eſſe jubebantur ſacerdotes Ægyptii, ut docet Ger. Jo. Voſſius lib. III. de vitiis ſerm. cap. XXXIII. Vix alium fuiſſe potum crediderim, quem *Cur-* 11
ſiam vocat Haithonus, monachus Armenus, & regis Armeniæ conſanguineus, qui anno Dominicæ incarnationis CIↃ CCC VII. Hiſtoriam Orientalem condidit. Verba ejus ſunt cap. II. ubi de regno Turqueſtan agit: *Vino totaliter carent: bibunt Curſiam & alia potulenta quæ conficiunt, & lac. Riſum & milium comedunt atque carnes, & vocantur Turcæ.* Hæc ille.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SUMMARIA,

1. *Potus ex frumento alii.* 2. *frumentacea quæ.* 3. *σιτώδη, & σιτηρὰ Græcis.* 4. *potus ex avena, ſive βρόμῳ.* 5. *Bacchus Bromius.* 6. *potus avenaceus apud Flandros.* 7. *Lithuanos, Moſcos, Sarmatas.* 8. *potus ex milio.* 9. *parabia.* 10. *apud AEthiopes.* 11. *Zauna, cana.* 12. *apud Tartaros.* 13. *buza, bracha.* 14. *Abatji, potus apud Braſilianos.* 15. *potus ex Maiz apud Americanos.* 16. *ex panico.* 17. *ex oryza cum aromatibus coctus.* 18. *acua, aracle.* 19. *potus ex oryza, vi ignis deſtillatus.*

AD potus, quos ex *frumento* fieri diximus, alii etiam per- 1
tinent ex *frumentaceis* parati, ut *avena*, *milio*, *panico*, *oryza.* Hæc enim omnia Latinis *frumentacea* dicuntur: Theophraſto lib. IIX. de Hiſt. plant. & qui illum ſe- 2
quuntur, Græcis cæteris, *σιτώδη* & *σιτηρὰ* dicta. Atque ho- 3
rum potuum alii certum nomen invenere, ut illi, de quibus hactenus egimus, omnes: alii partim ſine, partim cum nomine nobis innotuere. Et ex *avena* quidem, ſive *βρόμῳ*, 4

 jam

jam olim potum fieri conſueviſſe, ſcimus ex epigrammate
Juliani Imp. Græco, quod ex intervallo integrum dabimus,
in quo Bacchum πυρογενῆ, ſive ex *frumento aut tritico geni-*
5 *tum* confectumque, non amplius *Bromium* ait appellan-
dum, quod celebre & peculiare ejus erat cognomen, ſed à
βρόμῳ ſive avena, *Bromum*. Auctor Geoponicôn lib. VII.
6 idem notat: quemadmodum & apud Flandros *potum avea-*
naceum confici ſolitum teſtis eſt Guil. Brito, Philippidos
7 lib. II. Hodie idem fieri apud Lithuanos, Moſcos, Sarma-
tas, ſcribit Matth. Miechovius Sarmat. lib. II. cap. III. & An-
ton. Sneebergerus in Amethyſto. Addit Miechovius cap.
IV. & repetit Hier. Cardanus lib. IIX. de Subtil. Moſcos *ex*
avena ſublimatum facere, vehementer inebrians, quo in
frigidis anni conſtitutionibus utantur. Ex *milio*, ſeu ἀπὸ
8 τοῦ κέγχρου, potum confici, Hecatæus pridem in Europæ
9 περιόδῳ memoriæ prodidit, eumque *parabiam* vocat apud
Athenæum lib. X. De ea jam ante quædam notavimus. E-
10 juſdem modi ex *milio* potus apud Æthiopes, meminit Au-
ctor Geopon. loco adducto, & Strabo lib. XVII. his verbis:
Ζῶσι δ' ἀπὸ κέγχρου καὶ κριθῆς, ἀφ' ὧν καὶ πότον ποιοῦσιν αὐ-
τοῖς. *Victitant autem ex milio & hordeo, atque ex iis & potum*
ſibi conficiunt. De Pannoniis idem affirmat, ni fallor, Di-
odorus; τὰς κριθὰς, καὶ τοὺς κέγχρους ἐσθίουσιν ὁμοίως καὶ πί-
11 νουσι. *Hordeum ac milium edunt juxta ac bibunt.* Et ab Æthi-
opibus Troglodytis illum ex hordeo *Zauna* vocari, alte-
rum ex milio *cana*, refert Scaliger pater Exercit. LXXXVII.
12 Utuntur potu ex milio etiam hodie Tartari, ut ait Miecho-
vius loco dicto, cap. VI. & Sneebergerus: miliaremque i-
13 ſtam cerviſiam à Tartaris ajunt *Buzam* vocari, à Ruthenis
bracha. Braſiliani quoque potum ex eo ſibi coquunt, *abat-*
14 *ji* dictum, Luſitanis *vinum de milho*; ex *milio* nempe *gran-*
di, ſeu *Turcico*, quod quidam etiam *Maiz* dicunt, refe-
rente

rente Georg. Marcgravio Rer. natur. Braſil. lib. IIX. cap. VII. De eodem *Maiz*, & ex eo potus confectione, ita ſcribit Hier. Benzo Hiſt. Novi Orb. lib. I. cap. XXVII. *Feminæ Indorum Occidentalium frugis eius, quam Maiz vocant, quantum viſum, pro modo vini quod facere inſtituerunt, capiunt. Id ubi trivere & pinſuere, in ampla quadam vaſa aqua plena demergunt: tum illæ, quæ potus faciendi curam habent, grana aliquot deponunt, & in ollam infuſa aliquantulum macerant, atq; emolliunt: mox aliis fœminis, quibus id muneris commiſſum eſt, tradunt. Illæ ea grana in os accepta, paullatim conficiunt comminuuntq; deinde vi quadam, & veluti tuſſiendo excuſſa, folio ad id comparato, aut forte ſcutella excipiunt: tum in amplum vas coniecta humori reliquo admiſcent, nempe quod ſine hoc velut fermento nulla illi potui vis inſit, & tres quatuorve horas ſubfervefaciunt. Poſtremo inde ſublatum liquorem, poſtquam deferbuit refrixitq;, linteolo colatum in vaſa infundunt. Inebriat non minus quam verum vinum.* Hæc Benzo. Vide de hoc potu etiam Jo. Lerium Hiſt. Navigat. in Braſil. ubi ab incolis eum ait vocari *Caouin*: & haberi rubrum & album. Potum eundem in inſula Mocha, quæ eſt è regione Chili, Americæ meridionalis parte, ita confici refert Auctor ἀνώνυμος de Mirabilibus locorum Auſtralium lib. II. *anus*, inquit, *edentulæ Mayz ſuum gingivis comminuunt, & in aquam expuunt, ubi à ſalivatione fermentari incipit, & tum in cupas infunditur, &* cica *nominatur. Quo anus ſunt magis vetulæ, eo potus melior habetur. Hoc ad ebrietatem ſe invitant: ſaporis autem eſt boni & acidiuſculi.* Potum porro ἐξ ἐλύμου, ſive *panico* nominat mo 16
do dictus Geoponicôn auctor. Potum ex *oryza*, quam bar 17
bare *riſum* appellant, inculcat Strabo lib. XV. ex Megaſthene, & *vini* nomine dignatur. Loquitur autem de Indis, & refert eos οἶνον οὐ πίνειν, ἀλλ' ἐν θυσίαις μόνον· πίνειν δ'

ἀπ'

ἀπ' ὀρύζης ἀντὶ κριθίνων συντιθέντες, *vinum non bibere niſi in ſacrificiis, idq́ ex oryza loco hordei confectum.* Meminit e-iuſdem potus Rhaſes lib. III. ad Almanſ. cap. IX. Fit etiam hodie ex oryza hic potus in Magni Chami regione Cathai in provincia Cangigu, Quinſai, inſula Zanzibar, & pro-vincia Aden. Hunc ſuo ſapore etiam vini ſuavitatem ex-cedere, ac citius inebriare, ſcribit M. Paullus Venetus lib. II. Region. Orient. cap. XXV. XLI. XLVI. & LXV. lib. III. cap. XLI. & XLVI. Tartari Dageſthani Perſiæ confines potum ex oryza coquunt feculentum, quem *bragga* vocant teſte A-damo Oleario Itin. Perſiæ part. III. In Peru potum ex ory-za, referente Jo. Bodeo comm. ad Theophraſt. Hiſt. plant.
18 lib. IV. cap. V. *acuam* vocant; in Japonia, factum ex ea vi-
19 num Javenſes nuncupant *aracle*. In inſula Palaoam & in Pegu potum haberi ex oryza vi ignis deſtillatum, longe va-lidiore vapore, quam quod ex palma fit vinum, quodque cum aqua vitæ dicta certet, teſtantur Scaliger & Bodæus locis jam laudatis.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Summaria.

1. Potus ex arborum & fruticum fructibus. 2. ex po-mis. 3. pomatium, pomata. 4. Gloſſæ Iſidori explicata. 5. mollis, pro leni. 6. hydromelum. 7. poma Matiana. 8. σκευασία ὑδρομήλου. 9. μηλίτης οἶνος. 10. *vinum cydonium.* 11. *οἶνος μηλίτης κατ' ἐξοχήν.* 12. *modus parandi.* 13. *vi-num mali punici.* 14. *ἐκ ῥοιῆς.* 15. *cydre.* 16. *potus ex py-ris, pyratia.* 17. *vinum apiites.* 18. *ſidra.* 19. *du pere.* 20. Apfelmoſt/ Birnmoſt. 21. *potus ex myrti baccis.* 22. *vinum palmeum.* 23. *ex loti arboris fructu.* 24. *ea de re dubitatio ex Strabone.* 25. *quæ diluitur.* 26. *vinum ex me-ſpilis, ſiliquis, ſorbis, cornis, moris, pineis.* 27. *ex ficubus.* 28. *tamarindis.* 26. *fructibus Braſilianis.* 30. *ex aromatibus.*

Præter

PRæter jam recenſitos inebriantes ex frumentaceis potus, 1
fiebant & alii ex arborum fruticumque fructibus, cumprimis ex *pyris* & *pomis*, ſeu,ut Plinius ait lib. XIV. cap. XVI. *ex pyris malorumq́ omnium generibus*, tam hortenſibus quā ſilveſtribus, in aqua maceratis & quaſi in putredinem ſolu- 2
tis, confecti. Hos Hebræi ſub *ſicera* nomine complectebantur, ut cap. III. oſtendimus. Peculiariter tamen potus qui ex pomis fiebat, *pomatium* dictus fuit. Gloſſæ Iſidori: *Pomatium, mollis & liquidus potus ex pomis.* Joan. Matthæ- 3
us *pomatam* vocat in ſpeculo ſanit. cap. III. Adr. Turnebus *vinum pomarium* lib. de vino. Meminit ejus Carolus M. in Capitulari de villis: *Siceratores, id eſt, qui cervisiam, vel pomatium, vel piratium, vel aliud, quodcunq́ liquamen ad bibendum aptum fuerit, facere ſciunt.* Cœte- 4
rum *potus mollis* in Gloſſis Iſidori ſumitur pro *leni*. Molle 5
enim *lene* eſt. Virgilius lib. I. Georg.

Tunc agni pingues, tunc ſunt molliſſima vina.

Et lib. IV. Æn.

— — *Eſt mollis flamma medullas.*

Plinius Valerianus lib. IV. cap. XLII. *Impones ſuper carbones lenes.* Apicius lib. X. cap. VI. *Igni molliſſimo calefacies & coques.* Quemadmodum & Græci dicunt οἶνον σκληρὸν οἶνον μαλακόν. Vide Barthium Notis ad Itinerar. Rutilii Numatiani, Jo. Chifflerium Dædalm. lib. II. cap. II. & amicum veterem noſtrum, virum eruditiſſimum, Jo. Rhodium lib. de Acia, cap. XV. Verum *pomatia* hæc jam olim Hippocrates noſter lib. de vict. rat. in ac. ὕδωρ ἀπὸ μήλων nuncupavit, *liquorem ex malis*. Græcorum aliis ὑδρόμηλον 6
dicebatur, tanquam ex aqua & pomis confectus potus. Iſidorus Orig. lib. XX. cap. III. *Hydromelum*, inquit, *fit ex aqua & pomis Mattianis.* Fuere autem *poma Mattiana*, ſive 7
Mattiana, boni præ cæteris ſaporis. Ea Athenæus lib. I.

K Romam

Romam ab Aquilegiæ Alpibus devehi ſolita ſcribit. Plini-
us ab auctore nomen ſortita indicat lib. xv. cap. xIv. Api-
cius minutal ex iis conficere docet lib. Iv. de re Culin. cap.
8 III. Modum parandi *hydromela* geminum habet Auctor
Geopon. lib. IIx. alium Dioſcorides lib. v. cap. xix. Li-
thuani hodie addunt *brancam urſinam* & *fermenti* aliquid
9 teſte Ant. Snecbergero in Amethyſto. Plutarchus *pomatia*
iſta μηλίτας οἴνους vocat, ſeu *vina ex pomis*, Sympoſ. lib. III.
quæſt. II. Φίλοινοι γὰρ, inquit, μὴ παρόντος ἀμπελίνου, κριθίνῳ
χρῶνται πόματι καὶ μηλίτας τινὰς, οἱ δὲ φοινικίνους οἴνους ποιοῦσιν.
Vini potores, ubi vinum non habent, hordeaceo utuntur po-
10 *tu; & ex pomis quadam aut palmis conficiunt vina.* Poma-
tiorum ſpecies eſt *vinum cydoneum*, ex malis cydoneis pa-
ratum. Hoc inter ea recenſuit Ulpianus, quæ ex vinea non
fiunt, viniq́ue appellatione inter teſtamento legata non
continentur, L. ſi quis vinum. Ix. D. de trit. vino & ol.
11 leg. Dioſcoridi id οἶνος μηλίτης, ſeu *vinum pomaceum*, κατ'
ἐξοχὴν & generis nomine appellatur lib. v. cap. xIIx. ubi &
σκευασίαν eius geminam docet, quarum tamen prior de vi-
no ſive muſto aliquid, altera de melle, de vino nihil par-
12 ticipat. Modos parandi alios docent Plinius Valerianus
loco dicto, cap. xLIv. Aëtius Tetrab. II. ſerm. I. cap. xxxIIx.
Oribaſius Collect. lib. v. cap. xx. & xxv. & Ægineta lib. vII.
13 cap. xv. Pertinet huc etiam *vinum ex malo punico*, quod
alii à granorum multitudine *granatum* dixere. Salomon
Rex Cantici cap. Ix. verſ. II. vocat νᾶμα ῥοῶν, interpres
muſtum. ποτιῶ σε ἀπὸ οἴνου τοῦ μυρεψικοῦ ἀπὸ νάματος ῥοῶν μου.
Dabo tibi poculum ex vino condito, & muſto granatorum me-
14 *orum*. Hippocrati loco adducto eſt potus ἐκ ῥοιῆς, Plinio
lib. xIv. cap. xxIII. *vinum* ῥοΐτης: quorum hic modum in-
15 ſuper ejus parandi docet. Gallis pomatia vocantur *cydre*,
quod ab Hebræo *ſecar* & *ſicera* deducunt Guil. Stuckius
Antiqu.

Antiqu. conviual. lib. III. cap. IIX. & Melch. Goldaſtus
Notis ad Ekkehardi Jun. lib. de Caſib. monaſt. S Galli cap.
IX. & ſub *ſicera* contineri putant. Utuntur hoc potus ge-
nere non Germani tantum & Helvetii, ſed & Vaſcones &
Cantabri, ut teſtis eſt Jul. Cæſ. Scaliger Exerc. LXXXVII. qui
addit, Myſos Aſiaticos *ficus* addere pomis, potumque in-
de parare, quem *Cherbeth* appellent. Etiam Hiſpaniolæ
incolas potu ex pomis confecto uti ſcribit Hier. Benzo Hiſt.
Novi orb. lib. I. cap. XXVII. Potus ex pyris dicebantur *pyra-* 16
tia & *pyratica*. Hieronymus lib. II. adverſus Jovinianum;
Paulus in navi panem frangit non caricas: Timotheo dolenti
ſtomachum vinum ſuadet bibere, non pyraticum. Carolus M.
Imp. in Capitulari de villis: *Qui cerviſiam, vel pyratium*
facere ſciunt. Fortunatus de vita S. Randvvigis lib. I. *Po-*
tum præter aquam mulſam & pyraticum non bibit. Dioſcori- 17
di οἶνος ἀπίτης vocatur: Turnebo *vinum pyrarium*. Ejus
modum conficiendi idem docet Dioſcorides lib. V. cap.
XXI. de quo etiam vide Palladium lib. III cap. XXV. Mel-
chior Goldaſtus, uti dixi, pyratia etiam *biram* vocat. Di-
ſtinguit nempe, quod ſupra quoque tetigi, inter *bieram* &
biram,: atque illam ait eſſe ex hordeo, hanc ex pyris, quaſi
piriam, ſuccum nempe ex pyris expreſſum. Ego vero ſu-
pervacaneam diſtinctionem illam autumo, ut quæ nulla
auctoritate aut teſtimonio aliorum nitatur aut firmetur. Et
ſive bieram dicas aut biram, nihil aliud dixeris, quam cer-
viſiæ illud genus, quod Germani Bier dicunt, ac nemo
unquam piratiis tribuit. De Francicis ſcriptoribus quod 18
addit, pyratia ipſis *ſidram* vocari, & corrupto nomine *ſi-*
cera, libens ipſi conceſſero. Eſt enim illis *ſidra* vocabu-
lum commune, ſub quo & pyrateos potus comprehendunt
& pomaceos, ut ex Stuckio jam dixi. Normanni tamen 19
pyraceos potus proprie *dupere*, appellant. Germanis po-

tus uterque Moſt in genere dicitur, quaſi *muſtum*, ob dul-
20 cedinem, qua muſtum æmulatur. Diſtinctius vero vocant
Apfelmoſt/ Birnmoſt/ *pomorum* aut *pyrorum muſtum*. Per-
tinent ad potus ex fructibus plures etiam alii, quorum hinc
21 inde apud auctores mentio. Ita potus eſt *ex myrti baccis*
apud Hippocratem loco paullo ante laudato: quem parari
docet Dioſcorides lib. v. cap. xxvii. & οἶνον μυρτίτην vocat.
22 Eſt apud eundem Hippocratem potus, ſive ὕδωρ ἀπὸ φοι-
νικοβαλάνων, *aqua*, ſeu potius *vinum ex palmulis*, ſeu *da-
ctylis*, fructu palmæ elates. οἶνον φοινίκινον, ſeu *vinum pal-
meum* Plutarchus nominat. Herodotus lib. iii. vocat οἶνον
φοινικήϊον, ſed Laur. Valla Latine male vertit *phœniceum*.
Ejus meminit & Ephippus apud Athenæum lib. i. Rhaſes
lib. iii. ad Almanſ. cap. v. Modum vero conficiendi de-
ſcribit Dioſcorides. Plinius lib. xiv. cap. xvi. ait parari *ex
modio in aqua congiis tribus macerato expreſſoq́, quo Parthi
& Indi utantur, & Oriens totus*. In provincia Aden dacty-
lis addunt *oryzam* & *ſaccharum*, potumque ex iis faciunt
optimum, ut refert M. Paullus Venetus lib. iii. Reg. Ori-
ent. cap. xlvi. Dioſcorides vinum ex dactylis ait eſſe ἡδὺ
μὲν, ἀλλὰ κεφαλαλγές, *potui quidem ſuave, ad capitis gra-
ve*. Sed audiamus etiam Philoſtratum de viribus ejus lib.
ii. de vita Apoll. cap. iii. *Ebrietas*, inquit, *non ab uvis
tantum hominibus provenit; verum etiam à dactylis perin-
de atq́ ab uvis plerique bacchantur. Multos enim Indorum
offendimus vini talis ebrietate correptos, quorum alii quidem
ſaltantes cadunt, alii dormientes cantant, ſicut apud nos fa-
23 ciunt, qui ad multam noctem à potione diſcedunt*. Pertinet
huc porro potus ille, ſive οἶνος, pluribus veterum lauda-
tus, *ex fructu loti arboris*. De ea Scylax Caryandenſis in
Periplo, ubi de *Lotophagis* agens, Libyæ populis, à loti e-
ſu denominatis, ſic ſcribit: οὗτοι λωτῷ χρῶνται, σίτῳ καὶ ποτῷ.
Hi

Hi loto utuntur pro cibo & potu. Et addit *lotum duplicem* eſſe, ἕτερον, ὃν ἐσθίουσι, καὶ ἕτερον, ἐξ οὗ οἶνον ποιοῦσι. *alium quem edunt, alium ex quo vinum conficiunt.* Apertius poſt Scylacem rem explicat Herodotus lib. IV. de iiſdem populis verba faciens: Τὸν καρπὸν μοῦνον τοῦ λωτοῦ τρώγοντες, ζώουσι. ὁ δὲ τοῦ λωτοῦ καρπὸς, ἐστι μέγεθος ὅσον τε τῆς χίνου. γλυκύτητα δὲ τοῦ φοίνικος τῷ καρπῷ προσείκελος. ποιεῦνται δὲ ἐκ τοῦ καρποῦ τούτου οἱ Λωτοφάγοι καὶ οἶνον. *E ſolo loti victu vivunt: qui eſt inſtar fructus lentiſci, ſuavitate aſſimilis fructui palmarum. Ex hoc Lotophagi etiam vinum conficiunt.* Theophraſtus de iiſdem, deque loto lib. IV. Hiſt. plant. cap. IV. Ποιοῦσι δὲ καὶ οἶνον ἐξ αὐτοῦ, *ſed & vinum ex loto conficiunt.* Athenæus lib. XIV. ex Polybii Hiſt. lib. XII. lotum accuratius deſcribit, & addit: Γίνεται δὲ καὶ οἶνος ἐξ αὐτοῦ βρεχομένου καὶ θερβομένου δι' ὕδατος, κατὰ μὲν γεῦσιν ἡδὺς καὶ ἀπολαυστικὸς, οἰνομέλιτι χρηστῷ παραπλήσιος ᾧ χρῶνται χωρὶς ὕδατος. *Fit etiam vinum ex eo in aqua macerato & trito, ſaporis grati & iucundi, qualis optimi mulſi. Merum id ſine aqua bibunt.* Strabo quidem vini ex loto non meminit, Artemidorum 24
Epheſi tamen adducit lib. III qui ſcripſerit: Λωτοφάγοι καλοῦνται, σιτούμενοι λωτὸν, πόαν τινὰ καὶ ῥίζαν· οὐ δεόμενοι δὲ ποτοῦ, οὐδὲ ἔχοντες διὰ τὴν ἀνυδρίαν. *Lotophagi vocantur, qui herba quadam & radice, loto utuntur: nec iccirco potu indigent, quem nec habere ob aquæ penuriam poſſunt.* Id repetit Strabo lib. XVII. & pro fabula habet. Mox tamen, pau 25
cis interjectis, in Libya ait eſſe arborem, quam μελίλωτον vocent, ex qua incolæ vinum conficiant. *Melilotus* autem dicitur lotus arbor, quæ mellei eſt ſaporis. Itaque conſtare hic ſibi Strabo non videtur. Quicquid ſit, nos potiorem fidem habemus tot aliorum auctoritatibus de loti vino, præſertim Polybio αὐθέντῃ, ut vocat Athenæus, quàm uni hac in re Straboni. Verum de vino hoc ex loti fructu Theo-

phraſtus addit, *ὐ διαμένειν, ἀλλ' ἢ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας· εἶτ' ὀξύνειν, non perdurare, niſi biduum aut triduum: deinde aceſcere.* Polybius ad diem decimum nec ultra durare voluit: idque ex Corn. Nepote & Plinius notavit lib. XIII cap. XVII.

26 Cæterum Hippocrates loco ſæpius jam prolato porro meminit *ὕδατος ἐκ μεσπίλων καὶ οἴων, liquoris* ſeu *potus ex meſpilis & ſorbus:* Dioſcorides lib. V. cap. XXI. vini ἀπὸ κερατίων καὶ τῶν μεσπίλων, καὶ τῶν οἴων. *ex ſiliquis, meſpilis & ſorbis:* Plinius ex *ſiliqua Syriaca, cornis, meſpilis, moris ſiccis.* Et de *ſorbus* etiam Virgilius meminit lib. IV. Georg. quando de Scythis ſcribit:

Hic noctem ludo ducunt, pocula læti
Fermento atq; acidis imitantur vitea ſorbis,

Servius ad hunc locum potus hoc genus generali *cerviſiæ* nomine comprehendit. Gloſſæ veteres: *Sorbium, cerviſia*

27 *vel potus ex fructu ſorbi.* Sed refer huc etiam potum *ex ficubus* ſive potum *συκίτην*, à Dioſcoride deſcriptum lib. V. cap. XXXI. cujus & Plinius meminit lib. XIV. cap. XVI. & Rha-

28 ſes lib. III. ad Almanſ. cap. V. Potum Æthiopum *ex tamarindis* acidiuſculum, quem *arach* appellant, notat Scaliger exercit. LXXXVII. Javanorum ex *tamarindis & pomis citriis* habet Jac. Bontius Dial. III. de conſerv. valet. Indor. Turcarum potionem, quæ huc pertineat, deſcribit Augerius Busbequius Legat. Turcicæ Epiſtola I. *Capiunt*, inquit, *uvam paſſam eam mola ſubigendum curant, ita ſubactam & contritam inyciunt in vas ligneum; deinde ſupero fundunt certam portionem calentis aquæ, miſcentq;, & tecto diligenter vaſe patiuntur fervere uno atq; altero die, quod ſi remiſſius ferveat quam opus ſit, adjiciunt vini facem. Primò, ubi fervere cœperit, ſi guſtes, inſipidum quiddam & nimia dulcedine odioſum videatur: poſtea accedit nonnihil acidi ſaporis, quod dulci mixtum vehementer palato blanditur,*

Ita-

*Itaq; tribus aut quatuor diebus ea potio eſt gratiſſima, præſer-
tim ubi multa nive fuerit refrigerata.* Addit vocari potum
illum *Arab ſorbet*, ſeu *potionem Arabicam*, & tentare ca-
put pedesque non minus quam vinum, non diu tamen ſer-
vari poſſe, ſed mox plane aceſcere. Sed forte hic potus
vino proprior fuerit. Adde his potus ex fructibus Braſilia- 29
norum, ut ex *Acaiba* vel *Acajaba* arboris fructu maturo,
quem vocant *Caoij* : ex fructibus arboris *Pacobete* & *Pa-
cobucu*, dictum *Pacobi:* & ex fructu *Nana*, appellatum
Nanaî; de quibus agit Georg. Marcgravius Rer. natural.
Braſil. lib. III. cap. II. & lib. IIX. cap. VII. Denique huc ſpe-
ctant potus ex *nucleis pineis* apud Plinium loco proxime
adducto: item potus ille, qui in Nicaragua Americæ pro-
vincia fit ex fructu *cacao*, quem amygdali ſpecie arbor pro-
fert *Cacavate* dicta. Eum fructum incolæ in teſta fictili
exiccatum, lapidibus contuſum & commolitum, fuſum-
que in pateras aqua temperant, addito interdum pauco pi-
pere, ut refert Hier. Benzo Hiſt. Novi orb. lib. II. cap. XVI.
Sed addit, *porcorum* hunc potius eſſe *potum* & colluviem,
quam hominum potionem. Repetit hæc ex Benzone Ca-
rolus Cluſius in Deſcript. peregrin. ſtirp. cap. de Cacao. Ve- 30
teres ex *aromatibus* inſuper ſibi potum concinnaſſe, au-
ctor eſt Jo. Guil. Stuckius Antiqu. Convival. lib. III. cap.
VI. ſententiæque probandæ ſequentem adducit Ariſtotelis
ex Athenæi lib. XI. locum: *Olliis Rhodianis aqua, qua vi-
num miſcebatur, calefieri olim ſolita fuit, injecta in eam
myrrha, maſtiche, croco, balſamo, amomo, cinamomo & aliis
aromatibus, tum ebrietatis, tum Veneris coërcendæ gratia.*
Verum hic potus huc proprie non pertinet. Et præterea
recte advertit vir eruditiſſimus, Jo. Freinsheimius Diſſert.
de Calidæ potu, locum hunc nec in Ariſtotele, nec Athe-
næo inveniri. Interim pro *coërcenda*, mavult legere, *con-*

citanæ

citandæ. Nec enim aromata iſta coërcent, ſed ſtimulant concitantque Venerem, quod omnes norunt.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SUMMARIA.

1. *Potus* ἀπὸ χλοίης *Hippocratis.* 2. *ex bellidis ſpecie Chinenſium.* 3. *ex herbarum ſucco Floridæ incolarum.* 4. *potus ex radicibus,* 5. *de eo locus ex Hellanico.* 6. *Braſilianorum ex radicibus potus.* 7. *parandi huius modus.* 8. *potus ex arboribus.* 9. *in inſulis Fortunatis.* 10. *ex palma Indica.* 11. *Sura.* 12. *Fula.* 13. *Orraca.* 14. *Palmæ Indicæ multiplex uſus.* 15. *potus ex arbore in regno Senega.* 16. *in inſula Samara.* 17. *ex arbore Thal.* 18. *ex Hobe.* 19 *ex betula.* 20. *lachrymæ potabiles.*

1 ANte, quam à potibus frumentaceis abeamus, atque iis qui ex fructibus fiunt, notandi ſunt & alii, ex quibus eſt, quem Hippocrates lib. de vict. rat. in morb. ac. ἀπὸ χλοίης vocat, ſive *ex virente herba.* Ad hunc referri poteſt Troglodytarum ex *paliuri* in aqua macerati potus, de quo Strabo lib. XVI. ποτὸν δὲ τοῖς μὲν πολλοῖς ἀπόβρεγμα παλιέρε. *Vulgus aquam bibit, in qua paliurus ſit maceratus.*
2 Referri poteſt Chinenſium ille potus, *The* dictus, ex herbulæ foliis, bellidi ſeu conſolidæ minori ſimilibus, cum parvis per ambitum inciſuris, apud Jac. Bontium lib. de
3 conſerv. ſanit. Indor. Dial. VI. Quemadmodũ & alter, aut idẽ, eorundem potus, qui ex ſucco herbæ cujuſdam expreſſus, *Chia* dicitur, calidusque hauritur & ſalutaris. Nam & medicamentoſus ſimul eſt, ut beneficio ejus pituitam, gravedinem, lippitudinem fere neſciant, vitamque benè longam ſine ullo quaſi languore traducant ut narrat Jo. Petrus Maffeius Hiſt. Ind. lib. VI. de Sinenſibus, & lib. XII. de Japoniæ incolis, quos tamen potum illum non ex ſucco herbæ,

bæ, ſed pulvere parare ſcribit. Huc retulerim etiam Floridanorum potum ex multiplici herbarum ſucco, quem *Caſſinet* vocant; cerviſiæ colorem præ ſe ferentem, guſtu non abominando, ut refert Auctor Expeditionis in Floridam, Benzonis Hiſtoriæ Novi Orbis adjunctus, cap. III. Perſæ pro potu utuntur aqua, cui herbam incoquunt, *Tzai* dictam, quam ex Chattai Tartariæ parte adferri curant, adjiciuntque ſemen fœniculi quod apud eos naſcitur, magnitudine ſeminis ſecalis noſtratis. Potum prædicant à ſanitate, & qualitate ventriculum, pulmones & hepar roborante, ut refert Adamus Olearius Itin. Perſici part. II. 4
Pertinent huc etiam potus ex radicibus confecti. De iis Hel- 5
lanicus, in libro quem κτίσεις inſcripſit, apud Athenæum lib. x. de *bryto* agens, πίνουσι δὲ βρῦτον, inquit, ἐκ ῥιζῶν καϑάπερ οἱ Θρᾶκες ἐκ τῶν κριϑῶν. *Brytum ex radicibus bibunt, ut Thraces ex hordeo.* 6
Hodie Braſiliani potus ſibi parant ex radicibus *aipimacaxera*, quem nominant *Aipÿ*: ex radice *batata*, cui nomen *Ieticî*: & ex farina radicis *mandioca*, ſive è *beia* & *depioia*, dictum *Bentngui* & *Tipiacî*, ut eſt apud Georg. Marcgravium Rer. natural. Braſil. lib. I. cap. IX. & lib. IIX. cap. VII. Modum conficiendi potus in Braſi- 7
lia deſcribit Jo. Lerius Navigat. in Braſil. cap. XII. *Radices Aypi & Maniot*, inquit, *mulieres minutatim concidunt, & in vaſis luteis ſupercalefaciunt, quoad molleſcant, emollitas ab igne removent ac deferveſcere ſinunt. Hinc circa vaſa illa ſedentes, fruſtra remollita mandendo comminuunt; de in ſingula manu ab ore excipientes, in aliud vas igni impoſitum dejiciunt, ut ibi rurſus ferveſcant, baculo autem continuo agitant, donec ſatis ferbuiſſe judicent: tum ſecundo à flammis ablatum in alia vaſa è cannis minime colata reponunt: ubi rurſus ferbuerit, deſpumatumque fuerit, cannas illas operiunt & ſervant.* Veneruntetiam porro in bibendi uſum potus 8

L ex

ex arboribus, ſive earum ſuccis parati. Ea de re Juba Mau-
ritaniæ rex apud Plinium lib. VI. cap. XXXII. meminit. A-
gens enim de inſulis Fortunatis, earum *primam* ait *vocari*
9 *Ombrion, nullis ædificiorum veſtigiis, habereq; in montibus*
ſtagnum arbores ſimiles ferulæ, ex quibus aquæ exprimantur,
ex nigris amaræ, ex candidioribus potui iucundæ. Joan. Bo-
dæus Comm. ad Theophr. Hiſt. plant. lib. IV. cap. XII. &
Salmaſius arbores eas cenſet fuiſſe *arundines ſaccharinas*,
ex quibus ſaccharum exprimatur. Sed quid arundini, ſi
formam ſpectes, commune cum ferula. Verum & alios
habent ex arboribus potus gentes aliæ, quos tamen ex iis
non exprimunt; ſed ramis aut caudicibus inciſis arbores i-
10 pſæ per ſe ſuccum potulentum fundunt. De palma Indicâ,
quæ hodie in regno Malabar, Calicuto, inſulis Maldivis,
locisque aliis provenit, referunt ſcriptores, eam inter cæ-
teros uſus incolis etiam potum præſtare, quem *ſuram* alii,
alii *tuacam* vocent. Incidunt arboris ramos aliquot ex al-
tioribus, atque ad eos vaſcula alligant ampla, ſed anguſti-
11 oris orificii, in quibus ſuccum exſtillantem, ſive *ſuram*
colligunt, vini muſti inſtar dulcem. Ejus partem vitreis
12 deinde organis deſtillant, & *fulam* vocant, ſive *florem*,
quam promptius ajunt incendi, quam noſtram aquam vi-
13 tæ, ſeu ardentem. Partem reliquam decoctam *orracam*
vocant, cui interdum de deſtillata aliquid addunt, ut ſit
fortior. Si *ſura*, ut primum ex arbore excipitur, Soli ex-
ponatur, acetum ex ea fit ſatis acre. Quod poſt exceptam
Suram ſecundo loco extillat, ignis vel ſolis calore inſpiſſa-
tur in *ſaccharum*, quod *iagra* appellatur. Adi de arbore
ea Lud. Varromannum, ſeu Romanum Navigat. ſuæ lib.
V. cap. XVI. Jo. Maffeium Hiſt. Ind. lib. V. & VII. Garſiam
ab Horto Hiſt. Arom. lib. I. cap. XXVI. Chriſtoph. Acuſtam
Aromat. lib. I. cap. de palma Ind. Joſephum Indum cap.
CXXXVII.

cxxxvii. & cxxxiix. Levinum Hulſium Navigat. ii. cap. iii.
pluresque alios. Eſt autem hæc arbor ea quæ *Nucem Indi-*
cam nobis dictam profert, incolis *cocos* nominatam. Ar-
bor ſane pulcherrima omniumque utiliſſima; ut quæ una 14
hominibus ſui loci *cibum* ex ſe præbeat, *potum, oleum, a-*
cetum, mel, lac, butyrum, linum, pannum, patinas, pocula, li-
gna ad focum, ad naves, & carbones, ſi vera ſunt, quæ de ea
hodie affirmantur. Sunt vero & aliæ arbores partim huic
affines, ac ſimiles, partim diſſimiles ac diverſæ, gentibus
aliis potum proferentes. Aloyſius Cadamuſtus Navigat.
ſuæ cap. xxvi. de quadam in regno Senegæ Nigritarum in 15
Africa ſic ſcribit; *Alia eſt arbor, quæ ibi minime frequens*
eſt: hæ arbores uno anno continuo ſuccos emittunt, lacryma-
rum inſtar. Succus appellatur mignol. Et ut uberiorem ha-
beant ſucci proventum, arbores ſauciant, & ſtatim proſilit
ſuccus, qui vaſe aliquo excipitur. Huic liquori color ineſt ſub-
cinericius; & ſerum lactis præſentat, nec maior eſt proven-
tus, quam bina vel terna menſura die noctuq;. Huius eſt in-
credibilis ſuavitas, & ut vinum inebriat, ni aqua immixta
fuerit. Qui prima die provenit ex ſauciata arbore, is eſt dul-
cior, & omni vino per quam dulci præſtat, ſed indies ſuavita-
tem amittit, fitq; acidus & acris, tamen tertio die aut quar-
to magis homini conducit, id ego expertus ſum pluries &c. In
regno & inſula Samara (an Sumatra?) M. Paullus Vene- 16
tus ait Itinerar. lib. iii. cap. xvi. potum ex arborum ramis
colligi in ſequentem ab incolis modum. *Sunt in ea inſula,*
inquit, *arbores multæ & parvæ, habentes ſingulæ ramos qua-*
tuor, quos certo tempore anni incidentes, colligunt ſtillantem
liquorem, qui tam largiter ex inciſura profluit, ut per diem
& noctem urceum colligant ex uno ramo. Quo evacuato, rur-
ſum adhibent ramo urceum, & id tam diu frequentant, donec
ſtillicidium illud deſierit. Et hæc eſt vindemia illorum. Pro-

vocant quoq́ arborem ad largiora fluenta per aquarum rigati-
ones, quas fundunt ad arborum radices, quando tardius in-
ceperit emittere lachrimam. Sed is liquor non eſt tam ſapi-
dus, ut ille qui ſuapte natura effluit. Atque eadem ſibi ra-
tione potum parare incolas regni Fauſur, & inſulæ Seilam,
17 idem tradit auctor cap. xix. & xxii. In Taprobana præter-
ea inſula, ait Scaliger pater Exerc. cxxxvii. arborem eſſe
Thal vocatam, cujus è ramo cæſo ſtillet ſuccus ad biben-
dum. Arborem item aliam Exercit. cl. ſcribit eſſe, è pal-
marum numero, à vulgari tamen palma differentem: cæ-
di hanc ad imum trunci, atque inde oriri liquorem, quem
incolæ aqua temperent, alioquin ebrii futuri; ſervatum a-
18 ceſcere, ſapore non ingrato. *Hobus*, ſive *Hovus*, procera
& pulchra arbor eſt Hiſpaniolæ, umbræ ſalubritate com-
mendata. In aquarum penuria, qui ſitiunt, hujus arboris
pede illaqueato, è radicibus ejus taleam exſcindunt. Mox
alterum taleæ caput ori inſerentes, velut gutti aut ampul-
læ epiſtomium, altero manu elato, tantam inde humoris
vim exſuqunt, ut facillime ſitim reſtinguant. Guttatim
videlicet primo ſtillante aqua, mox tractim & continuo
velut filo defluente, ut quamvis ſitibundos expleat. Teſtes
rei Oviedus Hiſt. Ind. lib. iix. cap. ii. & Urbanus Calveto
Notis ad Hier. Benzonis Hiſt. Novi orb. lib. i. càp. xxvii.
19 Apud nos in vulgus fere notum eſt, *betulæ* caudicem &
ramos ubi in veris initio, ante quam folia prodeant perfo-
rantur, ingentem liquoris limpidiſſimi copiam fundere;
inſipidam quidem & fere aqueam ex caudice prope terram,
non ingratam vero & ſubacidulam ex ramis. Effluunt au-
tem ſæpe ex ramo trium digitorum ſpiſſitudinis ad ſemidi-
ametrum vulnerata, liquoris libræ octo aut decem. Hu-
20 jus uſum magnæ efficaciæ eſſe credunt ad renum & veſicæ
calculum & ſaburram tophaceam evacuandam. Succum
ipſum

ipſum, ſive liquorem, *lachrymas potabiles* vocat Olaus Magnus Hiſt. Septemtr. lib. XIII cap. IV. Vide Hieron. Tragum in deſcriptione betulæ.

CAPUT VICESIMUM.

SUMMARIA.

1. *Potus ex melle.* 2. *eius uſus antiquiſſimus.* 3. *Noctis conſilium Iovi datum.* 4. *potus mellei, Ariſtæi inventum.* 5. *Ariſtæi cum Baccho certamen de viteo & melleo potu.* 6. *Deorum examen utriuſque potus.* 7. *Iovis deciſio.* 8. *potus ex melle varij.* 9. *hydromel, melicratum, aqua mulſa medo.* 10. *mellina.* 11. *hydromelitis duo genera* 12. *aqua melle linita.* 13. *parandi modus.* 14. χιονόμελι. 15. *hydromeli ſub vino legato non continetur.* 16. μελίκρατον. 17. *duplex.* 18. μελίκρητον ὑδαρὶς 19. *parandi modus.* 20. *Error Euſtathii.* 21. *Pollucis & Iſidori.* 22. *& Cyrilli in Gloſſario.* 23. *hydromelitis & melicrati differentia.* 24. ὀξυγλυκὺς. 25. *oxymel.*

PRæter hactenus recenſitos omnes ex frumentaceis, fructibusque arboreis & plantis arboribusque potus, parabantur & olim, & nunc etiam alii *ex melle*; quod non minus id ſuavitate pollere, caput tentare & ebrietatem inducere animadverſum eſſet. Quid vero mel proprie ſit, & aunde generetur, dubitat Plinius lib. XI. cap. XII. *Num liquor ille*, hæc verba ejus, *ſit cæli ſudor, aut ſiderum ſaliva, aut purgantis ſe aëris ſuccus.* Parum certe philoſophice, niſi per metaphoram omnia explices, atque in bonum ſenſum trahas. Nos ſpeciem roris eſſe putamus, & cum Ariſtotele lib. V. Hiſt anim. cap. XXIII. dicimus eſſe *humorem dulcem & roridum, herbis floribusq́ue inſidentem, quem apes deinde colligunt & comportant.* Ex hoc autem melle confectos potus inebriantes, vetuſtiſſimi inventi eſſe gentiles crediderunt.

runt. In fabulis enim ipſorum eſt, Noctem Jovi (qui Saturnum patrem capere & regno exuere atque eunuchum facere parabat) id conſilii dediſſe, ut ſenem mellis poculo invitatum largius, ſoporaret primum, ac deinde vi ſua in
3 ipſum uteretur. Verba Noctis ſunt iſta apud Orpheum, ſeu potius Onomacritum:

> Εὖτ' ἂν δή μιν ἴδηαι ὑπὸ δρυσὶν ὑψικόμοισιν,
> Ἔργοισι μεθύοντα μελισσάων ἐριβόμβων,
> Δῆσον
>
> *Poſtquam igitur cernes ipſum ſub quercubus altis,*
> *Depoſitum ſucco ex apibus, mox vincula membris*
> *Injice.*

4 Plinius lib. XIV. cap. IV. *Ariſtaum*, Phœbi filium creditum, Arcadum regem, potiones ex melle inveniſſe ſcribit. Hinc eſt, quod is apud Nonnum Dionyſ. lib. 11. cum Baccho, quorum hic vinum, ipſe mel, & ex hoc paratos potus inveniſſe gloriabatur, Diis ſuum uterque potum offerunt, atque ipſorum ſuper alterutrius præſtantia judicium expoſcunt. Quid vero Dii? audiamus Nonnum,

5
> Οἱ δὲ θεοὶ παχὺ χεῦμα φιλοπτόρθοιο μελίσσης
> Δεξάμενοι κόρεσαν, ὀξὺν ἀτερπέος εἶχον ἐέρσης
> Καὶ κόρος ἦν μακάρων τρίτατον δέπας· οὐδὲ τετάρτου
> Κιρναμένου γεύσαντο παλιννόστοιο κυπέλλου,
> Καὶ μάλα διψῶντες· ἀρυομένοιο δὲ Βάκχου,
> Ὄμβρῳ εὐρραθάμιγγι νόον τέρποντες ἐέρσης,
> Εἰς ὅλον ἦμαρ ἔπινον ἀλωοφύτου πόσιν οἴνου.

Quos verſus ita utcunque Latine loqui fecimus

> *Craſſum at Dii laticem ramis gaudentis apiclæ*
> *Guſtantes, ſatias ingrati humoris acuta*
> *Cepit eos, terno ſaturos cyatho: neq; quartum*
> *Curarunt guſtare reducto poculo in orbem,*
> *Preſſi utcunque ſiti, verum fundente Lyæo,*

Per-

Perculſi mentem bene rorantiimbre, liquorem
Perdius hauſerunt terra naſcentis Iacchi.

Jupiter vero ipſe, miratus quidem mel & favos, apiumque 6
labores & opera, pro vino tamen ſententiam tulit,

— — καὶ οἰνοχόῳ Διονύσῳ
Ὤπασε λυσιπόνοιο φέρων πρωτάγρια νίκης.

— — & fundentis vina Lyæo
Præbuit ærumnas ſolventis præmia palmæ.

Nos de antiquitate non laboramus: hoc vero certum eſt, 7
in magno & olim fuiſſe pretio, & etiamnum eſſe apud gen-
tes plurimas potus ex melle paratos; nec unius illi generis,
ſed varii, variæque ſimul præparationis: unde varia porro
nomina. Græci enim ſuos *ex melle potus* ὑδρόμελιτος no- 8
mine indigitarunt & μελίκρατον, quod Jones μελίκρητον di-
xere, Nicander in Theriacis μελίζωρον, Latini *aquam mul-
ſam*, recentiores *medum*, ſive *medonem*. Sophocles in
Oedip. Colon, vocat ὕδωρ μελίσσης. Oedipus enim Erynnias
placaturus, & ſacra ipſis facturus, jubetur à Choro implere
hydriam, non vino, ſed ὕδατι μελίσσης Vocat autem ὕδωρ
μελίσσης, ſeu *aquam apis*, quam dicere debebat *aquam mel-
lis*, ſeu ὕδωρ μέλιτος, aut ὑδρόμελι. Nominat nempe ἀπὸ
τοῦ ποιοῦντος τὸ ποιούμενον, *à faciente, id quod fit*, ut ait Scho-
liaſtes Sophoclis. Meminit *hydromellis* Plinius lib. XIV.
cap. XVII. & fieri ait *ex aqua & melle, ac vetuſtate ſaporem
vini acquirere, nec ullibi laudatius olim fuiſſe quam in Phry-
gia.* Plautus *mellinam* putatur vocare Pſeudolo act. II. ſc. IV. 9

Murrhinam, paſſum, defrutum, mellinam.

Duo autem ejus genera facit idem Plinius lib. XXII. cap. 10
XXIV. alterum *ſubitum, recens & repentinum*; alterum *in
veteratum.* Eſt & aliud *crudum*, aliud *coctum*. Crudum
puto id eſſe, quod Dioſcorides lib. V. cap. IX ait fieri ἀπὸ
μέλιτος ἐκπλυνομένων τῶν κηρίων ὕδατι *ex melle, elutis aqua*

favis.

favis De eo intelligendus Diodorus lib. v. cap. xxiv. ubi
de Gallis ait: Καὶ τὰ κηρία πλύνοντες, τῷ τούτων ἀποπλύ-
ματι χρῶνται. *Favos etiam aqua abluunt, dilutumq; hoc potum
illis præſtat.* Neque aliam ex melle potionem in uſu fuiſſe
Scythis ex Maximo Tyrio colligo ſerm. xi. Poſtquam e-
nim dixerat, Scytharum plurimos ita lacte ut alii vino,
vitam ſuſtentare, addit: Τοῖς δὲ αἱ μέλιτται κατὰ δύουσι τὸ
στόμα, ἐπὶ πετρῶν καὶ δρυῶν διαπλάττουσαι τοὺς σίμβλους. *Aliis
vero Scythis apes, quæ vel in ſaxis, vel in quercubus conſtru-
unt favos, potus condiunt.* Latinis *aqua mellita* dicitur, aut
melle mixta: Pœnitentiale Romanum ſimpliciter *melli-
tam* videtur appellare Tit. i. de homicidio, cap. xi. *Vinum
& medonem & mellitam & cerviſiam nunquam bibas.* Gre-
11 gorius Turonenſis *aquam parumper melle linitam* vocat lib.
v. cap. x. ubi de S. Patroclo ait: *Vinum, ſiceram, vel omne
quod inebriare poteſt, non bibebat, præter aquam parumper
melle linitam.* Plinius loco proxime adducto hydromel
ait eſſe *minus innocens aquâ, minusq; firmum vino, longa ta-
12 men vetuſtate tranſire in vinum*: Parandi modos præter
Plinium diverſos habent Columella lib. xii. cap. xii. Dio-
ſcorides loco dicto, Palladius lib. iix. cap. vii. & Auctor
Geopon. lib. iix. qui tamen ſubdit, à quibuſdam olim pro
13 aqua *nivem* ſumptam, χιόνα, & cum melle conjunctam,
potumque inde confectum χιονόμελι appellatum. Memi-
nit etiam *hydromelitis*, & vino legato, contineri negat Ul-
14 pianus L. ſi quis vinum ix. D. de trit. vino & ol. leg. *Meli-
15 cratum* idem eſt cum hydromelle, *aqua* nempe *melle mix-
ta*, ſeu *mellita*, Græcis alias ὕδωρ κεκραμένον μέλιτι. Utitur
voce Homerus Odyſſ. κ. ubi Circen introducit Ulyſſi ſua-
dentem, ut ad inferos iturus mortuos placet,

Πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἴνῳ.
Tum mellicreto, & dulcis mox flore Lyæi.

Utitur

Utitur poſt Homerum Hippocrates lib. de vict. rat. in morb. ac. & æque ac *hydromel*, duplex facit μελίκρητον, *crudum* 17
aliud, aliud *coctum*. Ait autem coctum crudo longè pulchrius aſpectu eſſe, tenue nimirum, album, pellucidum, nec ideo melius. Probat tamen coctum, ſi mel ſit pravum, ut decoctione ejus malitiam emendare neceſſum ſit. Eſt 18
etiam melicratum aliud alio dilutius, pro modo mellis, & quantitate aquæ admixtæ. Vnde Hippocrates lib. II. de morbis, non una vice meminit μελικρήτου ὑδαρίως, ſeu *melicrati aquoſi* aut *diluti*. Parandi modum deſcribit Paullus 19
Ægineta lib. I. Troglodytarum primores apud Strabonem lib. XVI. id bibebant ἀπ᾽ ἄνθους τινὸς ἐκπιεζομένου τοῦ μέλιτος, *melle ex flore quodam expreſſo*. Errat autem Euſtathius Odyſſ. κ. ubi *melicratum* vult eſſe *mixturam mellis & lactis*: 20
niſi peculiare id forte fuerit uni alicui regioni, quæ pro aqua lac melli miſcuerit in potum. Viſe ad Cl. Heinſium Not. in XIII. Silii, ubi acriter hanc ſententiam defendit. Græcos tale quid feciſſe colligimus ex Æliano lib. XV. de animal. cap. VII. quemadmodum etiam ex Poſidonio Stoico apud Athenæum lib. IV. diſcimus, Græcorum quoſdam zythum cum melle miſcuiſſe. In quem modum & Æthiopes atque Indos cerviſiæ ſuæ ex hordeo & pane biſcocto, ſimul & favos cum melle & cera incoquere, ſcribit Olaus Magnus Hiſt. Septemtr. lib. XIII. cap. XXXI. Priorem mixtionem Plinius lib. X. cap. XXII. videtur *lac mulſum* appellare, eoque jecur anſerinum augeri ſcribit. Errat etiam Pollus Onom. lib. X. cap. II. & Iſidorus Orig. lib. XX. cap. II. quorum ille melicratum vult eſſe οἰνόμελι, hic *ex melle & vino mixtum*. quod idem eſt. Ita enim non *hydromel* eſſet, ex aqua & melle, ſed *mulſum* ex melle & vino, de quo ſupra egimus. Eundem errorem errat Cyrillus in Gloſſario & Auctor Onomaſtici veteris, qui *mulſum* interpre- 21

tantur *melicratum*. Vtrumque vero & melicratum & hydromel Latinis eſt *aqua mulſa*. Joan Gorrhæus tamen in
22 Definit. in voce μελίκρατον, Ant. Sneebergerus in Amethyſto, & Jac. Silvius in Annot. ad Meſuen de medic. comp. diſtinct, vt. melicratum & hydromel vetuſtate differre volunt; ita ut *melicratum* ſit, quod ex Plinio *ſubitum & recens* diximus, ſive ex tempore paratum: *hydromel* vero, quod *reconditum & inveteratum*. ſed confunduntur inter
24 ſe. Ad hos vero potus referendum quodammodo & ὀξύγλυκυ videtur, Hippocrati ita dictum lib. II. Epidem. ſect. III. & alibi; eſtque favorum decoctum cum aqua, addito pauco aceto. Ex una ſiquidem fit parte aceti, duabus mel-
25 lis, & quatuor aquæ. Aliud eſt *oxymel* ex aceto & melle, quod huc non pertinet.

CAPUT VICESIMUM PRIMUM.

SUMMARIA.

1. *Medonis & mulſæ differentia.* 2. *medo, meda, medus, medum.* 3. *medum, quaſi melum.* 4. *vel à* μέθυ. 5. Mede / Meth. 6. *de medone locus Priſci Sophiſtæ.* 7. *Bedæ presbyteri.* 8. *Caroli M.* 9. *& aliorum.* 10. οἶνος ἐκ μέλιτος. 11. μελίτειον. 12 μελίτιον. 13. χυμέλη. 14. *medonis apud varias gentes uſus.* 15. *eiuſdem duo genera.* 16. *modus parandi ex Meſue.* 17. *Sarmatarum & Moſcorum.* 18. *metegla Anglorum.* 19. *Theriaca Septemtrionalis*

1 HYdromellis, ſive *melicrati*, aut *mulſæ*, plura genera eſſe jam diximus, ſeu plures potius differentias præparatione tantum inter ſe diverſas. Ad eas & *medonem*, ita dictum, retulimus, quemadmodum & revera eo pertinet.
2 Quia tamen *mulſa*, ut à veteribus parabatur, non tam potus gratia, quam medicamenti in morbis nomine, in uſum veniebat: *medo* verò, cui plura hodie adduntur, quique aliter

aliter conficitur, raro ut medicamentum, ſæpius pro po-
tu, ac hilaritatis, immo & ebrietatis cauſſa bibi ſolet: ideo
ulterius quædam de eo & in particulari dicenda nobis re-
ſtant. Dicitur *meda*, *medo*, *medus* & *medum*; Græcis μέ- 3
δος; Septemtrionalibus potiſſimum populis in magno u-
ſu. Iſidorus Orig. lib. xx. cap. III. *medum* à *melle*, quaſi *me-* 4
lum dici opinatus eſt, mutato L in D. quod & in aliis voci-
bus ſæpe factum obſervatur. Ita olim dictum *melitari*,
pro *meditari*, *lacruma*, pro *dacruma*, notat Melch. Gol-
daſtus Notis ad Conradum de Fabaria cap. xx. At Matth. 5
Martinius Lexico Philolog. *medonem* derivat à Græco μέ-
θυ, quod *vinum* eſt Græcis: nec diſplicere id videtur Ger.
Jo. Voſſio lib. II. de vitiis ſerm. cap. XII. quanquam deinde
malit Græcum μέλι, unde Latinum *mel*, & Saxonicum 6
Meht / ſive mede / ex communi deducere origine, Hebræa
nimirum. Meminere *medonis* ex veteribus Priſcus Sophi- 7
ſta, qui circa annum CCCCXL. floruit, in Eclogis Hiſtor. Goth.
his verbis: ἐχορηγοῦντο δ' ἡμῖν κατὰ κώμας (τῶν Σκυθῶν) τροφαί,
ἀντὶ μὲν σίτου κέγχρος, ἀντὶ δ' οἴνου, ὁ μέδος ἐπιχώριος. *Ad-*
vehebantur autem nobis per vicos Scytharum, pro cibo quidem
milium, pro vino medus, quem indigenæ ita vocant. Beda 8
presbyter, qui anno IↃCCXXXVII. deceſſit, lib. de Remed.
peccator. cap. VII. *In unaquaque*, inquit, *ſeptimana tres*
dies ſive vino & medone & carne ieiunet ad veſperam. Quos
ſequitur ſub annum IↃCCC Carolus M. Imp in Capitulari de 9
villis, num. XXXIV. *Cervifias, medum, mel &c.* & num.
LXII. *De morato, vino cocto, medo, aceto &c.* Meminere 10
deinceps alii plures: Tageno in Expedit. Friderici I. Imp.
in Turcas, Concilium Triburienſe, Pœnitentiale Roma-
num, Andreas presbyter Chronico Bavarico, Dithmarus
Merſeburgius &c. Et quamquam nomen *medonis* ante
Priſci Sophiſtæ tempora in auctorum monumentis uſurpa-

 tum

tum non inveniatur, res tamen ipſa ſub aliis nominibus etiam prioribus ſeculis incognita non fuit. Nec enim alium à medone fuiſſe potum autumno, quem Ariſtoteles, ſive
11 quis alius auctor vetuſtus, οἶνον ἐκ μέλιτος, *vinum ex melle* vocat lib. de Mirab. auſcultat. in hæc verba. ἐν Ἰλλυρίοις φασὶ, τοῖς Ταλαντίοις καλουμένοις, ἐκ τοῦ μέλιτος ποιεῖν οἶνον. ὅταν γὰρ τὰ κηρία ἐκθλίβωσιν, ὕδωρ ἐπιχέοντες ἕψουσιν ἐν λέβητι ἕως ἂν ἐκλείπῃ τὸ ἥμισυ, ἔπειτα εἰς κεράμια ἐκχέαντες, καὶ ἥδιστα ποιήσαντες, τιθέασιν εἰς σανίδας. ἐν ταύταις δὲ φασὶν ἔχειν πολυχρόνιον, καὶ γίνεσθαι οἰνώδες, καὶ ἄλλως ἡδὺ καὶ δριμὺ. *Illyrios ferunt, quos Talantios vocant, ex melle vinum conficere. Favos enim in aqua ſuperfuſa exprimunt, ac ſimul in aheno ad mediam uſq; partem decoquunt, & fictilibus infundunt iam tum dulciſſimam. De hinc vaſis ligneis reſervant in multa tempora, donec per omnia vini ſaporem contrahat.* Quanquam enim potus hic, ut σκευασία ejus deſcribitur, ſimplex mulſa eſſe videatur; tamen ex eo, quod auctor addit, ſimilem potum olim & in Græcia parari conſueviſſe, verum ζητοῦντας ὕστερον τὴν κρᾶσιν μὴ δύνασθαι εὑρεῖν, *miſtionem poſtea perquiſitam non potuiſſe inveniri*; colligi poteſt, non ſimplicem mulſam fuiſſe, quæ hydromelitis nomine in Græcia notiſſima erat, ſed potum paullo aliter & ex pluribus paratum & peculiari modo mixtum & con-
12 fectum. Nec alium potum fuiſſe conjicio, quem Plutarchus lib. IV. Sympoſ. probl. V. μελίτειον vocat, aitque barbaros, qui vino careant, eum bibere, dulcedinem mellis radicibus auſteris, & vini ſaporem æmulantibus, medicantes. Heſychius nominat μελίτιον, dicitque eſſe πόμα τι σκυθικὸν, μέλιτος ἑψομένου σὺν ὕδατι καὶ πόᾳ τινι. *potum Scythicum, melle cum aqua & herba quodam decocto.* Horſum pertinet, quem *potum ex melle* vocat Rhaſes lib. III. ad Almanſ. cap. V. *Mellei ſpeciem ſaporis* vocat Saxo Sialandicus lib. VI. & diſtinguit à cerviſia:

Mellei

Mellei temnens ſpeciem ſaporis,
Combibit toſtum Cereris liquorem,

D. Hieronymo ad Nepotianum de vita Clericorum, eſt 13
dulcis & barbara potio ex decoctis favis. Neque alium à medone potum fuiſſe χουμέλην illuſtris cenſet Joſ. Scaliger, & ἀπὸ τῆς χύσεως τοῦ μέλιτος ſic appellatum vult lib. III. Epiſt. CCIIX. De eo Zonaras ſub annum ſalutis CIↃCXX, Notis ad Canonem Apoſtol. III. Σίκερα δέ ἐστι πᾶν τὸ ἄνευ οἴνου μέθην ἐμποιοῦν, οἷα εἰσὶν ἃ ἐπιτηδεύουσιν ἄνθρωποι, ὡς λεγομένη χουμέλη, καὶ ὅσα ἡμεῖς σκευάζονται. *Sicera autem eſt omne id, quod citra vinum inebriat, qualia ſunt quæ magno ſtudio homines conficiunt, ut quam Chumelam vocant, quæq; alia ad eundem modum parantur.* Cæterum vina ex melle imita- 14
tos jam olim & Gallos, paullo ante ex Diodoro didicimus. Idem facere hodie Scythas & Æthiopas Troglodytas, teſtis eſt Scaliger pater Exerc. LXXXVII. & de Hiſpaniolæ incolis in America affirmat Hieron. Benzo Hiſt. Novi Orb. lib. I. cap. XXVII. De regione Machiakies audi Levinum Hulſium Navigat. lib. IV. cap. XLIX. *Quoties Indus in ſilvam prodit, perforat arborem quamvis obviam, effluunt quinque aut ſex menſuræ mellis tam clari, quam eſt muſtum. Apes valde ſunt exiguæ, ſine aculeo. Mel cum pane & reliquis ſumitur eſcis: potum etiam inde faciunt, muſto ſimilem, ſed meliorem ac ſapidiorem.* Hodie Sarmatæ, Lithuani, Moſci, Boruſſi familiariſſime medone ſuo utuntur, abutuntur, dum eo ſæpius liberaliſſime ſe invitant. Optimus in Lithuania paratur. Eſt vero *duplex*, *ſpiſſus* & *tenuis*, ut Matth. 15
Miechovius teſtatur Sarmatiæ. lib II. II. cap. III. Fit & alibi, ut in Dania, & apud nos Lubecæ, ſed qui Lithuanico palmam libenter deferat. Modus parandi non abludit ab eo, 16
quo *aquam mulſam*, ſecundo loco deſcriptam, parari docuit Meſue Tract. de medic. compoſ. diſtinct. V. *Secundus*

modus

mvdus, inquit, *operationis eius eſt: Recipe mellis partem unam, aquæ fontium claræ libras octo, fermenti in his diſſoluti in centum libras uncias tres, & miſti modo effervescenda in ligneum cadum conjiciuntur, ita ut relinquatur in vaſe vacuum, quaſi menſura trium digitorum. Vbi deferbuerint, obturato vaſa aſſerventur vini modo adpotandum. Non tamen bibatur niſi tertio menſe exacto. Immitti poſſunt aro-
17 mata in linteo ligata.* Hæc Meſue. Sarmatæ tamen & Moſchi *flores lupuli* medoni ſuo incoquunt, & loco fermenti *facem cerviſiæ* liquori fermentando adjiciunt. Vide Olaum Magnum Hiſt. Septemtr. lib. XIII. cap. XXII. XXIII. & XXIV. qui pro lupulo etiam *myrti ſemina* Medoni incoqui interdum ait: addi & zinziber in linteo ligatum. Eſt autem *myrtus* frutex humilis, in locis paludoſis creſcens ulnæ longitudine, & fructum profert ad baccarum juniperi ſimilitudinem. Moſci vero, ut Adamus Olearius refert Itiner. Perſ. part. I. *baccas* ſumunt maturas *rubi Idæi*, aut *chamærubi*, aut etiam *ceraſa*, & infundunt aquæ, & ita relinquunt, donec aqua colore & ſapore baccarum ſufficienter fuerit ſaturata. Huius aquæ ſumunt quantum volunt, & affundunt tertiam aut quartam partem mellis puri, à favis ſeparati, eique injiciunt aliquid panis toſti, fæce cerviſiæ circumliti, & ſimul cooperta per dies quatuor aut quinque fermentari ſinunt. Quidam, ut potui aromaticum odorem ac ſaporem concilient, aliquid *cinamomi*, aut *caryophyllorum*, aut *Cardamomi* in linteo liquori immittunt,
18 & ſimul fermentari ſinunt. Ex pluribus conſtat Anglorum, qui Cambriam incolunt familiaris potus, quem *Meteglin* ſive *Meteglaro*, vocat Matth. Lobelius in Adverſar. pag. XXII. non patrio nomine, ut vult, ſed Græco ſic dictam: à
19 μέθυ, ni fallor. Eum *theriacam* nominat *Septemtrionis*, & conſtare ait ex melle & aqua, quibus deſpumatis indantur

tur herbæ quam plurimæ, numero ferè ſexagenæ, diutiſſimeque bulliant ad tertias aut dimidias, donec coctione iſta herbacei viroris & ſaporis exuat faſtidium, adipiſcaturque novam vim alendi, & gratiam vini maluatici.

CAPUT VICESIMUM SECUNDUM.

SUMMARIA.

1. Potus ex ſaccharo. 2. σάκχαρ. σάκχαρον, σάκταρον. 3. an veterum ſaccharum diverſum à noſtro. 4. ſacchari veterum duo genera. 5. prius ex arundinibus arboreis. 6. mellis ſpecies creditum Arriano. 7. Dioſcoridi. 8. Straboni. 9. Plinio. 10. AEliano. 11. Aphrodiſaeo. 12. Iſidoro. 13. item Galeno, Oribaſio, AEginetæ. 14. Charitoni manna dictum. 15. Heſychio gummi. 16. Archigeni ſal Indicus. 17. an ſit ex rore, aut ipſis arundinibus. 18. Senecæ dubitatio. 19. ex rore eſſe, opinio AEliani & Aphrodiſæi. 20. ex ipſa arundine, ſententia Strabonis. 21. An magnarum arundinum radices dulces. 22. Diodori Siculi de ea re locus. 23. cauſſa dulcedinis in radicibus. 24. Alterum ſacchari veterum genus ex arundinibus parvis. 25. De eo locus Varronis Atacini. 26. Solini. 27. Papinii. 28. huius verſus aliter lectus. 29. Saccharum noſtrum itidem duplex. 30. ſaccharum de Mambu ex arundinibus magnis. 31. de eo Garſias ab Horto. 32. & Chriſtophorus à Coſta. 33. Salmaſio idem cum manna Xiraqueſt. 34. Saccharum noſtrum alterum ex arundinibus parvis. 35. an utrumque à veteribus bibi ſolitum. 36. Plinii ſententia. 37. alia ex Strabone adſerta. 38. An ſaccharo magnarum arundinum vis μεθυστική. 39 Strabonis locus obſcurus. 40. ab Euſtathio aliter lectus. 41. à Salmaſio emendatus. 42. Vocabuli, fructus, acceptio duplex. 43. καρπὸς δένδρος. 44. χλημὶς ἀμπέλινος. 45. fructus, proprie quid. 46. fructus calami. 47. Poſterius ſacchari genus in potu uſurpatum. 48.

De

De eo Lucanus. 49. *Iſidorus.* 50. *AEchmet.* 51. *Vis μεθυσικὴ, in ſaccharo poſteriori.* 52. *Sacchari originatio.* 53. *Potus veterum ex ſaccharo duplex.* 54. *Hydroſaccharum.* 55. *Aqua ſaccharata.* 56. *Nectar ex ſaccharo.* 57. *Incolarum in Inſulis Moluccis ex ſaccharo potus.*

1 QVam inebriandi vim mel habere oſtendimus, eam & *ſaccharo* in eſſe certum eſt: veteresque non tantum potibus ex melle, verum etiam ex ſaccharo uſos conſtat. Di-
2 citur id Græcis σάκχαρ, σάκχαρι, σάκχαρον, σάκαρον: Latinis peregrinum nomen retinentibus, *Saccharum*: noſtratibus
3 Zucker. Quæritur autem hic ſtatim in limine, an ſaccharum antiquorum idem ſit cum noſtro quo hodie utimur, an diverſum. Differre omnino & res diverſas prorſus eſſe crediderc, & magna contentione adſerturn ivere Joan. Manardus Epiſt. Medic. lib. XI. ep. IX. lib IX. ep. V. & lib. XIV. ep. V. Leonh. Fuchſius lib. I. de compoſ. medic. cap. XI & lib. I. Paradox. Med cap. XXXV. Jac. Theodorus Tabernæmontanus Herbarii ſect. VI. cap. XLI. quos ſequutus eſt Henr. Salmuthus Comm. in Nova reperta Pancir. lib. II tit. V. Non differre ab invicem ſtatuerunt Scaliger pater Exercit. CLXIV. Val. Cordus Comm. in Dioſcor. lib. II. cap. CIV. Andr. Matthiolus Comm. in Dioſc. lib. II. cap. LXXXV. & Epiſt. lib. I. ep. IV. & VI. Matth. Lobelius in Adverſar. pag. XXI. Jo. Langius Epiſt. Medic. lib. I. cap. LXIV. & Conimbricenſes Comm. in libros Meterologicos Ariſt. tract. VII. cap. X. Non opus autem fuerat tam acri concertatione, quæ facili negotio ſopiri poterat. Habebant veteres duo ſacchari genera, inter ſe diverſa; utrumque ex arundinibus quidem, ſed ſpecie differentibus, diverſo etiam modo collectum aut paratum. Alterum proprie *ſaccharum* vocabant; alterum vero *ſuccum* potius quendam *ex arundinibus* expreſſum aut excoctum. Saccharum, quod pro-

prie

prie ita dicebant, proveniebat in India potiſſimum & Ara-
bia felici in arundinibus magnis & arboreis, quas propterea *ſacchrinas* appellabant. Hæ nempe erant, ex quarum ſinguli internodiis navigia fieri ſcribit Pliniu , lib XVI. cap. XXXVII. Intelligit autem navigia parva, quæ ternos ferebant homines, quod jam ante notarat lib. VII. cap. II. ſive navitas binos aut ternos, ut habet Pomp. Mela lib. III. cap. VII. & æuibus tantum lembi vice vectirabant navigantes, ut ait Solinus cap. LII. Ex his arundinibus Indorum regem adverſus Semiramidem pugnaturum, quatuor millia navigiorum conſtruxiſſe narrat Diodorus Siculus lib. II. cap. XVI. additque craſſitiem earum arundinum non facile ab hominis complexu circumdari. Reperiebatur autem ſaccharum iam dictum in his arundinibus concretum inſtar mellis ſiccioris & friabilis, aut inſtar gummium aut ſalis coagulati. Ea cauſſa mellis ſpeciem putarunt, & mel appellarunt. Vnde Theophraſtus in fragmento de melle, quod eſt apud Photium Cod. CCLXXIIX. tres mellis ſpecies facit, quarum prima ſit ab apibus, altera ex rore, tertia ἐν καλάμοις ſeu arundinibus. Et hanc ultimam eum additione vocarunt μέλι καλάμινον. Arrianus in Periplo: Καὶ μέλι τὸ 6
καλάμινον, τὸ λεγόμενον σάχαρ. *Mel arundineum, quod vocatur ſacchrum.* De eo ita Dioſcorides lib. II. cap. LXXIV: 7
καλεῖται δέ τι καὶ σάκχαρον, εἶδος μέλιτος, ἐν Ἰνδία πεπηγότος, καὶ τῇ εὐδαίμονι Ἀραβία, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων. *Vocatur & quoddam ſaccharum, quod mellis ſpecies eſt, in India feliciq; Arabia concreti; & in arundinibus invenitur.*
Strabo lib. XV. in deſcriptiona Indiæ, ex Nearcho: Εἴρηκε 8
δὲ καὶ περὶ καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μέλι, μελισσῶν μὴ οὐσῶν. *Tradidit etiam arundines mel facere ſine apibus.* Plinius lib. XII. 9
cap. IIX. *Saccharum & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autem mel ex arundinibus collectum.* Æ[l]ianus lib. XV. de a- 10

N nimal

nimal. cap. VII. in India, & maxime Praſiorum regione, ait *μέλι ἐμπίπτειν ταῖς πόαις, καὶ ταῖς ἑλείων καλάμων κόμαις, νομὰς τοῖς βουσὶ καὶ τοῖς προβάτοις παρέχων θαυμαστάς, mel liquidum incidere in herbas ac paluſtrium arundinum comas, bubus & ovibus mirificas præſtans paſtiones.* Addit paſtores ad calamos illos pecus agere, & jucundis excipere epulis, quod deinde illis viciſſim lac reddat ſuaviſſimum, ut non opus habeant ipſi immiſcere mel, ut faciant Græci. Ale-
11 xander Aphrodiſæus lib. II. probl. LXXIV. *Quod ſacchar Indi appellant, mellis in arundinibus coagulum eſt, ſole cogente rores ad mellis dulcedinem.* Tertullianus lib. de Judicio Dei:

Mella viridanti confrugrant pinguia canna.

12 Iſidorus lib. XX, cap. II. *Antea mella de rore erant, inveniebanturque in arundinum foliis, ſiquidem huc uſque in India &*
13 *Arabia collectum reperitur.* Similiter ad mellis etiam ſpecies referunt ſaccharum Galenus lib. VII. ſimplic. med. fac. cap. de melle, Oribaſius Collect. lib. XV. & Paulus Ægine-
14 ta lib. VII. uterque in voce *Μέλι.* At Charito lib. *περὶ ἀποβρεγμάτων*, in decoctione *ἑψήματος*, ſive *ſapa*, vocat *μάννα καλάμου Ἰνδικοῦ, mannam arundinis Indicæ*, & diſtinguit à vera manna, quam neutro genere appellat *μάννα ἁπλοῦν mannam ſimplicem*, ſive communem. Cæterum *ſaccharum* hoc veteres *mel* primum nominarunt ob dulcedinem, qua mel æmulatur & fere ſuperat: deinde quia inſtar *mannæ*, quam, *mel aërium* dicebant, id concreviſſe ſibi imaginabantur. Advehebatur enim ad ipſos, arundinibus adhærens & concretum, *gummium inſtar* tamen, *candidum & dentibus*
15 *friabile*, ut Plinius ait laudato loco. Heſychius *gummi* appellare videtur: *Σάκχαρον, τοῦτο ἐμφερὲς ἐστι κώμη ἐν τῇ Ἰνδικῇ, διαλυτικόν.* Phavorinus, qui ſua ex Heſychio tranſcribere ſolet, pro *κώμη*, quod nihil hic ſignificat, reſcribit *κόμι*,

Salma-

Salmaſius κόμμει, ut *gummi* intelligatur; & pro διαλυτικὸν reponit κοιλίας λυτικὸν, ut ſenſus ſit: *Saccharum, hoc gummi ſimile eſt in India alvum ſolvens*, quomodo & *Simeon Sethi* teſtatur τὸ σάκαρ τὴν γαστέρα προτρέπειν. Jo. Bodæus comm. in Theophr. Hiſt. plant. lib. IV. cap. XII. ex Dioſcoride pro διαλυτικὸν ſubſtituit εὐκοίλιον, quod *alvo* ſit *utile*. Archigenes apud Aeginetam lib. II. cap. LIX. ſaccharum *ſalis ſpeci-* 16
em eſſe voluit, & ἅλα Ἰνδικὸν, *ſalem Indicum* nominavit, qui ſit χροίᾳ μὲν καὶ συστάσει ἐμφερὴς τῷ κοινῷ ἁλί, γεύσει δὲ μελιτώδης, *colore quidem & conſiſtentia ſali communi ſimilis, guſtu mellis æmulus*. In quem modum etiam Dioſcorides ſcribit *arundineum mel* eſſe ὅμοιον τῇ συστάσει ἁλσὶ, καὶ θραυόμενον ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι καθάπερ ἅλες, *concretione ſua ſali ſimile, & dentibus ſubditum ſalis modo friabile*. Alexander Aphrodiſæus ait *fieri proximum ſalis glebulis, candidum, fragile*, Iſidoro eſt *ramis inhærens in ſimilitudinem ſalis*. Du- 17
bii vero erant veteres de ratione, qua ſaccharum hoc in arundinibus proveniret. Alii enim, ſi forte vulneratæ eſſent, exſudare ex ipſis ſuccum & concreſcere putabant: alii ob ſucci in arundinibus copiam, accedente æſtu & calore ſolis, ſponte ex ipſis prodire & indurari; alii vero non ex cannis, ſed rore aërio ipſis illapſo concretum eſſe volebant. Seneca philoſophus Epiſt. LXXXIV. *Aiunt inveniri apud In-* 18
dos mel in arundinum foliis, quod aut ros illius cæli, aut ipſius arundinis humor dulcis & pinguis gignat. Ælianus loco ad- 19
ducto credidit eſſe ex rore & ἐμπίπτειν ταῖς καλάμων κόμαις, *incidere in comas arundinum*: ut & Aphrodiſæus, qui *Sole cogente rores ad melleam dulcedinem* provenire ſcripſit. Etiam Iſidorus *de rore eſſe* putavit. At Strabo cannas ipſas 20
ait ποιεῖν μέλι, ac proinde ex ipſis id eſſe & prodire. Addit vero Strabo de radicibus harum arundinum: τὰς ῥίζας τῶν μεγάλων καλάμων γλυκείας εἶναι φύσει καὶ ἑψήσει, χλιαινομέ-

ου τοῦ ὕδατος τοῖς ἡλίοις, τοῦ τ' ἐκπίπτοντος ἐκ διὸς καὶ τοῦ ποταμίου, *radices magnarum arundinum dulces eſſe natura & coctione, aqua à Sole calefacta, tam cœleſti, quam fluviali.*
21 Cl. Salmaſius, vir doctrinæ in omni eruditione conſummatiſſimæ, dubitat hic, an non à Strabone magnarum arundinum radices cum radicibus parvarum confundantur quos
22 dulces eſſe mox dicemus. Verum Straboni conſentanea ſcribere videtur Diodorus Siculus lib. II. cap. LXXVI. ubi de India agit, & ejus arundinibus. *In paluſtribus*, inquit, *enata radices* (intelligo hoc de parvarum arundinum radicibus) *dulcedine eximia ſui copiam mortalibus prabent: radices vero in paludibus maxime magnarum arborum, æſtus Solis*
23 *percoquit*. Et vero ſimile eſt, quum arundines magnæ ſucco dulci totæ turgeant, cumque exudent, etiam radices earum dulcedinis non prorſus expertes eſſe, accedente præſertim Solis æſtu, ſuccum in ipſis percoquente. Solinus cap. LII. etiam exprimi ex radicibus iſtis ſuccum dulcem tradit. Sed huic ſine aliis non multum eſt fidei. Interim radicum harum dulcedines, ſucci ve dulces in iis, ad ſaccharum jam
24 dictum nihil faciunt, nec id conſtituunt. Itaque progredimur ad alterum ſacchari genus. Id vero veteribus non ſub ſacchari nomine cognitum fuit, ſed ſub nomine *ſucci* aut *humoris dulcis ex arundinibus parvis* earumque radicibus
25 excocti aut expreſſi. Expreſſionis hujus meminit Varro, non Marcus ille Romanorum doctiſſimus, quod putavit Matthiolus loco adducto, ſed *P. Terentius Varro*, qui Olymp. CLXXVII. anno ante natum Salvatorem LXXXI, in *Atace*, Galliæ Narbonenſis opido natus, *Atacini* & *Narbonenſis* inde nomen obtinuit. Verſus ſunt iſti:

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo;
Illius è lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant ſucco contendere mella.

Memi-

Meminit expreſſionis & Solinus: *E radicibus arundinis* 26
(parvam intellige) *exprimitur humor dulcis ad melleam ſua-
vitatem.* Et Iſidorus: *In Indicis ſtagnis naſci arundines ca-
lamiq; dicuntur, ex quorum radicibus expreſſum ſuccum bi-
bunt.* Decoctionem inculcat Statius Papinius Silvar. lib. I. 27
carm. ult. ubi inter munerum Domitiani delitias enume-
rat. *Quod ramis pia germinat Damuſcus,*
Et quos præcoquit Eboſia cannas.
Ubi tamen alii legunt *Ebuſita*; & intelligunt incolam *Ebu-* 28
ſi, inſulæ in mari Balearico, quæ Pityuſarum altera Plinio lib. II. cap. v. Quia vero in ea arundinum ſuccum, ſive ſaccharum colligi ſolitum, nullibi lectum aut traditum reperitur, Hermolaus Barbarus; Comm. ad Plinii lib. II. cap. cccvi. legit *Hypaſita.* Eſt enim *Hypaſis* Indiæ fluvius, à quo fit *Hypaſita*, ut ab *Hypani*, itidem Indiæ fluvio, *Hypanica*, apud Stephanum lib. περὶ πόλεων. Atque hoc duplex fuit
veterum ſaccharum. Utrumque vero hodie etiam habe- 29
mus, quanquam altero tantum noſtris in regionibus uta-
mur. Prius ſaccharum hodie *Sacar*, ſive *ſaccharum de Mam-* 30
bu appellatur. *Mambu* autem arnndo Indis eſt magna &
ampla, ut ex ea non ſecus ac olim cymbas hodie faciant,
quæ binos homines ferant. Audiamus hac de re Garſiam ab 31
Horto Hiſtor. Arom. lib. I. cap. XII. Ait is autem *Tobaxir* eſſe vocabulum Perſicum, & nihil aliud ſonare quam lacteum humorem aut ſuccum liquoremque concretum. Addit vocari ab Indos *Sucar Mambu*, quaſi dicas *ſaccharum de Mambu*, quoniam Indi arundines ſive ramos arboris id proferentis *Mambu* vocent. Hodie tamen etiam Indos *Tabaxir* illud vocare, quod eo nomine petatur ab Arabibus, Perſis & Turcis. Arborem eſſe interdum magnam, interdum minorem, ramis erectis, frequentibus notis diſtinctam. Inter internodia generari liquorem dulcem, craſſum, veluti

amylum, & ſimili colore: interdum multum, interdum
perpaucum: non ubivis in omnibus arundinibus, ſed tan-
32 tum in Binagar, Batecala & Malavar. Chriſtophorus à Co-
ſta cap. de Tabaxir, ait arbores ſive arundines *Mambu*, in
quibus innaſcitur *Tabaxir*, tantæ amplitudinis eſſe & craſ-
ſitiei, ut ex ea cymbas faciant, quæ binos Indos capere poſ-
ſunt: non excavantes eas, ſed relictis ſolum duobus inter-
33 nodiis excidentes. Magnus Salmaſius ſaccharum hoc *man-
na ſpeciem* eſſe pluribus docet in Exercit. Plinianis ad Solin.
cap. LII. nec differre vult ab ea mannæ ſpecie quæ *Xiraqueſt*,
aut *Xircaſt*. Indis dicitur, de qua vide Garſiam loco addu-
34 cto, cap. XI. Alterum ſacchari noſtri genus, & quo commu-
niter utimur, ex parvis itidem, ut veterum illud alterum,
fit arundinibus, ſive calamis aut cannis: aliter ſaltim quam
olim conficitur. Non enim ſuccus tantum hodie exprimi-
tur, ſed cannæ primum mola franguntur, ſucci deindè ex
iis expreſſi coquuntur, ac beneficio caloris indurantur, &
in panes formantur, & pro modo depurationis in varias
ſpecies abeunt. Ex quibus omnibus jam liquet, duplex ve-
teres habuiſſe, duplex nos habere ſaccharum, aliud ex ma-
joribus, aliud ex minoribus calamis vel collectum, vel ex-
35 preſſum, vel coctum. Nunc quæritur quodnam illud fu-
36 erit, quo veteres in potu fuerint uſi. De priori, quod ex
magnis arundinibus colligebatur, Plinius teſtis eſt lib. XII.
cap. IIX. id uſurpatum *ad medicinæ tantum uſum.* Unde
Dioſcorides εὐκοίλιον vocat & εὐστόμαχον, *alvo ſtomachoq́;
utile*, renibus etiam & veſicæ conferens. Addit tamen ὕ-
δατι διαλυθὲν καὶ ποθὲν, *aqua dilutum & bibitum.* Ex quo et-
iam bibi ſolitum colligas. Non enim quod dicas, diſſol-
vi & bibi ſolitum tanquam medicamentum ad εὐκοιλίαν,
εὐστομαχίαν. In utrumque enim finem, & ut potulentum
quid

quid, & medicamentum bibi potuit. Nam & cervisias ha-
bemus quæ itidem 'Εὐςόμαχοι ſunt, & ventriculum confor-
tant, & ſuo calore calorem innatum ejus augent; ſunt et-
iam quæ εὐκοίλιοι ſunt. ſunt quæ alvum laxam ſervant, at-
que interim tamen non ad ſaturitatem tantum, ſed & ebri-
etatem à plurimis bibuntur. Tales potus etiam ſunt, quos
apud Indos ex herba *Chia*, & ex melle alibi parari diximus,
potulenti ſimul & medicamentoſi. Strabo certe vim μεθυ- 37
στικὴν in magnis arundinibus agnoſcit. Locus obſcurus eſ- 38
ſe videtur & difficilis: ſed adſcribam totum. Εἴρηκε δὲ καὶ περὶ
καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μέλι, μελισσῶν μὴ οὐσῶν. οὐ γὰρ δένδρον εἶναι
καρποφόρον, ἐκ δὲ τοῦ καρποῦ μεθύειν. *Dixit etiam* (Nearchus)
*de arundinibus, quod mel faciant ſine apibus. non enim arbo-
rem eſſe fructiferam, fructu tamen inebriare.* Caſaubono τῷ 39
πάνυ, Comm. in Strabon. (quanquam Codices veteres o-
mnes in lectione non variare teſtetur) locus de mendo ſu-
ſpectus eſt. Medicinam tamen ipſi facere non audet. Me-
dicorum tantum filiis diſquirendam relinquit, an saccha-
rum inebriet. Euſtathius Strabonis verba adducens, in-
terſerit quædam quæ in editis exemplaribus non habentur,
de arundinum vi Μεθυστικῇ tamen teſtentur, & legit: ἐκ
καλάμοι ποιοῦσι μέλι, μελισσῶν μὴ οὐσῶν; τοὺς δὲ φαγόντας ἀμοὺ
τούτου μεθύειν, *quod calami mel producant ſine apibus, quo cru-
do qui veſcantur, inebrientur.* At Salmaſius ubi hæc addu- 40
cit, ſub voculis illis, οὐ γὰρ, latere autumat nomen arboris,
quæ fructifera ſit, & cujus fructus inebriet: aut legendum
exiſtimat, οὗ καὶ, *ubi etiam*, arbor nempe fructifera ſit, cu-
jus fructus ebrietatem inducat. Quod ſi vulgatæ lectioni
ſit inhærendum, quæri poſſet, quomodo δένδρον οὐ καρπο-
φόρον ἐκ καρποῦ queat μεθύειν. Quod enim fructum non 41
fert, fructu inebriare nequit. Quid vero ſi conciliari hæc
poſſint

42 poſſint? Καρπός, *fructus*, ἀπὸ τοῦ καρποῦσθαι Græcis dicitur. quod eſt *frui*: quemadmodum *fructus* Latinis etiam eſt à *fruendo*. Hinc in genere omne id καρπὸς ſive *fructus* appellatur, quod in uſum & fruitionem humanam natura profert. Ita *fructum fundi* Varro lib. I. de R. R. cap. XXIII. vocat, *qui ex eo ſatus naſcitur, utilis in aliquam rem*. Ita Ho-
43 mero & Heſiodo paſſim καρπὸς ἀρούρης dicitur, quidquid è
44 terra provenit. Herodotus lib. I. non longe à fine *vinum* nominat καρπὸν ἀμπέλινον, *fructum viteum*: ſimiliqúe modo Varro etiam cap. XIII. *vinum* & *oleum* vocavit *fructum*, illud nempe *vitis*, hoc *oleæ*. Immo Strabo ipſe lib. XI. de Maſſagetis agens, *fructum arborum* vocat id, quod ex eo exprimitur, quod arbores ferunt: πίνουσι δὲ τὸν ἐκ τῶν δένδρων καρπὸν ἐκθλίβοντες, *bibunt arborum fructum, expri-*
45 *mentes ipſum*. Proprie verò καρπὸς & *fructus* in plantis eſſe docetur τὸ σπέρμα μετὰ τοῦ περικαρπίου, *ſemen cum carne*, ut definit Theophraſtus Hiſt. plant. lib. I. cap. III. Hoc modo in arboribus *pomum* fructus eſt; ſemen granula interiora: in leguminibus *ſiliquæ* fructus ſunt; ſemina id
46 quod in ſiliquis continetur. Poſteriori hoc ſignificatu calami, ſive cannæ, non ſunt καρποφόροι, nec fructum ferunt: at priori acceptione *fructus calami* eſt id quod ex ipſo provenit, quo frui poſſumus, nempe *ſacabarum* quod ex ipſis
47 exſudat. Poſterius porro ſacchari genus, ſive ſuccum ex arundinibus parvis expreſſum aut excoctum, à veteribus bibi ſolitum, extra controverſiam eſt, & docent paſſim au-
48 ctores. Lucanus lib. III. de Indis agens:

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos.

49 Iſidorus: *In Indicis ſtagnis naſci arundines calamique dicun-*
50 *tur, ex quorum radicibus expreſſum ſuccum bibunt.* Æchmes in Oneirocrit. potum hunc vocat οἶνον ἐκ σακχάρου, vinum

num ex ſaccharo. Εἴ τις ἴδῃ, ὅτι οἶνον ἔπιεν ἐκ τοῦ σάκχαρος.
ſi quis in ſomnis videat vinum ſe bibiſſe ex ſacchαro &c. Vim 51
quoque μεθυστικὴν huic ſucco ſive ſaccharo ineſſe, non negabit, non ſecus ex ipſo, quam ex frumento, pomis, pyris aut melle *ſpiritum ardentem* beneficio fermentationis & deſtillationis noverit elici. Modum quo id fiat, deſcribit candidiſſimus Chemicorum, amicus olim noſter, Angelus Sala, Saccharologiæ part. II. cap. V. Et ſunt, qui τὸ 52
σάκχαρ derivent ab Hebræo *ſchecar*, quod eſt à *ſchacar, inebriari.* Veteribus autem potum ex ſaccharo duplicem 53
ut ex melle, fuiſſe autumo: alium *ſimplicem*, ex ſucco aqua diluto, aut ſaccharo cum aqua permixta, quem *hydroſaccharon*, vocat Actuarius Meth. med. lib. V. cap. II. alium 54
compoſitum, & additis quibuſdam inſtar medonis coctum.
Aquam ſaccharatam pro potu conficiendi modum habes a- 55
pud Tabernæ montanum loco adducto. Σκευασίαν *hydro-* 56
ſacchari optimi & *Nectaris ex ſaccharo* dulciſſimi exhibet
Sala cap. VI. & VII. Hodie in Indiæ regno, *Ceilum* dicto. 57
incolas loco vini potum ex ſaccharo parare refert Marcus Paullus Venetus Itiner. lib. III. cap. XXXI. *Moluccarum incolæ* ſumunt vas ligneum ferreis vinculis cinctum, capax amphorarum triginta; addunt ſacchari Javanici libras duas, tamarindorum uncias quatuor, poma citria diſſecta tria. Reponunt omnia bene obturata loco frigidiore, & à Solis radiis libero, ubi fermentari ſtatim incipiunt ſine igne, ut ſonus eminus audiri poſſit, ac ſi cerviſia coquatur. Relinquuntur ſic per viginti quatuor horas, & fæces interim, quæ ejiciuntur, deſpumantur. Potum ita indipiſcuntur gratiſſimum, qui gratior evadit, ſi caryophyllorum manipulus vaſi injiciatur. Vide Jacobum Bontium de medicina Indor. lib. II. Dial. III.

O CAPUT

SUMMARIA,

1. *Ebrietas in herbis, rebusq́; aliis quæſita.* 2. *Ad eas digreſſio.* 3. *Nepenthes Helenæ.* 4. *bugloſſum.* 5. *ambra cinerea.* 6. *cannabis ſemen.* 7. *Heiranluc, pulvis Turcarum ex cannabi.* 8. *helenium.* 9. *ſyſſitietaris.* 10. *ſtrychnon.* 11. *Duncani regis Scotiæ dolus in hoſtem.* 12. *gelotophillis.* 13. *bryonia.* 14. *lolium.* 15. *de eo Camerarii exemplum.* 16. *Faufel.* 17. *datura.* 18. *dutroa.* 19. *bangue.* 20. *coca.* 21. *opii apud Turcas uſus.*

1 RECenſuimus fere omnium potuum genera, quorum quidem memoria apud ſcriptores exſtat, ſive ſiti poſt aquam ſedandæ, aut gulæ irritandæ, ac ebrietatis eo promtius inducendæ, in vini defectu eas invenerit luxuria hominum. Nunc de noſtratium ex frumento potuum confe-
2 ctione ac qualitatibus quædam dicenda nobis reſtant. Ante vero, quam id aggrediamur, non ingratum lectori futurum ſpero, ſi quædam de earum gentium conſuetudine præmittamus, quæ vel in medicamentis, aut herbis, ſive commanducatis, ſive in potu aut cibo aſſumptis, aut etiam in fumo mentis exhilarationem, ac quaſi ebrietatis ſpeci-
3 em, aut potius dementiæ, quærere non diſtulerunt. In rerum earum cenſum loco principe non inepte referas medicamentum Helenæ illud, *nepenthes nobile, oblivionem triſtitiæ veniamq́;* afferens, ut vocat Plinius lib. xxv. cap. II. De eius viribus multa καθ' ὑπερβολὴν jactat Homerus Odiſſ. δ. his verſibus:

> Αὐτίκ' ἄρ εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον,
> νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων
> ὅς τὸ καταβρώξειεν, ἐπὴν κρατῆρι μιγείη,
> οὔκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,

oud'

Οὐδ' εἰ καὶ τεθναίη μήτηρ τε πατήρ τε,
Οὐδ' εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν, ἢ φίλον υἱὸν,
χαλκῷ δηϊόωεν, ὁ δ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο.

Quos Latine ſic vertas:

Nepentheſq́; ſtatim iniecit medicamen Iaccho,
Ira cunctorumq́; malorum oblivia ducens.
Hoc ſi quis mixtum cyatho præſumpſerit, ille
Luce iſta nunquam lacrymas effundet obortas,
Non ſi vel fato genitor decedat uterq́;,
Nec fratrem natumq́; rigentis cuſpide ferri
Ante oculos ſi tranſadigat truculentior hoſtis.

Et quanquam, quid nepenthes illud fuerit, ignoretur, Diodorus Siculus tamen lib. I. cap. XCVII. refert etiamnum ſuo tempore mulieres Dioſpolitanas in Ægypto efficaci illo remedio uti conſueviſſe, atque apud ipſas ſolas iræ triſtitiæque remedium potuiſſe inveniri. Galenus radicem ait fuiſſe *ænopia* herbæ, lib. quod animi mores ſeq. temper. corp. cap. III. Referre huc etiam poſſis *bugloſſum* Dioſco- 4
ridis, quod in vinum injectum ait animi voluptates augere, lib. IV. cap. CXXIII. De *ambra cineritia* auctor eſt Simeon 5
Sethi lib. de Aliment. facult. lit. A. 13. ſi quis eam odoretur in convivio, velut ebrium fieri: ſin vino injiciat, maxime inebriari. In eundem uſum potentius eſt *cannabis ſemen*, 6
de quo Galenus lib. I. de aliment. facult. *Sunt qui eo cum aliis tragematibus veſcuntur, multum autem calefacit, ideoq́; ſumptum largius ferit caput, vaporem ſurſum ad ipſum mittens, calidum ſimul & medicamentoſum.* Ex cannabis hoc 7
ſemine Turcis in uſu eſſe pulverem, quem *heiran luc* vocent, cujus circiter cochlear unum in vino ſumentes, continuo rideant & geſticulentur, ingentemque ſpectatoribus riſum moveant, teſtis eſt Jo Wierus lib. III. de præſtig. Dæm. cap. X. Etiam *folia cannabis*, in farinam verſa, quod

caput feriant, potum ſuaviter inebriantem efficere, notat
8 Hier. Cardanus lib. IIX. de Subtilit. Pertinet huc herba, *helenium* dicta, de qua audiemus Plinium lib. XXI. cap. XXI. *Attribuunt etiam*, inquit, *hilaritatis effectum eidem pota in vino, eumq́, quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quo triſtitia omnis aboleatur.* Pertinet herba
9 *gelotophyllis*, à convictu in Perſia nominata, quoniam hila-
10 rentur illâ, ut idem habet Plinius lib. XXIV. cap. XVII. Eſt in eodem cenſu *ſtrychnon*, ſive *manicum*, ſive *halicacabum*, quæ interdum confundunt auctores. De eo Theophraſtus lib. IX. Hiſt. plant. cap. XII. ait drachmæ pondere potum efficere, *ὥςε παίζειν τινὰ, καὶ δοκεῖν ἑαυτῷ κάλλιςον, ut laſciviat qui ſumpſit, & ſibi ipſi belliſſimus videatur.* Plinius lib. adducto cap. XXXI. *ex eo luſum gigni, ſpeciesq́ vanas imaginesq́ conſpicuas obſervari affirmat.* Dioſcorides lib. IV. cap. LXXII. ait eâdem herba pota *φαντασίας ἀποτελεῖν οὐκ ἀηδεῖς, non illepidas rerum ſpecies & imagines vanas animo repræſen-*
11 *tari.* Et norat hanc plantæ vim Duncanus ille Scotus, cui poſtea regnum obtigit. Hic enim, ut refert Georg. Buchananus Hiſt. Scot. lib. VII. quum Sueno Norvvegiæ rex Scotiæ urbem Bertham obſideret, de urbis deditione ſimulanter cum Suenone agens, magnam interim panis vim & vini, herbæ ſolani ſomniferi ſucco infectam, ſub ſpecie amicitiæ in caſtra obſidentium ſubmiſit, militesque deinde ſo-
12 mno vinoque gravatos ad internecionem delevit. *Gelotophyllide*, herba in Bactris & circa Boriſthenem naſcente, pota cum myrrha & vino, varias obſervari ſpecies, ridendique finem non fieri, niſi potis nucleis pineæ nucis & melle in vino palmeo, auctor eſt Plinius lib. XXIV. cap. XVII.
13 Auctor Kyranidum de *vite alba*, ſeu *bryonia* refert, eam hominibus delectationem adferre, ac gaudium & exulta-
14 tionem, præſertim ſuccum ex ea bibitum. Panis quoque

qui

qui *lolij* multum admiſit, inebriat, maximeque caput affi-
cit, adeò ut qui ejus plurimum aderint, ſomno quodam
gravi opprimantur, & vertiginoſi fiant, teſtante id Matthi-
olo Comm. in Dioſc. lib. II. cap. XCIII. Exemplum JCtus 15
clariſſimus, Phil. Camerarius (quem anno ætatis LXXX. a-
nimo & corpore ſanum adhuc vegetumque, in Italiam itu-
ri, Noribergæ ſalutavimus) adducit Horar. ſubciſ. lib. I.
cap. XCIII. de villico ſuo. Hic ignarus rei, ex lolio panem
conficiens, ſecum tota familia ex ejus eſu in talem temu-
lentiam & veluti amentiam conjecit, qualem in vita ante
non ſenſerat, quæ tamen in ſomno rurſus diſcuſſa fuit, re-
licta ſaltem per dies aliquot capitis gravedine. Serapio ju-
nior Simplic. medic. cap. CLXXIII. ex mente Rhaſis de cro-
co ſcribit, quod *crocus inebriat ebrietate forti, & quando*
ponitur in vino, lætificat adeo, donec faciat inſaniam in ex-
cellenti lætitia. Garſias ab Horto Hiſt. arom. lib. I cap. XXV. 16
refert Indos *fauſel* arboris fructum immaturum, qui nu-
cis moſchatæ formam obtineat, ac vim ſtupefaciendi ha-
beat & inebriandi, commanducare, eoque commeſto velut
inebriatos, dolorum cruciatus non ſentire. Meminit idem 17
Garſias Hiſt. plant. Novi orb. lib. II. cap. XXIV. floris & ſe-
minis herbæ, quam *daturam* vocat, colorem roris marini
æmulantis. Eum ait potui ciboque injectum & aſſumptum
homines mente quodammodo alienare & in riſum ſolve-
re, atque amentes veluti & ebrios facere. Henricus Sal- 18
muthus Comm. in Nova reperta Pancirolli lib. I. tit. I. eam
appellat Dutroam, & ex floribus ait bulbi quandam ſpeci-
em oriri, in quo nuclei ſint, melonum ſemini ſimiles, qui
cibo potionique permixti, utentis cerebrum pervadunt,
ac ſtultitiam quandam cum riſu continuo, abſque alio ſen-
ſu, aut ulla rerum notitia excitent, tandemque ſomnum
inducant. Addit, ex Chriſtophori à Coſta libro Aromat.

cap. de Datura, Indorum Luſitanorumque uxores nucleos
eos ſubinde ignaris maritis exhibere, ac deinde ipſis inſpe-
ctantibus ac ridentibus ſecure adulterjs ſui copiam facere;
ex ſomno vero excitatos nullius rei meminiſſe, ſed ſopore
tantum levi ſe correptos fuiſſe, ſibi imaginari. *Semen du-*
19 *trii* vocat Joan. Albertus Mandelſlovius in Epiſt. de Itine-
re ſuo ad Adamum Olearium. Sed & de alia ſcribit planta
Garſias loco adducto cap. xxv. *bangue* dicta, cannabi non
abſimili, cujus folia, & interdum ſemen, Indi contundant,
ſuccumque exprimant, cui interdum de fructu fauſel vi-
renti, aut nuce moſchata, aut maci, aut caryophillis, aut
camphora, aut ambra, aut moſcho, etiam opio aliquid ad-
dant, eoque aſſumpto quaſi ebrii omni ſolicitudine libe-
rentur, tenue quiddam ridentes, & in ecſtaſin quaſi abre-
pti. Subjungit, imperatoribus exercitus & militibus hoc
primum excogitatum ut eo comeſto velut ebrii ferrentur in
pericula, omni ſolicitudine & timore ſoluti. Repetit hæc
de bangue ex Garcia Nic. Monardes, lib. III. cap. de tabaco.
De ea etiam vide Chriſtoph. à Coſta, lib de arom. cap. de
20 bangue. Auctor etiam eſt idem Monardus cap. de Coca,
Indos herbam *cocam*, foliis & fructu myrtum æmulantem,
admixtis tabaci foliorum pauxillo mandere, eaque ratio-
ne extra ſe ferri ebriorum inſtar, magnamque inde volu-
21 ptatem capere. Turcis præter pulverem ſuperius dictum
in uſu quotidiano eſſe *opium*, quod corrupte *aphion* vocent
& *maslach*, refert Petrus Bellonius Obſervat. lib. III. cap.
xv. idque ipſis innoxium eſſe ſcribit, cerebrum tantum
nonnihil perturbare, temulentos vero ipſos apparere, &
animoſiores fieri, nec belli proinde pericula formidare, in
ſomnum vero delapſos ſomnia experiri turbulentiora. Ad-
dit vulgare apud ipſos eſſe, ut convitii loco ſibi invicem o-
pii uſum objiciant mutuo, *Tu opium bibiſti*: cum in mo-

dum

dum quo apud alias gentes alter alteri temulentiam improperat. Repetit hæc Jo. Wierus lib. III. de Præſtig. Dæm. cap. x.

CAPUT VICESIMUM QVARTUM.

SUMMARIA.

1. *Ebrietas ex fumo quaſita.* 2. *à Scythis.* 3. *Maſſagetis.* 4. *Thracibus.* 5. *cohobba, fumo inebrians herba.* 6. *tabacum.* 7. *eius nomina varia.* 8. *uſus ſalutaris.* 9. *abuſus.* 10. *primum apud ſacerdotes Indos.* 11. *deinde apud vulgus.* 12. *hodie per totam fere Europam.* 13. *modus bibendi.* 14. *in eum luſus Barclaji.*

FUiſſe, qui *ex fumo* etiam ebrietatem quærerent, animique hilaritatem, paullo ante monui. De Scythis quibuſdam id affirmat Maximus Tyrius ſerm. XI. Ἐν δέ τι οἶμαι Σκυθῶν γένος πίνουσι μὲν ὕδωρ, ἐπειδὰν δὲ αὐτοῖς δέῃ τῆς κατὰ μέθην ἡδονῆς, νήσαντες πυρὰν, καίοντες εὐώδεις βοτάνας, περικαθίσαντες ἐν κύκλῳ τῇ πυρᾷ, ὥσπερ κρατῆρος, ἀνωχοῦνται τῆς ὀδμῆς, καθάπερ οἱ ἄλλοι τοῦ ποτοῦ. καὶ μεθύσκονταί γε ὑπ᾽ αὐτῆς, καὶ ἀναπηδῶσι, καὶ ᾄδουσι καὶ ὀρχοῦνται. *Scytharum natio eſt, ut reor, una, qua quum aqua utatur ad potum, ſiquando tamen ebrietatis voluptatem requirat, conſtruit pyram, in quam coniectis odoriferis herbis, ea circumſidet corona, cuius odorem veluti crateris haurientes, haud ſecus quam alii epoto vino, in ebrietatem vertuntur: quamobrem ſaliunt, canunt ſaltantque.* De Maſſagetis idem ſcribit Herodotus lib. I. Ἀλλὰ δέ σφι ἐξευρῆσθαι (λέγεται) δένδρεα καρποὺς τοιούσδε τινὰς φέροντα, τοὺς, ἐπεί τε ἂν ἐς τὠυτὸ συνέλθωσι κατ᾽ ἴλας, καὶ πῦρ ἀνακαύσωνται, κύκλῳ περιιζομένους ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ. ὀσφραινομένους δὲ καταγιζομένου τοῦ καρποῦ τοῦ ἐπιβαλλομένου, μεθύσκεσθαι τῇ ὀδμῇ, καθάπερ Ἕλληνας τῷ οἴνῳ. πλεῦνος δὲ

ἐπι-

ἐπιβαλλομένου τοῦ καρποῦ, μᾶλλον μεθύσκεσθαι. ἐς ὃ ἐς ὄρχησίν τε ἀνίστασθαι, καὶ ἐς ἀοιδὴν ἀπικνέεσθαι. Ab illis inventas etiam dicitur eſſe arbores, talem fructum ferentes, qui iactus ab illis in ignem, quem turmatim collecti accenderint, odore ſuo eos circumquaque conſidentes, perinde inebriat, ut vinum Græcos: & eo vehementius, quo plus eius fructus fuerit iniectum, donec ad tripudiandum cantandumq́; conſur-
4 *gant.* Petrus Martyr de rebus Oceanicis Dec. lib. I. meminit herbæ, ſimiliter fumo inebriantis, quam *cohobbam*, vocari ait, qua Inſulani per nares abſorpta in furorem quaſi agantur, ac domum illico & tecta ſurſum deorſum moveri, & homines verſis veſtigiis ambulare ſibi imaginen-
5 tur. Nemini noſtrum hodie non notus eſt fumus inebrians ex herba, quam vulgo cum Hiſpanis *tabaco* vocamus, Floridæ Virginiæque incolis, unde primum eſt delata, ab in-
6 ſula vicina id nominis nacta; Braſilianis *petum* dicta, Galli *nicotianam* vocarunt, à *Ioanne Nicoto*, Catharinæ Mediceæ Galliarum reginæ viduæ in Portugalliam legato, qui inde eam primus deferens reginæ obtulit. Unde mox aliud nomen invenit, ut *herbe de la reyne mere*, ſive *reginæ matris herba* diceretur. Alii *ſanam ſanctam* appellarunt, à ſanandi ulcera & vulnera vi magna, qua pollet. Planta
7 eſt ſalutaris, maximique ad multos in medicina ægritudines uſus: quod pluribus peculiari opere nos docuit Ægidi-
8 us Everardus Antvverpienſis. Bonum vero factum ſi intra uſus iſtos ſtitiſſet. Hodie enim ob eius abuſum pluribus abominationi eſſe cœpit. Apud Indos primum ipſorum ſacerdotes ea utebantur ad reſponſa danda. Ea de re ita Mo-
9 nardes lib. de ſimpl. med. Novi orb. cap. de tabaco: *Apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum eventu, aliisq́; magni negotii momenti conſulere. Conſultus ſacerdos iſtius plantæ folio ſicca urebat, & eorum fumum tubulo ſeu cannula quadam*

in os

*in os excipiebat, deinde quaſi in ecſtaſin quandam raptus ca-
debat omni motu privatus: ſicq́ permanebat aliquamdiu. Di-
ſcuſſa eius fumi facultate ad ſe redibat, referebatq́ negotium
cum Dæmone contuliſſe, & reſponſa dabat ambigua, ut, ut-
cumque eventus ſuccederent, illis facilè perſuaderet, ſic ſe
prædixiſſe: eoq́ modo barbaros illos homines miſere decipiebat.*
Deinde vero *vulgus etiam Indorum*, Ita pergit Monardes 10
*eum fumum per os & nares recepit animi gratia, quando inſo-
mnia videre interdum, & extra ſe rapi voluere, aut etiam de
ſuorum negotiorum eventu, ex inſomniis, quæ illis apparebant,
iudicaturi.* Nunc temporis per potiorem ſane Europæ par- 12
tem vix tabernam invenias, aut popinam, in qua non plu-
res continuo deſideant, ac *fumum* iſtum *tartareum* & *Di-
abolicum* ut vocat Hier. Benzo Hiſt. Novi orb. lib. I. cap.
XXVI. indeſinenter ad ebrietatem uſque hauriant, hilariterq́-
que ſe ipſo invitent. Modus ſumendi aut bibendi hic eſt. 13
Qui uti ea vult, ſumit tubulum teretem non admodum lon-
gum ac perforatum ex argilla coctum, qui in fine deſinit in
calycem parvum & excavatum. Huic calyci particulam
plantæ exiccatæ, & in fruſta conciſæ imponit, lucernæque
admovet, ut ignem concipiat, fumumque emittat. Mox
tubuli orificium ori inſerit, fumumque accenſæ herbæ per
tubulum ad ſe trahit, atque ore & faucibus tam diu premit,
dum cerebri latebras pervadat, omnemque in iis humorem
concitet. Tum vero, ut de Caco Virgilius canit Æn. lib. IIX.

Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Evomit, involvitq́ domum caligine cæca,
Proſpectum eripiens oculis: glomeratq́ ſub auras
Fumiferam noctem, commiſtis igne tenebris.

Succedit fœtor peſtilens, & inſuetis abominandus, rivus-
que commodi humoris per palatum, nares, os, immo & o-
culos fœdiſſimo adſtantium prorumpit ſpectaculo. Eve-

P nit

nit etiam, quod non minus mireris, ut qui primum fumo huic hauriendo ſe addixerit, abſtinere illo deinceps difficulter queat. Unde fit ut ſubinde id genus homines tanta contentione, ac velut maligni ſideris afflatu perciti, tam furenter fumum illum hauriant, mutuiſque ſorbitionibus ſe invicem eouſque invitent,

— — dum iam vertigine tectum
Ambulet, & geminis exurgat menſa lucernis:

ipſique fumo inebriati, ac ſæpe velut mente capti, ſtupefactis ſenſibus, oculis conniveant tandem in ſomnum, hujuſque beneficio crapulam & vim cerebro receptam in novas ſorbitiones deſtertant. Itaque non immerito in iſtum plan-
14 tæ hujus, aliàs minus noxiæ, abuſum invehit Joan. Barclaii Euphormio, Satyrici part. II.

Planta nocens, ô lethifero planta horrida fumo,
Quam bona diverſis natura removerat oris.
Quis te, planta nocens, triſti vectare carina
Inſtituit demens, noſtriſq; oſtendere terris?
Scilicet infelix raperet quum ſecula Mavors,
Deformiſq; fames, morbiq; cadenſq; ſenectus,
Proh dolor! & ſæva legerent aconita novercæ;
Heu etiam in noſtras deerant hæc fata ruinas?
Quis ſordes, facinuſq; tuum, diroſq; vapores
Explicet, & fœdo ſurgentia nubila fumo?
Talis Avernali corrumpit ſpiritus auras
Miſſus in aſtra lacu, morituraq; germina ſolvit,
Vicinumq; pecus, volucrumq; intercipit alas.
Talis & inferni ſubter mala limina mundi
Urget odor manes, quum lampada triſtis Erynnis
Solvit & extincta fumant poſt prælia tedæ,
Planta nocens, ô lethifero planta horrida fumo.
Te ſi ſemifero Cacus iactaſſet ab ore,

Alcis

Alciden viciſſet odor, te ſecula priſca
Si noſſent, poterant vacuis præferre cicutis,
Et de Cerberea natam te dicere ſpuma.
Tunc ſi quis patriam violaſſet cæde ſenectam,
Huic mites nimium flammas, huic lenta putaſſent
Flumina: fumiferi potaſſet nubila peti.

Vide in eundem abuſum perorantem virum clariſſimum Joan. Freinsheimium Diſſertat. de Potu Calidæ.

CAPUT VICESIMUM QVINTUM.

Summaria.

1. *Potiones ex frumento propeſſimis habitæ.* 2. *in eas epigramma Iuliani Imp. Græcum.* 3. *Latine redditum ab Eraſmo.* 4. *Rhodomanno.* 5. *& Colero.* 6. *Abrincenſis in Alam Britanniæ ſcomma.* 7. *in Zythum, Eobani.* 8. *De cerviſiarum vitiis Dioſcorides.* 9. *Galenus.* 10. *Aëtius.* 11. *Oribaſius.* 12. *Æginetæ.* 13. *Simeon Sethi.* 14. *Avicenna* 15. *quos hodie refellit experientia.* 16. *cerviſia veterum an à noſtris diverſa.*

SEd revertimur ad potus extra vinum inebriantes, qui magis proprie ita vocantur, & ex aqua & frumento ac frumentaceis parantur. Hi autem fere omnes ſine diſcrimine, quocunque etiam nomine vocentur, male apud veteres, immo & recentiores quoſdam audiunt, & pro potibus habentur peſſimis. Extat falſum in eas epigramma Juliani Imp. τοῦ Παραβάτου, Anthol. Græc. lib. 1. tit. εἰς οἶνον.

Τίς; πόθεν εἶ, Διόνυσε; μὰ γὰρ τὸν ἀλαθέα Βάκχον,
Οὔ σ' ἐπιγινώσκω. τὸν Διὸς οἶδα μόνον
Κεῖνος νέκταρ ὄδωδε, σὺ δὲ τράγου. ἦ ῥά σε Κελτοὶ
Τῇ πενίᾳ βοτρύων τεῦξον ἀπ' ἀσταχύων;
Τῷ σε χρὴ καλέειν Δημήτριον, οὐ Διόνυσον,
Πυρογενῆ μᾶλλον, καὶ Βρόμον, οὐ Βρόμιον.

 Quoi

3 Quod ita Latine vertit olim Eraſmus ex Roterodamo:

Bacche quis? unde venis? verum tibi deſero Bacchum,
Te haud novi, tantum eſt cognitus ille Iovis.
Is nectar redolet, hircum tu: dic, age, num te
E ſpicis finxit Gallia vitis inops.
Non igitur Bacchum te dixero, ſed Cerealem,
Et frumentigenam, nec Bromium, immo Bromum.

4 Paullo aliter reddidit Laurentius Rhodomannus:

Bacche quis? unde venis? ita amet me verus Iacchus,
Non ego te, natum ſed modo noſco Iovis.
Namq; hic nectar olet, tu hircum; num forſitan uvæ
Indigus è ſpicis te ſibi Celta coquit?
Ergo non Bacchi Cereris ſed nomine gaude:
Culmigena eſto Bromus; vitigena haut Bromius.

5 Licentius & pluribus verſiculis, ſed non inelegantibus circum loquutus eſt Chriſtoph. Colerus Parerg. cap. x.

Bacche quis? unde domo? per verum deniq; Bacchum
Te rogo & obteſtor, dic mihi, Bacche, quis es?
Dic mihi, Bacche, quis es? nam te non hercule novi,
Vnicus eſt notus filius ille Iovis.
Nectaris ille meri fragrantes ſpirat odores:
Alarum peſtem tu gravis hircus oles.
Dic mihi, Bacche, quis es? num te ſub imagine Bacchi
Celta ſuo finxit vitis egenus agro?
Non equidem mihi Bacchus eris, quum ſis Cerere ortus:
Teque ego non Bromium dico, quid ergo? Bromum.

6 Extat etiam ſcomma in *alam* Britanniæ potum Henrici Abrincenſis Normanni, Henrici III. Angliæ regis poëtæ, apud Guil. Camdenum in deſcript. Britann.

Neſcio quod Stygiæ monſtrum conforme paludi,
Cerviſiam plerumque vocant: nil ſpiſſius illa
Dum bibitur, nil clarius eſt dum mingitur, unde
Conſtat, quod multas faces in ventre relinquat.

Qui-

Quibus adde poëtæ Germani, Eobani Heſſi verſus ex libel- 7
lo, quem de Valitudine conſervand conſcripſit:

Qui docuit craſſo Cererem confundere ſucco,
Huic iratus erat Bacchus & alma Ceres.
Nam Pelusiaci qui laudat pocula Zythi,
Illi nec cerebrum, nec caput eſſe puto.
Renibus & nervis cerebroq; hic noxius humor;
Sæpe etiam lepræ ſemina fœda iacit.

Sed luſum jocumque poëtarum iſta dices. Igitur ad medi- 8
cos eamus, viſuri quid illi ſenſerint. Ex his agmen ducit
Dioſcorides, quem cæteri omnes videntur quaſi exſcripſiſ-
ſe. Is de cerviſia, ſive zytho ſuo, aut curmi, ita ſentit, lib.
I. cap. LXXX. *Zythus ex hordeo paratur, movet urinam, re-*
nes & nervos lædit, & præcipue cerebri membranis noxius:
gignit flatus; mali ſucci eſt, & elephantiaſin facit, atq; ebur
zythomadens in omne opus tractabile redditur. Quod poſtre-
mum, de eboris per zythum mollificatione etiam notatum
video à Plutarcho Comment. An ad felicitatem ſatis viti-
um ſit. Sed pergit Dioſcorides & cap. ſeq. de curmi ait:
Quod curmi vocatur, ex eodem hordeo fit, capitis dolores &
malos corporis ſuccos facit, nervisq; nocet. Dioſcoridem ſe- 9
quitur Galenus lib. VI. de ſimpl. medic. facult. *Zythus acri-*
or eſt, inquit, *& ſucci pravi, utpote qui ex putredine prove-*
niat; eſt & flatulentus, tum partim acris & calidus, par-
te vero plurima frigidus, aqueus, acidus. Poſt Galenum Aë- 10
tius Tetrab. I. ſerm. I. ita cenſet: *Zythus acrior eſt quam*
hordeum, ex quo fit & mali ſucci, nimirum ex putrefactione
factus: eſt autem flatuoſus. Et Oribaſius collect. lib. XV. 11
Zythus acrior eſt non parum, quam hordeum, & pravi ſucci,
utpote qui ex putredine proveniens, flatus quoq; excitat: eſt-
què partim acer & calidus; parte vero plurima frigidus, aci-
dus & aqueus. Item Paullus Ægineta lib. VII. *Zythus & a-* 12

cris eſt, velut ex putredine factus, medium obtinens inter caliditatem ac frigiditatem, & frigidus ex acida qualitate: quare etiam mali humoris. Adde Simeonem Sethi, qui lib. de cibor. facult. *Phucas*, inquit, *ſimplex quidem præparatus frigidus eſt, compoſitus vero ſiccans & calidus. Ac quidem antiqui omnes exiſtimant mali eſſe ſucci & nervis noxium capitisq; dolorem efficere.* Et mox: *Et ſatius eſt huius uſu abſtinere, quod facile corrumpitur, qui ex eo fit ſuccus, & nervis nocumentum affert. Ferunt etiam quod ebur in eo ad tempus immerſum maceratur molleſcitq; ut cera.* Et tandem: *Iis qui ſtomacho udo ſunt, & qui temperaturas frigidiores habent, valde nocet.*

13

14 Græcis demum accedat ex Arabum gente princeps eorum, ut vocant, Avicenna, lib. de remov. nocum. in regim. ſanit. tract. v. cap. XIIX. *Potus focha*, inquit, *corrumpit hepar, & cor, & ſtomachum, & ſplenem, & inteſtina, & renes, & veſicam, & debilitat ipſa: deinde generat tremorem, paralyſin & lepram, & baras, & mictum urinæ involuntarium, & lapidem veſicæ & renum, & hydropiſin, & eſt ex rebus quæ magis nocent nervis, & contrariatur coitui, quoniam infrigidat & humectat, & ſpargit humiditates, quæ ſunt in facie nervorum, & facit accidere catarrhos malos & ſcrophulas.* Et lib. II. tract. II. cap. CCLXXIX. *Adhuc generat humorem malum, & eſt mali nutrimenti & nocumentum eius membris animalis eſt ita, quod ſi in ipſo infunditur os elephantis, lenit ipſum, & fit artificiale operari in ipſo. Nocet nervis valde, nocet velamini cerebri, nocet renibus & veſicæ.*

15 Verum hos experientia hodie omnes refellit, quæ tale quid in zytho aut cervifia inveniri negat, ut eâ potius conſtet Germanos, Anglos, Belgas, totiusque Septemtrionis incolas alios, cervifiæ potores, ſaluberrimos fere, robuſtiſſimos & pulcherrimos eſſe, ac bene habitos, & in annoſam ſenectutem incolumes, nullis uſpiam gentibus vino utentibus

tibus colore forma, aut valetudine ceſſuros, privatim verò
fœminas fœcundiores aliis reperiri. Idem teſtimonio con-
firmant auctores medicique undiquaque doctiſſimi, Franc
Valleriola in Loc. comm. med. Jo. Manardus Epiſt. med.
lib. v. ep. II. & lib. XXVII. ep. v. Olaus Magnus Hiſt. Sep-
temtr. lib. XIII. cap. XXVII. Ant. Niger lib. de tuenda valet.
Jo. Guil. Stuckius Antiquit. conviv. lib. III. cap. IX. Phil.
Hechſtetterus Obſ. Med. Part. II. Dec. v. caſu IX. in ſchol.
quibus adde eruditiſſimum Herm. Conringium, amicum
noſtrum ſingularem, lib. de German. corp. habitu antiquo,
& qui præ cæteris idem latiſſime oſtendit in elegantiſſimo
libello, quem de Vino inſcripſit, nitidiſſimus ille Galliæ o-
cellus, Adrianus Turnebus. Operæ pretium igitur fuerit 16
inquirere, an aliud genus cerviſiæ fuerint veterum illæ ex
frumento potiones, an vero ex malo præparandi modo,
aut materiæ diverſitate, illarum vitia & incommoda pro-
venerint. Prius autem videndum erit, quis noſter hodie
ſit, quis veterum fuerit cerviſiarum conficiendi modus, &
uterque inter ſe conferendus.

CAPUT VICESIMUM SEXTUM.

Summaria.

1. Cerviſiæ hodie parandi modus varius. 2. unde variæ cerviſiarum differentiæ. 3. modus parandi in genere qualis. 4. tharra. 5. maltum. 6. βύνη. 7. huius ἔτυμον. 8. bratium, bratiare, braxator. 9. braſiatorium & braxatorium differunt. 10. braſſinum. 11. cupa. 12. βράζω, βράσσω. 13. ζέω, ζέμα. 14. polenta. 15. cinnus, cyceon. 16. veterum parandi modus itidem varius. 17. καταλέειν, καταλεαίνειν. 18. Dodonæus refellitur. 19. fermentatio cerviſiæ veteribus nota. 20. Auctor περὶ ζύθων ποιήσεως. 21. lupulus, planta ipſis incognita. 22. pro ea uſi ſunt conyza. 23. item mentha & apio. 24. tum ruta & origano. 25. pro lupulo quid hodie nonnulli ſubſtituant.

Cers

1 Cerviſiarum noſtrarum modum quod attinet, is tam
varie variat, ut vix urbs ſit aut opidum, aut pagus, in
quo non parte aliqua ab aliis is ſit diverſus. Unde & tam
variæ illarum bibentibus ſe offerunt differentiæ, ut de his
vere uſurpare poſſis Virgilii illos verſiculos, quos lib. II.
Georg. de vinis profert.

2 *Sed neq; quam multæ ſpecies, nec nomine quæ ſunt*
Eſt numerus: neq; enim numero comprendere fas eſt.
Quem qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem
Diſcere, quam multæ Zephyro turbentur arenæ:
Aut, ubi navigiis violentior incidit Eurus,
Noſſe, quot Ionii veniant litora fluctus.

Interim tamen in genere & communi quadam ratione con-
fectiones cerviſiarum conveniunt, nec multum ab invicem
3 diſcrepant. Fit nempe *cerviſia* ex frumento, & potiſſimum
ex hordeo & tritico. Maceratur primo frumentum in a-
qua donec intumeſcat, dein aqua exemptum in acervum
componitur, & leviter quaſi putrefieri aut corrumpi per-
mittitur, donec enatis ligulis germinare incipiat, mox re-
ſiccatur & torretur. Hoc fit interdum ſolo aëris æſtivi ca-
lore, interdum ſupra tabulatum, ſubjecto igne: quod *tha-*
4 *ram* vocant, ſive *tarram*. Ekkehardus Junior lib. de Caſib.
monaſt. S. Galli, cap. I. *Tarra avenis centum maltrarum*
commoda. Superioribus Germanis dicitur eine Tharre/ Sa-
5 xonibus eine Dahre. Hoc modo præparatum frumentum
appellatur *maltum*, ſive *malta*: Germanis ſuperioribus
6 Maltz/ noſtratibus Malt/ Belgis Mout. Aëtius Tetrab.
III. ſerm. III. cap. XXIX. βύνην vocat, & ait eſſe κριθὴν βε-
βρεγμένην καὶ βλαστήσασαν, καὶ πεφρυγμένην μετὰ τῶν γλωσσι-
δίων, *hordeum madefactum, quod germen emiſit, deinde cum*
enatis ligulis toſtum eſt. Heſychius Lexico: Βύνη (ita lege-
rim, non βυνεὺς) σκευασμάτιον κρίθινον, *byne, apparatio hor-*
deacea

deacea, ſive hordeum præparatum. Matth. Martinius Lexico Philolog. deducere conatur ex Hebræo, voce, quæ *ebullire*, *intumeſcere* ſignificat. Eſſe enim hordeum, quod madefactum intumuit aut ebulliit. Mox tamen deducit à *βύω*, quod madefaciendi ſignificationem habeat in *imbuo*: additque affinem vocem eſſe *bier*, pro cerviſia, quæ ex *βύτη* coquitur. Tandem tamen mavult derivari τὴν βύτην à τοῦ πίνω Ariſtotelis, quod iam ante diximus potum eſſe hordeaceum, cuius materia ſub *βύτη*. Sequior Latinitas *bratium* dixit, ſive *braſium*; hordeum nempe aqua maceratum, toſtum & molitum. Vide Brovver. Antiq. Fuldenſ. l. 3. c. 12. p. 216. Hinc *braſire*, *bratiare*, *braſiare*, & horridiore ſono *braxare*; cerviſiam coquere, quod Gallis adhuc hodie eſt *braſſer*: quemadmodum & *braxator* ipſis eſt *braſſeur*, qui cerviſiam coquit, *Zythepſa*. Hinc itidem *bratiatorium*, domus ſive locus in quo cerviſia coquitur; Gallis *braſſerie*. Monachi Fuldenſes in libello ſupplici ad Carolum M. Imp. ad annum, ni fallor Iↄcccɪɪɪ. §. xvɪ. *Vt ipſa monaſterii miniſteria per fratres ordinentur, id eſt, piſtrinum, hortus, bratiatorium, coquina.* Dicitur & *braſiatorium* & *braxatorium*. Vocabularius tamen antiquus, ut barbara habet inſcriptio, Lipſiæ editus anno cIↄ Iↄɪ, inter iſta diſtinguit, & *braſiatorium* vult eſſe domum ſeu locum, in quo maltum præparatur: *braxatorium*, locum coquendæ cerviſiæ. Jo. Gerh. Voſſius lib. ɪɪ de vitiis ſerm. cap. ɪɪɪ. bratium
ſive maltum, etiam *braſſinum* putat dici, & adducit locum 10
ex edicto Philippi Galliarum regis: *Duas cupas de uno braſſino.* Verum ibi braſſinum non ſumitur pro bratio aut malto; ſed pro una aliqua cerviſiæ coctura, quantum nempe una vice eius ſolet coqui. Galli adhuc hodie vocant *un braſſin*, Germani ein Gebrewels. Intelligit igitur Philippus non *duas cupas* de uno bratio ſive malto, ſed de unoquoque braſſino,

11 ſino, ſive coctura. *Cupa* autem hic eſt vas cerviſiæ, ut Varroni in fragm. Sat. περὶ μέθης, & in ſeſquiulyſſe, dicuntur *cupa vinaria* & *cupa aceti.* Videntur autem *bratium* ſive *braſium*, & quicquid ab iis deſcendit, voces eſſe priſcæ Cel-
12 tarum: niſi à Græco malis deducere. Græcis enim βράζω,
13 & βράσσω & βρύττω eſt *ferveo, ebullio.* Heſychius in Lexico τὸ βράζειν explicat per ζέειν, quod itidem eſt *fervere, ebullire*; unde ζέμα *decoctum.* Proprie tamen *maltum* Latine
14 dixeris *polentam*, cui, niſi ſit eadem, admodum eſt affine. Hæc enim, non ſecus ac maltum, erat hordeum madefactum, mox toſtum & mola fractum; ſive farina hordei toſti fractique. Ex hac etiam non cibum tantum coquebant veteres Romani, ſed & potum. Ejus meminit Ovidius lib. v. Metam. fat. VII. in qua Bauboanum introducit, quæ Ceceri ſitienti,

— — lymphamq́; roganti,

Dulce dedit, toſta quod coxerat ante polenta.

Cæterum hunc Baubus potum Cereri oblatum Arnobius lib. v. vocat *cinnum*, Græciſque dici ait *cyceonem*: de quo etiam Orphei adducit verſus Latio donatos, quos Græce legere eſt apud Clementem Alexandrinum. Verum Cinni & cyceonis non ſemper eadem eſt ſignificatio. Arnobius quidem cinnum hoc in loco vocat *adoris potionem*, atque ita idem ſentire videtur cum Ovidio. Uterque enim potum ex frumento intelligit: Arnobius ex adore, fatris ex frumento ſpecie, Ovidius ex hordeo & polenta, ſive hordei macerati, toſti & moliti farina coctum. At Nonius, in concinnari, *cinnum* vocat *potionis genus ex multis liquoribus confectum*: quod huc non pertinet. Similiter *cyceon* veteribus *duplex* fuit, *ſimplex* & *compoſitus.* De *ſimplici* Hippocrates lib. II. de Diæta agit, & parari ſolitum ait ex farina cum aqua, aut vino aut melle. Cum aqua paratum

ſcribit

ſcribit refrigerare & nutrire, cum vino nutrire & calefacere, cum melle nutrire & alvum lenire. Ex his cum aqua paratus & coctus cinnus, cum Ovidiano potu idem eſſe potuit, cæteri aliorſum pertinent. Atque hunc potum cum aqua coctum Hippocrates lib. II. de Morbis videtur *κυκεῶνα λεπτὸν*, *cyceonem tenuem* vocare. Erotianus definit *πόμα μετ᾽ ἀλφίτων τεθηρευγμένον*, ſeu *potum polenta aut farina permixtum. Compoſitus cyceon* eſt apud Homerum Il. λ. quem ex vino Pramnio, melle, aqua, farina & caprino caſeo paratum Neſtori & Patroclo exhibuit Hecamede. Euſtathius ad eum Homeri locum dicit eſſe *πόμα ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος, καὶ ὕδατος, καὶ τυροῦ μεμιγμένον*. Eadem habet Heſychius niſi quod caſeum omittat, Suidæ ſimpliciter eſt *πόμα ἐκ διαφόρων μιγμάτων*. Alii enim alia addebant aut ſubtrahebant, eratque inſtar pultis ſorbilis, aut liquidioris alimenti. Hippocrati lib. de Nat. mul. & lib. I. *περὶ γυναικείων* eſt *κυκεὼν παχὺς*, *cyceon craſſus*, & cum Ovidiano potu nihil commune habet. Sed redimus ad *βύνην*, ſive maltum, aut bratium, de quo intelligendus eſt Oroſius, quando de cerviſiæ confectione lib. v. cap. VII. ait: *Suſcitatur illa ignea vis germinis madefactæ frugis, ac deinde ſiccatur, & poſt in farinam redacta molli ſucco admiſcetur, quo fermentato ſapor auſteritatis & calor ebrietatis adjicitur.* Hæc totidem verbis repetit Iſidorus Orig. lib. xx. cap. II. Maltum enim hoc mola fractum in farinam craſſiorem redigitur, quæ primum cum aqua ſeorſim certo temporis ſpatio in pultem coquitur, vel etiam aqua ferventi, quaſi ebullitione quadam irrigatur, idque ſemel atque iterum, donec omnis pinguedo aquæ inhæreat. Colaturæ flores lupuli injiciuntur, cum quibus deinde perfecte coquitur. Colatur tum denuo, & colato ad teporem refrigerato flores ſive fæces cerviſiæ, aut aliquid fermenti admiſcetur, ut ſpumeſcat & fermentetur inſtar

55 vini. Hæc hodie eſt fere cervifiæ parandæ ratio. Veteres quod attinet, mirum certe videtur, quum tam ſæpe potuum ex frumento & frugibus faciant mentionem, qui factum, ut nemo conficiendi modum nobis integre conſignarit. Equidem id inde eſſe crediderim, quod & apud ipſos, ut apud nos hodie, pro gentium locorumque diverſitate modi conficiendi admodum variarint, nec una omnes ratione potus ſuos ſibi confecerint. De variis iſtis parandi modis teſtis eſt Strabo lib. XVII. ubi poſtquam dixiſſet, zythum peculiariter apud Ægyptios fieri, addit: Παρ' ἑκάςοις δὲ αἱ σκευασίαι διάφοροι *Apud ſingulos vero confectiones ſunt differentes.* Nihilominus tamen, ſi in genere, ut recentiorum, ita & veterum parandæ cerviſiæ modum conſideres, non deprehendes eum à noſtro multum diſcrepantem. Primo enim, non ſecus ac hodie, ex frumento parabatur cerviſia ſive potus. Frumentum id æque, ut nunc, madefaciebant. Id tangit Plinius lib. XIV. cap. XXII. *Eſt*, inquit, *& Occidentis populis ſua ebrietas ex fruge madida.* Nec tamen ſimplex erat illa madefactio, ſed tanta ut frumento quaſi putredo quædam induceretur, & germinatio ſuccederet. Docuit id iam olim Theophraſtus lib. VI. de cauſſ. plant. cap. XV. ubi ſcribit: τοὺς δὲ (χυλοὺς) ὀξίςαντες τῆς φύσεως, καὶ ὑποσήποντες, εἰς χυλοὺς ἄγουσι ποτίμους οἷον, ὡς οἱ τοὺς οἴνους ποιοῦντες ἐκ τῶν κριθῶν, καὶ τῶν πυρῶν, καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον ζῦθος. *Nonnullos* (ſapores, ſive chymos) *dimovendo ex propria natura, putrefaciendoque leviter, potari habiles faciunt: ut qui vina ex hordeo aut tritico conficiunt, aut quod zythum Ægyptus appellat.* Fatentur idem Galenus lib. VI. de ſimpl. medic. facult. Oribaſius collect. lib. XV. aliique, qui zythum ex putredine fieri ſcribunt. Ita vero madefactum & quaſi corruptum frumentum, mola frangebant in farinam. Hoc autem ut commode fieret, neceſſum erat, ut primum

mum reſiccaretur, ac poſt mola frangeretur. Mola vero
fregiſſe veteres frumenta teſtis eſt Athenæus lib. x. ex Heca-
tæo. Ἑκαταῖος ἦ, inquit, ἐν δευτέρῳ περιηγήσεως, εἰπὼν περὶ
Αἰγυπτίων, ὡς ἀρτοφάγοι εἰσὶ, ἐπιφέρει, ὡς τὰς κριθὰς τὸ πό-
μα καταλέουσι: *Hecatæus libro ſecundo deſcriptionis orbis, quum
de AEgyptiis dixiſſet, eos pane veſci, ſubjungit, quod hordei
um potus gratia mola frangant.* Et in principio libri ex eo-
dem Hecatæo dixerat Athenæus, Ægyptios κυλλήστιας ἐσθίειν,
τάς τε κριθὰς εἰς πότον καταλεαίνειν, *veſci colleſtia* (pane ex
olyra & oryza) *& hordeum pro potu mola frangere.* Καταλέ- 16
ειν enim eſt, *mola frangere*, ab ἀλέω *molo*: καταλεαίνειν eſt,
conterere, à λεαίνω, *tero, molo, pinſo*. Unde καταλεαίνοντες
apud Heſychium ſunt κατατρίψαντες: qui proinde etiam ζυ-
θίον, quod diminutivum eſt à zytho, vocat πόμα ἐξ ἀλφί-
του, ſeu *potionem ex farina*, ſive ex hordeo in farinam con-
trito & commolito. Madefaciebant itaque primùm vete-
res frumentum, ſive macerabant, mox leniter putreſieri ſi-
nebant, reſiccabant deinde rurſus, ſeu torrebant, ac tan-
dem mola frangebant, atque ita habebant *maltum*, quo
nos hodie uti diximus. Cæterum poſt hanc miſtionem mal-
ti cum aqua, ante fermentationem, puto à veteribus etiam
inſtitutam coctionem, atque omnia ſimul perfecte eos co-
xiſſe. Rembertus Dodonæus quidem in Epiſtola, quæ eſt 17
xxxix. inter Epiſtolas Medicinales Balduini Rouſſei, quem-
admodum & Matth. Lobelius in Adverſar. putant zythum
fuiſſe potum ex hordeo tantiſper in aqua macerato, donec
id reſolutum fuiſſet in liquorem: & hoc ait Dodonæus dif-
ferre zythum à cerviſia noſtrate, quod hæc ex hordeo co-
cta ſit, ille crudus ex hordeo in aquam tantum reſolutus
humor. Sed vapulat hoc nomine à Rouſſeo Epiſt. xl. Li-
cet enim de zytho Dioſcorides non addiderit, eum coctum
fuiſſe; tamen nec in aquam tantum reſolutum affirmavit,

 nec

nec quiſquam veterum alius. Omnes vero veterum, ubi
de frumentaceis potionibus agunt, inculcant eorum σκευα-
σίαν, & zythum, cerviſiasque cæteras vocant πόμα ἐσκευ-
ασμένον & κατεσκευασμένον. Quæ autem poteſt eſſe σκευασία,
ubi ſaltim frumentum in aqua cruda maceratur ad diſſolu-
tionem, & ſic bibitur? Et quomodo zythus ſola frumenti
in aqua maceratione paratus, parum concedere potuit vi-
no, tum odore & fragrantia, ſaporisque bonitate, tum fa-
cultate; quod de zytho non vice ſimplici affirmat Diodo-
rus Siculus, ut ſupra oſtendimus? Hieronymus certe ad Ne-
potianum, de vita Clericorum, ubi de ſiceræ, omnisque
potionis extra vinum inebriantis confectione agit, ait *co-
ctis frugibus aquam pinguiorem colorari*: ſive ut Iſidorus ha-
bet loco adducto, *coctis frugibus aquam pinguiorem quaſi
ſuccum colari*. Igitur & coquebatur olim cerviſia. Tandem
18 vero poſt coctionem hanc & colaturam, decoctum ſineba-
tur fermentari. Hæc fermentatio ut eo promptior fiat, ho-
die addi conſueverunt, ut ante dixi, fæces cerviſiæ aut fer-
menti aliquid. Sed nec hoc latuit veteres. De fermento
meminit Virgilius lib. IV. Georg. id uſurpatum in confecti-
one potus ex ſorbis.

Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atq; acidis imitantur vitea ſorbis:

De fæce cerviſiæ aut ſpuma teſtis eſt Plinius lib. XIIX, cap.
VII. *Galliæ*, inquit, *& Hiſpaniæ frumento in potum reſoluto,
quibus diximus generibus, ſpuma ita concreta pro fermento u-
tuntur; qua de cauſſa levior illis quam cæteris potus eſt.* ζυ-
μοῦται nempe hoc modo, καὶ μετεωρίζεται decoctum, ſive fer-
mentatur, elevaturque & levius redditur, ut Hippocrates
19 loquitur in melancholiæ ex acidis fermentatione. Quæ o-
mnia confirmat Anonymus auctor fragmenti περὶ ζύθων πο-
ιήσεως, nondum editus, Chemicorum Græcorum volumini
ſub-

ſubjunctus, cujus ſententiam de zythi veterū paratione
adducit eruditiſſimus Reineſius Var. Lect. lib. III. cap. IX.
Scribit ille, è molito hordeo & addito fermento fieri pa-
nes, eoſque in ahenum conjectos affuſa aqua coqui, tum
colari liquorem, hunc contectum incaleſcere, & ſeparata
fæculentia potabilem reddi. Et hanc *zythi* olim in Ægy-
pto parationem fuiſſe, recte ex eo colligit Reineſius, quod
Chemici illi, licet Græci, quorum codici MS Auctor jam
dictus ſubjungitur, omnes apud Ægyptios vixerint. *Lupu-*
lum quidem quod attinet veteres cerviſiis ſuis incoxiſſe non 20
invenimus, cujus beneficio putredini à madore frumenti
contractæ mederentur, potum ab acore tuerentur, condi-
rent, diu ſervarent, & potantibus amariorem redderent &
facultate calidiorem; qui ſimul aperiret & abſtergeret, ſan-
guinemque defæcaret, & ſal quaſi eſſet potus. Plane enim
incognita illis planta hæc fuit, nulli memorata, niſi forte
uni Plinio, qui lib. XXI cap. XV. *lupum ſalictarium* appel-
lat, & inter oblectamenta potius, quam alium uſum refert.
Interim habuere alia, quæ vicem lupuli ſupplerent, atque
idem cerviſiis addita præſtarent. Athenæus lib. X. ex Heca- 21
tæo nos docuit quoſdam *parabia*, ex milio paratæ, addi-
diſſe *conyzam*. Eſt autem *conyza* calida & ſicca, ut lupu-
lus, amara & ad guſtum acris, nec minus quam iſte aperit,
incidit & abſterget: odore etiam præſtantior eſt & validi-
or, idemque in potibus præſtans, quod lupulus. Arabes,
ut ex Avicenna liquet lib. II. tract. II. cap. CCLXXIX. addi- 22
dere *mentham* & *apium*: interdum, ut idem lib. de remov.
nocum. in regim. ſanit. tract. V. cap. XIX. ait, *rutam* & *ori-*
ganum. Hæc vero omnia ſimiliter calida ſunt ſecundo, 23
quædam etiam tertio exceſſu, & vim conſervandi, inci-
dendi, aperiendi, extenuandi, abſtergendi & flatus diſcu-
tiendi obtinent, ut videre eſt apud Galenum lib. VI. & IIX.
de

 de ſimpl. medic. facult. Nec noſtri hodie ſemper lupulum, aut hunc ſolum cerviſiis ſuis incoquunt: ſed interdum *abſinthium*, quod Septentrionales facere Olaus Magnus teſtis eſt lib. XIII. Hiſt. Septemtr. cap. XXVII. interdum *chamæpeucen Cordi*, quæ *myrica* eſt, vulgo Poſt Germanis dicta, indunt; alii *ſerpilli ſilveſtris ſpeciem*, quam Poloni *ſzmer* appellant. Alii aliquid *ſcarleæ* iniiciunt, quæ vaporoſa admodum eſt: alii alia addunt, lupuloque ſubſtituunt, potusque iis condiunt. Quorundam, inquit Ant. Sneebergerus in Amethyſto, flagitioſa temeritas etiam *hyoſcyamum* in uſum trahit. Ex quibus omnibus liquido apparet, veterum potiones frumentaceas parandi modum vix alium fuiſſe à noſtro, nec quidquam in ipſis conficiendis eos latuiſſe, quod nos ſciamus: quanquam facile concedamus, non ubivis locorum, nec apud omnes æque accurate omnia obſervata, quum nec apud nos idem ubivis fieri ſoleat.

CAPUT VICESIMUM SEPTIMUM.

SUMMARIA.

1. *Potuum frumentaceorum nocumenta.* 2. *ad potus illos parandos quæ requirantur.* 3. *aqua ſalubris.* 4. *frumentum bonum.* 5. *iuſta eius germinatio & toſtio.* 6. *lupuli flores.* 7. *coctura ſufficiens.* 8. *frumentatio.* 9. *nihil fit ſine fermentatione.* 10. *modus fermentationis in cerviſia.* 11. *cerviſia media natura inter aquam & vinum.* 12. *caliditas eius unde.* 13. *eius qualitates.* 14. *nocumenta unde.* 15. *vini commoda.* 16. *incommoda.* 17. *cerviſia an elephanticos faciat.* 18. *elephantiaſis AEgypto familiaris.* 19. *eius rei cauſſa reddita.* 20. *à Scaligero diſſenſum.* 21. *in Germania pauci Elephantici.* 22. *cerviſia à Simeone Sethi laudata.* 23. *& ab Avicenna.* 24. *Carmen de cerviſia Hugonis Grotii.* 25. *& de cerviſia Gardelebienſi Henrici Meibomii.*

Vidi.

Vidimus cerviſiarum,ſeu potuum frumentaceorum con- 1
fectionem hodiernam: vidimus & veterum modice ab
iſta diſcrepantem. Videamus nunc porro,an à potu, eum
in modum parato, talia nocumenta ſanitatisque incom-
moda, quæ Dioſcorides, & qui ipſum ſequuntur, illi ad-
ſcripſere,provenire poſſint. Tria autem maxime in *brax-* 2
aria horum potuum veniunt conſideranda: *materia*, *co-*
ctura & *fermentatio*. Materia eſt *aqua*; *frumentum*, ſive
ex hoc paratum maltum; & *lupulus*, ſive hujus flores. *A-*
quam ſi potus ſalubris eſſe debet, optimam oportet eligere, 3
viſu nempe, guſtu & olfactu puram & ſinceram. Niſi e-
nim ea talis ſit,cerviſia ipſa, quæ nihil aliud eſt quam aqua,
frumenti & lupuli florum viribus imprægnata, malæ aquæ
malas qualitates plurimas retinebit,nec omnes coctura aut
fermentatio emendabit. *Frumentum* item bonum eſſe con- 4
venit & ſelectum,ſive hordeum ſit, aut triticum, ſive etiam
frumentaceorum quid aliud. Hoc enim eſt quod Corn.
Celſus dicebat lib. II. cap. XIIX. *Firmior ex frumento potio,*
quo firmius fuit ipſum frumentum. Multum vero ſitum et- 5
iam eſt in ipſa *frumenti* macerati *germinatione* & *toſtione*:
Nam ſi plurimum progerminaverit, minus qualitatum in
aquam aut virium,dum coquitur, deponet. Si in ſole tor-
rebitur, plus humoris excrementitii retinebit: ſin ab igne,
cavendum erit, ne nimium torreatur, & uſturam recipiat
Lupuli flores itidem ſelectos eſſe, & in quantitate debita ad- 6
jici neceſſum eſt. Plus juſto enim additi, calefacient nimi-
um,& caput fortius petent, potusque amariores reddent.
Poſt materiam requiritur *coctura*, quæ ſufficiens eſſe debet; 7
ne,ſi minor ſit,quam fas fuerit, cerviſia relinquatur crudi-
or: quod ſæpe fit illis in locis, ubi ligna cariora ſunt, & co-
ctores cerviſiarum parcius ea in cocturam adhibent. Tan-
dem requiritur *fermentatio*,qua cerviſia ita cocta bene fer- 8

mentetur & defæcetur. Non loquor autem nunc de fer-
mentatione illa, qua frumentum madefactum germinare
9 incipit. Eſt enim & hæc fermentatio quædam. Nihil ſiqui-
dem ſine fermentatione producitur, nihil nutritur, & quod
cibum concoquimus, quod ſanguinem conficimus, quod
ſimile nobis progeneramus, non fit ſine fermentatione, nec
quicquam aliud ſine illa in hoc orbe ſublunari ſub aſpe-
ctum prodit; ut pluribus, ſi inſtituti ratio id ferret, deduce-
re in proclivi eſſet. Sed loquor de ea nunc fermentatione,
qua poſt frumentum, aut ex eo maltum, cum aqua deco-
ctum, cerviſia ex ſe fermentari incipit, eaque fermentatio
ut ſufficienter fiat, porro promovetur alterius cerviſiæ fer-
mentantis addita fæce, aut floribus, ut vocant, aut modico
10 fermenti. Incipiente enim ex ſe fermentatione, ſi fæces
jam dictæ, aut fermenti aliquid decoctioni fuerit additum,
jam coctis id incubat & magno corpori vim ſuam miſcet,
omnesque ejus partes pervadit, unde mox homogenea
congregantur, heterogenea ſeparantur, aliaque ad ſuper-
ficiem propelluntur, & *flores* conſtituunt (qui deinde a-
liis frumentaceis decoctionibus rurſus ſint pro fermento)
alia in fundum detruduntur, eoque facto reliquus liquor
11 depuratus cerviſiæ eſſentiam conſtituit. Hoc autem modo
& ex arte confecta cerviſia mediam naturam inter aquam
& vinum indipiſcitur, nec tam frigida manet quam illa,
12 nec tam calida evadit, ut hoc. Licet enim & aqua ſit frigi-
da, coctione tantum attenuata & levior facta, hordeum
etiam ſit frigidum in primo gradu; (triticum enim calorem
quendam obtinet) tamen frumentum omne in prima illa
fermentatione, qua incaleſcit & germinat, calorem ali-
quem acquirit. Nihil enim hujus ſine calore fit, ſed pro-
truduntur germina omnia à vivifico calore qui eſt in gra-
nis, in quibus idem porro toſtione quodammodo figitur,

quem

quem deinde maltum in cerviſiam dum coquitur, deponit. Accedit deinde malto calor extraneus à toſtione ipſa, quæ empyreuma addit. Cumprimis vero, ex lupulo (qui calidus eſt & ſiccus ſecundo exceſſu) calor intenditur, eoque magis, pro majori ipſius quantitate. Nec nihil demum facit fermentatio ultima, qua potio aëreſcit, ut ita loquar, & μετεωρίζεται, ſeu ſpirituaſcit. Atque hæc cauſſa eſt ob quam 13
cerviſia mediam inter aquam & vinum naturam ſortitur, atque ita contemperatur ut potus fiat ſaluberrimus, omni ætati, ſexui, regioni & tempori conveniens. Bene etenim nutrit, & corpora reddit pinguiora & robuſtiora, cutim efficit lævem ac nitidam beneque coloratam, vino melius humectat, paucos facit arthriticos, vitamque longius producit. Quod ſi interdum nocere videatur, eaque inducere 14
incommoda, quæ Dioſcorides cæterique illi tribuunt auctores, accidit id vel ratione quantitatis, ſi immodice aſſumatur, vel ratione ætatis, ſi recentior ſit, aut turbidior, ac minus defæcata, aut ob errorem in coctura commiſſum, aut ſi aceſcat, aut ex aquæ vitio, aliaque aliqua ex peculiari cauſſa. Ita *recens cerviſia*, vel turbida, aut malè cocta in ventriculo flatus excitat, & dolores colicos, aut renum cruciatus & ſtranguriæ moleſtiam. *Si aceſcat* ventriculum vellicat, refrigerat, tuſſim concitat, capitis dolores producit. Si plus lupuli receperit, aut vice lupuli calida alia ipſi fuerint incocta, pius caput petet & aggravabit. Hoc vero cerviſia commune habet cum vino. Etenim & hoc tum ratione loci in quo naſcitur, tum ratione caloris quem obtinet, ſaporis, odoris, ſubſtantiæ, maturitatis & ætatis immane quantum variat, & multa ſæpe bibentibus creat incommoda. *Optima* quidem ſunt *vina*, quæ celeriter nu- 15
triunt & reficiunt, vires corporis inſtaurant, concoctionem juvant, ſudorem & urinam provocant, ſenectutis frigidi-

tatem contemperant, ſpiritus & nativum calorem excitant, putredini reſiſtunt, ſtomachumque debilem emendant.
16 Viciſſim vero *vina dulcia & craſſa* lienem & hepar in tumorem attollunt, & picrocholis obſunt, apud Galenum comm. in Aph. Hipp. lib. III. aph. II. & lib. de vict. rat. in acutis. *Vina minus cocta*, præcipue muſtum, inflat, conturbat & in ventre effervescit, teſte Hippocrate lib. II. de diæta, & Galeno lib. II. de alim. facult. cap. IIX. *Nova* eidem Galeno lib. V. de ſanit. tuenda, cap. V. & lib. de malo bonoque ſucco, in ventre fluctuantia permanent, & difficilis ſunt coctionis. *Vino veteri* nervos lædi ſcribit iterum Dioſcorides lib. dicto, cap. VII. Regionis ratione *vinum Aſiaticum* ex monte Tmolo, capitis dolores ciebat: *Coum* & *Clazomenium* facile corrumpebatur, flatus gignebat, alvum turbabat, nervisque oberat, teſte eodem Dioſcoride cap. X. Et quis omnes differentias, omnia nocumenta re-
17 cenſeat? Quod vero Dioſcorides, & ipſum ſequutus Avicenna, cerviſiam Ægyptiam, ſive zithum, volunt *elephantiaſin* progignere, in eo prorſus falſi fuere, aut fallunt. Potuit quidem Dioſcorides in Ægypto vixiſſe, atque etiam militaſſe; quum βίον στρατιωτικὸν egerit, ut in præfat. ipſe teſtatur: potuit etiam multos ibi vidiſſe elephanticos: at male in zythum ejus rei cauſſam referre, & non cauſſam, ut
18 cauſam, obtrudere nobis conatus eſt. Licet enim elephantiaſis in Ægypto ſit endemia, atque adeo frequens, ut etiam in ipſa ſola eam vigere crediderit Lucretius, qui ita de ea ſcribit lib. VI.

Eſt elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neq; præterea uſquam.

19 Cauſſa tamen non tam zythus eſt, quam aëris intemperies & ciborum ratio. Audiamus Galenum lib. II. de curat ad Glauc. cap. X. Κατὰ γοῦν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐλεφαντιῶσι πάμ-
πολ-

πολλοί, διά τε τὴν δίαιταν, καὶ τὴν θερμότητα τοῦ χωρίου. Καὶ τὰ δὲ τῆς Γερμανίας τε καὶ Μυσίας ἐπανιώτατα τοῦτο τὸ πάθος ὤπται γινόμενον, καὶ παρὰ τοῖς γαλακτοπόταις Σκύθαις σχεδὸν οὐδέποτε φαίνεται γινόμενον. Ἀλλ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παμπόλλη ἡ γένεσις αὐτοῦ, διὰ τὴν δίαιταν ἐστίν. ἀθάρας γὰρ ἐσθίουσι, καὶ φακὴν, καὶ κοχλίας καὶ ταρίχη πολλά· ἔνιοι δὲ καὶ ὄνεια κρέα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, παχὺν καὶ μελαγχολικὸν γεννῶντα χυμόν. ἅτε δὲ θερμοῦ τοῦ περιέχοντος ὄντος, καὶ ἡ ῥοπὴ τῆς φορᾶς αὐτοῖν πρὸς τὸ δέρμα γίνεται. *In Alexandria quidem elephantis morbo plurimi corripiuntur propter victus rationem & regionis fervorem. At in Germania & Myſia rariſſima hæc paſſio eſſe videtur. Et apud Scythas lactis potatores nnnquam ferè apparuit. In Alexandia vero plurimum generatur ob victus rationem. Comedunt enim farinam elixatam, & lentem, & cochleas, & plura ſalita, & nonnulli ex ipſis carnes aſininas, & alia quædam, quæ craſſum & melancholicum humorem generant, unde quum circumſtans eër calidas ſit, motus humorum agitur verſus cutem.* Etiam Lucretius ipſe cauſſam elephantiaſis in Ægypto in aërem retulit, dum verſibus adductis mox ſubjicit:

— — varius concinnat id aër.

Cumprimis tamen in victu Ægyptiorum ad elephantiaſin multum contulit lentium eſus: qui tam familiaris & frequens Ægyptiis fuit, ut lentem propterea Virgilius lib. 1. Georg. vocarit *Peluſiacam*, à Peluſio Nili oſtio: Martialis in Xeniis *Niliacam*. Sunt autem lentes cibus admodum noxius, frigidus & ſiccus, mali, ſi quiſquam alius, craſſi & vitioſi ſucci, & qui in melancholicis morbis generandis & promovendis immane quantum poſſit. Simeon Sethi de alimentis in v. φακοί ita ſcribit: οἱ δὲ πλεονάζοντες ἐν τούτῳ τῷ ἐδέσματι τύχοιεν καλουμένους ἐλεφαντίας· ἔχουσι καὶ καρκίνους καὶ σκίρρους καὶ νεῦρων ἀλγήματα καὶ τὰ μελαγχολικὰ δηλονότι

πάθη. qui crebrius huic edulio indulgent, incidunt in elephantiaſin, quam vocant, carcinomata ſchirri nervorum dolores
20 *affectusque videlicet melancholicos.* Itaque non opus eſt cum Scaligero Exercit. LXXXVII. ad excuſandum Dioſcoridem recurrere ad acorem zythi, cui emendando hodie lupulus cerviſiæ addatur. Neſcimus enim an non Ægyptii etiam illum conyza, aut re alia emendarint. Hoc enim alibi ab aliis factum jam docuimus, & quidem longè ante
21 Dioſcoridis tempora, ejuſque opinionis ſequacium. Hoc interim hic notandum, quod Galenus ait, elephantiaſin raram eſſe apud Germanos. Et tamen Germani Galeni tempeſtate vinum fere, niſi ad Rheni forte ripas, prorſus ignorabant, & zytho tantum utebantur, ſive, ut ait Tacitus lib. de mor. Germ. cap. XXII. *humore ex hordeo aut frumento in vini ſimilitudinem corrupto.* Certè & hodie in Germania Septemtrionali, ubi non multum vini, à vulgo præſertim bibitur, vix ullos elephantiacos reperire eſt, quorum tamen plures iis in locis invenias, ubi vino homines abundant, & liberius ſe eo invitant. Cæterum ſalubritatem potus frumentacei etiam veterum nonnulli paullatim cœpe-
22 runt advertere & laudare. Teſtis eſt Simeon Sethi, qui lib. de cibor. facult. *Recentiorum quidam*, inquit, *priſcorum redarguunt rationes, aiuntq́ phucam in multis eſſe utilem, incolumitatemq́ ac ſanitatem efficere. Et revera quidem prodeſt iis, qui calidiore ſunt temperamento, & inprimis ventriculo: quiq́ per exceſſum caloris æſtuoſa afficiuntur ſiti: maximè vero ubi ſimplex fuerit. Sedat enim & ſitim, & appetentiam excitat, & ventrem movet; eſt & quando lotium.* Et jam ante dixerat: *Vtilis eſt adverſus ſacrum morbum, & ex vino conceptam crapulam, ſanguinisq́ acuitatem ſedat.* Per ſacrum morbum autem intelligere videtur epilapſiam, quæ ab acri humore aut vapore cerebrum vellicante & ad

expulſ

expulſionem ſtimulante originem ducit. Acrimoniam enim cervisia temperat; vinum contra calore ſuo & ſiccitate, quæ caloris lima eſt, auget & aſperat. Similiter vero 23
& Avicenna lib. II. tract. II. cap. CCLXXIX. non omnem cerviſiam, ſive phucam damnat, ſed laudat potius factam *de pane albavari, cum mentha & apio*, & commendat ad ſtomachum calidiorem. Et lib. de remov. nocum. in regim. ſanit. tract. V. cap. XIIX. cæteris potibus præfert eum, qui fit *ex pane cum ruta, origano & cinamomo*. Pro modo nempe præparandi, & materia, variavit & olim cerviſia, & variat hodie, variantque ejus qualitates. In univerſum tamen verum manet firmumque, cerviſiam omnem, ſi ex convenienti materia, debitoque modo paretur, potionem eſſe ſaluberrimam, & humano generi minime omnium nocivam. Poëtarum autem in cerviſiam jocis & cavillis repo- 24
nimus viri magni, *Hugonis Grotii, pro Cerviſia Carmen*, quod in Poëmatiis quidem ejus, ut puto, non extat, mihi vero ab ejus olim familiari, nunc mihi amiciſſimo, Chriſtiano Caſſio JCto, & Lubecenſium Epiſcopi & Holſatiæ Ducis Conſiliario intimo, communicatum eſt. Scripſit id autem Auctor in Galliis.

Humor dulcis aquæ, ſed igne cocta,
Quam ſucco Ceres imbuit ſalubri,
Qui corpus vegetat, nec impotente
Commotam furiat vapore mentem:
Quo potu fruitur Batava tellus,
Neptuni domus, horreumque mundi:
Et quotquot populos mares ab alto
Cæli culmine conſpicatur Arctes:
Ipſæ te ſitiunt novem Sorores;
Nec Permeſſide proluuntur unda,
Ex quo Græcia Barbaro ſub hoſte eſt:

Nec

Nec Bacchi cyathos amant puellæ;
Sed Rheni Vahaluq́ temperatos
Almus paſtibus hauriunt liquores.
Dura mentis, iners, merumq́ rus eſt,
Si quem baſia non movent Secundi:
Et quæ Duſa canit parente maior
Cælo ſiderios rotante currus:
E quæ ſpicula Baudio vibrante
Non unum ſibi deſtinant Lycamben:
Et quos dat numeros nihil vetuſtis
Cedens vatibus Heinſii Thalia.
At me, ſentio, larga cum ſequatur
Vini copia, frigidiq́ fontes,
Heu! Mulſa fugiunt, Venitq́ quondam
Dilecti latices nec eſſe crudum,
Nec contra decet ebrium Poëtam.

25 Huic addo aliud parentis mei, *Henrici Meibomii.* Id ut rectius intelligatur, ſciendum eſt, in ſereniſſimorum Ducum Brunſuicenſium, in opido Helmeſtadienſi, Academia, quam à conditore *Iuliam* dicimus, ab ipſa eius fundatione vix aliam in deliciis fuiſſe cerviſiam, quam quæ in vicino Marchiæ Brandenburgicæ opido *Gardelegia* coquitur. Quum vero aliquando Sereniſſimus Princeps Fridericus Ulricus, una cum Statibus Provincialibus Academiam ſuam de more viſitatum veniret, reperti fuere, qui Principi ſuaderent, ut in gratiam & emolumentum opidi Helmeſtadienſis cerviſiam peregrinam venum amplius haberi vetaret. Id quum male haberet Academiæ Profeſſores, conatuique ſuaſorum intercederent: parens meus, quod Principem à poëticis luſibus non abhorrere ſciret, Carmen ei quod ſubiungo, ſub proſopopœia ipſius cerviſiæ obtulit, verſibusque iocoſis plus, quam Profeſſores cæteri interceſſionibus feriis

ſeriis, impetraſſe creditus fuit. Vox autem CLEPIT in carmine, alludit ad nomen cerviſiæ Helmeſtadienſis, quæ tenuior eſt.

SERENISSIMO PRINCIPI,

FRIDERICO VLRICO,

Duci Brunſuicenſium ac Lyneburgenſium,

CERVISIA GARDELEGIENSIS

S. P. D.

ILla ego Garlebiæ ſoboles ſpectabilis urbis,
A dulci nomen cui genitrice datum eſt:
Hei mihi! nunc viridi diſcedere cogor ab Elmo
Exul, & antiquos deſeruiſſe lares.
Principis offenſi iubet hoc ſententia, quamvis
Me ſceleris poßit dicere nemo ream.
Plus ſatis affligor, dum coctor prodigus undæ
Subtrahit immodice debita farra mihi.
Accedit violens auriga, mala alite mutans
Viles fontis aquas in geniale merum.
Triſtior exilii tantis infamia damnis
Additur, & vulgi fabula fio nocens.
Parce precor miſeræ, Princeps generoſe, nec audi
Illos, invidiam qui mihi forte parant.
Non ſum ignota tibi; memini me ſæpe rigaſſe
Labra tua, & grato rore levaſſe ſitim.
Adde, quod eſt tellus iſthæc mihi patria, cunas
Quæ dedit uxori & grata alimenta tuæ.
Hæc ſi defuerint, poterint tamen eſſe, favorem
Quæ mihi non dubium conciliare queant.
Me pariter laudant docti indoctiq́; nec ullus
Gratior illorum proluit ora liquor.

Si Bacchum terris negat inclementia cæli,
Eſſe loco vini teſtibus hiſce queo.
Excitat in Venerem tardos eruca maritos,
Vt medicus pleno prædicat ore chorus:
Eſt eadem virtus in me quoq; : potaq; largè
Effuſio fortes, prolificosq; mares.
Hanc mihi matronæ laudem dant iure, negantq;
Se zytho aut poſſe aut velle carere meo.
Exule me ſobolis tota proventus in urbe
Poſtmodum erit multò, quam fuit ante, minor.
Sentiet id Superum clamoſus in æde miniſter,
Infantes ſacro rarius amne levans.
Quid facitis, dicet, cives? ego pignora veſtra
Fruſtra aveo ſacri tingere fontis aqua.
Semiviros video & iucundo in munere ſegnes,
Qualis plebs olim Northuſiana fuit.
Sit procul, ô Superi, labes tam triſtis ab Elmo,
Nec ſterilis dici mœreat iſte locus.
Non gravat hæc illos infamia, qui mea largè
Pocula nativo plena calore bibunt.
Noxius eſt tenuis labens in viſcera potus.
Corporis is vires, robur & omne CLEPIT.
Hinc olidi ructus, & flaceſcentia membra:
Turgidus hinc hydrops, & luis omne genus.
Conſule vernanti, Princeps animoſe, iuventæ:
Nec patere ut tantis corruat illa malis.
Cedere me hinc iuſſa multos diſcedere cernes:
Tantus amor noſtri, gratia tanta mihi.
Exule me vates frigentia carmina pangent.
Nequaquam damni res erit iſta levis.
Plura loqui vellem: digiti mœrore vacillant,
Hei mihi! ſi fruſtra fata inimica querar!

Ordo

Ordo ſacer Procerum, tibi qui deſervit in aula
Guelfide, me novit non niſi vera loqui.
Vt Goſam laudent & pocula Cerveſtana,
Non tamen elogio deteriore feror.
In bonitate tua ſpes una atque unica nobis:
Illam hodie præſtes, Dux generoſe, mihi.
Hinc tibi ſurget honos, hinc creſcet adorea vivax:
Quam nulla ut lædat ſors malefida, Vale.

Sed de potibus hæc frumentaceis, aliiſque extra vinum in uſum venientibus, dixiſſe ſufficiat.

F I N I S.

LECTORI S.

POtus ex frugibus, amice Lector, quam male olim audiverint, quamque inſalubres fuerint habiti, quantisque eos nonnulli inceſſerint convitiis, ex iis, quæ diximus, ſatis ſuperque, puto, cognoveris. Falſos tamen eos fuiſſe, & falli etiamnum, quotquot cum iſtis faciunt, ſimul à me paucis oſtenſum fortè non negaveris. Sint ſane quidam potuum eorum, qui aliqua noceant, ſive aquæ vitio, ſive materiæ illi incoquendæ, aut excoquendi modo labem aliquam contraxerint. In genere tamen omnis cerviſia omni vino, & deterior quidem deteriori, optima optimo, ſalubrior eſt, ſi continuo ſive illa ſive iſtud bibi debeat. Vini enim nocumenta, ubi cum iis conferes, quæ ex cerviſia proveniunt, immane quantum & plura & graviora deprehendentur. Huic adſertioni firmandæ adduxi & laudavi viri maximi, *Adriani Turnebi*, libellum, quem *de Vino* inſcripſit. Is cum mole parvus ſit, eruditione gravis, & elegantis eruditionis pleniſſimus, ac dignus, qui in plurium manibus verſetur, eum huic opuſculo noſtro, cujus reſpectu ἀπροσδιόνυσος non erit, ſubjungere volui. Tu lege illum, Lector, & vera ſcripſiſſe ratio tua te convincet, & experientia edocebit. Vale.

F. C.

V. C.

ADRIANI TVRNEBI

DE

VINO

LIBELLVS,

nunc ſeorſim editus.

ADRIANI TURNEBI
de vino libellus.

EQuidem non dubito, quin hic meus liber, vino iniquior, multorum in me partim odia provocaturus ſit, partim riſum laceſſiturus. Nam qui ſine vino vitam degi non poſſe putant, & ipſi vivere recuſant, planè pro generis humani parricida libri auctorem exiſtimabunt & pro vino libentius, quàm pro aris & focis pugnabunt. Qui autem paulò æquiores erunt, tamen inſolentiâ ſcriptionis perculſi, rem ludibrio habebunt, & inter ea ingeniorum prodigia numerabunt, quæ magno hominum malo ætas noſtra tulit. Ac vereor, ne me non ſatis ſanum eſſe cenſeant, qui id damnare inſtituam, notatâ prope orbis terrarum vitâ, cujus inventor à gratâ poſteritate propter beneficium eximium, olim conſecratus ſit. Sed dum publicè proſim, tanti mihi fuerit hominum in me vel odium, vel ludibrium, quæ nunquam apud me potiora veri conſcientia erunt: nec ſi quis ad ſcribendum accedit, ut vitam juvet, aſſentationi potius, quàm veritati ſervire debet. Qui patrocinari hominum voluptati cupit, fabulas doceat, ut in theatro ſpectatori plaudenti riſum aut fletum moveat. Qui vitæ prodeſſe magis, quàm placere cupit, hominum judicia nihil moretur, quæ in tanta morum pravitate corrigenda potius, quàm emerenda ſunt. Vereor etiam, ne quis me non ex animi ſententia iſta ſcribere, ſed jocosè ludere dicat; cum præſertim à vino ſodales & gregales mei

me

me calamo alieniorem, quàm poculo prædicare poſſunt. Non defuturos etiam reor, qui me non ſobrium, ſed madidum & temulentum iſta ſcripſiſſe dicant, aut ex pridiana crapula languentem vini noxam hoc ſcripto vindicare jactent. Per me cuique fuerit tàm liberum judicare, quàm mihi ſcribere: neque recuſo, quò minus me ex eo hominum genere exiſtiment, qui meliora probant, deteriora ſequuntur. Sic vita eſt hominum, præſertim hoc tempore, ut facilius qui vitia accuſent, reperias, quàm qui virtutem ſequantur. Ego à tempeſtivis conviviis, & vini compotationibus non perinde abhorreo, ex quibus hoc tamen boni mihi conſecutus videor, ut quid vinum noceat imprudentium exemplo, meo potius, quàm aliorum periculo didicerim. Alii ſuam fortè vinolentiam ſemper amplexentur, neque ad ſobrietatem unquam reſipiſcant, vinum in omni ſermone in deliciis habentes, etiam extra convivium propè temulenti; ego ex eo hominum genere ſim, qui vini illecebris capiantur, & ut humana ſunt, inſidioſo hoſti latus apertum præbeant: tandem tamen aliquando, quanquam ſerò, intelligant, quanta inſint in vino incommoda. Ac ſi quis, ut paulò antè dixi, me non eam adſcribendum religionem, quàm ad teſtandum afferre putet: ſcio enim hominibus noſtris vix probari poſſe, ullum in orbe terrarum vini oſorem eſſe, is judicium omittat meum, verum ipſum per ſe expendat, quod non teſtimoniis hominum, ſed momentis rerum ponderandum eſt. Si quis autem hic auctoritatem potius eorum, qui valetudini tuendæ præſunt, quàm noſtram ſententiam requirat, is ſic habeat, me non ita rudem & imperitum hujus artis eſſe, ut non & ipſe per me aliquid invenire, & de aliorum in hoc genere ſcriptis exiſtimare poſſim: neque ſi quid ipſe viderim, aut ſalutariter excogitarim, exſpectandam aliorum potiùs mihi ſcripturam

fuiſſe,

ſuiſſe, quam meam primo quoque tempore prodendam, cum omnes in medium ſua libenter conferre, & de ſuis civibus & popularibus omni ope benè mereri velle debeant. Miſera autem nobis vitæ conditio proponitur, ſi ita circumſcribamur, ut cum ſine medico eſſe & bibere poſſimus, ſine medico noſtram de cibo potuque ſententiam declarare non auſimus; cum illic magis noſtra interſit medicum adhibere: hîc res intra verba ſine periculo conſiſtat. Quid quod eam miſeram & deploratam eſſe vitæ rationem ducimus, quæ ex medicorum præſcripto & formula degitur? Ergo ut ejus artificii ſum indoctior, eam meis ſcriptis homines veniam quæſo tribuant, quam ſuæ vitæ libenter indulgent, nec à ſcriptore medicinam magis, quàm à potore flagitant: quanquam nominare poſſim, ſi neceſſe ſit, ex nobiliſſimo medicorum collegio primarios homines & claros, hujus diſputationis meæ approbatores, quorum nominibus parcam, fraudaboque potius me eorum teſtimonio, quàm eos nonnullorum invidiæ objiciam. Faceſſat hinc iſta inſimulatio: medicus non eſt: resque ipſa potius quàm vocabula hominum putentur: cum præſertim ſoleant medici ſervire locorum & hominum conſuetudini (quo enim alio pacto curarent?) & alimenta uſitata pro bonis habere: ipſi à conſuetudine, ut philoſophia poſtulat, aliquantum nos abducemus, & non quid fiat, ſed quid fieri oporteat exquiremus: eaque præcepta edemus, quæ ſi homines ſequantur, non valetudinem ſolùm tuebuntur, verùm etiam diuturniorem vitam colent. Nam ut is ſum, qui mortali corpori æternitatem adjici non poſſe putem, ita cenſeam alimenta quædam eſſe, quibus vitæ additur, quædam quibus demitur. Atque medicinæ munera eſſe credo, non ſolum, quæ pleriq; pollicentur valetudinem ſecundam conſervare, adverſam profligare; verùm etiam hominum vitam propagare, &

corpo-

corporis dignitatem & formam hominibus parare. Etenim cum viderim nonnullis in regionibus homines eſſe & procerâ corporis facie eminentes, & ævo vivaci fata prorogantes: in aliis, homines brevitate ſtaturæ puſillos, & anguſtis vitæ curriculis circumſcriptos eſſe, mihi cauſam hujus rei quærendam putavi. Statuere enim non poteram, tantæ rei non aliquàm eſſe magnam gravemque cauſam, cum ſine cauſa nec Deus optimus maximus, nec parens rerum, natura, quicquam gerere ſoleant. Nec mihi probari poteſt eorum hominum ratio, qui id omne cœli inclinationi acceptum eſſe ferendum putant, cum habitus corporis inſignia diſcrimina in pari cœli plagâ tractuque videamus, ut id non ex cœlo, ſed ex alia causâ haurire videamur. Sed illi ſic rem conſtituunt; immanes corporum proceritates gigni in diſtantibus mundi oris, exuſta & glaciali, illic ex caloris nixu ſupera capeſſentis, hîc ex alimento humoris corpora diffundentis: medio in tractu modicum corporis habitum gigni, humore & calore temperatis. Significari ab iis puto Æthiopes eos, qui Macrobii vocabantur, quos omnium mortalium celſiſſimos & pulcerrimos fuiſſe hiſtoriæ tradunt, & Germanorum populos præſtantiâ corporum excellentes. Attamen & in Æthiopum cœlo breves Pygmæi naſcebantur, & multis gentibus eundem cœli, quem Germani ſpiritum ducentibus parem ſtaturam natura non largiebatur, ut cœlum aliquid, non tamen omnia poſſe videatur. Ac ſi cœli potiſſimum hoc loco ratio habenda ſit, magis adoleſcere oporteat gentes medias incolentes plagas, quàm extremas. Ut enim ad procreandum accommodatiſſima eſt caloris & humoris temperies, ita quoque ad incrementum promovendum calore efficaci, humore ſequaci, cum ad ſeptentrionem frigus, ad auſtrum ſiccitas impedire videatur; ita fieret, ut benignitate cœli mediæ inclina-

T tiones

tiones proceriora corpora hominum gignerent, quàm ul-timæ. Sed profectò ille nimis longè cauſas repetit, qui ex cœlo ducit, cum multæ ſint citeriores & propinquiores, quarum prætermiſſio ſemper mendacii aſtrologos condemnat, qui ut in mutis brutisque animantibus, quod tamen non conceſſerim, ex cœlo iſta decernere poſſint, naturam ſemper eandem ſine varietate obtinentibus, tamen in homine, cujus vita tantâ victus cultusque varietate diſtincta eſt, tantâ diſſimilitudine legum, inſtitutorum juris notata, tanto artificiorum & diſciplinarum diſcrimine inſignita, tanta voluntatis libertate donata, nihil ex cœlo, niſi temerè & mendaciter, affirmari poteſt. Ergo non magis extremis, quàm mediis cœlum favet, cum alios immodico vapore, alios immani frigore urat, medios propitiâ utriuſque moderatione foveat, ad procreationis & amplificationis commoditatem: illud potius exquiri debuit, quæ cujuſque populi vita, quæ alimenta. Ex iis enim incrementi cauſas facilè perſpicere potuiſſent. Ut enim in mari majores belluas naſci videmus, quàm in terrâ, propter ipſam elementi liquidi ſedem, & humoris luxuriem, ita quoque in terrâ pro rata portione evenire judicandum eſt, ut ex alimento & ſede corpora magis aut minus augeſcant. Non videtis propè perennes aquarum rivos, quàm læta ſtirpe pubentes adoleſcant arbores, in arena ſoloque ſalſo maligno proventu exiles & retorridæ plantæ vix exurgant? Sic quoque nobis de hac, ut Plato ait, inverſa arbore, id eſt de homine judicandum eſt, cui ſoli loco alimentum eſt. Ut enim è ſolo ſtirpes alimentum eliciunt, ſic homines ex eo, unde paſtum capeſſunt. Quis igitur Æthiopum erat illorum cibus, quos Herodotus omnium hominum pulcerrimos & altiſſimos fuiſſe ſcribit, ex eodem ſcriptore ſcire poſſumus. Illis enim cibo fuiſſe carnem coctam narrat, potui lac & hauſtum a-

quæ

quæ, cujus tam tenuis eſſet liquor, ut in eo omnia, quamvis levia ſiderent: cenſeas Herodotum à Gallicis ſcriptoribus fontem Juventatis celebratum cogitaſſe. Senectutis enim ad annos centum viginti vivacis cauſam in ſolo fonte propè putat; ego in omnibus, cum lac & carnem elixa alimenta naturæ jucundiſſima & accommodatiſſima intelligam, Itaque non dubito, quin ſi qui populi his præcipuè vel ſolis uterentur, juventutem eſſent nobiliorem & generoſiorem indole corporum ſummiſſuri, nec in ſobole ea corporum detrimenta ſenſuri, quæ quotidiè cernimus ſemper in diminutionem carpente liberos poſteritate. Ac qui eum victum inſtituunt, ſi proceri ſint, non dubito, quin paris ſtaturæ liberos generaturi ſint. Quis autem Germanorum victus tum fuit? tota illa regio vitem ignorabat, potui erat humor ex hordeo aut frumento in quandam vini ſimilitudinem corruptus, vino certè minus noxius: cibus ſimplex, agreſtia poma, recens fera, lac concretum, pecus. Ab iis alimentis, ut Tacitus ait, in eos artus & ea membra excreſcebant, quæ omnes mirabantur. His cauſis etiam annumerarim: totam ferè tum Germaniam, aut paludibus occupatam, aut ſylvis opacam fuiſſe, ut humidiore ſolo auctiora quoque corpora evaderent. Scio iſtam vitæ rationem à præſtantiſſimis ſcriptoribus, quod à Græcorum lautitia & munditia alienior eſſet, ita damnatam, ut ſe quæ de valetudine tuenda ſcriberent, Germanis ſcribere negarent. Ego verò, quando elegantia potius hominum opinione, quàm veritate conſtat, eaque non ſolum animi, ſed etiam corpora effœminantur, ad meos traducere mallem illam vitæ rationem, quæ ſpecioſiſſima & firmiſſima corpora redderet, quàm eam retinere quæ turpia & imbecilla, & propemodum morbis proxima, ſpecimenque potius hominis optimè temperati ex Germanorum corpore, quàm Græ-

corum ſumpſiſſem, apud quos tum vix temperatum homi- nem eſſe potuiſſe credo. Et tamen illi hominum magnitu- dini cœlum officere videtur, quod horridum & gelidum eſt. Argumento eſſe poſſunt pecudes, quæ illic puſillæ & degeneres, ut Tacitus ait, naſcebantur: multa verò anima- lia ne naſci quidem poſſunt, quæ in calidioribus locis facilè proveniunt, & in nonnullis tanta magnitudine adoleſcunt, ut in India dracones ſuis voluminibus facilè vaſtos elephan- tos ambiant, & circumplicent: vermes ad LX. cubita cre- ſcant, elephantoſque abſtrahant, formicæ lupos æquent. Ergo illum corporis auctum alimento, non cœlo acceptum ferre oportet. Græci autem ſcriptores medicinæ, nec ſuo- rum corpora fingere, nec pro imperio, legislatorum more, aliam vitæ rationem præſcribere potuerunt: in eo victu cul- tuque, quem apud ſuos obtinere viderent, acquievêre, & quod boni artificis eſt, præſtitêre, ut pro conditione homi- num, temporum, ciborum, medicinam exercerent lauda- tiſſimam. Quod ſi illam humanitatem convictus Græco- rum, illam elegantiam, qua animi & corpora franguntur, commendabunt, ſimplicem autem & naturæ congruentem Germanorum illius temporis vivendi rationem, contume- lioſis verbis barbariem & inhumanitatem appellabunt, & damnabunt: næ à mea ſententiâ plurimum diſcrepabunt. Quod ſi ſuorum corpora & illorum comparaſſent, quan- tùm inter utriuſque cibi elementa intereſſet, intellexiſſent, magiſque rerum argumentis, quàm receptæ opinioni fidem habuiſſent. Quod utinam ſuis commentariis homines do- ctiſſimi eſſent complexi, quo cibi potuſque genere ampliſ- ſima corporum dignitas, præclaraque facies pararetur; e- quidem iſta præcepta non in poſtremis putarem ducenda. Ita enim generoſa juventute populi florerent, & corporibus ad pacis bellique artes idoneis & valentibus uterentur. Nunc

quotus

quotusquiſque ita corpore conſtitutus eſt, ut illis muneribus par eſſe poſſit: cum plærique vix hærere videantur, parvis & defectis corporibus exangues, abortivi propè partus, non ſolum macie extenuati, verùm etiam brevitate deformes? Iſta corpora nobis ſana quiſquam perſuadebit? Homines nobiles venationis ſtudioſos videmus, diligentiſſimè & propè faſtidiosè deligere, quem admittant canem ad pulcram ſobolem ſufficiendam: eadem quoque atque adeò major eſt cura in admiſſura equorum, ut generoſi tollantur pulli: quanto magis operam dare deberent principes, ut præſtantem haberent pubem, quæ ipſis & præſidio eſſet & ornamento, certa educatione conſtituenda, cibiſque præſcribendis, qui ſtaturæ potius adderent, quàm detraherent. Ex his igitur quæ poſui, ſatis eſſe perſpicuum arbitror, in æſtuoſa & gelida plaga, proceritatem corporum cibo potius, quàm cœlo aſſcribendam eſſe, atque in utraque potius ad brevitatem adjumentum eſſe, quàm ullum ad proceritatem commodum. Sed & naturæ prudentiſſimus Hippocrates illis in locis, in quibus aëris ſtatus clemens eſt, & temperatus, felicius augeſcere corpora ſcripſit, ut in Aſia multò formoſiores & celſiores naſci homines, quàm in Europa: cum in illa modico tepore quæcunque naſcuntur excepta, blandi aëris mollitie modicè laxata evocentur: in Europa auræ frigore conſtricta & quodam ſtupore torpentia creſcere prohibeantur. Quod ſi homo omnium animantium, ut conſtare ferè video, optimè temperatus eſt; quis non cenſeat eum in optima & ipſius temperamento conveniente aëris conſtitutione, non ſolum commodiſſimè conſervari in ſuo ſtatu, verùm etiam ad incrementum egregiè proficere? Niſi fortè quis in ſede contraria, ac loco repugnante, cujuſq; incolumitatem & ſalutem eſſe poſitam putat: quam Empedoclis ſententiam fuiſſe animadverti, ex caloris co-

pia piſces cenſentis in frigidum elementum demerſos eſſe. Sed eam ab omnibus doctis meritò exploſam eſſe video, cum familiaris cuique ſedes, quàm contraria, ſalutaris magis eſſe videatur. Ac non dubito, quin olim illis in locis, quæ tanta moderatione caloris & frigoris prædita ſunt, eximiæ ſtaturæ provenerint, poſtea mutato victu ſenſim diminutæ decreverint in poſteris; cum in Græcia, quæ Aſiæ comparanda non eſt, heroicis temporibus egregia hominum altiſſimorum robora extiterint. Itaque literis mandatum eſt, heroas ferè illius ætatis denûm cubitûm altitudinis fuiſſe. Refert Philoſtratus cum buſtum Aiacis æſtu maris, quo alluebatur vitium feciſſet, in eo viſa eſſe oſſa herois duodecim cubitos longitudinis æquantia; effoſſa quoque è ſepulcro Oreſtis oſſa ſeptem cubitorum fuiſſe narrantur: Hylli quoque Herculis filii immanis magnitudinis oſſa reperta fuiſſe ajunt, multaque alia ejuſdem generis memorare poſſem, quibus ſuperſedere decrevi faſtidio lectoris occurrens. Certè illa tempeſtate eximia præſtantium corporum robora fuiſſe, Heſiodus & Homerus, qui propè ab illa ætate fuerunt, in poëmatis canunt. Alia ſubinde decreſcentium corporum à philoſophis quibuſdam ratio refertur. Nam magni illius anni, qui conficitur, cum ſidera longinquis temporum intervallis, eandem deſcriptionem cœli comparationemque inter ſe retulerunt, hyemem eſſe quandam tradunt & æſtatem, ut hujus noſtri vertentis: hyemem autem illam aquarum diluvione omnia inúndare, æſtatem flammeo vapore omnia exurere: ergo cum in illam æſtatem, ut cenſent, nunc properet mundus humore decreſcente, non injuria ubertatem ſeminum ſenſim exugi, & exareſcere. Iſtud à philoſopis illis ſubtiliter & ingenioſè magis excogitatum dixerim, quàm verè. Nam ſi in vices illius æſtatis mundus pergeret, tepidiores ſubinde ſentiri hyemes oporteret,

teret, ardentiores æſtates. Atqui illas non minus nivoſas, quàm majores noſtri experimur, nec has æſtuoſiores: ac ver non minus pluvia gravidũ ad alenda ſemina videmus. Quod ſi conſumeretur lenta quadam temporis tabe ſeminum humor; an non obſecro illorum ſeminum, quæ ita individua & minuta ſunt, ut oculorum aciem propè effugiant, oporteret multis antè ſeculis procreationem ceſſaſſe? Quantulum enim in illis humoris latet? Attamen in cupreſſi globulis deliteſcentia granula, quas arborum magnitudines hodiè etiam pariunt? ille ficuum κεγχραμίδες quæ vocantur, à milii, ut opinor, exilitate, quæ nucleo tantillum humoris continent; nonne jampridem exareſcere debuerant, & genitali humore conſumpto, effœtæ & ſteriles ad gignendum eſſe? Non eſt ea vis aſtrorum, ut exuſtionem & deflagrationem inducere poſſint: quandocunque ea eveniet, momento eveniet, Dei opt. max. numine. Unde enim ſideribus tantum ardoris, ut hæc omnia exurere queant? quem ſi hodiè non habent, unde mutuò ſument? niſi quis in unum coitura dicat, ut partitum hodie calorem tum in unum incendium conferant. Salutaris & genitalis eſt iſte ſiderum fulgor, nec tam rerum conſumptor, quàm auctor & procreator; proinde nequis ea pro incendiariis habeat, mundum luſtrantia, ad excitandam & fovendam rerum vitam. Tantum autem abeſt, ut de ſiderum injuria conqueramur eam in partem, ut ſæpenumerò nimio humore madentia & uda ſemina vitiari doleamus, non ſatis ſicca æſtate. Quid quod hyeme & primo vere, uligine ſoli redundantis ea videmus interdum enecari. Non igitur ab exuſtione commentitia accerſi debet decrementi cauſa, ſed alia verior & certior exquirenda eſt. Stoicorum ratio refutata eſt, proxima Epicureorum ſequitur. Ii enim mundum cenſent, longo temporis ſitu confectum conſeneſcere, effœtiſque

ſiſque propè elementis, vix exigua gignere animalia, quæ antè maxima ediderit.

Iamq; adeò (inquit Lucretius,) effæta eſt ætas, effætaq;
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit (tellus,
Secla, deditq; ferarum ingentia corpora partu.

Additur veterum agricolarum querela, minus benignè ſuo voto, terram reſpondere hodiè, quàm olim prædicantium.

Iamq; caput quaſſans grandis ſuſpirat arator,
Crebrius incaſſum magnum cecidiſſe laborem,
Et cum tempora temporibus præſentia confert
Præteritis, laudat fortunas ſæpè parentum.

Sed iniqua profectò conqueſtio eſt iſta, & exiſtimatio cenſentium mundum conſenuiſſe, quem quotannis revireſcere & repubeſcere videmus. Ac ſi conſeneſceret vetuſtate mundus, non minora edere, ſed nulla gignere deberet, cum ſenectus intelligatur potius ex procreandi ſterilitate, quàm ſobolis parvitate. Quod autem in animalibus evenire diſputant, cur non etiam docent in ſtirpibus contingere? Se mundus ſenio & conſumptione ſui alit, partiumque aliquarum acceſſiones & deceſſiones viciſſitudine quadam, Deo comperta, hominibus ignota, alias partes integrant, & mundum recreant ac renovant, mutuis ultro citroque diſpendiis & compendiis ſemper renaſcentem. Sed Epicureorum de re quaque ſententia, nullam auctoritatem, nullumque pondus habere debet, quos equidem ferè in philoſophia artem ludicram exercere video: ita ridiculæ ab iis afferuntur cauſæ, ut riſum plerumque captare videantur. Ego rem non tam altè repetendam, ſed ut ante dixi, à propiore cauſa ducendam eſſe cenſeo, ut à cibo & potu: quorum genera, quæ ad corporum amplificationem valeant, quæ officiant, ſi cognoverimus, profectò intelligemus, unde iſta hominum brevitas, quæ etiam fati corripuit, ut Flaccus ait,

gradum

gradum, contracta ſit: cum quæ intégra natura prædita ſunt, quàm quæ imminuta aut vitiata, ad longam vitam accommodatiora ſint. Ergo, qui cibus & potus ſuapte vi humidus eſt, modiceque atque adeò intra modum calidus, qui dulcis & jucundus, auctiora hominum corpora, & formoſiora reddit: qui ſiccus, qui calidus, qui acris, & amarus, aliiſque ſaporibus imbutus eſt, ſeculis volventibus ſtaturam imminuit. Ac ſapores omnes præter dulcem propè medicati ſunt, medicamentaque aut condimenta cenſeri potius: quàm alimenta debent. Ejus rei fidem facit ſanguis, proprium & propinquum alimentum, qui dulcis eſt, alia omnia quæ ſapores acriores & vehementiores guſtu ſignificant, naturam immutant, nec antequàm edomiti ſint, alunt. Quod profectò quadam dimicatione efficitur, in qua victrix tandem natura, tamen non leviter ipſa tentatur. Dulcibus quidem ita natura gaudet, ut propemodum quicquid creſcit, non aliunde paſcatur. Ita fit, ut quo quicque remotius ab hoc ſapore eſt, eò quoque magnitudini malignius indulgeat. Quæ res tam longè lateque patet, ut ſtirpes miti ſapore ſolo propè tolerari ſuſtinerique videantur. Nam, ut optimus poëta ſcribit:

Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara
Frugibus infelix, ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat.

Itaque ex omni ſtirpium genere vix unum & alterum reperias, quod alio, quàm manſueto ſapore feliciter proveniat. Etiam genus omne natantum, quod in ſalſo mari naſcitur, tamen grato & dulci alimento, quod in illa ſalſedine latet, nutritur. Eam autem efficacitatem alimenti & incrementi in dulcibus eſſe, lactis ſuavitas oſtendit, tacitis naturæ argumentis, quod ipſa animantibus recens natis cibo comparavit: ut ſi naturæ ſectam ſequamur, & admoni-

tionem intelligere poſſimus, quæ ſint hominibus alimenta maximè ſalutaria & ſalubria. Itaque, quæ gentes nomadicam & paſtoritiam vitam colunt, formoſioribus hodieque corporibus viſuntur, & quæ nationes plurimum lacte, butyro, caſeo, utuntur, corpora gignunt pulcriora: illique homines tam ſalubribus & vegetis utuntur corporibus, ut medicis propè nihil egeant. Ferunt in Taprobana inſula homines fuiſſe, qui reliquis omnium regionum magnitudine corporum antecellerent: quibus vel centeſimo anno mors immatura eſſet & acerba. Eam autem inſulam tum vites ignorâſſe, pomis abundâſſe. Nonnullæ quoque terræ earum, quas patrum noſtrorum ætas aperuit, homines habent Giganteæ proceritatis, quos equidem non dubitem fructibus & lacte ac pecore veſci, vinum in uſu non habere. Contrà, quæ regiones vino abundant, exiliora & turpiora minoraque gignunt corpora. Nam cum ſit vinum liquidum natura, vi tamen & poteſtate calidum & ſiccum, eo ſe homines horis propè omnibus ingurgitantes, nec alium potum adhibentes, intempeſtivè ea ſiccant, quæ leni humore irriganda & diluenda erant. Eorum enim compage, quæ corpus fulciunt, ſtatura ſumma conſtat, quæ ſi diutius humida ſerventur, ſequacia & lenta promptam ad incrementum mollitudinem & facilitatem habent; ſin cibo aut potu immaturè deſiccata durentur, contumacia & rigida ſurſum erigenti nativo calori non parent. Interius igitur, quàm oportet inſiſtit accretio, minuſque corpora augeſcunt, cum rigor oſſium; & durities ultra extendi non poſſit. Poſteaquam enim ſaxeam quandam adepta ſunt ſoliditatem, vi caloris excitata prodire nequeunt. Igitur igneus quidam vini ardor oſſa nimium ſiccat, neque quàm vinum capitaliorem ſtaturæ dignitati, infeſtioremque peſtem exiſtimo. Nam ut eam alia quoque multa lædant, ni-

hil

hil tamen deterius de ea, quàm vinum meretur, cum calore quodam præditum ſit à natura alieniſſimo. Etenim animantium calor lenis eſt, mitis, blandus; vini calor ex putredine quadam natus ſentitur aſperior, acrior, ferventior, & humori inuſtus, ut calci ſuus ardor. Quæ cum ita ſint, an quiſquam mihi canet?

Hic innocentis pocula Lesbij
Duces ſub ulmo.

Ego verò vinum eſſe nullum innocens puto, quod tanta diminutione corporum humanum genus notarit. Quid? quod hauſtum ita per omnes venas permanat, ut ſuam crapulam per totum corpus diffundat, minimùm à ventriculo mitigatum. Nam ſi quid aliud aliquando nocentius ſumpſeris, in ventriculo pluſculum hærens edomatur, noxamque amittit magna ex parte: vinum celeriter ſuum virus quoquo verſum ſpargit penè integrum, cum in ventriculo propè non retineatur. Eſſe autem medicamentum potius, quàm cibum, quis non ex immutatione ſui eo exhauſto ſentit? Quod ſi damnantur menſis interdictæ eſcæ, illæ quæ medicatæ ſunt, niſi immutanda potius natura ſit, quàm alenda, quis ingurgitandum ſemper vinum cenſebit, quod tantam affert mutationem, ut non eundem cenſeas? quis autem id jure non improbet, quod ad noxam tàm efficax eſt, ut per nutricis corpus alumnos infantes non leviter afficiat? Et non putabimus vel legislatoris ſeveritate, vel cenſoris animadverſione opus eſſe, ut eo prohibeamur, quod quotidianis experimentis tàm noxium ſentimus! Quos enim nocturnos vapores anhelamus, ubi pluſculum in cœna nos invitavimus? quàm inquietam noctem traducimus, meritas voluptatis infauſtæ pœnas luentes! poſtridiè autem diſſutis, ut cum Satyrico loquar, malis ſurgimus, ubi Falerni indomiti crapulam edormivimus, pendulis & fluentibus

 buccis

buccis marcentes, corpore languido & fracto vix incedentes, mirumque in modum nobis diſplicentes, & tamen noſtrum amplectentes malum, ad eadem mox pocula redimus, languorem illum vino contractum vino pelli debere cenſentes. Sic ætas nobis paulatim carpitur, corpuſq; cauſarium & putre in ſenium præcipitatur. Hinc morborum ſeminarium, & ampliſſima medicinæ ſeges, nihil tamen proficientis in corrupto & vitioſo corpore. Pallor aliorum ora decolor inficit, velut vini ſanie omnem veri ſanguinis ſuccum vel ebibente vel corrumpente: aliorum genas velut purpuriſſo fucatas videas, ſimiles illi Pani, quem Virgilius ſcribit:

Sanguineis ebuli baccis minioq; rubentem.

Venas omnes meri medicata potio infecit, & ex eo turpi rubore ora hominum tinxit, ut locatione cenſorum miniatum Jovem eſſe cenſeas. Nervos autem qui firmitatem corporis continent, ita vinum labefactat & tentat, ut, qui liberalius eo utuntur, in juventute tremulos ſenum artus habere videantur enervato corpore. Senſus verò valdè lædit, præſertim oculorum, quorum aciem tanquam ſuffuſione quadam conturbat, eorumque qui aquam potant, multò eſt acrior acies, quàm vinum potantium, quod fumis craſſis & turbulentis cerebrum totum opplet, cum tenuem auram & liquidam ſummittat aqua. Mihi affinis eſt mulier ſeptuagenaria major, quæ vino ſemper caruit: ea tamen nondum ſpecillis utitur, nec minus facilè, quàm adoleſcentulæ, integris & vegetis oculis acum filo inſerit. Ea ſi vinum potaſſet, languidiorem jam & morientem aciem ſentiret. Hic ſi quis vini immoderationem reprehendi potius debere dicat, quàm ejus moderatum uſum tolli; is reſponſum ſibi habeat, primùm modum ſervari in vino non poſſe, ſi alio potu non utare. Ecquis enim non lineas tranſilit in

eo,

eo, cujus quotidiè cyathum guſtaſſe propè nimiū ſit? Nunc quot trientibus in prandio & cœna, in jentaculo, merenda, comeſſatione, noſtram, ut Plautus loquitur, ætatem proluimus. Noah ille, quem pietas mortali generi diluvione perituro exemit, qui reliquias animantium alveo nitanti ſervavit, qui primus vini inventor fuit, qui primus vitem ſevit, qui primus ejus potor, quàm fœdo ſtratus ſpectaculo, amiſſis ſenſibus, ſomno conſopitus profundo, nudatis, quæ honeſtè nominari non poſſunt, filio ſuo ludibrio fuit. Deinde, ut vini uſum, quis modi item conſervationem mihi publicam perſuaſerit, in qua laborat ſapientia? Modum ſcilicet ſe ſervare oſtendunt, decolores & pallidæ per urbis plateas reptantes larvæ, & vermiculati vultus, quorum color nónne viſcera intus corrupta indicat? Itaque integris ſaniſque interaneis, vix unum corpora diſſecantes & aperientes medici reperiunt. Quid ego referam halitus fœtorem anima corrupta, & eam mephitim pulmonibus reddentibus, quam Averna & Charonia emittunt ſævi, ut veteres putaverunt, ſpiracula Ditis? Hujus igitur peſtis, quæ vitalia exeſt, quis modus eſſe poteſt, ſi quotidiè haurias? perniciem iſtam veteres ſenſiſſe videntur, qui ſacco & nive vini vires frangebant, &, ut Plinius ait, caſtrabant, ut minus noceret: qui prima pocula non vino, ſed ne mulſo quidem, niſi ex vino leni & molli, ducebant: ut lenitate præcordia & venas imbueret, & mulceret, & non acrimonia offenderet: ea propomata vocabant. Hinc illud Horatii:

Aufidius forti miſcebat vina Falerno
Mendosè: quia nil vacuis committere venis
Nil niſi lene decet, leni præcordia mulſo
Prolueris melius.

Multa quoq; potionum genera dulciſſimarum inſtituerant, quas calidas educebant, ut tabernæ inde θερμοπώλια voca-

rentur. Ex quo comicus dixit, Murrhinam, paſſum, defrutum, mellinam, mel cujuſmodi, quin in corde inſtruere quondam cœpit thermopolium. Cumque mulieres more Romano temeto carerent, aquam ferè biberent, grandiores tamen natu dulcibus iſtis potionibus, in quibus temulentiæ nihil eſſet, uti poterant, ut Varro de vita patrum ſcribit. Antiquæ mulieres majores natu, bibebant loram, aut ſapam, aut defrutum, aut paſſum, quam murrhinam Plautum quidam appellare putant, quo ex genere etiam moriola erat, paſſi ſcilicet lora. Varro, vino addito loram paſſi vocare cœpêre moriolam: nominabant quod ex uvis expreſſum erat, paſſum: at folliculos reliquos & vinacia, eam dicebant ſapam. At noſtrorum hominum palato nullus ſapor, niſi acer & mordax, placet: ut niſi puncti ſint, bibiſſe ſe neſciant. Et tamen dulcia iſta potionum genera, quæ retuli, ut ad ſalubritatem conducunt, calore tamen officerent proceritati: vinum & ſtaturæ juxta & valetudini officit. Illa autem quæ ſibi ſeptentrionales populi ex frugibus humore maceratis in acorem vitiata conficiunt, minus utrique nocent. Argumento ſunt corpora illis in locis salubriora & auctiora. Nam ex habitu corporum, certiſſima ducuntur hujus rei, ut opinor, argumenta: quanquam in eo potu putredine quæſita acrimonia, quæ mentem etiam ſauciat nonnihil, lædit minus tamen, quàm vinum. Eſſe autem maximam in vino vim ad dignitatem ſtaturæ corrumpendam, docent illæ provinciæ, quæ multis jam ſeculis vites habent, quando longinquitate & vetuſtate detrimentum magis ſentitur; olim non habuêre. Multis ſeculis Gallia vitis ignara fuit, primumque vino illecta juventus Gallorum, quæ nova illis voluptas erat, ſedibus excitata ſuis in Italiam profecta eſt. Multis poſtea annis Gallia Narbonenſis populi Romani provincia facta, vitem primum habere

habere cœpit, Julioque Cæſare res in Gallia gerente, aliis in Galliæ regionibus nullus ferè vitis palmes erat. Tremellius quidem, qui Cæſare res in Gallia gerente exercitum duxit, cum apud Varronem ait, aliquot regiones ſe intus ad Rhenum acceſſiſſe, ubi nec vitis, nec olea, nec poma naſcerentur, ſignificat illic non modò vinum preſſum non eſſe, ſed ne ſtirpem quidem ullam vitis reperiri, quæ etiam ſine cultu naſci poſſet. Non multò poſt Julium Cæſarem in Arvernis & Sequanis conſitæ ſunt. Domitianus poſtea imperator, ne quis in Italia novellaret, & ut in provinciis vineæ ſuccidcrentur, edixerat: quod ſalubre edictum non tamen exequi perſeveravit, partim adductus minacibus libellis, qui cum his verſibus ſparſi erant:

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω·
ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ.

partim legatione Scopeliani Sophiſtæ, quem hac de re Aſia publicè miſerat, partim cavillatione impoſtoris Thyanei, qui à Domitiano eunucham reddi tellurem cavillabatur. Exiſtimo tamen nonnullis provinciis non multò pòſt vineas ademptas eſſe. Alioqui Aurelius Victor non ſcriberet, Probum imperatorem Gallis & Pannoniis vineas habere permiſiſſe: quod etiam Vopiſcus ita ſcribit, Gallis omnibus & Hiſpanis & Britannis hic permiſit, ut vites haberent, vinumque conficerent. Imperante Juliano Parabate, cœlum Pariſinum jam vitem ferebat, ut ſcribit ipſe in Miſopogone: ſed ut opinor raram, nec ex qua vinum fieret: id intelligi ex eo poteſt, quod Ammianus, qui ſub eo militavit, Gallos vini quidem avidos eſſe ſcribit, multiplices tamen ad vini ſimilitudinem potus adulterare: ut conjectura ſit, tum quoque minus frequentem vini uſum in Gallia fuiſſe. Poſtea tandem per Gallias omnes, exceptâ parte Belgicæ, vitis vulgata eſt. Nunc videamus, quæ ante vineas Gallorum ſta-

tura-

tuta fuerit. Equidem non dubito, quin multi difficile factu exiſtimaturi ſint, modulum illorum corporum invenire, ſed nihil tamen facilius. Quæ enim Gallorum robora & corpora tum fuerint, facilis eſt ex Cæſare exiſtimatio. Is enim ita ſcribit, quibúſnam manibus, aut quibus viribus, præſertim homines tantulæ ſtaturæ (nam plerunque omnibus Gallis præ magnitudine corporum ſuorum brevitas noſtra contemptui eſt) tanti oneris turrim in muros ſeſe collocare conſiderent? Nunc, ut opinor, nihil cauſæ eſt, cur ex magnitudine noſtrorum corporum, aliorum brevitatem contemnamus, ut multis potius noſtra jam brevitas contemptui ſit. Idem quoque Livius confirmat, qui de Gallis ita ſcribit: Gens eſt, cui natura corpora animoſque magna magis, quàm firma dederit. Et Ammianus: Celſioris, inquit, ſtaturæ, & candidi penè Galli ſunt omnes, & rutili. Id ego aliorum quoque auctorum teſtimoniis confirmarem, niſi ſatis eſſe teſtatum iſtorum auctoritate putarem. Ac nunc plerique omnes breves ſunt, multoque plures nigri, quàm vel candidi, vel rutili, ut immutato victu, non ſolum corpora, verum etiam color degeneraverit: quam corporum imminutionem ſentiunt Germaniæ vitiferi tractus, in quibus malignius multò adoleſcunt corpora, quàm in Saxonia, Friſia, Hollandia, vitem neſcientibus. Eandem quoque contractionem corporum multò antè ſenſerat Græcia, quæ tantò antè vitem habuerat, ut Homerus non ceſſet queri ſubinde minores homines naſci. Itaque vaſtum molare facili niſu jactum à Diomede ait, quod vix ſuæ ætatis homines duo, ut narrat, terra moliri potuiſſent: quod ejus imitatione ſic Virgilius cecinit, in majus etiam augens, velut æſtimatione quadam decretionis ab Homeri ætate ad ſuam:

Nec plura effatus ſaxum circumſpicit ingens,
Saxum antiquum ingens, campo qui fortè iacebat

Limes

Limes agro poſitus, litem ut diſcerneret arvis:
Vix illud lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Idemque ſequentem deinceps ætatem in oſſium magnitudine effoſſis ſepulcris perculſam fore ſcribit:

Grandiaq; effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.

Id utriſque Juvenalis credidit in eandem ſententiam ſic ſcribens,

— nec hunc lapidem, quali ſe Turnus & Aiax,
Et quo Tydides percuſſit pondere coxam
AEnea, ſed quem valeant emittere dextra
Illis diſſimiles, & noſtro tempore nata.
Nam genus hoc vivo iam decreſcebat Homero:
Terra malos homines nunc educat atque puſillos.

Homeri autem tempore, cum eſſet non admodum in Italia vitis, quanquam Virgilius ejus illic repertorem fuiſſe Saturnum tradit, eum vitiſatorem vocans, ſtupendæ hominum ſtaturæ erant, effoſſum ajunt Pallantis, Evandri filii, cadaver, æquaſſe longitudine altitudinem mœnium Romanorum. Hinc in Sicilia illa Cyclopum immania corpora, carne & lacte veſcentium: etſi ait in Sicilia vitem fuiſſe, lac tamen, non vinum Cyclopes, cœlo capita alta ferentes, adhibere ſolitos. Ac ne in Græcia quidem tum plurima vitis fuiſſe videtur, cum in recenſione exercitus Homerus tribus, ut opinor, tantum locis vineta tribuat, cum tamen videri poſſit ex ſua etiam potius ætate id ſcribere, quàm heroica: in Phrygia quidem jam frequens erat, quam ἀμπελόεσσαν appellat. Quanquam autem jam Romuli ætate vitis erat in Italia: rara tamen erat, nec Roma ferè bonitatem vini intellexit ſui ante DCXXXIII annum ab urbe condita, cum advectitio uteretur & tranſmarino, nec ulla eſſet vernaculo autoritas. Vitis autem à calidiſſimis profecta regionibus,

bus, paulatim quoquo verſum ſerpere cœpit, & ex Aſia in Europam tranſportata eſt: hominum genus, quacunque inceſſit, velut mutilans, & molem corporum imminuens. Itaque non tantum in Italia Italorum corpora diminuit, verum etiam advenarum, Gothorum, & Longobardorum, quorum prægrandia corpora fuiſſe narrantur, & in Gallia Francorum ac Burgundionum, quos Sidonius ſeptipedes, (eo enim vocabulo utitur) appellat. Contra in regionibus, in quibus vitis ſtaturam corruperat, poſtquam ex nefaria nefandi vatis religione hominibus vino interdictum eſt, minus jam decreſcentibus corporibus, noſtrorum corporum ſemper ſublabentium comparatione, jam proceri & generoſi naſcuntur. Proceros enim hodiè & amplos Africum cœlum generat, olim puſillos & exiles procreabat. Id ex Silio intelligi poteſt ita ſcribente,

Princeps ſigna tulit Tyria Carthagine pubes
Membra levis, celſiq; decus fraudata ſuperbum
Corporis.

Ex quo perſpici poteſt, quantum poſſit in utramque partem vinum, vel conceſſum, vel interdictum. Illam autem corporum brevitatem, quam affert, multa ſequi incommoda neminem fallit. Ille ſceleratus & capitalis veræ religionis hoſtis, qui ſuam impietatem armis longè lateque, non pietate propagari volebat & ſanciri, callidè animadvertit, quanta vis ad animos effœminandos in vino eſſet, ut ſectatores haberet manu promptos, & bellicoſos, ſuis vinum perpetua lege ademit. Itaque quas de pio Chriſtianorum genere victorias, quæ ſpolia nefarius & ſacrilegus hoſtis retulit? Utinam non in totum damnato vino, ſed circumſcripto tamen, tandem aliquando ad veram virtutem Chriſtiani expergiſcantur, belloque juſto & pio recuperent regna nobis adempta. Fortaſſe tamen importuna illa bellua, quæ ex

impia

impia omni fraude, & omnium ſcelerum colluvione conſcreverat, impietatemq́ue pro ſanctimonia amplectebatur, id non viderit, ſed ex conſuetudine patriæ edixerit. Diodorus enim in narrandis Demetrii rebus, ait, Arabas illos ex omni propè ævo aquæ potores fuiſſe. Itaque multa ante nefandi vatis ætatem, cum milites Romani à Saracenis victi dicerent, vinum non accepimus, pugnare non poſſumus, Niger eorum imperator, erubeſcite, inquit, qui vos vincunt aquam bibunt. Lege quoque militari Romani vinum non bibebant olim, aut vernaculo utebantur, aut non advectitio. Indicat Metellus, qui, ut exercitum corruptum ad veterem diſciplinam in Africa corrigeret, mercatores vinarios omnes exegit, potuſque Romanis in caſtris erat aqua, aut poſca, ſi vinum deeſſet, aut mellina, ut apud Plautum dicit cacula militaris, niſi ſi in vidulo eſt, aut mellina. Apud priſcos Romanos ante XXXV annum nemo vinum guſtabat, cum ut apud Platonem eſt, ignem igni addendum, ut arbitror, non exiſtimarent. Zaleucus Locris Epizephyriis legem tulit, ſi quis in morbo merum ſine medici præcepto bibiſſet, ut capitale eſſet. Apud Maſſilienſes, mulieres temeto carebant, & aquam bibebant: quæ eadem etiam apud Mileſios lex erat. Veteres autem Germani vinum ad ſe omninò importari non ſinebant, quòd ea re, ut Cæſar ſcribit, ad laborem ferendum remolleſcere homines atque effœminari arbitrarentur. Quæ eadem, tum quoque Nerviorum, qui omnium Belgarum longè fortiſſimi erant, ſententia fuit. Nihil enim ad ſuos vini patiebantur inferri, quo relangueſcere animos, virtutemq́ue remitti putabant. Nec dubitem, quin Lycurgus ille, qui Baccho infeſtus vites ſuccidit, eodem conſilio id fecerit, cùm fomentis ignaviæ virtutem diminui videret. Aliorum populorum potum in vini ſaporem ementitum, *qui pocula læti*

Fermento, atque acidis imitantur vitea ſorbis.

 ſive

ſive pomarium, ſive pirarium, ſive illum ex frugibus olim Ægypto familiarem zythum, hodieque & olim magis ſeptentrionalibus notum, ex putredine maceratarum frugum, & aliarum rerum adjectione, ad excitandum ſaporis acumen admixtum, & ſi nonnihil, illum quidem tamen creſcentia lædere corpora minus cenſeam, quàm vinum, quæ largo etiam humore aquæ perfundit. Id habitus corporum docet, ex quo certiſſima ſumi fides poteſt. Nec verò conjicere poſſim, unde tanta nonnullis in provinciis deceſſio corporibus facta ſit, quàm ex vetuſto & quotidiano vini potu: deceſſiſſe quidem aliis in locis, in quibus zythus bibitur, corporibus video, minus tamen multò, ut inſalubrem eum hominibus cenſeam, minus tamen, quàm vinum. Decreſcunt etiam corpora ſiccorum aſſiduo uſu, ut multi panis. Itaque illi apud Herodotum Macrobii Æthiopes eximia corporis proceritate eminentes panem ignorabant, & Cyclopes illi apud Homerum prodigioſa corporis vaſtitate excellentes, pane non veſcuntur: ac Polyphemum ait non eſſe ſimilem homini panem edenti, quòd ut opinor exiſtimaret, tantæ moli attollendæ alio opus alimento fuiſſe. Sed illud incommodum magnis aliis opportunitatibus compenſatur. Ut enim illam luxuriam corporibus non afferat, ſaluberrimum tamen & mitiſſimum eſt. Nec profectò aſſentiar Æthiopibus illis, qui tàm brevem coli à nobis vitam dicebant, quòd pane veſceremur, cum ſtercora potius fœdo vocabulo eſſe dicerent, quàm alimenta. Officit & ſtaturæ locorum ſiccitas. Itaque locis humidis, quàm ſiccis, ſi eodem alimenti genere cultores utantur, grandiores evadunt. Cujus rei locupletiſſimus teſtis fuerit Hippocrates, naturæ ſolertiſſimus interpres, qui Phaſianos in paluſtribus locis habitantes, corporibus proceris extitiſſe ſcribit. Quod tamen habitus corporum in Aſia, quàm Europa,

pulcri-

pulcriores, & proceriores fuerint Hippocratis ætate, de Thracia, Macedonia, Theſſalia, Græcia, quæ jam diuturno vini uſu dignitatem corporum perdiderant, intelligendum eſt. Nec tam cœlo & aëri, quàm cibo & potui, ejus rei cauſa tribuenda eſt. Quod ſi Hippocrates eo tempore Germanorum & Britannorum corpora vidiſſet, aut fando etiam accepiſſet, (erant enim tùm celſiſſima) Europæos Aſianis humiliores non ſcripſiſſet: tunc cum Theſſalis & Græcis eos comparabat. Res in Aſia gerente Alexandro, altiſſimos Græci cognovêre Choraſmios, quos, ut opinor, non noverat Hippocrates: neque dum enim arma illas gentes aperuerant, Dahæ, Saccæ, Indi, & ultra Tanain amnem in Europa colentes Scythæ, quorum nemo, ut hiſtoriæ loquuntur, ita humilis erat, ut non humeri ejus Macedonis militis verticem æquare poſſent, quorum magnitudinem corporum alimento potius, quàm cœlo tribuerim, cum hi populi, vite carerent. Detrahunt etiam corporum magnitudini morbi in tenera ætate, qui corpus coquentes, ſolida intempeſtivè durant, alimentum corpori negant, utroque juſtam adoleſcentiam impediente. Itaque qui in pueritia crebrò valetudine confliɛtantur, ad eam proceritatem non exurgunt, quam attingerent nullis aut paucis morborum offenſionibus tentati. Cura quoque & ſollicitudo, quæ corpus macerat, labor præterea incrementum prohibet: eoque nomine olim pueritiam in omni indulgentia, & animi remiſſione Germani habebant, nullis officiis, nulliſque diſciplinis aſſuefactam, ad vires alendas & corporis magnitudinem. Itaque imperatæ pueris operæ, atque functiones aſſiduæ, ut plebejis & proletariis, vires frangunt, magnitudinem carpunt, procerjorque multò nobilitas accreſcit indulgenter habita. Sunt & in parentibus cauſæ diminutionis, ut in mulierculis, quæ junceæ cupiunt eſſe, & ſuccin-

ctiores, arctiuſque ſe vinculis aſtringunt: in quo non tantùm ſibi, ſed etiam fœtui nocent. Eſt & aliis in rebus nonnullis noxa, quarum ego commemoratione abſtinebo, quodque proximum eſt agam. Etenim cùm viderem paucos, ac vix ullos eſſe, qui illud vitæ curriculum poſt diluvionem à DEO hominibus definitum ita decurrerent, ut ad flexum venirent, exiſtimavi hujus rei cauſam eſſe quærendam, ac mihi illud quærenti venit in mentem, ſuſpicari ævum iſtud breve humanæ vitæ, de quo Deum propè accuſantes queri ſolemus, noſtro vitio noſtraque culpa eſſe contractum. Nam quæ res corpora noſtra debilitavit & fregit, eadem quoque de hominum vita ſemper aliquid decerpſit & amputavit: ac de ævi anguſtiis magis etiam, quàm nos poſteritas conqueretur, eandem vitæ victuſque ſectam ſi ſequatur. Quis enim dubitare poteſt, quin corporum diminutionem vitæ brevitàs conſecuta ſit? Etenim in eodem genere procera pumilis vivaciora videmus, ut bellatorem equum, quàm parvulum mannum, grandem moloſſum, quàm catellum meliteum. Et puſillos hujus ætatis homunculos eſſe poſſe tàm annoſos credemus, quàm præſtantia majorum noſtrorum corpora? Veteres ſcriptores tradidêre, in quibuſdam Indiæ locis homines quinûm cubitorum & binûm palmorum longitudinis exiſtere, eoſque CXXX. annis vivere: contra homines eſſe aliis in Indiæ tractibus brevitatis contractæ, eoſque non ultra quadragenos annos vivere: niſi fortè quis cubitalem nanum æquare poſſe fata proceri hominis putat, adhuc adoleſcentem propè ſeneſcere incipientem. Igitur reum hujus brevitatis vinum præcipuè citaverim, quo corporum vita præcipitatur: cujus rei etiam cauſa apertiſſima. Nam cum ſuo ardore corpus accendat, pubertatem properat, qua feſtinata ſenectus acceleratur. Ut enim olitores radicibus, præcoques fructus ac-

cerſentes, fimum & calcem ſubjiciunt, ſtirpeſque mox ef-foetas & elangueſcentes in crudum & immaturum ſenium impellunt: ita quoque vini calore celerius evocata pubertate ſenectus ipſa ocyus elicitur. Virgines quoque urbanæ, ſi quæ liberalius vino in tenera ætatula utuntur, celerius quàm ruſticæ viro maturæ ſunt, ſtatim, ut veteres loquebantur, ſororiantibus mammis: pueri quoque veſticipes citius redduntur, & Veneris avidi. Contra olim apud Germanos vini ignaros ſera juvenum venus erat, & inexhauſta pubertas. Properata autem pubertate, reliquas ætates ceſſare putamus, ac non pari paſſu incedere? Quod ſi in uno homine vinum id efficere poteſt, tot ſeculorum tabe quantum noxæ, quantum detrimenti, aſſiduo ejus hauſtu contractum putamus, vitio à parentibus in liberos abeunte, & ab iis deinceps propagato, magiſque porrò inoleſcente, & ſubinde vetuſtate ſe corroborante? Mihi quidem vini offenſiones mecum reputanti, mirari ſubit, quî fieri poſſit, ut ſexageſimum hodiè quiſquam attingat annum. Atque ut in eo argumento commorer: quod cœpi, quod certè longè firmiſſimum eſſe arbitror, ſic exiſtimo hominum vitam, ut reliquorum animantium, veluti duobus contineri motibus, quos interjectus dirimat ſtatus. Nam à primo ortu ad ætatis vigorem & florem motus unus exigitur, quem excipit ſtatus conſiſtentis ætatis. Inde ſuccedit vergentis in ſenectutem inclinatio: ac quibus in animalibus celerior eſt perfectio, ea ævi brevioris eſſe videmus, ut equum & canem: in quibus tardior, vitæ longioris, ut hominem. Ergo cùm animantium generi iſtam legem natura dixerit; alimentorum genera, ut vinum, quæ motum priorem corripiunt, & in propinquo pubertatem ſiſtunt, ſine controverſia vitæ detrahunt: quæ motum priorem remorantur, eam prorogant. Itaque juventus in vitiferis locis maturius genas

lanu-

lanugine opacat, contra aliis in locis juvenes diutius imberbes ſunt. Quantum ergo illic efflorescentes adoleſcentum genæ temporis præcipiunt, tantum ætas ad ſenectutem celerat, quantò hic diutius ſunt inveſtes, tantum ſpatii quoque vitæ propagant proportione. Ac non dubito, quin ſi crapulam & immoderatas intempeſtivaſque epulas vitarent homines zythum potantes, quin diuturniore multò uſura vitæ, quàm qui quotidiè vinum bibunt, fruituri eſſent: præſertim cum ea pocula multò ſunt innocentiora, quàm meraca. Itaque nonnulli in Britannia ad centum viginti annos vivere dicuntur eo potu utentes, quod cœli beneficio nonnulli attribuunt imprudenter. Nam etſi Britannia, ut ſcribit Cæſar, temperatior eſt, quàm Gallia, remiſſioribus illic frigoribus, quod evenire arbitror, quòd cœlum illic concretius, & pinguius, in Gallia liquidius & tenuius, & quòd in Gallia brumali die ſeptentrio ex aura quadam nivalium montium magna ex parte naſcatur, in Britannia ex aperto & calido mari: tamen non eſt ea regionis illius temperies, ut tantam vivacitatem hominibus afferre poſſit, cumque Ariſtoteles ſcribit, in tepidioribus locis homines longioris eſſe vitæ; in iis profectò Britanniam nunquam ipſe numeraſſet. Britanni quoque, ut audio, zytho & vino miſcent ſaccarum, valdeque dulcibus potionibus delectantur, naturam delinientibus & jucunditate perfundentibus, ut utriuſque vitium, quod in aſperitate quadam putredinis & acrimoniæ hæret, non leviter emendetur. Itaque Livia Auguſta, quæ LXXXII. annos vino Pucino retulit acceptos, plures multo vel aquæ mulſæ vel zytho mulſo acceptos referre potuiſſet. Nec magno illi ſcriptori profectò unquam aſſentiar, qui cenſet aquæ potores juſtam ætatem conficere non poſſe, quod ſecus eſt. Multò enim illis, quàm vini potoribus vita longior ageretur. Id rerum eventis confirmatur,

tur, & exemplis, quæ in hoc genere plus auctoritatis & momenti habere debent, quàm hominum ingenio rationes utcumque excogitatæ. Nam Æthiopes illi, quos ex vitæ diuturnitate Macrobios appellavêre, aquam potabant. Seres quoque, qui ad trecentos annos interdum vivebant, aquam potabant. Athos in ſummo jugo oppidum habuit, in quo dimidio longior, quàm aliis in locis, ætas habitantium fuit. Vivebant enim ad centum triginta annos, ut nonnulli ſcribunt, quod veſcerentur viperinis carnibus. Auſim affirmare, eos non multũ vini bibere ſolitos eſſe. Aquæ autem potus quàm ſalubris ſit, quis ignorat? cum videat omnia propemodum quæ gignuntur, ejus alumna eſſe? Cum autem educare poſſit tam vaſtas altitudines quercuum, & alnorum immenſitates, quibus non tantùm potui eſt, verùm etiam cibo, dubitabimus ab illa homines nutriri? Nec verò hominis tantum alimentum eſt, quod rubore ſuffectum per venas manat, verùm etiam liquidus quidam humor aquæ ſanguini immixtus, cujus rore totum corpus ſalubriter irrigatur. Itaque in magno calore & ſiccitate, cum æſtus ora & viſcera penitus urit, ut in agmine nonnunquam evenire ſolet, facilè tum judicamus, quem potum natura nobis conciliaverit. Tùm enim non vinum, ſed aquam deſideramus. Jumentorum quoque genus omne, quorum corpora à noſtris nihil differunt, in eo potu acquieſcunt. Quod ſi quid in aqua vitii eſſe quis contendat, quàm facilis eſt ejus emendatio, ſi coquas, ſi momentum vel mellis, vel ſaccari addas, quàm jucundum temperatur & ſalubre poculum? vinum quidem non tam poculum, quàm medicamentum eſſe arbitror, cujus ſano & valenti unum & alterum obſorbuiſſe cyathum plus ſatis eſſe videatur, cardiacis, defectis, ſtomacho laborantibus, ſenibus propinandum eſt, plurimorumque morborum medicina eſſet, niſi quotidiano uſu, ex medicamento venenum nobis reddidiſſemus.

Bacchus ille quidem vitis inventor, ut profanus credidit populus, nónne, ut ipſe mulierculæ vultum gerit, ita viros hoc malo veneno, tanquam Circea potione, in fœminas immutavit? Nec verò ſine cauſa venenum mihi videor appellaſſe, quod tamen conſuetudine non putamus; ut qui quemadmodum ſolennia, ut Flaccus ait, inſanientes, tutoris à prætore dati non credimus egere. Sed ſi ebrios vulgò non videremus, quem illo hauſto ſic mente caligare cerneremus, an non obſecro à venefico potionatum putaremus? nos quidem etiam veneficum interficeremus, ut olim Attici ruſtici Icarum, qui ipſorum propinquis vinum propinarat. Quid ego commemorem, quot modis hęc vitæ peſtis non tam condiatur, quàm adulteretur? in quo dum palato ſervitur, quàm valetudo profligatur? cæteris in ſaporibus rerum voluptuarius eſt guſtus, hic verò penitus inſanit, ac in vino quærit brevem tranſeuntis liquoris titillationem, diuturnam mentis alienationem, alius gypſo, alius calce, alius ſulfure, alius marmore, alius aqua marina, alius jumentorum ſtercore, ut honos præfandus ſit, ſaporem vini non tam excitat, quàm vitiat; alius reſina corrumpit ad capitis dolorem & vertigines efficaci, ut ex eo nomen crapulæ ipſa meruerit. Et hominibus placet jucundè & ſuaviter bibere tanta mercede? Nunc miramur tam brevem eſſe hominum vitam, cum ſuapte vi noxia etiam cura nocentiora reddamus? Animadverterat Comicus vitio alimentorum vitæ detrahi, atque ideò ſcripſerat,

Et homines cœnas ſibi coquunt: cum condiunt,
Non condimentis condiunt, ſed ſtrigibus,
Vivis convivis inteſtina quæ exedunt:
Hoc hic quidem homines tam brevem vitam colunt,
Cum haſce herbas huiuſmodi in ſuum alvum congerunt,
Formidoloſas dictu, non eſu modò:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.

Quan-

Quantò æquius de vino, quàm de herbulis & oleribus, de condimentis, iſtud queri potuit? præſertim cum hominibus venenum potius ſit, quàm poculum. Jam verò quale illud tandem cenſendum eſt, in quo optimi nota argumentum ſit maximi vitii? Nam nobiliſſimæ quæque vini cellæ maximè corpora lædunt: ignobilia vina minori detrimento bibuntur, & ſalivam innocentiorem habent, ut quæ vino generoſiſſimo cenſentur regiones veneficio propè quodam venditentur. Quod autem nonnulli ajunt, vino vires ali, perſpicuè falſum eſt, vel Homero teſte, qui in vinoſis tamen numeratur; apud quem Hector vinum recuſat, ne enervetur. Illud verius ab antiquis ſcriptum, lactis potu oſſa & artus creſcere, frugum nervos convaleſcere, aquæ carnes augeri, his omnibus vires ali, corpuſque gliſcere. Niſi fortè quis generis diminutione vires amplificari cenſeat, & pumilos proceris robuſtiores exiſtimet: vires ſtaturam ferè ſequuntur, ut brevitatem infirmitas. Staturam autem vino contrahi veteres non ignorarunt, qui ſimias & quadrupes, quibus digiti ſunt, creſcere negaverunt aſſuetas meri potu. Quaſi verò in aliis eſſet ejus virus, in ſimiis tantum & nonnullis quadrupedibus valeat: ac non ut mentem in hominibus ſollicitat, ſic quoq; corpus afficiat. Itaque remollitis & languefactis corporibus vitiferarum regionum, bellicoſæ & fortes olim Scytharum & Gothorum nationes à provinciis profectæ vite carentibus, imperium Aſiaticum & Romanum evertêre. Ac nunc quoque Turcæ populi Scythici, etiam Herodoto noti, in quo tamen Jyrcæ, pro Turcæ, vitiosè ſcribitur, rerum potiuntur: & antè Saraceni, non tam rei militaris ſtudiis colendis, quàm abdicando vino, quo remoto, virtus inſtruitur, ſuppeditato frangitur. Ac quandocunque nationes illæ, quæ vinum non habent, examina ſua juventutis mittent in vitiferas regiones, veteribus colonis vel migrandum vel ſerviendum erit. Sic Gallia Fran-

cis victoribus paruit bello quæſita, agroſque omnes Franci poſſederunt beneficiarios & liberos, vectigales & clientelares Gallis attribuerant, ut ſervis, quæ hodieque juris deſcriptio in Gallia durat. Noxam iſtam vini callidè perſpexit Rebi Getarum Regulus, qui gentem illam undique oppreſſam & afflictam adeptus, ſuccisis vitibus ita liberavit, & excitavit, ut longè lateq; finitimis populis ſubactis ampliſſimum imperium compararit, Romanisque formidabilis fuerit: ſed tantum abeſt, ut ea perſuaderi hominibus noſtris poſſint, ut vinum cum ambroſia Deorum libenter commutaturi non ſint: nec ut hanc ſententiam obtinerem, idcirco hæc diſſerui: non ſum ita ignarus noſtri ſenſus; ſed ut id quod pro certo habent, eſſe ſaluberrimum, & hominum vitæ utiliſſimum, oſtenderem controverſia non omninò vacare, nec incautè eo & inconſiderate utendum eſſe. Nam cum ſcirem divinum illum Platonem ſuis monitis longè æquiſſimis & ſaluberrimis, qui pueris ante duodevicesimum annum vino interdicit, inde ad tricesimum moderatum ejus hauſtum concedit, liberaliorem poſtremò & largiorem ſenectuti indulget, apud ſurdam poſteritatem uſque adeò nihil profeciſſe, ut nonnullis in locis propè pro lacte nutricis ab infantibus bibatur, non ita inſanio, ut poſtulata mea multò duriora & iniquiora, in vulgus fidem impetratura putem. Maxima regum poteſtas eſt in terra, populuſque noſter obedientiſſimus, attamen id Rex ſi pro imperio jubeat, vix obtineat, & noſtri homines unum hoc edictum recuſaturi eſſe videantur. De capite & fama, de fortunis omnibus dimicare malent, quàm de vino nullam non jacturam leviorem duxerint, eoque res rediit, ut Cerere propè libentius, quàm Libero carere velint. Satis mihi ſit, ſi illud ipſum, quo tàm avidè fruuntur, cujuſmodi ſit aliqua ex parte cognoverint. Nam à vulgo non eſt poſtulandum, ut volu-

prati

ptati ſalutaria præferat, quàm vitæ periculo paciſci optat, libidini ſemper potius, quàm uſui ſerviens, atque rationi. In potu autem ita rabidè & intemperanter voluptatem ſectatur, ut in aliis generibus, ſalva tamen & incolumi ratione, genio morem gerat; hic animi principatum de ſtatu dejiciat, & mero victis ſenſibus, bruto nequior & poſterior eſſe videatur. In quo ita ſibi placent non tantum, qui è vulgo ſunt, verum etiam boni, ut olim extiterint civitatis orbi terrarum imperantis principes, qui libros de ebrietate non tàm ſcriberent, quàm evomerent. Putamúſne vulgi docilitátem defuiſſe tanto magiſtro, cui omnium libertas addicta erat in ſervitutem? hoc adhuc defuerat vitiis, ut tantis auctoribus vitam peſſundarent, ſatis per ſe in mala propenſam? Sed ſi, qui ebrioſis pudendo ſcripto patrocinaretur, inventus eſt; qui abſtemiis ſuffragetur inventum eſſe queremur? Sed homines querantur licet; hoc ſcio nemini, utcunque res cadet, iſta parum ſobria viſum iri.

FINIS.

INDEX

Prior numerus caput, alter numerum marginalem denotat.

Batjî, pot9 ex milio. 17, 14
Abſinthium cerviſiis incoquitur. 26, 27.
Acetum σκιλλιστὸν. 10, 49.
Acimatitium vinum. 10, 36.
Acinaticum vinum, 10, 35. *eſt vere vinum. ib.* 37. *quale ib.* 43. *an lora. ib.* 37. 38. 42. *an vinum protropon. ib.* 45. *aut lacryma Chriſti dicta. ib.* 46. *non calcatur ut alia vina. ib.* 44.
Acinus quid. 10, 38. 41.
Acua potus ex oryza. 17, 18.
Ador. 1, 11.
Adriani Turnebi de Vino libellus. 25, 15.
AEgyptiorũ temperantia. 1, 18.
AEthiopes favos & ſaccharum cerviſiæ incoquunt. 20, 21. *eorum ex pane potus.* 13, 8.
Agricola in orbe primus. 1, 14.
Agricultura ortus. 1, 14.
Aipji, potus. 19, 6.
Ala, ale, aël, potus Anglorum, 15, 1. *an dicatur ab alica. ib.* 4. *an differat à biera & cerviſia. ib.* 2.
Ambra cineritia ad ebrietatem facit. 23, 5.
Aphion Turarum, opium. 23, 21.
Apicii libri de re culinaria. 1, 21
Apfelmoſt. 18, 20.
Aqua mellita, melle linita. 20, 11. 12. *mulſa. ib.* 9. *ſaccharata.* 22, 15.
Aqua potus naturalis & neceſſarius. 1, 9.
Aquarum pravitates. 1, 25.
Arab ſorbet, potio Arabica. 18, 29
Arabum ex pane potus. 13, 7.
Aracle, potus ex oryza. 17, 18.
Araka, lac ſublimatum. 2, 30.
Aratri primus inventor. 1, 14.
Archilochi verſus emendatus. 6, 8. *item alius à Caſaubono correctus. ibid.*
Ariſtæus mellis & potus mellei
inven-

inventor. 20,5. eius & Bacchi ſuper vinis & mulſa coram Diis contentio. ib.6.
Ariſtotelis liber περὶ μέθης. *5. 1. eius locus correctus, ibid. 11.*
Aromatitium vinum. 10, 36.
ἀρτύματα. *10, 48.*
Arundines Mambu. 22, 32. ſaccharina. 22, 5.
Arviſia, an Cerviſia. 9, 17.
Arundinum magnarum radices dulces. 22, 21.
Aſinina carnis in Ægypto uſus. 27, 20.
Αὐλὸς, κρουνὸς, *ſcatebra. 6, 9.*

B.

Bacchus frugum inventor. 1, 16. & cerviſia. ib. 27.
Balnea, potus. 16, 17.
Balnearis potio. 16, 8.
Bamma. 10, 47.
Bangue planta ad ebrietatem faciens. 23, 20.
Bellonii locus notatus. 13, 18.
Bentingvi, potus. 19, 6.
Βερυλὸν, Βερύτιον. *6, 17. 19.*
Betula arbor & eius ſuccus. 19, 9
Bibaculorum & Bibulorum familia apud Romanos. 17, 13.
Biber, potus. 14, 4.
Biberes nonales. 14, 5.
Biera Germanorum. 14, 1. an ab Hebræo beri, aut bar. ib. 12. 14. an à bibere. ib. 3. aut à Ζύθῳ. *ib. 8. aut ceria. ib. 9. aut pyris. ib. 10.*
Biera & byra an differant. 18, 17
Bira & biria an diverſa. 14, 12.
Birnmoſt. 18, 20.
Boruſſi veteres lactis cum ſanguine potores. 2, 27.
Bracha, potus ex milio. 17, 13.
Bragga potus ex oryza. 17, 17.
Branca urſina cerviſiis incocta. 26, 24.
Braſium, Bratium. 26, 7. an à βρέχω. *ib. 12.*
Braſire, braſiare, bratiare. 26, 7
Braſſator, braſſeur. 26, 7. 8.
Braſinum quid. 26, 10.
Bratiatorium an differat à braxatorio. 26, 9.
Bryonia inebriat. 23, 13.
Βρυτίον, *diminutivū à bryto. 6, 2*
Brytum potus ex hordeo. 6, 1. an à βρύω *ib. 3. Pæonum potio. ib. 12. item Thracū & Phrygum. ibid. coquitur ex radicibus. ib. 14. an ſit biera Germanorum. ib. 16.*
Buglosſū ad hilaritatē facit. 23, 4.
Buſca, Gothorum potus. 15, 11.

Buza, potus ex milio. 17, 13.
Βύνη, *an à* πίνω. 26, 6. *eius originatio ex lingua Hebræa. ibid.*
Βῦζ. 6, 20.
Βύριον. 6, 18.
Βῦρ, ζῦθον 6, 17.

C.

Cainus primus agricola. 1, 14.
Cælii Aureliani lectio defenſa. 9, 18.
Caldius Biberius Mero. 11, 18.
Caloris nativi actio in humidum. 1, 2.
Calpar vinũ à vaſe dictũ. 16, 6.
Camalis cibus. 9, 16.
Cammarum Apicii. 9, 8.
Camum potus ex hordeo. 9, 1. *an lora.* 7. *an curmi, ib.* 8. *an cibus potabilis. ib.* 16. *an vinum chamædrites. ib.* 19. *an ab Hebræo cham. ib.* 23.
Cana, potus ex milio. 17, 11.
Cannabis folia inebriant. 25, 8. *& ſemen. ib.* 6.
Caiji, potus. 18, 29.
Cavum, potus. 17, 15.
Carnalis cibus. 9, 18.
Καρπὸς *dupliciter ſumitur, propriè & impropriè.* 22, 42. δρέξης. *ib.* 44.
Caſſinet., potus. 19, 3.
Καταλάζειν, καταλεαίνειν. 26, 16.
Celia Hiſpanorum potus. 8, 1. *dicta quaſi calia, à calefaciendo, ib.* 7. *an à boela, quaſi oelia.* 15, 8. *an eadem cum ala & oela,* 8, 8.
Cerebibia, 12, 9.
Ceres Gallis ignota. 12, 9. *frugum inventrix.* 1, 16.
Cerevißia. 12, 9.
Ceria Hiſpanorum potus. 8, 1. *an dicta à colore cereo. ib.* 9. *aut à voce* zehren. *ib.* 10. *aut* gehren. *ib.* 11.
Ceria & celia an idē potus. 8, 12
Cerniſia & cerviſia an differant. 15, 3.
Cerviſa. 12, 6.
Cerviſia Gallorum potus. 12, 2. *aliis etiam gentibus uſitata ib.* 4. *vocabulum eſt Gallicũ. ib.* 9, 12. *cuius etymon non investigabile. ib.* 16.
Cerviſia in vini defectu ſolatiũ 1, 26. *vini faculeatum amula, ib. an elephantiaſin faciat.* 27, 17. *media inter aquã & vinum.* 27, 12. *laudata Simeoni Sethi. ib.* 22. *& Avicenna. ib.* 23.
Cerviſia longævos facit, pingues, coloratos, robuſtos. 27. 12. *recens & non defæcata, mala,*

mala. ib. 24. aceſcens item mala, ibid.
Cerviſia bonitas conſiſtit in tribus. 27, 2. eius caliditas unde 27, 12. inventores. 1, 27.
Cerviſia an potus inſalubres. 27 1. veterum an à noſtri diverſa. 25, 6.
Cerviſiæ originatio à Cerere 12, 7. anceria, ib. 10. à cereo colore. ib. 11. à cerebro. ib. 12. à Germanico gehren. *ib. 12. 13. aut* zehren. *ib. 15. aut* zerwe. *ib. 14.*
Cerviſiam bibentes aliis magis ſani. 24, 15.
Cerviſiarum nocumenta ex Dioſcoride. 25, 8. Galeno ib. 9. Aëtio. ib. 10. Oribaſio. ibid. 11. AEgineta. ib. 12. Sim Sethi ib. 13. Avicenna ib. 14.
Cerviſiarum noſtrarum parandi modus. 26, 1.
Cervoiſe. 12, 15. (26, 24
Chamæpeuce cerviſiis incocta.
Cherbeth, potus. 18, 15.
Chia, potus. 19, 3.
Χιονόμελι. 20, 24.
Chouſſet, potus. 13, 9.
Χυμέλη *potus. 21, 13.*
Chuinis, potus. 2, 22.
Χρυσόμηλον. 10, 10.
Cibi appetitus neceſſarius. 1, 5.
Ciborum & vinorum condimenta. 1, 20.
Cibus camalis, carnalis. 9, 19. hominũ primus ſimplex. 1, 8.
Cica, potus. 17, 15.
Cicernum. 9, 4.
Cinnus. 26, 15.
Clareta recentiorum. 10, 28.
Κλάρον, *claretum. 10, 27.*
Coca, herba inebrians. 23, 20.
Cocos, palma fructus. 19 14.
Cohobba, herba fumo inebr. 24, 5
Collatum. 16, 1. potus Alexandrinus. ib. 6. (25
Conditi ſimplicis deſcriptio. 10.
Κονδῖτον πίω. 10, 23.
Conditũ. 10, 19. de eo error Alciati. ib. & Io. Bapt. Pii. ib. 20.
Conditum compoſitum. 10, 22. vinum aromatibus remixtũ ib. 21. idem quod claretũ. ib. 27. ſtomachale purgatoriũ, nephriticum ib. 24, 28. vino legato non continetur Vlpiano. ib. 29. 16, 1. 6.
Congnidiũ, potus Alexandrinus
Conyza, cerviſiis incocta. 26, 21.
Corpus humanũ in perpetuo fluxu, 1, 2. indigens humido & ſicco alimento. ib. 4.
Creophagi, carnivori. 2 4.

Crocus inebriat. 23, 66.
Cuiacius & Alciatus de potu ex pane dimittuntur. 13, 7. 8.
Culturam vitium primus Noah invenit. 1, 15.
Cupa. 26, 11.
Curmi, potus ex hordeo. 7, 1. *Poſidonio corma ib*. 2. *aliis curmen ib*. 8. *eius etymon ib*. 10.
Curſia, potus. 16, 11.
Κυβδάβδλα, ſanguis. 6, 11.
Cyceon. 26, 15.
Κυδωνόμελι. 10, 11.
Cydre, potus. 18, 15.

D.

Datura herba fructus. 23, 17.
Defrutum & ſapa. 9. 13. *differunt*. *ib*. 15. *Vlpiano ſub vino legato non continentur*. 10, 29.
Dercoma, vox ſpuria, 7, 3. *an vox Cimbrica*. *ib*. 4.
Deſtillatum ex oryza. 17, 19.
Δίζυθος. 4, 22. 24.
Δίζυθος. 4, 23. (2, 29.
Dionyſius Lambinus dimiſſus.
Dodonæo de veterũ modo parãdi cerviſiam, refellitur 26, 17.
Duncani Scotorum regis ſtrategema. 23, 11.
Dupere, potus. 15, 19.
Durke, vox Cimbrica. 7, 5
Dutrii ſemen. 23, 19.
Dutroa. 23, 18.

E.

Ebrietas in medicamentis & herbis potui iniectis. 23, 2. *in fumo quæſita*. 24, 1.
Elephantiaſis Ægypto familiaris. 7, 18. *apud cerviſiæ potores rara*. *ib*. 21.
Embamma. 10, 47.
Ἕψημα quid. 9, 14.
Epiala febris. 4, 25.
Equimulgi. 4, 13.
Εὐάζειν, bacchari. 11, 13.
Evangeliũ Otfridi Germanicũ, ante annos 700. ſcriptũ. 4, 14.
Ex avena ſublimatum. 17, 7.
Ex pane an fiat potus. 9, 6.

F.

Fames eſt qua cibus appetitur. (1, 4.
Far. 1, 11.
Fauſel, arboris fructus inebrians. 23, 16.
Fermentatio. 27, 19. *ſine qua nihil fit in orbe ſublunari*. *ib*.
Flamma mollis. 18, 4.
Flori locus à Freinsheimio aliter lectus. 8, 4.
Franc. Bonamici laus, 5, 15.
Fructus fundi vitis, olea. 22. 46.
Frugum inventio. 1. 10. *Baccho & Cereri adſcripta*. *ib*. 16.
Frumentacea. 7, 2.
Fula, potus. 19, 12.
Foca, alfoca, fuca, fucas, potus ex

ex frugibus. 13, 1. ſimplex & compoſitus. ibid. 4. an idem cum poſca Latinorum. ib. 11. eius parandi modus. ib. 9.

G.

Γαλακτοπόται 2,3. (4,13.
Galli & Germani Diodoro iidẽ.
Galli potus avidi. 12,1. (23,12
Gelotophyllis, herba inebrians.
Γίγαρτον, *vinaceum.* 10, 39.
Gith, nigella. 4, 10.
Γλυκύμηλα. 10, 10. (20.
Græci mel miſcebant zytho. 20.
Gualcherus Chabotius dimiſſus

H. (2, 29.

Heiran luc, pulvis inebriãs 23, 6
Hela, hel, Scotorum potus. 15, 5.
Helenium inebrians. 23, 8.
Helii Eobani luſus in cerviſiam 25, 7.
Henrici Abrincenſis in cerviſiam ſcomma. 25, 6.
Henrici Meibomii carmen de cerviſia Gardelebienſi. 27, 25.
Hepialus, rigor in febribus 4, 24
Herbe de la reine mere. 24, 7.
Hobus, arbor. 19, 18.
Hordeaceo potu ebrii an ſupini tantum in terram concidant 5, 10.
Hugonis Grotii carmen de cerviſia. 24, 27.
Hydromel. 20, 9. *optimum in Phrygia ib. eius duo genera ib.* 1. *parandi modus. ib.* 13. *vino legato non continetur. ib. 15. differt à melicrato. ib.*
Hydromelum 18, 5. (22.
Hydroſaccharum 24, 52, 56,
Hyoſcyamus cerviſiis incoctus.

I. (26, 24.

Iacobus Cujacius notatur. 9, 12.
Iacobi Dalechampii laus & παρόραμα. 7, 6.
Iagra, ſacchari ſpecies. 19, 13.
Ietici, potus. 19. 6.
Ignis molliſſimus. 18. 4.
Illyres & Pæones gens una. 11. 7.
Indorum ſacerdotum divinantium conſuetudo. 24. 10.
Intinctus. 10. 47.
Io. Barclaii invectivum carmẽ in tabacum. 24, 14.
Io. Bapt. Pius notatus. 4. 10.
Io. Guil. Stuckius notatus. 18. 30
Io. Iſaacio Pontano notatur. 7. 9.
Ionas Scotus correctus, 12. 15.
Iovis pro vino adverſus melleis potus ſententia. 20. 7.
Ἱππάκης, *caſeus equinus.* 2. 14.
Ἱππομολγοί. 2. 13.
Iuliani Imp. epigramma in potus ex frumento. 25.
Iuritheum potus. 16, 1. 6.

K. (2, 18.

Kamaus, potus ex equino lacte.

Krme/ ferculum Bohemis. 7, 10.
Krmen/ ſaginatio. ibid.
Krome/ Garmanis mica. 7. 11.
Kwrw/ cerviſia olim Britannis (7, 13

L.

La biere. 14, 2.
Lac albarū equarū bibit Tartarorum rex. 2, 19. alborum animalium an ſalubrius. ib. 20.
Lacbryma Chriſti vinum. 10, 46
Lachryma, dacryma. 21, 4.
Lacryma potabiles. 19, 2.
Lac mulſum. 20, 20.
Lac ſublimatum. 2, 30.
Lactatum, lactis potio. 2, 2.
Lacti mel miſcebatur. 2, 23.
Lactibibaces, lactibibuli, lactibibi. 2, 8.
Lactibibi AEthiopes Macrobii 2, 4. Cyclopes, ib. 5. Cyrenaici. ib. 10. Germani. ib. 9. Maſſagetæ. ib. 8. Nomades & Getæ, ib. 7. Scoti. ib. 12. Scythæ. ib. 7. Turqueſtani. ib. 11.
Lacti ſanguinem in potū miſcebant, Conciani. 2, 28. Geloni. ib 24. Getæ ib. 26. Maſſagetæ ib. 25
Lactis equini potores. 2, 13. Cimmerii. 2, 15. Geloni. ib. 16. Sarmatæ. ib. 17. Scythæ Nomades ib. 14. Tartari. ib. 18
Lactis Camelini potores, Arabes. 2, 21. incolæ in Dargin & Saraceni ibid.
Lens Niliaca, Peluſiaca. 27, 2.
Lentis eſus AEgyptiis frequens. 27, 2.
Lolium inebrians. 23, 14.
Lora, lorea, loriola. 9, 9. vinum ſecundarium. ib. 10. non fit ex acinis. 10, 40.
Lotophagi. 18, 23.
Lotos duplex 18, 23.
Lupuli ſalictarii primus Plinius meminit. 26, 2.

M.

Maiz. 17, 15. ex eo potus & parandi modus. ibid.
Maltum, Maltz. 26, 5.
Manna arundinis Indica, μάννα καλάμινον 22, 14. mel aërium. ib
Maſſagetæ fumo inebriabantur 24, 3.
Meda, medo, medū, medus, 20, 9. an ſit à μέθυ 21, 5. aut ab origine Hebræa. ib. 6. duplex, ſpiſſus & tenuis. ib. 15. parādi modus ib. 18
Medum quaſi melū, à melle. 21, 4
Mel inebriat. 20, 1. arundineū 22. 6. & ſeqq. mellis tres ſpecies 22. 65. ex eo potum invenit Ariſtæus 20, 5.
Μέλι καλάμινον. 22. 6. & ſeqq.
Melicratum. 20, 9. duplex ib. 17. ὑδαρὲς, ſeu aquoſum. 20, 18. ex melle & lacte. ib. 20.
Melilotus. 10, 10. arbor. 18, 24.
Μελίμηλα, 10, 10. Me-

Melitari, meditari. 21, 4.
Μελίτειον *potus* 21, 12.
Μελίζωρον 20, 9.
Mentha cerviſiis incocta. 26, 21
Mellina, mellita. 20, 10. 11.
Μηλίτης οἶνος. 18, 9. 11.
Μηλόμελι 10, 11.
Metegla, potus. 21, 19.
Meth. 21, 6.
Μεθύειν κεραθῶν. 3, 7.
Molle, pro leni poſitum. 18, 4.
Mulſum & œnomeli an diverſa 10, 3.
Mulſum quaſi cibus quidam. 10, 5. *ſub vino non continetur*. ib.

N.

Νᾶμα ῥοῶν. 18, 13.
Nanai, potus. 18, 29.
Navigia ex arundinum internodiis. 22, 5.
Nectar ex ſacchuro. 22, 56.
Nepenthos Helena, 23, 3.
Nicotiana herba. 24, 7.
Noah cultura vitium inventor 1, 15. (2.
Noctis conſilium Iovi datum. 26.
Nona. 14, 6.
Nonales cerviſia. 14, 7.

O.

Oë, Danis inſula. 15, 10.
Oela, ſive Oel, Cimbrorum potus 15, 6. *an eadem cum celia*. ib. 8
Oelandia inſula, an ab alia dicta. 15, 5.
Oenomeli quid. 10, 12. *duplex* ib 14. *an vinum dulciſſimũ*. ib. 7. *ſub vino legato non continetur* (ib. 6.
Oenopia radix. 23, 2.
Οἶνος ἐξ ἀμπέλων. 16, 8. ἀπὸ κριθῆς. 3, 4. ἀπὸ στεμφύλων. 9, 11. ἀπίτης. 18, 17. δευτερίας. 9, 10. κρίθινος 3, 6. μελιτίδης, μελιχρός. 10, 9. ἐκ μέλιτος 2. 1, 11. μυρτίτης 18. 21. φοινίκινος. ib. 22. ἐκ σακχαρίδος 22, 50. σιραῖος. 9, 14.
Οἰνόφλυξ. 11, 10.
Oll, Slavorum potus. 15, 7.
Ὀμφακόμελι 10, 11.
Opium bibiſti, convitium Turcarum. 23, 21. (21.
Opſonatricis artis ſcriptores. 1.
Origanum cerviſiis incoctũ. 26,
Orraca, potus. 19, 13. (22.
Oſiris, frugum & vini inventor. (1, 17.
Ὀξυγλυκὲς. 20, 24.
Ὀξύκρατον, *poſca*. 13, 12.
Oxymel. 10, 11. 20, 25.

P.

Pacobi, potus. 18, 29.
Paones & illyres gens una. 11, 7.
Pane cor fulcitur. 1, 6. (21.
Parabia originatio Græca. 11, 20
Paſſum quid, 10, 30. *unde dictum* ib. 33. *primum & ſecundarium* ib. 34.
Paſſum pertinet ad dulcia 10. 30 *modus parandi*. ib. 34 *vino legato continetur* 10, 30.

Pau-

Paupertas luxuriam arcet.1,23
Paximacium quid.16,10.
Petum.24, 7.
Philinus ſolo lacte vixit.2,1.
φωκάδιον. 13, 2.
Φοῦσκα, φοῦσκα, *poſca.* 13, 15.
Πῖνον, *pinum, potus ex hordeo.5,3 an* ἀπὸ τοῦ πίνειν. *ib. 4. aut* ἀπὸ τοῦ πίνων. *ib. 5. an ſit biera. ib. 7 eſt* καρωτικὸν & καρηβαρικόν. *15.*
Piria 18 17. (*14.16.*
Piti, Picz, bibere Polonis. 5, 9.
Pivvo, cerviſia Polonis. 5, 9.
Polenta. 26, 14.
Poma Maitiana. 18, 7.
Pomatium. 18, 2. 3.
Poſca, oxycratum. 13, 12. *unde dicta. ib.* 14. *parandi modus ib.* 3.
Poſculentum, πότιμον. 13, 14.
Poſſet, potus. 13, 9.
Poſt / *herba cerviſiis incocta.* 26, 24.
Potus neceßitas. 1,7. hominum primus aqua. ib. 9. in ſimilitudinē vini corruptus. 3,4. molliſquis. 10,4. ex melle antiquiſſimus 20, 1.
Potus ex hordeo. 3,3. quur οἶνοι *ſive vina dicti. ib. 5. non multū cedunt vino, ib. 6. ex fructibus, radicibus, melle.* 1, 35.
Potus ἀπὸ χλόης. *19, 1. ex Acoe jaba. 28, 29. ex arboribus. 19, 8. ex avena. 17, 4. ex Beia. ib. 6. ex branca urſina.* 19, 3. *ex cacao.* 10, 29. *ex ficubus.* 18, 27. *ex herba Tzai. 19, 3. ex herbis,* 19, 1. *ex milio.* 17, 8. *ex mandioca. 19, 6. ex meſpilis.* 18, 26. *ex myrti baccis. 18, 21. ex nana. 18, 29. ex nucleis pineis. ib. 29, ex oryza. 17, 17. ex pacobete. 18. ex paliuro.* 19, 1. *ex panico. 17, 8. ex palma Indica. 19, 10. ex polenta.* 26, 14. *ex radice aipima ſaxera. 19, 6. ex radice batata. ib. 6. ex radicibus. ib. 4* ἐκ ῥοιῆς 18, 14. *ex ſaccharo. 22. 57. ex ſiliquis, ſorbis. 18,* 26. *ex tamarindis. ib. 82. ex Thè.* 19, 2. *ex tepioia. ib.* 6. *ex uva paſſa. 18, 29.*
Potuum ex frumentis nocumenta credita. 25, 1.
Pyratium. 18, 16.
Πυρὸς *triticum, an ab Hebraeo* (*beri. 14, 21.*

R

Rhodomeli. 10, 11.
Romanorum ex farre cibus, 1, 11.
Ruta cerviſiis incocta. 26, 22,

S.

Sabaia, ſabaium, 11, 1. 4. *an eadem cum parabia. ibid. an à noſtro* ſauffen, 119.
Sabaiarius. 11, 2.

Saba.

Sabadius, *Bacchus*. 11, 13.
Σαβάζειν, *bacchari*. 11, 12.
Sabazius, *Bacchus*. 11, 13.
Σάββοι, *Bacchi ſacerdotes*. 11, 12
Σαβὸς, *Bacchus*. 11, 11,
Sachar, ſacchari, ſaccharum, ſactarum. 22, 2. *veterum duplex ib*. 4. *an à noſtro diverſum. ib*. 3. *an inebrians. ib*. 1. 37. *ex arundinibus magnis. ib*. 5. *parvis. ib*. 5. *noſtrum itidem duplex, ib*. 29. *de mambu. ib*. 30. *ex arundinibus parvis. ib*. 34. *parandi modus. ib*. 35,
Saccharum an ab Hebræo ſchecar. 22, 52. *an gummi ſpecies. ib*. 25. *aut manna. ib*. 23. *aut mellis. ib*. 5. *aut ſalis. ib*. 16. *an oriatur ex rore, aut ipſis arundinibus. ib*. 17. *quodnam bibi ſolitum. ib*. 3.
Sana ſancta herba. 24, 8.
Sapa vino legato non continetur. 10, 29. (14.
Saufeia, ſacerdos Bonæ Deæ. 11,
Saufeiorum familia Romæ, 11, 15
Sauffen / 11, 9.
Scartaa cervisiis incocta. 26, 24
Schaccar. 3, 21.
Schecar, potus Hebræorum. 3, 10.
Schiccaron. 3, 11. (5.
Scythæ fumo inebriabantur. 24
Serpillū cerviſiis incoctū. 26, 24
Sicera. 3, 13. *ſemper in ſacris opponitur vino. ib*. 41. *an vinum vetus. ib*. 16. *quid ſit. ib*. 18. & (ſeqq.
Siceratores. 3, 25.
Sidra. 18 18.
Σιτηρὰ, σιλάδη. 17, 3.
Sitis eſt, qua potus appetitur. 1, (4.
Σῖτος, *frumentum*.
Sophocles à Cauſaubono emendatus. 6, 5.
Sorbium, potus, 18. 26. (51.
Spiridus ardens ex ſaccharo. 22
Spondylium cerviſiis incoctum. 26, 24. (22, 28.
Statius Papinius aliter lectus.
Σλέμφυλα, ἐκπιέσματα 10, 39.
Strabo à Salmaſio correctus. 22, 40.
Strychnon manicum inebrians. 23, 10.
Sura, potus. 19, 11.
Syſſitietaſis, herba inebrians; (23, 9.

T.

Tabacum. 24. 6. *eius laus. ib*. 8. *fumendi modus. ib*. 13.
Tabaxir. 22. 31.
Tartarorū rex alit equarum albarum 10000, quorum lacte cum ſuis in potu utitur. 2. 19.
Tellus quævis vinum non fert. (1, 23.
Thal, arbor. 19. 17.

Tha-

Thalaſſomeli. 10, 11.
Thamina, lora. 9, 12.
Tharra. 26, 3.
Thè, potus. 19, 2.
Theriaca Septentrionis. 21, 19.
Thraces fumo inebriabantur. 24, 4
Tipiaci, potus. 19, 6.
Tuaca, potus. 19, 11.

V.

Varro Alciatus. 22, 25.
Veterum cerviſiam coquendi modus varius, 26, 16. *modus in genere, ibid.*
Vina bona quæ. 27., 15. *dulcia & craſſa mala,* ib. 16. *minus excocta mala, ut & nova.* ib. *malitia reſpectu loci in quo creſcūt* ibid.
Vinaceum. 10, 36
Vino ebrii proni concidunt. 5, 11.
Vinum calpar. 16. 6.
Vinum καρηβαρικὸν & καρωτικὸν 5, 13. 17.
Vinum hilaritatem facit. 1, 26. *& medicina eſt curarum & dolorum, ibid.*
Vinum cydoneum. 18, 10. *granatum.* ib. 13. *ex loto arbore.* ib. 13. *palmeum.* ib. 14, 22, 11. *pomarium.* ib. 3, 11. *pyratium.* ib. 17. *virgineum.* 10, 46.
Vita in calido & humido conſiſtit. 1, 1.
Vlpiani lau. 10, 1. 13. *contradictio.* ib. 2.
Vlpianus à Pio Andr. Bartolino emendatus. 10, 4. *à contradictione excuſatus.* 10, 17.
Vocabulorum cum μέλι *compoſitorum ſignificatio diverſa.* 10, 11.

X.

Xiraqueſt. 22, 33.

Y.

ὑδρόμηλον. 10, 11. 18, 5.
ὑδρόμελι. 10, 11.
Ὕδωρ ἀπὸ μήλων. 18, 4. ἀπὸ φοινικοβαλάνων. ib. 22.

Z.

Zauna, potus. 17, 11.
ZerZuphum. 9, 4.
Zythus, Zethus, Zito. 4, 1. 2.
Zythion, diminutivum. 4, 6.
Zythus ex farina hordeacea. 4, 6. *ex tritico.* ib. 7. *primum in AEgypto coctus & nominatus:* 4, 8. *unde Peluſiacus dictus.* 4, 9. *Gallorum potus.* ib. 12. *& Luſitanorum.* ib. 11.
Zythus ſimplex, duplex. 4., 21. *an* ἀπὸ τοῦ σίτου. 4, 18. *aut à* Ζέω. ib. 19. *an à Germanico* Sieden *coquere.*
Zythus vox AEgyptia. 4, 17. *non Gallorum* ib. 14.
Zucker. 22, 2.
Zuthelaers. 4, 16.
Zuthi panis. 4, 16.

FINIS.

Digitized by Google